

TANRI DAĞLARI'NIN GÖLGESİNDE
AMAN SASPAYEV'İN
EDEBÎ DÜNYASI VE SEÇME
HİKÂYESLERİ

Halit AŞLAR



**TANRI DAĞLARI'NIN GÖLGESİNDE
AMAN SASPAYEV'İN EDEBÎ
DÜNYASI VE SEÇME HİKÂYESİ**



Halit AŞLAR *

YAYIN NU/No: 188

**T.C. KÜLTÜR ve TURİZM
BAKANLIĞI SERTİFİKA
NU/Certificate Number:**
82658

ISBN: 978-625-8950-30-4

DOI: 10.5281/zenodo.22905137

Kapak-Dizgi/Cover-Design:

Umay Yayınevi



**Baskı-Cilt / Printing and
Binding:** Saytek Dijital
Matbaacılık Sanayi ve
Ticaret Limited Şirketi

**Matbaa Sertifika No/
Printing House Certificate
No.: 82296**

Web Sitesi/ Web Page:
<https://umayyayinevi.com>

E-posta/Contact:

umayyayinevi@gmail.com
iletisim@umayyayinevi.com

Adres/Address:

55270, Atakum/Samsun/
Türkiye

Kütüphane Kartı/Catalog in Publication

1. Baskı, Umay Yayınevi, iv+197 sf., dizin yok, kaynakça var, ek görseller yok, Samsun, 2026; 1st Edition, Umay Publishing House, iv+197 pages, no index, bibliography included, no images, Samsun, 2026

Anahtar Kelimeler/Key Words

1. Çağdaş Kırgız Edebiyatı, 2. Aman Saspayev, 3. Kırgız Hikayeciliği, 4. Türk Dünyası

Kitabın bütün yayın hakları Umay Yayınevi'ne aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz. Kitabın bütünü benzerlik ve yapay zekâ tespit yazılımıyla taranmıştır. Çalışmanın bütün hukukî sorumluluğu yazara aittir. All publication rights to this book belong to Umay Publishing House. Without written permission from the publisher, except for academic studies and promotional activities where the source is clearly indicated, the book may not be quoted in part or in whole; it may not be copied, reproduced, or published in any printed or digital medium. The entire book has been scanned using similarity and ai detection software. The author bears full legal responsibility for this work.

Atf/Cite: Aşlar, H. (2026). *Aman Saspayev'in edebî dünyası ve seçme hikâyeleri*. Umay Yayınevi.

* halit.aslar@manas.edu.kg. Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türkoloji Bölümü. ORCID ID: 0000-0003-3223-5907.

ÖN SÖZ

Coğrafya, bir yazarın yalnızca kaderine değil, kaleme döktüğü mürekkebin rengine ve ruhuna da şekil verir. Sürgünler, göçler, acılar, sınırlar ve farklı kültürlerin kesişim noktaları... Çağdaş Kırgız edebiyatının *Çehov*'u olarak anılan Aman Saspayev'in hayat hikâyesi, Tanrı Dağları'nın iki yakasında yankılanan hüznü, çileli ama bir o kadar da dirençli bir bozkır türküsü gibidir. Onun hayatı ve sanatı Doğu Türkistan, Çin ve Kırgızistan üçgeninde, sınırları aşan çok kültürlü bir nehir gibi akmış; bu süreçte sadece Kırgız kültürünün değil, aynı zamanda Kazak ve Uygur kültürünün gelişimine de silinmez izler bırakmıştır. Henüz dört yaşındayken, 1933 yılının çetin şartlarında ailesiyle birlikte Çin'e göç etmek zorunda kalan Saspayev, çocukluğunu ve gençliğini Doğu Türkistan'ın Kulca şehrinde geçirmiştir. Kazakça ve Uygurca'yı anadili gibi öğrenerek büyüdüğü bu çok kültürlü atmosfer, onun edebi dehasının da mayasını oluşturmuştur. Nitekim yazar, kaleme aldığı hal tercümesinde Uygurca öğretmenini Emin Efendi'den *içimdeki edebiyat ateşini yakan kişi* olarak saygıyla bahseder. Gençlik yıllarında Doğu Türkistan'daki tarihi olaylara, Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluş sancılarına bizzat şahitlik eden Saspayev okullarda öğretmenlik yapmış, gazetelerde muhabirlik üstlenmiş ve edebiyat dünyasına ilk adımlarını Doğu Türkistan'da yaşadığı yıllarda Uygurca ve Kazakça kaleme aldığı eserlerle atmıştır. Ürümçi'de gördüğü matbaalardan ilham alarak, Çin sınırları içindeki Kırgız çocuklar için "Too Gülü" (Dağ Çiçeği) adında bir dergi çıkarma ve Kırgızca kitaplar basma hayali kursa da dönemin acımasız siyasi kampanyalarının kurbanı olmuştur. İradesi dışında bulaştırıldığı bu süreçte *sakıncalı kişi* ilan edilmiş, planları yarım bırakılmış ve daha ağır işlerde çalışmaya zorlanmıştır. Ancak o, kelimelere olan sadakatini ve edebiyata olan aşkını en zor günlerde bile kaybetmemiştir. 1962 yılında, Çin sınırları içinde bir yazar olarak var olamayacağını anlayarak ata vatanı Sovyet Kırgızistanı'na dönüş yapan Saspayev'i burada da kolay bir hayat beklememiştir. Kırgız edebiyatının dev ve cesur kalemi Tügölbay Sıdıkbekov'un desteğini alsa da Ken Suu köyünde traktör şoförlüğü ve çiftlik sorumlusu gibi görevler üstlenerek geçimini sağlamıştır. Gündüzleri bozkırın çetin topraklarında direksiyon sallayan ve çiftlik işleriyle meşgul olan bu büyük usta, geceleri ise kaleme aldığı hikâyelerle Kırgız hikâyeciliğinin 1960'lı yıllarda yaşadığı büyük edebi atılımın mimarlarından biri olmuştur. Zaman zaman hikâyelerinde anti-Sovyet unsurlar barındırdığı gerekçesiyle baskılara maruz kalsa da 1967'de SSCB Yazarlar Birliği üyeliğine kabul edilmiş ve nihayetinde 1971 yılında Cengiz Aytmatov gibi edebî şahsiyetlerin de

eğitim aldığı Moskova'daki ünlü Gorki Edebiyat Enstitüsü'nde eğitim alarak rüştünü tüm edebî çevrelere ispat etmiştir.

Elinizdeki bu kapsamlı çalışma, ömrünü siyasi baskılara ve maddi imkânsızlıklara rağmen edebiyat sanatına adanmış bu müstesna kalemin edebi mirasını Türkiye'ye ve tüm Türk dünyasına tanıtmak amacıyla titizlikle kaleme alınmıştır. Dört bölümden oluşan eserin ilk kısmında, okuru konuya hazırlamak adına başlangıçtan 1960'lı yıllara kadar uzanan çağdaş Kırgız edebiyatının gelişim serüveni ana hatlarıyla ele alınmıştır. İkinci bölümde Aman Saspayev'in fırtınalı hayatı, edebi kişiliği ve hikâyeciliği irdelenmiş, üçüncü bölümde ise eserde yer alan hikâyeler Mehmet Kaplan'ın metin tahlili yöntemiyle tahlil edilmeye çalışılmıştır. Eserin dördüncü bölümünde ise *Seçme Hikâyeler* başlığıyla yazarın edebi dehasını ve ustalığını en güzel şekilde yansıtan, özenle seçilmiş yirmi altı hikâyesinin Türkiye Türkçesine çevirisi yer almaktadır.

Bu eser, aynı zamanda öğrencilerim için edebi çevirinin inceliklerini yaşayarak öğrendikleri ve Türk Dünyası bilincini pekiştirdikleri bir uygulama alanı da olmuştur. Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Türkoloji Bölümünden öğrencilerim Aida Özdemir, Tahmina Satıbaldiyeva, Gülşayır Sulaymanova ve Çınıgül Urusbekova; eserdeki “İhtiyarlar”, “Hadizat”, “Dâşa” ve “Dost ve Gaz-69” adlı hikâyelerin çeviri sürecine değerli katkılar sunmuşlardır. Kendilerine teşekkür ederim.

Tüm insanlığın ortak acılarını, sevinçlerini ve kederlerini Kırgız halkının köklü gelenekleri ve günlük yaşamıyla harmanlayan bu eser, iki kardeş ülke arasında son yıllarda dinamik bir şekilde gelişen edebi ve kültürel bağlara yeni bir köprü eklemektedir. Çağdaş Kırgız edebiyatında Türk tarihiyle ilgili kaleme alınmış ilk hikâye olma özelliğini taşıyan “Sultan Alparslan'ın Vasiyeti” adlı hikâye başta olmak üzere, bu zengin seçkinin Türk dünyasının edebi hafızasında hak ettiği yeri bulmasını temenni ediyor, tüm edebiyatseverlere keyifli okumalar diliyorum.

Halit AŞLAR

Bişkek, Eylül 2026

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	•i
İÇİNDEKİLER	•iii
1.Başlangıçtan 1960'lı Yıllara Kadar Kırgız Edebiyatı	•1
1.1.Yüzyılın Başında Kırgız Edebiyatı (1900-1918)	•1
1.2.İlk Dönem Sovyet-Kırgız Edebiyatı (1918-1941)	•5
1.3.1941-1960 Yılları Arasında Kırgız Edebiyatı	•11
2.Aman Saspayev'in Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserleri	•13
3.Aman Saspayev'in Hikâyeciliği ve Hikâyelerine Dair Seçme Hikâyeler	•47
ÇARŞAF	•48
KÖYLÜ ŞAİRİN BİR GÜNÜ	•52
GÖZLER GÖZLER	•57
KARA YAĞ	•60
HEP YÜREĞİMDE YAŞAYAN AŞK	•63
AĞARMIŞ SAÇ HAKKINDA BİRAZ TARİH	•67
MUTLULUK SIRAYLA	•70
MAYIS AYININ KIZIL ÇİÇEĞİ	•74
HAYAT TERAZİSİNİN GRAMI	•75
AYRILIK	•77
MİHRİHAN	•84
ÇEVRE	•97
HIRSIZ	•101
SIRLAR	•104
SULTAN ALPARSLAN'IN VASIYETİ	•107

BİR TUTAM TUZ	•123
EBEGÜMECİ	•131
KİBRİT	•134
ALACA KÖPEK	•138
DOĞRU CEVAP	•142
DOST VE GAZ-69	•144
DÂŞA	•147
DÖNÜŞ	•155
HADİZAT	•171
İHTİYARLAR	•182
KUTSAL HİS	•192
KAYNAKÇA	•195

1. Başlangıçtan 1960'lı Yıllara Kadar Kırgız Edebiyatı

1.1. Yüzyılın Başında Kırgız Edebiyatı (1900-1918)

19. yüzyılın ortalarında Rusya Çarlığı hâkimiyetine giren Kırgız Türklerinin yüzyıl sonuna kadar günlük ve sosyal hayatında önemli değişiklikler ortaya çıkmadığı gibi halkın büyük bir çoğunluğu, tıpkı önceden olduğu gibi, iyi bir eğitim alma imkânı bulamamış, hatta halk Hokand hanlığı dönemindeki hayatından daha kötü şartlar altında yaşamak zorunda kalmıştır. Aynı şekilde göz göre göre gelenek ve göreneklerini kaybetmeye başlayan halk yeni bir hayat sunmayı vadeden Çarlık Rusya hâkimiyetinden rahatsız olmaya başlamıştır. Rusya Çarlığının Orta Asya halkları için hiçbir sosyal programının olmayışı ve uyguladığı acımasız koloni siyaseti sebebiyle Kırgızlar Çarlığı hiçbir şekilde benimsememiştir. Ağır sosyal ve ekonomik şartlar altında yaşamak zorunda kalan, toprakları ve en değerli maden işletmeleri elinden alınan Kırgızlar Çarlığa karşı ayaklanmak için sürekli fırsat aramışlardır.

Çarlık hâkimiyeti döneminde Rusya'dan gelen göçmenlere tarım ve maden işletmeleri verilmiş ve bunlar her türlü vergiden muaf tutulmuştur. Toprakları ve madenleri elinden alınan Kırgızlar ise ağır vergiler altında yaşamak zorunda kalmışlardır. Tarihi belgelere göre Rusya'dan Türkistan'a göç edenlerin sayısı 1906 yılında yüz altı bindir. Beş yıl içinde bu sayı daha da artar. Kırgızların ekonomik durumu gitgide kötüleşmiştir. (İbrahimov, 2013: 22)

Giderek kendi topraklarında ikinci sınıf vatandaş muamelesi görmeleri Türkistan halkları içerisinde çeşitli Çarlık karşıtı ayaklanma teşebbüslerine zemin hazırlamaktadır. Nihayet 1898 yılında Andican ayaklanması patlak verir. Çarlık bu ayaklanmayı şiddetli bir şekilde bastırır. 1916 yılında ise Ürkün adıyla bilinen ayaklanma patlak verir. Ayaklanma sonrası Çarlık kuvvetlerine yenilen halkın büyük bir bölümü günümüz Çin topraklarına göç etmek zorunda kalır. Ayaklanma ve göç esnasında onbinlerce Türkistan Türkü soğuktan ve açlıktan hayatını kaybeder. Çin'e göç edebilenler ise gittikleri bölgelerde insanlık dışı muamelelere maruz kalırlar.

Ürkün, 1916 yılında Türkistan halklarının Rusya Çarlığına karşı gerçekleştirdiği ayaklanmaya verilen adlardan biridir. Bazı kaynaklarda 1916 Yedisu Ayaklanması adıyla da geçmektedir. Sovyet döneminde yapılan bazı ilmî çalışmalarda emperyalizme karşı ayaklanma, millî hareket, kızıl kırgın gibi isimlerle de nitelendirilmiştir. Kırgızistan'da ve Kırgız edebiyatında ise Ürkün adıyla anılır. Ayaklanma, ağırlıklı olarak Batı Türkistan sınırları içerisinde cereyan etmiştir. Rusya Çarlığının, Türkistan topraklarını sömürgeleştirme çabaları, Çarlık rejiminin gönderdiği idarecilerin

halkı sömürmesi, yerli işbirlikçilerin ayrıcalıklı konumu, halkı mecburî göçe zorlayıp Rusya'dan gelen Rus çiftçilere yeni tarım arazileri ve sulak bölgelerin tahsis edilmesi ve son olarak da I. Dünya Savaşı sırasında yerli halktan asker alınmak istenmesi halkı ayaklanmaya sevkeden sebepler olarak sıralanır.

Ayaklanma ilk olarak 4 Temmuz 1916 tarihinde Hocend şehrinde patlak verir. Kırgızlar, Kazaklar, Özbekler, Uygurlar ve Fergana bölgesindeki diğer halklar ayaklanırlar. Ayaklanma kısa sürede Semerkant vilayetine sıçrar. Sengzar, Yam, Zamin, Yenikorgan ve Cizzah gibi ilçelere yayılır. Çar idaresi Cizzah şehrindeki ayaklanmayı vahşice cezalandırır. Cizzah adeta haritadan silinir. O kadar ki bu durum Petersburg'da Duma'nın bir toplantısında dahi tartışılır ve durum eleştirilir. Kırgızlar ise ilk olarak günümüz Kırgızistan sınırları içerisinde Narın, Çuy ve Isık Göl bölgelerinde ayaklanırlar. Ayaklanma ile ilgili önemli ilmi çalışmalar yapmış olan Sovyet devlet adamı Grigori İsaakoviç Broydo'nun tespitleri dikkat çekicidir: “Kırgızları yok etme politikası, kalanları korkutup Çin'e sürme ve onlardan kalan toprakları ele geçirme, Çarlık'ın tek hedefidir.” (Broydo, 1991: 116)

1917 yılında gerçekleşen Ekim devrimi Türkistan'da sömürülen halklar için bir umut ışığı olmuştur. Esasen yüzyıl başından beri yoğun bir faaliyet içerisinde olan Bolşevikler Orta Asya'da da faaliyet göstermektedir ve kimi Kırgız aydınları bu faaliyetlere katılmaktadır. 1904-1905 yıllarında Marksist dernekler Pişpek (Bişkek), Prejevalsk (Karakol), Oş şehirleriyle, Kızıl Kıya ve Sülüktü madenleri çevresinde kurulmaya başlamıştır. Taşkent, Vernıy (Almatı), Aşkabat ve başka şehirlerde matbaalar gizlice çalışmaya başlamış, 1905-1907 yıllarında gerçekleşen devrim döneminde Marksist edebî dergiler gizlice dağıtılmaya başlanmıştır. Rus sosyal demokratlarla, Rus işçilerin tesiriyle Kırgızlar arasında da *devrimciler* (Tabaldı Cukeyev, Aleksandr Aleksandroviç Pudovkin gibi) ortaya çıkmıştır. 1905-1907 yıllarında Kırgızistan'da devrimci hareket iyice güçlenmiştir.

Çarlık Rusya'nın acımasız yönetimi, ayaklanmalar, Ekim devrimi gibi siyasi olayların cereyan ettiği yıllarda, 19. yüzyılın sonlarına doğru, Kırgızistan'da çeşitli eğitim kurumları açılmıştır. Örneğin 1883 yılına ait bir bilgiye göre Oş'ta kırk bir okul açılmış ve bu okulda üç yüz doksan bir çocuk eğitim görmüştür. 1914 yılında ise iki yüz yirmi dokuz okul faaliyete geçmiş ve bu okullarda üç bin yüz yetmiş çocuk eğitim görmeye başlamıştır. 1910 yılında Pişpek ve Prejevalsk bölgelerinde otuz okulda bin iki yüz on beş çocuk okumuştur. 1909 yılında Çon Kemin'de önceki “Şabdaniya” medresesinde yeni bir okul faaliyete geçmiş ve burada Kemin, Koçkor, Cumgal ve Çüy bölgelerinden gelen yüz elli çocuk eğitim almıştır. Bu okulda okuyan çocuklar arasında ilk eğitimli şairlerden Isak Şaybekov da

bulunmuştur. 1914 yılında Kuzey Kırgızistan'da yeni yöntemle eğitim veren okul faaliyete geçerek otuz çocuğa eğitim vermiştir. Bunların arasında şair Abdıkalık Çoroyev de vardır. Ton Bölgesinde bulunan Tura Suu okulunda Kazan ve Ufa medreselerinde eğitim gören İşenaalı Arabayev öğretmen olarak çalışmıştır. Kaynar'daki okulda şair Şamey Toktobayev okumuştur. Ekim Devriminden önce Kırgızistan'da on altı Rus-Tüzem Okulu açılmış ve burada yedi yüz elli çocuk okumuştur. 1890 yılında faaliyete geçen Pişpek'teki ziraat okulunda 1893-1896 yıllarında ilk Kırgız tarihçi Belek Soltonoyev eğitim almıştır. Şehirlerde ve Rus köylerinde Rus okulları açılmış olmasına rağmen bu okullara yerli halkın çocukları fazla kabul edilmemiştir. 1912 yılında Pişpek'te erkek koleji açılmıştır, burada genelde yöneticilerin ve zengin Rusların çocukları okumuştur. (Artıkbayev, 2003:27)

XX. yüzyılın başlarında eğitim almaya, dünyayı tanımaya ve gelişime yönelik çabalar Kırgızistan'da yayılmaya başlamasına rağmen halkın çoğu okuma yazma bilmeden yaşamaya devam etmiştir. Daha çok varlıklı ailelerin çocukları eğitim almış, halk arasından çıkan bazı yetenekli insanlar da okuma yazma öğrenebilmiş ve bunların bazı eserleri yayımlanma şansı bulmuştur. Bazılarının eserleri ise el yazması olarak halk arasında korunmuştur.

Sovyet döneminde ortaya çıkan modern edebiyattan önce Kırgızlar tarafından kaleme alınmış bazı eserler bulunmaktadır. Moldo Kılıç'ın Ufa'da basılan “Kıssa-i Zilzala” manzumesi, İ. Arabayev'in 1913-1914 yıllarında düzenlediği Arap alfabesiyle basılan Kırgız Dilinin Alippe (alfabe) kitabı, Osmonaalı Sıdikuulu'nun Ufa şehrinde 1913 yılında basılan “Muh-tasar Tarih Kırgızya” ve 1914 yılında yayımlanan “Tarih Kırgız Şadman-ıya” adlı şecere kitabı bunlar arasındadır. Osmonaalı Sıdikuulu'nun ikinci kitabı aslında önceki kitabı tamamlayan bir kitaptır. Ayrıca 1895 yılından itibaren Belek Soltonoyev Kırgız tarihiyle ilgili kaynakları ilmî edebî materyallerden, sözlü kültürden ve şecerelerden toplamaya başlayarak Kırgız tarihini yazmaya başlamıştır. (Artıkbayev, 2003:28)

Çarlık rejimi altında yaşanan sosyal, ekonomik ve siyasi çarpıklıklar bazı halk şairlerinin eserlerine yansımıştır. Bu açıdan baktığımızda halk şairi Moldo Kılıç'ın “Zar Zaman” manzumesinin özel bir yeri vardır. Manzume gazel formatında yazılmıştır. Moldo Kılıç bu manzumeyi yazmaya otuz iki yaşında 1898'lerde başlamış ve hayatının sonuna kadar devam ettirmiş, içeriğini genişletmiş, dönemin şartlarına göre eklemeler yapmıştır. Halk şairi Moldo Kılıç bu manzumesinde kendinden önceki Kalıgul, Arstanbek gibi halk şairlerinin “Akır Zaman” (Ahir Zaman), “Tar Zaman” (Dar Zaman) gibi eserlerindeki *zamanı* anlatma geleneğini devam ettirmiş-

tir. Şair manzumesinde Rusya Çarlığının Kırgız topraklarına gelene kadarki dönemi, Kırgızların gelenek görenek, örf ve adetlerini anlatmakla başlamış ve her geçen gün insan davranışlarının değiştiğini, halkın iki yönlü sömürüldüğünü ayrıntılı bir şekilde tasvir etmiştir. Ayrıca Rusların Kırgız topraklarına gelip yerleştikten sonra Kırgızların günlük hayatında meydana gelen değişimlerden ve sıradan Rus halkı ile Rus yöneticilerinden birbirlerinden farklı oldukları gibi sosyolojik tespitler de eserde yer almaktadır.

1.2.İlk Dönem Sovyet-Kırgız Edebiyatı (1918-1941)

Türkistan'ın merkezi şehri Taşkent'te 1 Kasım 1917'de Bolşevikler öncülüğünde başlayan silahlı ayaklanma galibiyet ile sonuçlanınca tüm Türkistan'da Sovyet devletin kurulabileceği fikri perçinlenmiş olur. Kırgızistan'da Sovyet hâkimiyeti Kasım 1917'de bahsi geçen ayaklanmadan kısa bir süre sonra başlar. Yeni siyasi güç ilk olarak Sülüktü, Kızıl-Kıya gibi çeşitli sanayi işletmelerinin olduğu şehirlerde ve civarlarında, sonra ise Talas, Pişpek, Karakol ve Narın şehirlerinde hüküm sürmeye başlar. (Cigitov, 1982: 132) Daha sonra 20 Nisan 1918 tarihinde Taşkent şehrinde Türkistan Sovyet Federasyonu Cumhuriyeti kurulması hususunda karar alınır ve Kırgızistan bu federasyonun sınırları içinde yer alır.

Sovyetler Birliği Komünist Partisi sosyal şartları, medeniyet anlayışını, ekonomik hayatı ve toplumu sosyalist temelde yeniden kurmak için işe koyulur. Özellikle medeniyet reformuna çok önem verir. Zira kapitalizmden sosyalizme geçişte yeni toplumun manevi hayatını yenilemek, geçmiş hayattan feodal ve burjuvazi kalıntılarını temizlemek gerekmektedir. İlk olarak okuma yazma oranını yükseltmek, medeni hayattan eskiye ait olan birçok şeyi söküp atmak, eski aydınları yeni sisteme göre eğitmek, emekçi halkın içinden yeni aydınlar yetiştirmek, beyin gücü ile beden gücü arasındaki farkı yok etmek, Marksist-Leninist anlayışı toplumun tüm katmanlarına yaymak, içeriği sosyalist şekli milli olan bir edebiyat ve sanat anlayışı oluşturmak Sovyet Devletin yeni hayat kurma noktasında belirlediği ilk hedeflerdendir; zira medeniyet reformu sosyalizmin başarısı ve zamanla komünizme geçişte önemli bir rol oynayacaktır.

XX. yüzyılın ilk çeyreğinde Türkistan coğrafyasında okuma yazma oranı en düşük halk Kırgızlardır. Okuma yazma oranı Özbeklerde %2, Kazaklarda %1, Taciklerde %1,2 iken bu oran Kırgızlarda %0,6'dır. Sovyetler kurulduktan sonra Kırgızistan sınırları içerisinde 1918 yılında Pişpek'te, 1919'da Prjevalski'de ve Calalabad'da, 1920'de Tokmok'ta, Narın'da ve Oş'un Canı Col bölgesinin Ak Suu ilçesinde okullar açılmıştır, bu okulların sayısı 1924'e kadar 18'e ulaşmıştır. 1918 yılında Taşkent'te Türkistan Halk Üniversitesi açılmış, bu üniversite 1920 yılında Orta Asya Devlet Üniversitesine dönüştürülmüştür. Dört öğretmen yüksek okulu kurulmuş, 1921 yılında ise Türkistan İşçi-Köylü ve Türkistan İşçi-Çiftçi üniversiteleri (Sonraları SAKU- Orta Asya Komünist Üniversitesi) açılmıştır. 1921 yılında öğretmen yüksek okullarının sayısı 11'e, 1923 yılında 14'e yükselmiştir. 1920 yılında Türkistan Devlet Üniversitesi bünyesinde kurulan İşçi Fakültesi yüksek öğrenim görmeye istekli yerli gençleri yüksek öğretim kurumlarına hazırlama maksadıyla faaliyetlerine başlamıştır.

17-25 Haziran 1918 tarihlerinde Türkistan Komünist Partisi'nin ilk toplantısı düzenlenmiş ve bu toplantıda her halkın kendi dilinde gazete ve dergiler yayımlaması kararı alınmıştır. Bunun neticesi olarak aynı yıl Özbekçe 11 gazete (İştirakiun, İşçiyar Kalkani, Mehnihatkeşler Tavuşi..) ve 2 dergi (Maorif, İşçilar Dunyasi); 1919 yılında Kazakça 2 gazete (Cetisu İşşi Halık Muhbırı, Kömek); 1920 yılında Türkmençe bir dergi (Türkmenstan); 1921 yılında Uygurca bir dergi (Kambagallar Avazi) yayımlanmaya başlamıştır. Böylece 1924 yılına gelindiğinde Türkistan coğrafyasında çoğunluğu Özbekçe olmak üzere yaklaşık 18 gazete ve 15 dergi yayın faaliyetine ulaşmıştır. Okullar açıldıktan, gazete ve dergiler yayın hayatına başladıktan sonra ise okul kitapları meselesi ele alınmış ve bu doğrultuda 1919-1920 yılları arasında yerli dillerde birkaç telif ve çeviri okul kitabı, az sayıda da olsa siyasî ve ilmî popüler kitaplar yayımlanmaya başlamıştır. 1920 yılında Taşkent'te Türkistan Devlet Matbaası (Türkmenbas) kurulmuş, bu matbaada 1921-22 yılları arasında 32 Özbekçe, 21 Kazakça, 2 Türkmençe, 1 Tacikçe okul kitabı yayımlanmıştır. Aynı matbaada 1920-1924 yılları arasında 66 Özbekçe, 45 Kazakça, 11 Türkmençe, 3 Tacikçe kitap basılmıştır. (Kerimcanova, 1987: 33)

Çağdaş Kırgız edebiyatını oluşturan ilk yazar ve şairlerin büyük bir çoğunluğunu bu okullarda öğrenim görmüş gençler teşkil eder. Türkistan coğrafyasının diğer bölgelerindeki eğitim merkezlerinde öğrenim gören Kırgızların sayısı ise üç yüz elli civarındadır. Bu şekilde yeni açılan Kırgız okulları kardeş halkların dillerindeki okul kitaplarından faydalanmak durumunda olmuştur. Bu Kırgız okullarında eğitim veren öğretmenler ise Almatı ve Taşkent'te genellikle Kazakça, Tatarca ve Özbekçe öğrenim görmüş kişilerdir. Kırgız gençlerinin eğitimlerini tamamlayarak yavaş yavaş okudukları okullardan mezun olmaya başlaması ile Türkistan Özerk Cumhuriyeti yöneticileri Kırgızca gazete, dergi ve kitap basılmasına ihtiyaç duyulduğu kanaatine varmışlardır. Kırgızca ilköğretim ders kitaplarını yayımlama hususunda Türkistan Otonom Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti 1924 Ocak ayında kanun çıkarmış ve Eğitim Bakanlığı bünyesinde bir alt komisyon kurulmuştur. İşenalı Arabayev'in başkanlık yaptığı bu komisyon Arap alfabesini Kırgız fonetiğine uygun şekle getirerek ilk Kırgız alfabesini oluşturmuştur.

İlk Kırgız aydınlarını da yukarıda sözünü ettiğimiz Almatı ve Taşkent şehirlerinde öğrenim gören öğrenciler teşkil etmektedir. Kırgız gençleri ilk edebiyat denemelerini Kazakça, Özbekçe ve Tatarca “Kömök, Uşkın, Tilşi, Öris, Ak Col” gibi gazete ve dergilerde yayımlatırlar. Bu dillerde basılan ders kitapları ve gazeteleri okuyarak yetişen gençler arasında isimleri sonra Kırgız edebiyatı tarihine geçecek olan şahsiyetlerden *Sıdık Karaçev*, ilk eserlerini Tatar Türkçesinde kaleme

alarak Tatar gazetelerinde yayımlatırken, *Kasım Tınistanov* ilk şiirlerini Kazak Türkçesinde yazmış ve Kazakça gazetelerde yayımlatmıştır.

Üniversitelerde okuyan Kırgız gençler de Kazak, Özbek ve Tatar lehçelerinde basılan ders kitapları, gazete ve dergileri gördükçe Kırgızca gazete, dergi ve kitapların da yayımlanabileceğine inanmaya başlarlar. Taşkent'teki üniversitelerde okuyan Kırgız öğrenciler tarafından "Erkin Caş" (Özgür Genç) adlı duvar gazetesi, Orta Asya Komünist Üniversitesi öğrencileri tarafından "Tunguç Kadam" (İlk Adım) adlı el yazısı ile çoğaltılarak yayımlanan dergi, Almatı'daki Kazak-Kırgız Halk Eğitim Enstitüsünde okuyan Kırgız öğrencileri tarafından "Caş Kalem" (Genç Kalem) adlı el yazısı ile çoğalttıkları dergi, "Şoola" (Şule) adlı duvar gazetesi yayımlanmaya başlar. Bu gazete ve dergilerde Kırgızca şiirler, makaleler ve kısa öyküler yayımlanır. Sadece yüksek okullarda değil, köylerdeki okullarda da eğitim alan öğrencilerin ve öğretmenlerin Kırgızca'yı yazı dili haline getirme çabaları olmuştur. Kırgızca kaleme alınan şiirler, makaleler Kırgızca olarak Kazakça yayımlanan gazetelerde basılmıştır. Örneğin, 1919-24 yılları arasında Almatı'da "Kömek" adlı Kazakça yayımlanan gazetede ve Taşkent'te "Ak Col" gazetesinde, "Şolpan", "Cas Kayrat" dergilerinde genç Kırgız yazarları Kasım Tınistanov, Sıdık Karaçev, O. Lepesov, A. Tokombaev, K. Bayalinov, C. Tülögabilov, İ. Kudaybergenov, M. Bayçerikov'un şiirleri ve öyküleri yayımlanmaya başlamıştır. Yapılan bütün bu gayretlere rağmen Kırgız millî yayınevinin olmamasından dolayı okullarda okutulan ders kitaplarının Kazakça, Özbekçe veya Tatarca olması, düzenli aralıklarla yayımlanan bir gazete ve derginin bulunmamasından kaynaklanan meselelerin çözümü sonraki yıllara kalmış, Kırgızcanın bir edebî dil olarak işlenmesi zaman almıştır.

Kırgız Türkçesi'nde ilk gazete "Erkin Too" (Özgür Dağ) 7 Kasım 1924 tarihinde basılmıştır. "Erkin Too" gazetesinin gerek Kırgız basın tarihinde, gerekse çağdaş Kırgız edebiyatının temellerinin atılıp gelişmesinde çok büyük önemi vardır. Sovyet hükümeti devrine göre hatırı sayılır imkânlarla donatılmış eğitim merkezlerinde okuyan ve gelecekte Kırgız entelektüel sınıfını ve edebiyat kadrosunu oluşturacak kalemler kendi dillerinde ilk edebî denemelerini bu gazetede gerçekleştirmiştir.

Almatı ve Taşkent'te öğrenim gören az sayıdaki Kırgız gençlerinin dışında Kırgızistan sınırları içerisinde Isık Göl yakınlarındaki Tüp bölgesinde Ziraat Fakültesi ve günümüz Bişkek şehrindeki Merkezi Pedagoji Fakültesi'nde ilk edebî çevreler oluşmaya başlar. Her iki okulda da çağdaş Kırgız edebiyatını oluşturacak ve şekillendirecek kadrolar oluşur, dernekler kurulur, öğrencilerin yazdıkları piyesler oynanır. Burada eğitim gören

öğrenciler yeni neşredilmeye başlayan gazete ve dergilerde ilk şiir ve hikâyelerini, makalelerini yayımlamaya başlarlar. 5 Kasım 1927 tarihinde Kızıl Uçkun (Kızıl Kıvılcım) adlı edebiyat derneği kurulur. Bu derneğin temeli U. Abdukaimov, K. Bayalinov, K. Cantöşev, S. Karaçev, K. Malikov, A. Tokombayev, M. Elebayev gibi isimler tarafından atılmıştır. Kızıl Uçkun edebiyat derneğinin çağdaş Kırgız edebiyatının oluşumundaki önemi büyüktür. (Kerimcanova, 1987: 69)

1920’li yıllarda oluşup gelişmeye başlayan modern Kırgız edebiyatı 1930’lu yıllarda daha da güçlenerek yoluna devam etmiştir. 1920’li yıllardaki gazete ve dergiler aynı işlevini devam ettirir. Yeni kalemler ilk edebî denemelerini bu süreli yayınlarda yayımlarlar. Kırgız edebiyatında ilk mensur eserlerin büyük bir çoğunluğu Ekim ihtilalinden sonraki dönemlerde sınıf mücadelesi bilincini yaymak ve bu süreci hızlandırmak, kadın erkek eşitsizliği, eski hayatı yermek, yeni hayatı övmek gibi mevcut siyasî yapının propagandasını yapma amacı gütmüştür.

Sıdık Karaçev, çağdaş Kırgız edebiyatını oluşturan isimlerin başında gelir. Kendi ana dilinde bir yayın organı olmadığından ilk edebî denemelerini Tatar Türkçesiyle kaleme almıştır. Şiir, piyes ve hikâyeler yazmıştır. Bazı şiirleri Kazakça gazetelerde yayımlanmıştır. Çağdaş Kırgız edebiyatının ilk hikâyesi olarak Sıdık Karaçev’in “Evlenmekten Kaçtı” adlı hikâyesi kabul edilmektedir. Bu hikâye Şubat 1919 tarihli Kömek gazetesinde Tatarca yayımlanmıştır. Hikâyede zengin Ismayıl Tatar mektebinde okuyan oğlu Sultan’ı evlendirmek istemektedir. Ancak Sultan geleneksel evliliğe karşıdır, evlenmek yerine önce okuyup cahil halkını bilinçlendirmek istemektedir. Birlikte okuduğu arkadaşları da Sultan’ı destekler, ancak babası ısrar eder. Düğün zamanı yaklaşır, Sultan evden kaçmak zorunda kalır. Kendisinden uzun süre haber alınamaz, çok sonraları Rusya’da öğrenim gördüğüyle ilgili bir mektup gönderir ailesine. Sultan ‘yeni hayat’ın ‘yeni insan’ı olmak istemektedir.

1919-1920 yılları arasında Kömek gazetesinde Sıdık Karaçev’in Tatarca kaleme aldığı “Süygönüne koşula albadı” (Sevdiğine Kavuşamadı), “Armanduu eki caş” (Kederli İki Genç), “Isık-Köl boyunda” (Isık Göl Kıyısında), “Aldangan nur kızı” (Aldanan Nur Kızı), “Kükük menen Zeynep” (Guguk ile Zeynep) adlı hikâyeleri yayımlanmıştır. Bu hikâyeler kadın hakları ve erkek kadın eşitsizliğini konu edinmektedir.

Yazarın “Sevdiğine Kavuşamadı” adlı hikâyesinde başkahraman Zuura yeni usulle eğitim veren bir mektepte okumaktadır. Kendisi gibi yeni sistemle öğrenim gören Çolponbay adlı delikanlıya âşık olur. Çolponbay ve Zuura arasında bir aşk başlar. Ancak Zuura’nın ailesi kızını yetmiş yaşındaki zengin Acı’ya vermek isterler, ancak Acı’nın zaten birkaç eşi var-

dır. Zuura'yı Acı'ya verecekleri gün Zuura sevdiği delikanlıya kaçır, ancak amacına ulaşamaz ve bir dağ sırtında aç kurtlar Zuura'yı parçalara ayırırlar.

Çağdaş Kırgız edebiyatının ve genel olarak Kırgız kültürünün gelişiminde çok büyük katkısı olan Kasım Tınıstanov Kırgız modernleşmesinin sembol isimlerinden biridir. Kırgız dilinin, edebiyatının ve kültürünün gelişimine çok büyük katkı sağlamıştır. Yayınladığı ders kitaplarında birçok ilmi, pedagojik ve didaktik metin kaleme almıştır. Aynı zamanda şiirler ve tiyatro eserleri de yazmıştır. Tüm bu kültür faaliyetlerinin yanında modern Kırgız hikâyeciliğini başlatan yazarlar arasında yer alır. Onun kaleme aldığı “Mariyam menen Köl Boyunda” (Mariyam ile Göl Kenarında) adlı hikâye modern Kırgız hikâyeciliğinin Kırgızca kaleme alınmış ilk hikâyesi olarak kabul edilir. Tınıstanov hikâyede dönemin feodaliteden kaynaklı sorunlarına dikkat çekmekte ve özellikle gençlerin çileli hayatını gözler önüne sermektedir.

1931 yılının yaz ayında Kırgız Cumhuriyeti'nin Millî İlim Araştırmaları Enstitüsüne öğretim görevlisi olarak kabul edilen Tınıstanov, adı geçen enstitüde 1937 yılının ağustos ayına kadar öğretim görevlisi, bölüm başkanlığı ve dekan görevlerinde bulunmuştur. Enstitüde görevli olduğu yıllarda çoğunlukla Kırgız dilinin grameri, morfolojisi, imla kuralları ve ilmi terminolojisi ile alakalı çalışmalar yapmıştır. Bu dönemde Kırgız Pedagoji Enstitüsünde Kırgız dili okutmanlığı, 1932'de doçent, 1936'da profesör görevlerinde bulunan Tınıstanov bütün bu işlerin yanı sıra 1932 yılının haziran ayında Kırgız Devlet Tiyatrosu Müdürlüğü görevinde bulunmuş ve bir yıla yakın bir zaman bu görevde kalmıştır. (Cigitov, 2006: 50)

Kasım Tınıstanov, Kırgızcanın yerel bir lehçe hüviyetinden çıkarak yazılı edebi dil olmasını sağlamış, Kırgızcanın hangi ağzının edebi dilde kullanılacağına karar vermiş, birçok gramer terimini bulmuş ve bu terimleri eserlerinde kullanarak Kırgızcada yerleşik bir dilcilik esası oluşturmuştur. Kırgız dilcileri hala Tınıstanov'un ilk defa Kırgızcaya kazandırdığı gramer terimlerini kullanmaktadır. (Cigitov, 1991: 257)

Kasım Tınıstanov'un kaleme aldığı hikâyelerde millî kimlik, aşk, sevgi, saygı, toplum baskısı, gelenekler, feodalite, genç kızların trajedisi, göç, Çarlık Rusya eleştirisi, Çin-Kalmuk zulmü, asimilasyon, vatan özlemi, hüznün, çile, ticaret, kahramanlık, folklorik unsurlar, kahramanların karşısına çıkan engeller, vatana dönüş, mutluluk ve umut izlekleri yer alır. Bu hikâyelerde örtük anlam olarak Çarlık Rusya eleştirisi, Çin-Kalmuk zulmü, Ürkün ayaklanması sonrası oluşan trajedi, insan hak ve hürriyetlerinin feodal dönemde olmaması, genç kızların bir nesne gibi alınıp satılması yer alır. Tınıstanov'un izlek ve örtük anlam olarak işlediği umut ve mutluluk Sovyetler Birliği devletinin Türkistan Türklerine verdiği vaatlerle

ilgilidir. Sovyet devletini kuran Lenin ve arkadaşları Türkistan Türklerine özgürlük, adalet ve bağımsızlık vadettiği için dönemin birçok aydını bunu sevinçe karşılamış ve bu sevinci eserlerine yansıtmışlardır.

Kasım Tınıstanov Kırgız dili, edebiyatı ve kültürünün gelişimine birçok ilmi ve kültürel faaliyetiyle katkıda bulunmuş ve Kırgız gençlerinin temel ahlaki ve insani değerlerle yetişmeleri için mücadele etmiştir. Bir Ceditçi olarak Tınıstanov'un kaleme aldığı pedagojik ve didaktik metinlerde ise aile, eğitim, temizlik, kişisel hijyen, tertip ve düzen, hırsızlığın kötü bir şey olduğu, çevreye saygı, yardımseverlik, genç kızların para karşılığı satılmasının/evlendirilmesinin yanlış olduğu, bilimin önemi ve gerekliliği, mücadele, sabır, sebat, emek, iyi davranış, çalışkanlık, dürüstlük, yalan söylememek, özür dileme etiği, okuma yazmanın önemi, kitap okuma sevgisi, Sovyet devletine has uygulama ve politikalar, Sovyet devletinin halklara verdiği haklar, vatan sevgisi, kooperatif, tedbirli olma, öngörülülük, liderlik, Lenin sevgisi, sorumluluk, geçmişe bağlılık, dostluk, merhamet, yardımlaşma ve yardımseverlik, tabiatı koruma, kadın hak ve hürriyeti ve işçi-köylü dayanışması gibi değerlerin öğrencilere kazandırılmak istendiği görülmektedir.

Tınıstanov, metinlerinde insan kişiliği ve davranışlarını bütüncül bir anlayışla ele almaya çalışmıştır. Eğitimin değer odaklı olmasını istemiş ve bu doğrultuda değerler eğitimini destekleyici metinler kaleme almıştır. Kırgız kültürüne has birçok motifi ve davranış kalıbını da değerler eğitimi ile birlikte öğrencilere kazandırmayı amaçlamıştır.

Kaleme aldığı eserlerde tarihi, folklorik ve edebi metinlerin değerler eğitiminde kullanılmasını teşvik etmiş bu konuda önyak olmuştur. Yazdığı metinlerle sadece öğrencilere değil, ailelere de aile yapısının sağlıklı yürütülmesi ve çocuk ve gençlik problemleri konusunda devrin malum şartlarına göre bir çeşit psikolojik danışmanlık ve eğitim desteği sağlamaya çalışmış ve çocukların ihtiyaçlarına duyarlı yetişkinlerin nasıl olması gerektiğiyle ilgili tarifler yapmıştır.

1.3.1941-1960 Yılları Arasında Kırgız Edebiyatı

Sovyetler Birliğinin ilk yirmi yılında Kırgız toplumu birçok değişim yaşamıştır. Söz konusu ilk yirmi yıl başarılı bir ekonomik ve kültürel kalkınmayla birlikte ideolojik yazılı emirlerin ve kişisel trajedilerin yaşandığı bir süreç olmuştur. Özellikle 1937-1938 yıllarında Kırgız aydınlarının Stalin emirleri sonucu katledilmesi sadece kişisel trajedi değil, hala etkisi süren milli bir trajediye dönüşmüştür. Stalin döneminde totaliter iktidar çizilmiş ideolojik yoldan en ufak sapmaları dahi cezalandırmıştır. Aynı şekilde yerel yönetimler için verilen iktidar mücadelesi de birçok can yakmıştır. Edebiyat sanatı da yoğun ve keskin bir kuşatma altında olduğu için sadece ideolojinin belirlediği çerçeve içinde gelişim gösterebilmiştir. Ölüm ve yakınlarını kaybetme korkusu yaşayan birçok şair ve yazar ideolojik konulara girmeye cesaret edememiş, edebiyatta sadece partinin belirlediği konular işlenmiştir.

Kırgız edebiyatında II. Dünya Savaşı yıllarında yazılan eserlerin neredeyse tamamı savaş konuludur. Sovyetler Birliği içerisinde yer alan halklar savaşın olumsuzluklarından dolayı zor günler geçirmişlerdir. II. Dünya Savaşı döneminde ve onu takip eden yıllarda yaşanan zorlukların edebî eserlere yansıdığı görülmektedir (Aydoğmuş, 2023: 56). Savaşın Kırgız insanında ve toplumunda yarattığı acılar, Hitler Almanyasının caniliği, cephe gerisinde yaşanan trajediler hikâyelerde sık sık işlenir. Savaş sonrası kaleme alınan hikâyelerde ise zaferin getirmiş olduğu mutluluk ve Sovyet toplumunun yeniden inşası konusu hikâyelerde ele alınır.

Stalinizm savaş sonrası tüm ülkeye hâkim olur, hiçbir şekilde eleştirilmez. Sovyet ideolojisi 1930 yılların sonunda uyguladığı *temizleme* politikasını savaş sonrası daha da saldırgan hale getirir. İdeolojik baskı her alanda olduğu gibi kültür ve edebiyat sahalarında da varlığını tüm gücüyle hissettirir. Özellikle Stalinci ideolog AA. Jdanov'un 1946 yılında Zvezda ve Leningrad dergilerinde yayımlanan makalesi bu ideolojinin manifestosu gibidir. Jdanov makalesinde Sovyet edebiyatının halkın ve devletin çıkarlarını gütmesi gerektiğini, başka hiçbir konunun Sovyet edebiyatının içeriğinde olamayacağını ifade etmiştir. Sovyet edebiyatının görevi kendine güvenen, hiçbir engelden korkmayan ideolojiye bağlı yeni nesil yetiştirmek olmalıdır. Jdanov sanat için sanat anlayışının Sovyet edebiyatında yeri olmadığını, edebiyatın görevinin sadece halka ve devlete yardım etmek olduğunu savunmuştur. (İbraimov, 2012: 332)

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Kırgız edebiyatında dayanışma ruhu ile mücadele vererek mutluluğa ve başarıya ulaşma teminin sık sık işlendiğini görülür. Alıkul Osmonov'un 1947 yılında çıkardığı şiir kitabı "Mahabat", 1947 yılında Kasımalı Bayalınov'un "Bakit" (Daha sonra eserin adı

Köl Boyunda olarak değiştirilir) adlı uzun hikâyesi ve 1948 yılında Tügöl-bay Sıdıkbekov'un kaleme aldığı “Bizdin Zamandın Kişileri” adlı romanda yeniden yükselişe geçen Sovyet insanının mutluluğu ele alınır.

Bununla birlikte, 1945 yılında yapılan Kırgızistan Yazarlar Birliği ikinci kurultayında ilk kurultaydan o tarihe kadar yazılan eserlerin değerlendirilmesinin yapılmasının yanında bu tarihten sonra kaleme alınacak eserlerde ömrünü ve tüm gücünü Sovyet sistemi, sosyalizm, halkın ve toplumun çıkarları için harcayan örnek insanlarla ilgili edebi eserler kaleme alınması gerektiği belirtilmiştir. (Tülöbağılov, 1978: 179) Sonrasında tarihte yer almış rejimin uygun gördüğü tarihi şahsiyetler ve dönemin emek kahramanlarıyla ilgili kaleme alınan tarihi ve biyografik romanların yazılışında önemli bir artış görülür.

Biyografik roman olarak da nitelendirilebilecek K. Bektenov'un “Taabaldı-Pudovkin”, N. Baytemirov'un “Cıldızkan” ve “Tarih Esteligi”, K. Kaimov'un “Atay”, Ş. Beyşenaliev'in “Kordun Tukumu”, S. Ömürbaev'in “Telegey” ve N. Baytemirov'un “Cıldızkan” adlı romanlarında kollektif hale getirilen tarım ve hayvancılık faaliyetlerinde başarı gösteren emek kahramanları, örnek sosyalist tipler, Rusya'da alevlenen devrim hareketlerinin Orta Asya'da yansımaları, Ekim devriminin Kırgızistan topraklarında yerleşmesi, II. Dünya Savaşı günleri, sınıf mücadeleleri, sosyalist sistemin kurulup yerleşmesi gibi izlekler yer alır.

Stalinizm devri fiili olarak Stalin'in öldüğü 1953 yılında sona ermiştir. N. S. Hruşev ve L.İ. Brejnev devirlerinde, her alanda olduğu gibi, kültür ve edebiyat alanlarında da kısmi bir özgürlük ortamı oluşmuştur. 1950'li yıllarda edebiyat sahnesinde boy göstermeye başlamış, ama genellikle *altmışlıklar* olarak bilinen C. Aytmatov, S. Eraliyev, S. Cusuyev, T. Kasımbekov, R. Rıskulov, S. Omurbayev, N. Baytemirov, K. Cusupaliyev, Ş. Beyşenaliev gibi isimler Kırgız edebiyatını yeni bir ivme kazandırır.

Esasen, tıpkı benzerleri gibi, bir *sipariş* edebiyatı olarak doğan modern Kırgız edebiyatı Stalinizm ve Poststalinizm dönemlerinde sosyalizme ve totaliter rejime özgü olan unsurları yüceltmekle uğraşmış, geniş halk kitlelerini bu hususta bilinçlendirmiş, eğitmiş ve böylece Sovyet kültürünü benimsetmeye çalışmıştır. Sistem içindeki çelişkileri ve çarpıklıkları örtbas ederek halka gerçeği olduğundan daha güzel göstermiş, muhalif seslere, özellikle aydınlarla yapılan haksızlıklara ve katliamlara karşı sesini çıkarmamıştır. Aynı şekilde yönetimdeki büyük hataları bilgelik gibi, günahları hayır gibi göstererek insanları kandırmış; halkın kendisini kör etmesine, ahlaken çürümesine, düşünce ve eylem arasındaki paradoksun toplumda, hala etkisi süren, kalıcı bir marazîliğe dönüşmesine sebep olmuştur.

2.Aman Saspayev'in Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserleri

Modern Kırgız edebiyatı 1960'lı yılların başında Cengiz Aytmatov ve genellikle *Altmışlıklar* olarak bilinen yazar ve şairlerin edebiyat dünyasına adım atmasıyla yeni bir seviyeye yükselmiştir. Kırgız edebiyatında özellikle 1950'li yıllarda başlayan bu değişimin SSCB'deki genel değişimden etkilenmesiyle birlikte, ülke içinde açılan birçok yeni eğitim kurumunun ve bu kurumların adeta birer kültür evi işlevi görmelerinin Kırgız kültür hayatının gelişimindeki rolü büyüktür

1960'lı yılların daha özgür atmosferinde edebiyat dünyasında özgün hikâyeleriyle boy gösteren Aman Saspayev 1929'da Isık Göl şehrinin Tüp kasabasına bağlı Ken Suu köyünde dünyaya gelmiştir. Babası 1930 yılında vefat etmiştir. 1933 yılında Saspayev ailesi Doğu Türkistan'ın Kulca şehrine göç etmiştir (Samaganov, 1976: 477).

Yazar hâl tercümesini kendi dilinden şu satırlarla dile getirir:

“Ben Isık Göl bölgesi, Tüp şehri, Ken Suu köyünde 1929 yılında doğdum. Doğum günüm kesin değil, ama kimliğime 15 Ekim diye kaydedilmiş. Annem “Hasat işleri bittiği zaman doğdun.” derdi. Annem on üç on dört çocuk doğurdum, derdi hep. Ablam ile ben sağ kalmışız. Dedelerimiz varlıklı insanlar imiş. Sonra babam vefat etti. Dul kalan annem ablamla beni alıp kendi akrabalarının yanına gitmiş. Annemi zenginin gelini, bizleri zenginlerin torunları diye kolhoza almadılar. O zamanlar Çin'e göç eden akrabalarımız vardı. Annem bunun üzerine bizi yanına alıp Çin'e doğru yola çıktı. Nasıl ulaşacağımızı bilmiyorduk, ama bir şekilde ulaştık. Sonunda Çin'in Kulca şehrine vardık. İlk başlarda akrabalarımızla yaşıyorduk, durumumuz iyiydi, karnımız toktu. Bu sırada annem İmaş adlı biriyle evlendi. Akrabalarımızla sorunlar yaşayınca bir Çinli'nin evinde hizmetçi olarak kalmaya başladık. Üvey babam onların hayvanlarına bakıyordu, annem ise ev işleri yapıyordu. Çocukluğum bu şekilde geçti. 7-8 yaşlarında iyi kötü okuma yazma biliyordum. 4. sınıftan başlayıp eğitimime Uygurca devam ettim. Ablam evlendi ve Kulca'da yaşamaya başladı. Okumam için annem ve babam beni tekrar Kulca'ya gönderdi. Kısa sürede Kazakça ve Uygurca'yı öğrendim. Edebiyat sanatıyla ilgili ilk bilgilerimi burada aldım. Uygur dili dersleri veren öğretmenimiz Emin Efendi Uygur şairlerin şiirlerini ezbere biliyordu. Şiirleri tahtaya yazar, biz de defterimize geçirir, ezberlerdik; o şiirleri hala ezbere biliyorum. İçimdeki edebiyat ateşini yakan işte öğretmenim Emin Efendi'dir. Yedinci sınıfı Kazak dilinde okumaya başladım. Bu yıllarda Çin'i Kuomintang yönetiyordu. Daha sonra devlet yatılı okulunda eğitime devam ettim. Okulu bitirince beni okulumda öğretmen olarak görevlendirdiler. Bazen fizik ve biyoloji, bazen de Kazak edebiyatı dersleri veriyordum. Sonra Kazakça ve Uygurca çıkan gazete-

lerde muhabir olarak görev yaptım. İlk hikâyem “Tagamdın Üyündö Bir Kün” (Dayımın Evinde Bir Gün) adıyla Uygurca olarak yayımlandı. 1944 yılında Kulca şehrini Çinli askerler işgal etti. Yatılı okulda okuyan üç dört Kırgız çocukla evlerimize dönme kararı aldık. Güç bela evlerimize ulaştık, bir süre sonra Kulca şehrinin partizanlar tarafından geri alındığını duyduk. İli bölgesi kısa sürede Kuomintang’dan temizlendi. Çok geçmeden Doğu Türkistan Cumhuriyeti adıyla bir devlet kuruldu. Devlet yöneticileri Uygur, Kazak, Kırgız, Dungan ve Kalmuklardan oluşuyordu. Almatı’dan yarısı Uygurca, yarısı Kazakça çıkan “Kazak Eli”, Taşkent’ten ise “Şark Hakikati” adlı Uygurca dergiler gelmeye başladı. 1946 yılından itibaren Uygurca ve Kazakça gazetelerde muhabir olarak çalışmaya başladım. Bu sırada ilk şiirlerimi de Kazakça yayımlatıyordum. 1949 yılında Çin Komünist Partisi iktidara geldi. Bu sırada ben 9. sınıfı bitiriyordum. Beni öğretmen olarak işe aldılar. Uygur ve Kazak sınıflarında dersler verdim. 1952’de beni Pekin’e gönderdiler. Pekin’de Merkezi Milletler Enstitüsü’nde görevlendirildim. Pekin’de bulunduğum sıralarda Çince öğrendim. 1954 yılında Çin akademisi azınlık halkların leksikolojisi üzerine bir çalışma yapmak istedi. Bu projeye beni de dahil etmişler. Bir gün işlerim için Ürümqi şehrine gittiğimde Kazak, Moğol ve Uygurların matbaaları olduğunu gördüm. O zaman bende “Çinlilere Kazak dilini öğretip ne yapacağım, bunun yerine matbaaya gelip Kırgız çocuklar için kitap yazayım.” şeklinde bir fikir doğdu. O zamanlar Kırgız dilinde bir kitap bile yoktu. Ürümqi’deki matbaaya gelip Kırgızca bölümünü açtık. Yönetimle konuşup “Too Gülü” (Dağ Çiçeği) adında bir dergi çıkarma konusunda anlaştık. O sıralarda Çinliler arasında siyasi bir kampanya vardı, bu işlere iradem dışında bulaştığım için sakıncalı kişi olarak algılandım. Akabinde matbaadaki planlar gerçekleşmedi; bana başka ağır işler verdiler. 1960’da Kırgız bölümü kapatıldı, bizi Kızıl Suu Kırgız otonom bölgesine gönderdiler. Bunun üzerine Çin içinde yazar olamayacağımı anlayınca vatanıma dönme isteğim arttı. 1962’de yerel yönetim vatanıma dönmeme izin verdi. Hiç unutmuyorum, tam 25 Kasım 1962’de. Annem ve babam orada vefat etmişlerdi, ablam ise orada kalmayı tercih etti. Ben otuz yaşındayken Çinli bir kızla evlendim ve bir oğlumuz oldu. (Babası Çinli, annesi Ukraynalı bir kızla) Kırgızistan’a ailem ile döndüm. Savaşta vefat eden bir akrabamın evi boşmuş, biraz tamirat yapıp bu eve yerleştik. O zaman bile hikâye yazmayı bırakmadım. “Şeyşep” (Çarşaf) ve “Kara May” (Kara Yağ) adlı hikâyelerimi o günlerde kaleme aldım. Hikâyelerimi yazıp Ken-Suu’dan Tügölbay ağabeyime posta ile gönderiyordum, o bu hikâyeleri yayımlatıyordu. Bu şekilde edebiyat dünyasında tanınmaya başladım. 1965 yılında ise ilk hikâye kitabım “Gülkayır” yayımlandı. “Sarala İt” (Alaca Köpek) adlı hikâyem yüzünden çok sıkıntı çektim. Hangi gazeteye gitsem “Saspayev, sizin hakkınızda bize bir kağıt geldi.” diye beni geri çevirdiler. “Alaca Köpek”

Kırgız yazarları ikiye böldü; bir yandan Cengiz Aytmatov ve Tügölbay Sıdıkbekov bu hikâyeyi savunurken öte yandan Aalı Tokombayev ve diğerleri hikâyemin antisovyet olduğu yönünde propaganda yaptılar. Nihayetinde bu hikâyem Moskova'da Rusça olarak da yayımlandı. O zaman bazı Kırgız yazarlar seslerini kestiler. 1995 yılında Isık Göl Devlet Üniversitesinden Çin Dili öğretmeni olmam yönünde bir teklif geldi. Bu teklifi kabul edip Çin dili bölümünde çalıştım. Yirmiden fazla kitabım var, bazı hikâyelerim çeşitli dillere çevrildi. Kendime zor bir meslek seçtim, yazarlığın verdiği sıkıntıları çok çektim.” (Alımov, 2007: 308).

Aman Saspayev ilköğrenimini Kulca şehrindeki Kazak ve Uygur okullarında görmüştür. 1950 yılında eğitimini tamamlayıp okuduğu okulda iki yıl öğretmenlik yapmıştır. 1952-1955 arasında Pekin'de Azınlık Milletler Enstitüsünde öğrenim görmüştür. 1956 yılında henüz eğitimini tamamlamadan Ürümsi şehrinde halk matbaasının Kırgız bölümünde redaktör olarak göreve başlamıştır. 1962'de vatanı Kırgızistan'a dönmüş, bir yandan Ken Suu köyünde traktör şoförü olarak çalışırken, diğer yandan hikâyelerini süreli yayınlarda yayımlatmıştır. 1967 yılında SSCB Yazarlar Birliği üyeliğine kabul edilmiş ve Isık Göl bölgesi Kırgızistan Yazarlar Birliği temsilcisi olarak görev yapmıştır. Daha sonra ise, Cengiz Aytmatov'un da kabul edildiği, Moskova'daki SSCB Yazarlar Birliği Gorki Edebiyat Enstitüsünde edebiyat eğitimi almıştır (Samagonov, 1976: 477).

Saspayev edebiyat dünyasına Çin'de yaşadığı dönemlerde adım atmış, 1946 yılında “Tönkörüs Tanı” adlı Kazakça yayınlanan gazetede ilk şiirlerini Kazakça, “İnkılabi Şarki Türkstan” gazetesinde ise Uygurca kaleme aldığı deneme ve hikâyelerini yayımlatmıştır (Akmataliyev, 2015: 39).

Çin Halk Cumhuriyeti'nde yaşadığı zamanlarda Devlet Dil Komisyonu üyeliği görevinde bulunmuştur. Yazarın dil komisyonunda görev yaptığı sıralarda farklı milletlerin dilini, kültürünü daha yakından tanımak için farklı ülkelere araştırma gezisi yapılır. Komisyon 1949 yılında Kırgızistan'a gelir. Saspayev de bu komisyonda yer alır. Saspayev Kırgızistan'a geldiği zaman geri dönmek istemez, ama Çin Saspayev'in Kırgızistan'da kalmasına karşı çıkar ve yazara kömür madenlerinde belli bir süre çalışma cezası verilir. (Saspayev, 2012:17)

Aman Saspayev 1962 yılında memleketi Kırgızistan'a kesin dönüş yapar. 1963 yılında yazar Ken Suu köyünde çiftliğin koruma işlerinde genel sorumlu olarak bir süre çalışır. Yazar ülkesi Kırgızistan'a döndüğünde ona baba tarafından akrabası olan Kırgız edebiyatının ünlü yazarı Tügölbay Sıdıkbekov destek olmuştur.

Aman Saspayev 1967 yılında Isık Göl şehrindeki haftalık yayınlanan Isık Göl Pravdası adlı gazetede muhabir olarak çalışmıştır. Isık Göl Pravda gazetesinde muhabirlik yaptığı sırada yine eserlerine kaleme almaya devam etmiştir.

Yazar 1971 yılında Moskova'daki Gorki adındaki Yüksek Edebiyat kursunda eğitim görür. Moskova'da bulunduğu sıralarda Maksim Gorki'nin, Anton Çehov'un, Nikolay Gogol'un, Aleksandr Puşkin'in ve büyük Rus yazarlarının eserleriyle tanışır. Burada okuduğu sıralarda Cengiz Aytmatov ile tanışır. Saspayev Moskova'daki eğitiminden sonra 1973 yılında Kırgızistan'a geri döner. 1976-1980 yılları arasında Kırgızistan Yazarlar Birliğinin üyesi olarak Isık Göl şehrinin genel sorumlusu danışmanı olarak görev yapar.

Saspayev 1977 yılında Partorg¹ adlı romanını kaleme alır. Eserde köy yaşantısı tahkiye edilir. Eser üç bölümden oluşur. Romanın başkahramanının öğretmen Sagın Tagayev'dir. Moskova'da yüksek parti okulunda öğrenim görmüştür. Min Bulak adlı devlet çiftliğine parti organizatörü olarak gelir. Eserde devlet çiftliği müdürü İsmailov ile Sagın'ın arasındaki çatışma romanın kurgusunu oluşturur. Sagın ilk günden itibaren işçiler, uzmanlar ile fikir alışverişi yapıp durumun düzelmesi için harekete geçer. Ot istemeye gelen dul kadın Batma'ya yardım eder. Uzaklardaki yaylalarda yaşayan insanlarla, oraların yaşam şartlarıyla tanışır. Sagın çiftliği yönetmede insanlar ile birlikte iş yapma konusunda gayet kararlı davranışlar sergiler. Bu yapılan işler ve hizmetler müdürün hiç hoşuna gitmemektedir. Romanda iyiler ve kötüler vardır. İyilerden biri Sagın'dır. Sagın her vakit her durumda sabırlı ve edepli bir şekilde hareket eder, gerçek bir sosyalisttir. Romanın kahramanlarından Aldılov da her türlü meseleye kendince fikirler yürüten, hayata dair kendine ait bir düşüncesi olan iyi niyetli bir delikanlıdır. Kötülerin tarafına baktığımızda ise zorluklar karşısında herhangi bir eylemde bulunmayan İsmailov, bedavacılığına alışan Doktor Barbaşov ve zooteknik uzmanı Asanaliyev vardır. Yazar eseri düzenleyip 1989 yılında "Too Çabalekeyi" (Dağ Kırlangıcı) adıyla tekrar yayımlamıştır. (Aamatov, 2008: 521) Romanda bazı diyaloglarda düzenleme, eklemeler, yeni kahramanlar ve bölümler girmiştir.

Aman Saspayev 1995 yılında Karakol şehrinde Kasım Tınıstanov Devlet Üniversitesinde Çin Dili bölümü başkanı olarak çalışmaya başlamıştır. 1996'da Çince - Kırgızca sözlüğünü hazırlamaya başlamış, 2003 yılında çalışmasını bitirmiştir. Bu sözlük 55 bin kelime ve 7000 hiyerogliften oluşmaktadır (Kudaybergenova, 1967: 11).

¹ Partorg: Sovyetler Birliği'nde partiyle ilgili işleri organize eden kişi.

Yazar 1994 yılında Kırgızistan Cumhuriyeti kültürüne katkılarının dolayı devlet ödülü almıştır. Birçok hikâyesi Rusça, Fransızca, Çince, Tatar Türkçesi, Başkırt Türkçesi, Kazak Türkçesi ve Uygur Türkçesi'ne çevrilmiştir (Aamatov, 2008: 521).

Aman Saspayev Çince'den Kırgız Türkçesi'ne birçok eserin çevirisini de yapmıştır. Örneğin Çin tarihi kaynaklarından “Doğuya Bakış” adlı tarihi kitabı Kırgızcaya çevirmiştir. Edip Ahmet Yükneki tarafından kaleme alınan Atabetü'l- Hakayık'ı Kazak Türkçesi'nden Kırgız Türkçesine “Akıykat Eşigi” adıyla çevirmiştir.

Saspayev Kasım Tınıstanov Isık-Köl Devlet Üniversitesinde çalışırken 15 Haziran 2015 tarihinde hayatını kaybetmiştir.

Yazar genellikle kısa hikâyeler kaleme almıştır. Saspayev'in edebi kişiliğindeki birtakım hususiyetler Rus yazar Anton Çehov'a, Türk edebiyatından ise Memduh Şevket Esenal ve Sait Faik Abasıyanık'a benzetilir (Sasikulova, 2011: 1827).

Köy insanı yazarın en çok sevdiği kahramanlardır. Saspayev hikâyelerinde sıradan insanların hayat hikâyelerini ve iç dünyalarını anlatır. Kahramanlarının psikolojik hallerini başarılı bir şekilde işler. Aman Saspayev, insan psikolojisini tasvir etme bakımından başarılıdır. Onun küçük, ama zengin hikâyeleri sosyal psikolojik türe aittir. (Cakıpbekova, 2012: 13)

Eleştirmen Kadırcul Dautov ise Saspayev'in hikâyeciliğini şu sözlerle değerlendirir:

Aman Saspayev, insanın iç dünyasını olağan bir şekilde ele alır, yattığı kahramanlar asla durağan değildir. İnsanın iç dünyasındaki değişimleri çok iyi gözlemler ve sonucu başarılı bir şekilde işler. Hikâye kahramanlarının iç dünyasına, gönül dünyasına, bilinçaltına adeta ayna tutar.” (Musayev, 2002: 89).

Aman Saspayev durum hikâyeciliği doğrultusunda eserler vermesine karşın yer yer olay öykücülüğü kapsamında değerlendirilebilecek hikâyeleri de bulunmaktadır. Aman Saspayev'in hikâyeleri Kırgız edebiyatında olay hikâyeciliğinden durum hikâyeciliğine geçiş sürecini hızlandırmıştır. Saspayev'den sonra Kırgız hikâyeciliğinde durum hikâyeciliğinin giderek önem kazandığı söylenebilir (Sasikulova, 2011: 1826).

Aman Saspayev'in “Şaşkedegi Kara Tuman” (Kuşluk Vaktinde Sis) adlı otobiyografik eseri 2012 yılında yayımlanmıştır. Eserde yazarın günlüklerinden parçalar bulunmaktadır. Yazar eserinde vatanı Kırgızistan'a dönüş yaptığı 1962'ye kadarki ömrünü edebi bir dille kaleme almıştır.

3.Aman Saspayev'in Hikâyeciliği ve Hikâyelerine Dair

Kırgız okurlar ve eleştirmenler tarafından “modern Kırgız edebiyatının Çehov’u” olarak anılan Aman Saspayev, hikâyelerinde genellikle köy yaşamını ve sıradan köylü insanları anlatır. Hikâyelerinde kahramanlarının sosyal statüsüne vurgu yapmaz. Zengin-yoksul kavramı Sovyet devlet uygulamasının bir yansıması olarak kendini göstermez. Hayatı tüm yönleriyle ve gerçek bir biçimde yansıtmaya çalışır. Mehmet Kaplan’ın (2003:10) hikâye tahlil metoduna göre edebî eser, hiç şüphesiz onu vücuda getiren yazarın hayatı ile tarihî ve sosyal çevresiyle de yakından ilgilidir. Her insan gibi sanatçı da belli bir aile içinde doğmuş, irsiyetin karanlık dehlizlerinden geçmiş, bir mahallede büyümüş, belli okullarda okumuş, geçimini temin için çeşitli vazifelerde bulunmuş, sevmiş, sevilmiş, pek çok insan tanımış, yaşamış ve okumuştur. Eserini yaratırken bunlardan faydalandığı da bir gerçektir. Fakat sanatçının irsiyet, aile, çevre, gelenek, hayat ve kitaptan aldıkları, çok defa kendisinin de farkında olmadığı *malzemed*den ibarettir. Çeşitli kaynaklardan gelen malzemeyi, sanatçı, yaratış süreci içinde, o anın da şuur ve şuuraltı kuvvetlerinin tesiri altında kalarak birleştirir. Eser, yapısına karışan *malzemed*den farklıdır. Fırından çıkan güzel vazo, yapıldığı çamurdan ayrı bir varlıktır. Hiçbir sanat eseri kendisini oluşturan malzemeye irca edilemez. Güzelliği vücuda getiren *malzeme* değil, *yapı*dır. Aman Saspayev’in hikâyelerinde kendi hayatı, sosyal çevresi, ailesi, Doğu Türkistan’daki yaşamı, Kırgızistan’daki yaşamı, bulunduğu vazifeler, günlük hayatta tanıştığı insanlar hikâyelerine konu olmuş, genellikle sıradan insanların hayatlarını, umutlarını, hayallerini günlük hayat içerisindeki tutum ve davranışlarını hikâyelerine *malzeme* olarak seçmiştir. Kaplan’ın da belirttiği gibi, Saspayev’in hikâyelerindeki *güzellik* kurguyu sağlam oluşturabilmesinde ve Kırgız hikâyeciliğinde bir yenilik olarak, farklı anlatı teknikleri kullanmış olmasında aranmalıdır. Elbette yazarın tarihî hikâyeler yazdığını da belirtmekte fayda vardır; özellikle “Sultan Alparslan’ın Vasiyeti” adlı hikâyesi modern Kırgız edebiyatında Türk tarihi üzerine yazılmış ilk eserlerden biridir.

Aman Saspayev’in eserlerinde psikolojik tahliller en belirgin özelliklerden biridir. Onun bu farklılığı modern Kırgız edebiyatında hikâyecilik alanında etkili olması, dikkatleri üzerine çekmesi ve eserlerinin dikkatli bir şekilde okunmasına sebep olmuştur. Ayrıca onun bu farklı tekniği kendinden sonra gelen yazarları da etkilemiştir. Eleştirmen Kadırcul Dautov Saspayev’in eserlerindeki psikolojizm düşüncesinin çok önemli olduğunu şu sözlerle ifade eder: “Aman Saspayev, insanın iç dünyasını olağan bir şekilde ele alır, ele aldığı kahramanları şatafatlı sözlerle göstermez.” (Musaev, 2002: 89)

Aman Saspayev'in ele aldığı eserlerde kahramanlarda kin, nefret, kıskançlık, bencillik v.b. gibi olumsuz yanlar yoktur. Kahramanları daha içten, hayat dolu, sevecen, yardımsever ve gönül rızasını almak için gayret eden kişilerdir.

Aman Saspayev durum hikâyeciliği çizgisinde görülmesine karşın yer yer olay öykücülüğüne de yönelmesi dikkatleri çeker. Olay anlatımlarında yazarın amacı, olayı vermek ve ya düşündürmekten daha çok, olay içindeki durumu ortaya çıkarabilmek ve okuyuculara ana unsuru gösterme hareketi vardır. Aman Saspayev'in hikâyeleri Kırgız edebiyatında olay hikâyeciliğinden durum hikâyeciliğine geçiş sürecini belirleyici olması dolaısıyla yer yer bu iki tür anlatılar arasında gidiş gelişler yaşadığını söyleyebiliriz. A. Saspayev'den sonra Kırgız hikâyeciliğinde durum hikâyeciliğinin giderek daha fazla önem kazandığı ve batılı anlamda hikâye geleneğine yaklaşıldığını başarılı adımlar attığını, Saspayev anlatılarına benzer anlatı örneklerinin arttığı eserlerinde belirgin şekilde görülür. Bu bakımdan Aman Saspayev, Kırgız öykücüsünde durum hikâyeciliğin önde giden lideri konumundadır. (Sasikulova, 2011: 1827)

Saspayev her ne kadar kendi ülkesinden, Kırgız köy yaşantısından, yıllarca ayrı kalsa da ülkesine dönüp Kırgız köy hayatıyla iç içe olmuştur. Yazar birlikte yaşadığı insanları eserlerinde ustalıkla tahkiye etmiştir. Kahramanlarının konuşmalarını, davranışlarını, yaşama bakışını realist tarzda ustaca ele almıştır. Modern Kırgız edebiyatında 1960'lı yıllarda başlayan değişimin önemli bir parçası olan Saspayev hikâyeleriyle Kırgız edebiyatında durum hikâyeciliğinin yaygınlaşmasını sağlamış, kimi edebiyat otoriteleri tarafından Kırgız hikâyeciliğinin *babası* olarak anılmıştır. Parti/sistem buyrukları doğrultusunda şekillenen sipariş edebiyatından bağımsız olarak kendi özgün çizgisini terketmemiş; özellikle günlük ve geleneksel hayatın tasviri, satırlı mesajlarla da olsa ideolojinin eleştirilmesi ve milli motiflerin kullanılması bağlamında Kırgız hikâyeciliğinin gelişimine önemli katkılarda bulunmuştur.

Sanatçı gerek Doğu Türkistan'da ve gerekse Kırgızistan'da yaşadığı için içinde yetiştiği Uygur ve Kırgız hayatının karmaşık ve zıtlıklarla dolu özelliklerini yüksek seviyede kavrayabilmiş ve bunu hikâyelerinde ele alabilmiştir. Aman Saspayev'in hikâyeleri çağdaşları tarafından yalın, zaman zaman okuru gülümseten, sıradan konular içeren, zaman zaman da eserlerine felsefi boyutlar kazandırabilme yönüyle ele alınmıştır.

Aman Saspayev'in “Çarşaf” adlı hikâyesi yazarın en dikkat çeken hikâyelerinden biridir. Hikâyede sıradan bir kahramanın günlük hayat içerisinde başına gelen ilginç bir alışveriş olayı anlatılır. Bu kısa hikâyede kahraman Canıl adlı genç bir kadındır. Genç kadın kardeşiyle alışverişe çı-

kar. Mağazanın önünde kardeşinin bileğine saatini takarak hemen eve gidip para getirmesini buyurur. Çünkü mağazaya epeydir almak istediği çarşaf lar gelmiştir.

Hikâyede anlatıcı *ben* anlatıcıdır. Ben anlatıcı anlatı dünyasında 1.tekil kişi olarak yer alır. Ben anlatıcı anlatı dünyasının içindedir ve bu durum onun için adeta bir kaderdir. Ben anlatıcı O anlatıcı gibi anlatı dünyasının içinde, üstünde ve hatta dışında bulunma gibi bir lükse, bir güce sahip değildir. (Tekin, 2001: 41) Anlatıcı yani hikâye kahramanı hikâyenin başında kendisiyle ilgili önemli bilgiler de verir. “Sokağa çıktığım zamanlar daima yanıma para alırdım, ancak bugün nedendir bilmiyorum, para yerine kardeşimi peşime takıp gelmişim. Ben beklemekten hiç hoşlanmam, dayanamam. Kendimi de hiç kimseye beklettirmedim.” (Söylemez, Aşlar, 2009: 90).

Hikâye kahramanı Canıl kardeşini gönderdikten sonra mağazaya tekrar girer ve beğendiği çarşaf lar doğru yönelir. “Kardeşim gelene kadar biri satın alıp gitmese bari!” diye hayıflanmaya başlar. Tam o sırada iki kadın üç adet kalan çarşaf larından birini satın alır. Satın alan kadın yanındakine almasını söyler, ancak kadın almaz. Anlatıcı yani hikâye kahramanı Canıl derin bir oh çeker. Tezgâhtara gidip bir miktar para karşılığı çarşaf ı ayırmasını rica eder, ama tezgâhtar bunu kabul etmez. Sıkıntı içinde kardeşini beklemeye devam eder. Çaresizlikten sadece iki tane kaldı diye fısıldar ve sokağa tekrar çıkar. Bütün çocuklar sanki kardeşi gibi mavi gömlek giymiştir. Mağazaya giren çıkan insanlar sanki “Çarşaf, çarşaf” diye bağırıyor gibidir. Mağazaya giren bir kadının çarşaf larından birini alacağını düşünerek kadının ardından mağazaya girer ve ona seslenir. Gelen kadın ise tanıdık biridir.

“Oo, sen miydin dedim onun dikkatini üzerime çekerek. O benim eski sınıf arkadaşım Mariyam idi.”

“Hazırlanıyor musun Canıl, dedi. (Bahsettiği benim düğünümüdü!) Sonra çarşafa bir daha göz gezdirip, bunlardan gelmiş ya, dedi.” (Söylemez, Aşlar, 2009: 91). Anlatıcı, yani hikâye kahramanı Canıl arkadaşını lafa tutarak mağazanın dışına çıkarır çarşaf ı almaması için. Bir yandan arkadaşıyla konuşan kahraman diğer yandan kardeşinin gelmesini sabırsızlıkla beklemektedir. Arkadaşı Canıl’dan kendisi için bir çarşaf seçmesini isteyince işler karışır. Canıl Mariyam’ı ikna etmeye çalışır, ancak Mariyam çarşaf ı alır. Bu yetmezmiş gibi tam bu sırada başka bir kadın son çarşaf ı eline alıp incelemektedir. Çarşaf ı alan Mariyam Canıl ile vedalaşır ve mağazadan ayrılır. Kadın çarşaf ı inceledikten sonra dışarı çıkar, birilerini bekliyor gibidir. “İçimi bir şeyler yiyip bitiriyor, kardeşimin geleceği tarafa tekrar tekrar bakıyordum. Saniyeler dakikaya, dakikalar saate dönüşüyor,

biraz önceki kadın ise, mağazanın önünde oraya buraya bakmaya devam ediyordu. Sokaktan geçenler beni sinirlendiriyor, sanki benimle özellikle alay ediyorlarmış gibi sallana sallana gidiyorlardı. Birine saatin kaç olduğunu sordum. “Biri beş geçiyor.” cevabını duydum. Kardeşimin beş dakika önce burada olması gerekiyordu. Off, o son kalan çarşafı da alamayacağım. .. Bu kadın o çarşafı alacak gibi görünüyor. Sorsam nasıl olur acaba, eğer o “Çarşaf almak istiyordum, kocamı bekliyorum.” dese işte o zaman iş biter. Bana da çarşıftan ayrılıp eve başı eğik gitmek kalır.” (Söylemez, Aşlar, 2009: 91).

Edebiyat biliminde iç monolog, yazarın roman figürlerinin akıllarından geçeni, içlerinden geçirdiklerini, onların kendi kendileriyle olan konuşmaları tarzında yansıtmaya tekniğine verilen addır (Aytaç, 2012: 43). Anlatıcı bir yandan vakayı anlatırken diğer yandan kendi iç dünyasını da gözler önüne serer. Esasen, hikâyenin kurgusu iç monolog üzerine kuruludur. Anlatıcı hem hikâyenin başkahramanıdır, olayı anlatır hem de iç dünyasındaki tüm düşünceleri sıcaklığına okurla paylaşır.

İç konuşmada okur karakterin iç dünyasıyla aracısız yüz yüze gelir. Karaktere ait her türlü duyguyu, düşünceyi, itirafı müdahalesiz, sansürlü öğrenir. Karakterin zihni okur tarafından bir sinema gibi seyredilir (Moran, 1991: 60).

Hikâyenin bu kısmında kahramanın zaman kavramıyla ilgili düşüncesi dikkat çeker. Saniyelerin binde birinin bile kıymetli olduğunu ve bunun da akıp gitmekte olan genel zaman kavramının küçük bir parçası olduğunu idrak eder. Bu sırada kardeşi çıkagelir. Son kalan çarşafı almak için mağazaya girdiklerinde bir erkeğin çarşafı satın aldığını görür.

“Eee, Allah'ım, hoşuna gitmese bari!” diye dua ettim. Onun aniden bir işi çıksa, mesela arkasından biri aceleyle onu çağırırsa diye de düşündüm. Ne kadar kötü niyetliyim değil mi? Fakat o hiç acele etmeden cebinden parasını çıkarmaya başladı. Ne biçim erkek bu, kadınların eşyasını satın alıyor. “Eee, Allah'ım parası yetmese bari! Onun elindeki parayı ondan önce ben saydım. Parası yetmek şöyle dursun, fazla bile geliyordu. Çarşaf satın alınmıştı...” (Söylemez, Aşlar, 2009: 92).

Canıl tüm hıncını kardeşinden almak ister, ama olan olmuş son çarşaf da satılmıştır. Kardeşine kızdığı sırada tezgâhtar seslenir.

“Kardeş, siz de mi satın almak istiyordunuz?”

“Evet!” dediğimde gözümden bir damla yaş bile düştü. Gözyaşı düşeceğine, gözüm düşseydi bütün acım silinirdi belki!”

Tezgâhtar içeri girip o çarşafların aynısından bir top daha getirdi. Birini çıkarıp Canıl'a sundu:

“Bir tane daha alınız.” deyip bıyık altından güldü.

“Bunda yatmasan ne olur sanki? diye mırıldandı kardeşim.”

Hikâye okurlara verilen bir mesajla sona erer:

“Çarşafı aldım. Fakat hayat ne kadar adil değil mi? Gerçeği söylemek gerekirse, aç gözlülüğün neden olduğu ayıba dayanmak, çarşafın en güzeline yatmaktan da, kısacası, her şeyden de zor imiş...” (Söylemez, Aşlar, 2009: 93).

Hikâyede zaman sadece kahramanın iç dünyasında yaşadığı sıkıntı ve beklenti esnasında ortaya çıkan soyut bir kavram gibidir. Kahraman zamanla yarışır, bekler, zaman bir türlü geçmemektedir. Zamanın uzun bir kavram olduğunu düşünürken onun en kısa anlarının da olduğunu farkederek. Hikâyede mekân bir mağazadır. Kapalı mekândır. Şahıs kadrosunu Canıl, kardeşi, müşteriler, Mariyam, ve tezgâhtar oluşturur. Hikâyede Canıl'ın kardeşi ve arkadaşı Mariyam Canıl ile diyalog kurarlar. Tezgâhtar, hikâyede bir gözlemcidir. Canıl'ın içinde bulunduğu psikolojik durumun farkındadır, deposunda çok sayıda çarşaf olduğu için içi rahattır. Kahramanların sıradan insanlar olduğu göze çarpar.

Saspayev'in “Köylü Şairin Bir Günü” adlı hikâyesinde çevresindeki insanlar tarafından değeri bilinmeyen ve kendini yalnız hisseden bir şairin hayatından bir gün anlatılır. Şairin eşi kocasının sürekli şiir yazmasından şikâyetçidir, evde sürekli kalem ve kağıt görmekten bıkmıştır.

Yazarın hikâyenin başında “Genellikle dış görünüş olarak sevimsiz kişileriz.” “Kaderimiz böyle. Yazdıklarım benden daha itibarlı şeyler. Ben eve gelen misafirler ile veya seninle konuşurken nedense düşüncelerim başka yerlere kayıyor.” (Saspayev, 1985: 107) satırlarıyla bir yandan şairlerin toplumda gereken ilgiyi görmediğini dile getirmek isterken diğer yandan içindeki büyük yalnızlığı okura hissettirir.

İnsan bilincinin ve duygularının kendi üstüne kapanarak, dış dünya ile aidiyet bağlarını koparması sonucunda kendi ördüğü kozanın dışına çıkamaması (Armağan, 2014: 28) sonucu bireyi teklige ve ruhsal bir boşluğa düşüren yalnızlık modern dünyanın en önemli sorunlarından biridir.

Dışlanmışlık hissiyle toplumdan soyutlandığını düşünen şair, kendi kabuğuna çekilerek kendini dış dünyaya kapatmıştır. Esasen eşi başta olmak üzere çevresindeki insanlar şaire ilgi gösterip yazdıklarıyla ilgilense de o toplumla arasına duvar örmüştür ve etrafına karşı güvensiz ve tedirgindir.

Hikâyenin başkişisi şair kurgunun merkezinde modern insanın daha farklı bir deyişle modern sanatçının yaşadığı topluma aidiyet sorunu yaşayan örneğini temsil eder.

Eşi, kocasının keyifsiz hallerini gördükçe ona destek olmak ister. Şairlere dergilerde övgüler düzüldüğünü, hatta para bile verildiğini söylese de şair alaycı bir şekilde gülüp amacının para veya övgü olmadığını dile getirir. Yazarın tek amacı halkın hayatının gönüllerde yer etmesini sağlamaktır, zira bu gerçek bir şaire maddiyattan daha fazla mutluluk verir.

Eşi, şairin tüm dikkatinin kağıt ve kalemde olmasını istemediğinden bir süre oyalanması için çocuğu bırakıp diktiği gömleği makinede düzeltip geleceğini söyleyerek evden çıkar. Şair ilk başta çocuğa bakmak istemez, ama “Yaptığım işin önemini birlikte yaşadığım karıma bile anlatamıyorum, yazdıklarımın insanları nasıl faydalansın.” diye düşünerek çaresizce kabul eder. Eşi, çocuğun şairi kağıtlardan uzaklaştırırsa da düşüncelerinden uzaklaştıramayacağını anlayamamaktadır. Şair evinde kucağında çocukla yeni şiirini hayal etmektedir. Birden ilham gelince oturup şiirini yazmaya koyulur... Geri dönen eşini farketmez, çocuğun kucağında uyu-yakaldığının da farkında değildir. Eşi eve dönünce şaire biraz çıkışır, bu sırada şiirini bitirmiş olmanın verdiği mutlulukla başını kaldırır. Çocuğu annesine verip dışarı çıkar. Şair yazarın ifadesiyle “Azimle durmadan çalışmaya ve kendini geliştirmeye gücü olsa da günlük hayatın ufak tefek işlerinde pek başarılı değildir.”

Kırkly yaşlarına geldiği için köyün gençleri ona ağabey der. Kültür evinde gençlere yeni kitapları tanıtır. Esasen gençler arasında itibarlı biridir. Köyde dolaşır, karşılaştığı insanlarla selamlaşır, keyfi yerindedir. Köyde dolaşırken makinist Cakıp ile karşılaşır. Cakıp şaire traktörcüler için neden şiir yazdığını sorar. Şair öylesine yazdığını söyler, bunun bir şiirden ziyade bir hatıra olduğunu ifade eder. Cakıp iyi niyetle şair olmanın kolay olmadığını söyler, şair bıyık altından güler ve Kırgız şairlerin halk için çok şiir yazdığını söyler. Mayakovskiy’e hayran olduğunu, onun şiir kitaplarını her zaman yanında bulundurduğunu ifade eder. Hikâyede şairin hayat ve şiir ile ilgili düşünceleri dikkatleri çeker: “Hayat dediğiniz şey bir okyanus. Şair onu inceler, yenilikler bulursa halkın sevdiği dil ile dile getirir. Böyle çalışırsa, şair olamasa da ona benzer. Kendimi anlatacak olursam... Şiirlerimi halk severse okur...” (Saspayev, 1985, 111) Şairin bu sözleri esasen Saspayev’in şiire bakışını dile getirir.

Şair Cakıp ile sohbeti daha fazla uzatmak istemez, zira sözlerini Cakıp’ın anlayamayacağını düşünmektedir ve sözü Cakıp’ın dördüncü kez evlenecek olan kızkardeşi Dildeke’ye getirir. Dildeke güzelliğine güvendiği için geleceğini pek de düşünmeyen biridir. Şair birden Dildeke’nin

yazgısını düşünmeye başlar. “Mutluluk ile kibirlilik, yetenek ile kibirlilik, güzellik ile kibirlilik, başka güzel şeyler ile kibirlilik, bu ateş ve su değil mi?! İnsanları kandırabilirsin, fakat hayatı kandıramazsın. İnsan affedebilir, fakat hayat affetmez! İşte bunları bülbüller şakıdı. İnsan kalbine girip filizlenerek meyve verecek düşüncelerin tohumlarını ekti. Böyle olsa da... bunu düşünenler az...” düşünceleriyle Cakıp ile vedalaşmadan dalgın bir halde eve doğru yola koyulur.

Eşi şairin hüznünlü bir şekilde eve dönmesine üzüdür. Şair eve gelir gelmez masa olarak kullandığı sarı valizi çekip Dildeke üzerine şiir yazmaya başlar.

“Yazgı seni tatlı yaratmış,

Nazar değsin diye gevher suyundan tattırmış.” (Saspayev, 1985, 112)

Şair sonra durur, bir sigara yakıp biraz düşünür ve tekrar yazmaya başlar. Uzun süre şiiriyle uğraşır, bu sırada akşam olmuştur. Şiirini bitirip sabah yazdığı şiirinin yanına koyar ve ağır bir yükten kurtulmuşçasına başını kaldırır. Şair şimdi mutludur, şairin mutluluğu yazdığı veya yazamadığı şiirlere bağlıdır. Eşinden çay ister. Gününün boşa geçmediği için mutludur. Eşi onun bu hallerine alışık olduğu için gülümseyerek ona bakar. Şair de eşine hiçbir şeyden anlamıyorsun der gibi gülümser.

Şair içine kapanık, dış dünyaya duvarlar örmüş ve etrafında kendisini gerçekten anlayabilecek kimsenin olmadığına kanaat getirmiş bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Yalnızdır ve kendi dünyasında yaşarken gerçek hayatta gördüklerini şiirine konusu etmektedir. Hikâyede şahıs kadrosu şair, eşi, çocuk, köy halkı, Cakıp ve Dildeke'den oluşur. Mekân bir Kırgız köyüdür.

“Gözler Gözler” bir yolculuk hikâyesidir. Yolcu yani anlatıcı farklı bir ifadeyle hikâyenin başkişisi N köyünün küçük yemekhanesine girer. Buraya genellikle uzun yol şoförleri uğramaktadır. Yemekhane denilen yer bir çeşit esnaf lokantasıdır. Burası şoförlerin kaba saba hareketlerine, rahatça oturup kalkmalarına imkân sağlayan bir yerdir; kimse kimsenin kaba ve yakışıksız tavırlarını sorgulamaz. Yazar normal şartlarda kapalı alanlarda sigara içilme de burada sigara dumanının eksik olmadığını belirtir. Aynı zamanda burası soğan ve kavrulmuş yağlı et kokmaktadır. Hikâyenin başkişisi canı yemek yemek istemese de lokantaya girer. Ortamın kalabalığından değil yolculuk esnasında yemek yiyemediği için yemek yemez, bir bardak çay alır ve sigarasını yakar. Bir köşede oturur. Bu arada lokanta çalışanlarından Kırgız kadın acı acı bağırmaya başlar. Kadın güzel giyinmiş bir delikanlıyla tartışmaktadır. Delikanlı kadından uzaklaşır, ancak kadının

öfkesi geçmiş değildir. Kapıya doğru giderken hala söylenen kadına döner. Kadın elindeki tabakları masaya koyup delikanlının yüzüne okkalı bir tokat indirir. Delikanlı sinirle kadına vuracağı sırada bir Rus şoför delikanlının kollarını tutup kadına vurmasına engel olur. Bu sırada lokantadaki gözler kadın ve delikanlıya çevrilmiştir. Yazar insanların şaşkın ve öfkeli bakışlarının bazılarını mızrağa, bazılarını vahşi bir hayvanın sert bakışlarına benzetir. Yazar lokantadaki bakışları daha sonra yanlarına gittiği Uygur çiftçilerin doğuya doğru gitmekte olan askeri araçlara bakışlarında yakalar. Ağır askerî vasıtalar uzun bir kuyruk oluşturur, insanlar tıpkı lokandaki gibi dik dik bu vasıtalara bakarlar. Araçların geçtiği sıradaki öfkeli gözler yazarın hatırında kalır. Bu bakışlar o kadar orijinaldir ki dünyanın en ünlü aktörleri dahi bunu taklit edemez.

“Kara Yağ” adlı hikâyede traktörçüler ve römorkcuların sürüm alanlarında soğuk havada çalıştığı bir gün tahkiye edilir. Hikâyenin kahramanı petrol deposuna kara yağ alması için gönderilir. Depo sovhozdan epey uzaktadır. Başkişi binbir güçlükle kara yağı varile doldurup sovhoza getirir. Traktörçüler varili indirip kovalarını hazırlar. O sırada boz evde yemek pişirilmiştir, ancak yemek tükenmek üzeredir. Başkişi et yiyemez, ancak gidip yağ getirerek traktörçülerin tekrar işe başlamalarını sağladığı için mutludur, üstelik herkesi kolay kolay yapamayacağı bir iş yaptığı için kendisiyle gurur duyar.

Yazar, anılarında bu hikâyeyi Isık Göl Tüp Bölgesi’ndeki kendi köyü olan Ken-Suu’da kaleme aldığını belirtmiştir. O dönemde “Kara Yağ” ve “Çarşaf” gibi ilk hikâyelerini postayla ünlü yazar Tügölbay Sıdıkbe-kova’a göndermiştir. Sıdıkbekov yazarın kabiliyetini fark etmiş ve eserlerinin kitap olarak yayımlanmasına yardımcı olmuştur. Dolayısıyla bu hikâye, yazarın edebiyat dünyasına attığı ilk adımlarla ve tanınmaya başladığı dönemle yakından ilişkilidir.

“Hep Yüreğimde Yaşayan Aşk” adlı hikâyenin bir aşk hikâyesi olduğu söylenebilir. Hikâyenin romantik kahramanı okul yıllarında âşık olduğu kızı öğrenim görüp köyüne döndükten sonra hatırlar, daha doğrusu bu aşk onun kalbinde hep yaşamış ve o bu duyguları tekrar uyandırmaktan hep sakınmıştır.

Geçmişten günümüze uzanan bir aşk hikâyesini anlatan yazar, geç kalmışlığın insan ruhunda yarattığı duygusal tepkilere dikkatleri çeker. Hikâyede kurgu romantik kahramanın hatıraları üzerine kurulmuştur. Köyüne dönen kahraman okuluna gider ve anılar gözünün önünden film şeridi gibi geçmeye başlar. Hikâye başkişisinin geçmiş hayatıyla ilgili andığı tek kişi âşık olduğu kız Camila’dır. Camila, Aytmatov’un Camilasının kocasını

beklemediği gibi, uzak şehirlere öğrenim görmeye giden delikanlıyı bekleyemez ve onun dönmesine bir yıl kala başka biriyle evlenir.

Fransız şair Louis Aragon'un "Dünyanın Aşkı Anlatan En Güzel Hikâyesi" olarak andığı Cemile Kırgız edebiyat çevrelerinde Cemile'nin davranışı sebebiyle epey tartışılmış bir eserdir. Saspayev'in Camila karakteri ile Aytmatov'un Camila karakteri arasındaki tek benzerlik uzaktaki sevgililerini bekleyememektir. Öte yandan Cemile'nin Sadık'a herhangi bir aşk duygusu beslemediği âşikârdır, ancak Saspayev'in Camilasını roman-tik kahramana âşıktır.

İlk Kırgız hikâyelerinin en çok işlenen konularından biri olan aşk genellikle mutsuz sonla biter, zira feodal yapı birbirlerini seven gençlerin kavuşmalarına engeldir. Kırgız hikâyeciliğinin Kırgızca kaleme alınan ilk hikâyesi olarak kabul edilen Kasım Tınıstanov'un "Mayram Menen Köl Boyunda" (Mayram ile Göl Kıyısında) hüznü bir aşk hikâyesidir. Hikâyede anlatıcı ben anlatıcıdır. Söz konusu ben anlatıcı aynı zamanda Mariyam'ı seven romantik kahramanın kendisidir. İki genç birbirini sevse de bir araya gelemeler. Mariyam sevmediği bir adamla evlendirileceği için çok üzülmemektedir. Gençlik yaşta bir hiç uğruna yitip gideceğini için kalbinde büyük bir acı hissetmektedir. Adaletsiz hayat ve gelenekler özgürlüğünü elinden almaktadır. Bir süre sonra Mariyam'ın evlendirileceği haberi gelir. Anne ve babası romantik kahramanı çağırıp yaşlı olduklarını ve düğüne katılamayacaklarını söylerler. Romantik kahraman sevdiği kızın düğününe gidip onu kutlamak ve ailesinin gönderdiği hediyeleri vermek zorundadır. Yolda romantik kahraman aşk duygularını derinden duyumsayarak yol alırken Kurman adlı arkadaşına rastlar. Kurman ise kendi iradesiyle gitmektedir düğüne. Yolda Kurman romantik kahramana Mariyam ile onun aralarında geçenleri sormaya başlar. O da birbirlerini sevdiklerini söyler. Kurman duyulanıp "Herkes yaşadığı devrin kölesi, hangi kız anne ve babasının rızası olmadan sevdiğiyle kaçabilir, hangi delikanlı anne ve babası rızası olmadan malsız mülksüz sevdiğini alabilir." diyerek sözü kendi durumuna getirir. Kurman da o köyden Ayşa adlı kızını sevmektedir, ancak hiçbir zaman yârine kavuşamayacağını bilir.

Mukay Elebayev'in "Sonku Bir Gün" (Son Bir Gün) adlı hikâyesi de henüz filizlenmekte olan bir aşkı anlatır.

Karaçev ve Tınıstanov'un hikâyelerinde âşıklar gelenekler ve feodal yapı yüzünden kavuşamazken Elebayev'in hikâyesinde henüz birbirine sıcak duygular besleyen iki âşığın arasına savaş girmiştir. Son Bir Gün'de genç dul kadın Saykal ve halkı bilgilendirmek amacıyla diyar diyar dolaşan ve askere tekrar çağrılan Kencegul arasındaki aşk konu edilir. Hikâye sosyal içeriğinin yanında bir aşk hikâyesi hüviyetine de sahip olup

çağdaş Kırgız edebiyatının aşk konulu ilk hikâyeleri arasındaki yerini alır. (Aşlar, Söylemez, 2012: 18) Kencegul cepheye giderken savaş bitince tekrar Saykal'ın yanına dönme umuduyla köyden ayrılır.

Saspayev'in hikâyesinde ise gençleri ayıran şey uzak şehirde okumak, dolayısıyla birbirinden uzak kalmaktır. Bu durum aynı zamanda Kırgız toplumunun geçirdiği sosyo-kültürel yapıyı da gözler önüne serer. Saspayev'in hikâyesinde önceki hikâyelerdeki gibi birbirini seven gençlerin arasına feodal yapının getirdiği olumsuzluklar veya savaş girmemiş, tam tersine bireysel ve toplumsal gelişimin sağlanması uğruna *eğitim* unsuru girmiştir.

Romantik delikanlı köyde dolaşır, gözleri Camila'yı arar, ama onu göremez. Yazar eski âşıkları birbiriyle karşılaştırmaz. Delikanlı Camila'nın evine gider, kızkardeşi Raye'yi görür. Raye Camila'ya çok benzemektedir, ilk bakışta onu Camila zanneder ve sanki geçmişe dönmek ister. Kızkardeşi Raye ile konuşarak Camila'ya duyduğu özlemi gidermek ister. Ancak Raye onu tanıyamaz.

Romantik kahramanın korktuğu başına gelmiş Camila'ya beslediği duygular yeniden şahlanmış, yılların getirdiği bastırılmış duygular açığa çıkmıştır. Hikâye bu hüznü sonla biter.

“Ağarmış Saç Hakkında Biraz Tarih” adlı hikâyede hikâye kahramanlarından Kazak Orozabayev bir askerdir. Anlatıcı hikâyeye Kazak Orozabayev'in başının ortasında bulunan bir tutam ağarmış saçın tuhaflığına dikkatleri çeker. Orozabayev'in başına gelen olay II. Dünya Savaşının son günlerinde yaşanan Sovyet-Japon savaşında meydana gelmiştir. Savaş 9 Ağustos 1945 tarihinde Japonya'nın teslim olmasının ardından Sovyetler Birliği'nin Mançurya'yı işgali ile başlar. Hikâye anlatıcısı Orozabayev'e saçındaki tuhaflığı sorar. Kazak bunun Mançurya'daki savaşta olduğunu söyler. Anlatıcı bu savaştan haberdar olduğunu ifade edip 8 Ağustos 1945 tarihinden itibaren savaşta Orozabayev'i anlatının merkezinde tutarak cephede meydana gelen olayları anlatmaya başlar.

“Mutluluk Sırayla” adlı hikâye komşuluk ilişkileri üzerine yazılmıştır. Komşu çocukları Erkin ile Bakıt arasında bir kavga yaşanır. Erkin mahalledeki tüm çocukları oyun oynamaya çağırıp sonra da onları dövüp evlerine ağlatarak gönderir. O gün Bakıt da eve ağlayarak döner, Erkin'den dayak yemiştir. Buna sinirlenen babası Cantay komşusuna gidip çocuğuna terbiye vermesini rica edecek olur, ancak işler tahmin ettiği gibi gitmez. Komşusu Kaliy'in evine gidip durumu anlatır, çocuğu babasına şikayet eder. Kaliy sakince dinler ve çocukların kendi aralarında kavga edebileceğini, anne ve babaların bu duruma karışmaması gerektiğini söyleyip uzak-

laşır. Erkin'in annesi ise çocuğunun kendisine sataşmayan kimseyi dövmediğini söyleyince Cantay sinirleri ve çocuğa terbiye vermelerini söyleyerek ayrılır. Aradan üç yıl geçer. Erkin uslu, aklı başında bir delikanlıya dönüşürken Bakıt Erkin gibi şımarık olmuştur. Bir gün dul kadın Almaday küçük kızını kolundan tutup Cantay'ın evine oğlu Bakıt'ı şikayet etmeye gelir. Mahallede Erkin'in namı Bakıt'a geçmiştir. Cantay oğlu Bakıt'ın bu değişimine şaşırılmaktadır. Almaday dul olsa da kimsesiz olmadığını bağırarak söyler. Cantay'ın verdiği cevap şaşırtıcıdır, diğer bir deyişle, üç yıl önce Erkin'in babası Kaliy'in verdiği cevapla aynıdır. “Çocuklar dövüşür ve barışırlar. Anne ve babaların buna karışmaması lazım!” Bakıt'ın Erkin'in Cantay da Kaliy'in üç yıl önceki rollerini üstlenmiştir. Cantay eve söylenecek girer: “İnsanlarda akıl kalmamış. Çocuk işine karışıp bu kadar da kızılmaz ki! Çocuk çocuktur işte.” Hikâye bu sonla biter.

Komşuluk ve komşu çocukları üzerine yazılan hikâyede Saspayev ailelere çocuk kavgalarına karışmamaları gerektiğini öğretmek ister gibidir. Bir gün dayak yiyen çocuğumuz dayak atan çocuk konumuna geldiğinde durumun aileleler için kötü bir hale dönüşebileceğini anlatır.

Aman Saspayev kalemini ideolojinin emrine vermiş bir yazar değildir. Ancak “Mayıs Ayının Kızıl Çiçeği” adlı hikâyesinde Mayıs ayının kızıl çiçeği ile Sovyet devletine ve Komünist değerlere gönderme yapmaktadır. Kendi memleketinde Mayıs ayında çiçekler az açar, ancak yazarın burada anlatmak istediği şey Mayıs ayının başında göz kamaştırıcı bir şekilde kıpkızıl açan çiçek 1 Mayıs işçi bayramı olmalıdır. Dünyadaki her şey, yüzyılların manevi zenginliği, verilen bütün mücadeleler bu kızıl çiçeğin büyümesi içindir. Köhnemiş dünyanın acımasız alışkanlıklarıyla mücadele ederken hayatını kaybeden kahramanların uğruna yakılmış bir türküdür kızıl çiçek. Zafere giden yolda kahramanların kanını örter. Saspayev işçileri yüceltir, zira onlar âlemin kurucularıdır. Onlar sıcak yuvalarını unuturlar ve yeni bir dünya kurmak için mücadele verirler. “Çiçeklerin tüm dünyada açmasını hayal ediyorum...” satırlarıyla “kızıl çiçek”lerin tüm dünyada açmasını ister. Bu arzu Sovyet sloganlarıyla paralellik gösterir. Dünya kızıl çiçeklerle bezenirse daha güzel bir yer olacaktır. Saspayev'in Sovyet ideolojik değerlerine ve öğretilerine gönderme yaptığı tek hikâyesi bu hikâyedir.

“Hayat Terazisinin Gramı” adlı hikâyede kahramanlar sokakta kaysı satan satıcılarla diyalog kurarlar. Asıl kahramanın hep rastladığı ihtiyar kaysıcı o kahramanların dışarı çıktığı anda yoktur, fakat başka bir köşede bir delikanlı kaysı satmaktadır. Kaysıcı delikanlı henüz pek toydur, müşteriler tarafından kandırılmaya müsaittir. Asıl kahramanın arkadaşı delikanlının sepetinden birkaç kaysıyı kaşla göz arasında ağzına atıverir, de-

likanlı müdahale edecek olsa da ikna olur. Arkadaşı parasını verdiği kaysılar dışında birkaç kaysıyı *hayat tecrübesini* kullanarak yemiştir. Bu sırada her zaman rastladıkları ihtiyar kaysıcı yerine gelmiştir. İhtiyar kaysıcının *hayat tecrübesi* epey fazladır, müşterilerine onların almak istediğinden daha fazla kaysı satar; onları ikna edebilmek için birkaç kaysıyı kendi elle-riyle ağızlarına koyar. İhtiyar kaysılarını satıp gittikten sonra arkadaşlar mendilin içindeki kaysıları sayarlar, ihtiyar aldığı ücretin ederinden çok daha az sayıda kaysı koymuştur mendile. Hikâyenin asıl kahramanı bu durumu “Kimsenin ahı kimsede kalmaz.” atasözüyle açıklar. Delikanlının ahı ihtiyarın bu hileli davranışıyla alınmıştır.

“Ayrılık” adlı hikâye aşk, hüznü, şüphe ve kadın kaprisi izlekleri üzerine kurulmuştur. Çileli aşk, hikâyenin ana konusudur. Anlatıcı-kahraman başından geçen hüznü aşk hikâyesini hüznü bir tonda anlatmaktadır. Anlatıcı bununla birlikte gençliğinin güzel yıllarını da özlemektedir. Anlatıcı kahraman güzel bir kadınla evlenmiş ve evliliğin tadını doya doya çıkarmaktadır. Çocuk sahibi de olmuştur. Pek inanç sahibi olmasa da Allah’ın kendisine bahşettiği bu kutsal güzellikler için şükreder. Çocuğu olduğunda o kadar mutlu olur ki sürekli güler, sonunda yengesi onu uyarır.

Dünyaya gelen oğul, anne ve baba esmer olsa da, sarışın ve beyaz tenlidir. Anlatıcı bunu farketmez bile, buna dikkat etmez. Sürekli oğlunu çok sevdiğini dile getirir. Bir gün eşiyle arasında tuhaf bir olay yaşanır; eşi çocuğun burnunun onun burnuna benzediğini söyler, anlatıcı ise iyi niyetle bunun yanlış olduğunu çocuğun burnunun kendi burnuna benzemediğini ifade eder. Bu, hikâyenin/vakanın kırılma noktasıdır. Eşler arasında yaşanan bu diyalogdan sonra uzaklaşma ve kopuş başlar. Adam/anlatıcı iyi niyetiyle hiçbir şekilde eşinden şüphelenmediği halde, kadın kocasının kendinden şüphelenip şüphelenmediğinden emin olamadığı için huzursuzluk çıkarmıştır. Çocuğun ağlaması üzerine eşinden çocuğu doyurmasını istese de eşi sinirli bir şekilde dışarı çıkar. Yenge gelir ve karı-kocayı sakinleştirir. Kadın kocasının çocuğun burnu kendi burnuna benzemediği için kendisiyle tartıştığını söyler. Şaşkın anlatıcı durumun öyle olmadığını söylese de kadın ittifakı çoktan kurulmuştur. Bunun üzerine kahraman-anlatıcının aklına dahi getirmedeği şüpheler içinde uyanmaya başlar.

Daha önce hiçbir şüpheye mahal vermeyen anlatıcı artık eşinin tüm davranışlarından şüphe etmeye başlamıştır, ancak eşler bu durumu çok fazla sürdürmezler ve birkaç gün sonra barışırlar. Olan bitenler unutulur. Birkaç yıllığına...

Sarışın oğlan büyümüş yürümeye başlamıştır. Bir gün kadın hamile olduğunu söyler. Adam sevinir. Bir gün eşler arasında bir tartışma çıkar.

Kadın valizini alıp sarışın oğlunu babasına bırakarak evi hamile halde terk eder.

“Eşim soruma cevap vermedi. Valizini alıp sarışınımı bile öpmeden kapıya yöneldi.

-Peki diğerini ne yapacaksın o halde?! diye bağırdım.

-Hangisini?

-Karnındaki çocuğu!

-Çocuk yok, dedi avuç içiyle karnını ovuşturup.

-Hamileyim demiştin ya!

Eşim öfkelenmişti.

-Bir kadın senden bir de çocuk mu doğuracak, dedi ve çıkıp gitti.

-Rezil, kepaze nasıl da konuşuyor?! Başını kesip mahkemeye öyle giderim...

Tehditvari bu sözleri söylemesem, ne olup bittiğini anlayamazdım. Oturduğum yerde öylece kalakaldım. Çay ise ocakta çoktan kaynamıştı. Olan olmuştu. Uzun süre onun beni terkettiğine inanamadım. Fakat gitmişti.” (Saspayev, 1985: 139)

Anlatıcı bir süre sonra tekrar evlenir. İkinci eşinden de bir çocuğu olur. Mutludur, ancak ilk eşi aklından çıkmamaktadır. Kendini genelde ek-sik ve yalnız hisseder. Zaman zaman ayrılık sebebi olarak kendini görür ve suçlar. Eşinin ayrılırken sarfettiği son sözleri anlatıcının zihnindeki soruları azaltmamış tam tersine çoğaltmıştır. Tüm şüphelerine rağmen anlatıcı eski eşini çok özler ve evladını çok sever.

“Mihrihan” hikâyesi yazarın en ilgi çekici hikâyelerinden biridir. Hikâyede anlatıcı/kahraman Rus dilbilimci Sergey Malov’un Uygur dili üzerine yaptığı araştırmaları toparlayıp incelemeyi planlamaktadır. Şansına o sene doktorayı kazandıktan bir yıl sonra 1955 yılında Kaşgar Uygurlarının dilini incelemek için bir araştırma gezisi düzenlenir. Anlatıcı/kahraman da bu araştırma ekibinin içinde yer alır. Yazar kaleme aldığı hâl tercümesinde “1954 yılında Çin akademisi azınlık halkların leksikolojisi üzerine bir çalışma yapmak istedi. Bu projeye beni de dahil etmişler. Bir gün işlerim için Ürümçi şehrine gittiğimde Kazak, Moğol ve Uygurların matbaaları olduğunu gördüm.” satırlarıyla hikâyenin yazıldığı akademik ortama hangi sebeple katıldığını açıklar. Bu sebeple hikâyenin otobiyografik olduğunu söylememiz mümkündür. Ancak dil çalışmaları üzerine yazılmış bir hikâye gibi görünse de ilerleyen satırlarda hikâye bir yol hikâyesine dönüşür.

Araştırma ekibi binlerce kilometre katedip Kaşgar şehrine ulaşır, ancak işe başladıktan üç gün sonra Ürümçi'ye dönmesi gerektiğiyle alakalı bir yıldırım telgraf alır. Araç bulamayınca posta arabasıyla Kuçar şehrine gider. Yolda Aydar adlı bir Kırgız gençle tanışır ve böylelikle hikâye bir yol hikâyesine dönüşür. Posta arabası Taklamakan çölünde üç gün yol alır. Anlatıcı kâh Aydar ile sohbet eder kâh kitap okur kâh günlük tutar. Kuçar şehrinde araç değiştirmeleri gerekmektedir, burada bir pansiyon kiralayıp yola çıkacağı yeni aracı bekler. Söz dönüp dolaşıp Uygur kadınların güzelliğine, özellikle Kuçarlı Uygur kızlarının güzelliğine gelir. Çince “Tulufandi futo, Yencidi ma, Kuçadi yenganzı, Hamidi gua.” sözüne göre “Turfan'ın üzümü, Kara-Şaar'ın atı, Kuçar'ın kızları, Kumul'un ise kavunu” meşhurdur. Buraya gelen tüccarlar Kuçar şehrindeki bir âdete göre geçici evlilik yaparlar. Evliliğin ne kadar süreceğine erkek karar verir. İmamlar nikâhı kıydıklarında süreyi de tayin ederler. İki yol arkadaşı Kuçar'da gezintiye çıkar. Aydar güzel kadın göremediği için üzülür. Ertesi gün Aydar ile tüm sokakları gezerler ve gezerken musallas içmeye karar verirler. Ev yapımı musallas içmek için bir eve giderler ve orada on sekiz yaşlarında güzel bir kız görürler. Hikâye buradan itibaren bir aşk hikâyesine doğru evrilir. Aydar genç kıza âşık olur, anlatıcı/kahraman da gözlerini ondan alamaz. Musallas içip pansiyona geri dönerler, ancak akılları o kızdadır. Ertesi gün sabah erkenden otogara gidip beklerler ve kadınlı erkekli yirmi dört kişi araca binerler. Bir süre sonra anlatıcı/kahraman Aydar'ın kendisini dürtmesiyle irkilir; meğer dünkü güzel kız anlatıcı/kahramanın yanında oturmaktadır. Kızın diğer yanında saçlı sakalı ağarmış yaşlıca bir adam oturmaktadır. Aydar'ın heyecanı artar. Yolculuk esnasında birbirlerini hatırlayıp konuşmaya başlarlar. Konuşmadan sonra anlatıcının ve Aydar'ın kıza bakışı değişir, ona karşı besledikleri şehvetli duygular yerini masumane acıma hissine bırakır. Kızın çileli bir hayatı vardır. Çilenin kaynağı yapmış olduğu evliliktir.

Hikâyenin asıl konusu böylelikle ortaya çıkar. Evlilik kurumunda görülen çözüme, eşlerin yaşadığı sorunlar hikâyenin asıl konusudur. Güzel kızın adı Mihrihan'dır. Mihrihan kocası tarafından terkedildiği için Kuçar şehrine kocasını aramaya gelmiştir. Kocasını kimsesiz bir delikanlıyken Mihrihan ile evlendikten sonra düzenli bir hayata sahip olmuş ancak oynadığı kumar yüzünden eşini terkedip kaçmak zorunda kalmıştır.

Kadın hikâyede kurgunun merkezindedir. O günlük hayatın sıkıntılarıyla boğuşmasının yanısıra saf kocasının yanlışlarını kapatan ve kendisini bırakıp kaçan kocasının ardından uzak diyarlara giden fedakâr bir kadındır. Kocasını oynadığı kumar yüzünden içinde mutlu yaşadığı evi terketmiştir. İnsanın içinde yaşadığı ev onun ruhsal barınağıdır. Ev, Bachelard tarafından ruhumuzun oturma yeri, dünya köşemiz, ilk evrenimiz ve insan

ruhunun çözümleme aracı olarak tanımlanır. (Bachelard, 2013: 26) Kocanın insanın ruhsal barınağı olan evini terketmesi Mihrihan'ın hayatını mahvetmiş, ona da evini terkettirip yollara düşmesine sebep olmuştur. Mihrihan kocasını Kuçar'da bulsa da kocası eve dönmek istemez. Çünkü kumar oynayıp borçlandığı kişiler hala onun peşindedir. Aydar ve anlatıcı kahraman Mihrihan'ın başına gelen bu hüznü olaya üzürlü ve onu artık kardeşleri gibi görmeye başlarlar. Nihayet yolculuk biter.

Kahraman üç ay Ürümcü'de kalır. Gideceği sırada halk mahkemesinde çalışan bir arkadaşında geceyi geçirecek olur. Arkadaşı geçenlerde mahkemedeki cereyan eden ilginç bir davayı anlatmaya başlar. Dava, Muzat isimli bir zorbanın davasıdır. Muzat genç bir delikanlının genç ve güzel hanımına âşık olup delikanlıyı kumar yoluyla kandırdığını ve kadını ele geçirmeye çalıştığını, bu sebeple delikanlının Kuçar'a kaçtığını söylediğinde anlatıcı/kahramanın kafasında şimşekler çakar ve genç hanımın adının Mihrihan olup olmadığını sorar. Cevap “Evet, Mihrihan.” şeklinde olur. Muzat Ürümcü'ye dönen delikanlıyı tehdit edince Mihrihan mahkemeye gidip bir dilekçe yazar ve açılan soruşturma sonucu zorba Muzat yakalanıp hapse atılır. Kahraman bunu duyunca bir sevinç çığlığı atar.

“Çevre” adlı hikâyede kahraman anlatıcı yakın çevresini tahkiye etmektedir. Dedesi Begimbay yaşlı olsa da ata binip uzaktaki akrabalarına kadar gidebilmektedir. Akli başı yerindedir. Bundan dört yıl önce torunun uzaklara gideceğini sezen kurnaz dede onu evlendirir. Dede Begimbay torununun/anlatıcının hep çobanlık yapmasını arzu ettiğinden şehirdeki makine uzmanlığı kursunu bitirdikten sonra onun sovhoza gitmesine müdürle konuşarak engel olmuştur. Torun/anlatıcı çoban olmaktansa makineci olmayı arzu etmektedir. Hikâyede kurgu çobanlık/makinecilik çatışması üzerine kurgulanmıştır. Dede ve kuzen çobanlığın ve makineciliğin avantajlarını söyleyerek tartışır. Sonunda dede makinenin koyun bakma işinde yardımcı olacağını ikna olup torunun makine uzmanlığı kursuna gitmesine izin verir.

“Hırsız” adlı hikâyede bir elma bahçesinde bekçilik yapan ihtiyar Bököbay'ın hayatından bir kesit anlatılır. Bököbay her sabah erkenden görevine başlar ve işini ustalıkla yapar; ne de olsa kolhoz yönetimi bunun için kendisine maaş ödemektedir. Artık güz gelmiş ve elmalar olgunlaşmıştır. Bököbay o gün öğle vakti ilk defa evine gitme ihtiyacı hisseder. Elma bahçesinin kapısını güzelce kapayıp etrafı kolaçan ettikten sonra evine gider. Oralarda buzağı güden yedi yaşındaki Erkin'in gözlerine elmalar çok güzel görünür, bahçeye doğru uçuşan serçelerden biri olmak ister o an. Erkin elmaları hayal eder, üstelik Bököbay amca da ortalıkta görünmemektedir. Erkin bir anda kendini bahçesinin içinde buluverir, artık serçe olmaya ihtiyacı

kalmamıştır. Büyük kırmızı elmaların olduğu alana yönelir. Bu sırada Bököbay içinde bir tuhaflik sezip bahçeye geri dönmüştür. Birden Bököbay Erkin'i bileklerinden yakalayiverir! Erkin buzağı aradığını söylese de Bököbay inanmaz. Bököbay öfkeyle Erkin'i sorgular, ancak Erkin henüz bir parça elma bile ağzına götürmemiştir. Çocuğun elma çalmadığını gören ihtiyar Bököbay onu bırakır, çocuk koşarak uzaklaşır. Çocuk tam bahçeden çıkacağı sırada Bököbay ona seslenir ve gel elma vereyim der. Çocuk Bököbay'ın elindeki elmaya görse de yoluna koşarak devam eder ve bahçeden çıkar. Bököbay'ın keyfi kaçmıştır, bahçeye geri döndüğü için hayıflanır.

“Sırlar” adlı hikâye çocuklukları birlikte aynı köyde geçen iki delikanlının traktör kursunda karşılaşmalarını konu edinir. İki delikanlı birbirini uzunca bir süre görmemiştir. İkisi de dış görünüş olarak değişmiştir, iç dünyalarının da değişip değişmediğini anlamaya çalışırlar. Sohbet *Belorus* marka traktör ile *Yirmi Sekiz* olarak bilinin traktörün özelliklerini sıralayarak başlar. İki markayı karşılaştıran delikanlılar birbirleriyle yarış içine girerler. Uzun boylu olanı şoförlük, çilingirlik ve tornacılık da öğrenmektedir, diğeri bunu duyunca kıskanır. Aralarındaki eski bağ çoktan kopmuş olsa da birbirlerinden hemen ayrılmazlar. İlerideki büfeye gidip içecek alırlar. Kaş göz hareketleriyle alkol de isterler ve içeceklerine alkol katarlar. Alkol Sovyet toplumunun ve dolayısıyla Kırgız toplumunun hemen her yerde alıp tüketebileceği bir içecektir. İki arkadaş geçmişi yadeder, geçmişte olup biten olayları hatırlar. Biraz önce övündükleri traktörleri ilk kullandıklarında başlarından geçen olayları ve traktörlerle ilgili yaşananları önemli sırları gibi paylaşırlar. Alkolün de etkisiyle iki kafadar uzun süre neşeli bir şekilde sohbet eder...

“Sultan Alparslan'ın Vasiyeti” hikâyesi modern Kırgız edebiyatı bünyesinde Türk tarihi ile ilgili yazılmış ilk edebî eser olabilir. Aman Saspayev alışılmışın dışına çıkıp Türkiye Türklerinin resmî tarihinin en önemli komutanlarından ve devlet adamlarından Sultan Alparslan'ın son dönemini anlatan bir hikâye kaleme almıştır. Saspayev Çince ve Rusça bildiği için büyük bir ihtimalle o dönemi anlatan kronikleri veya tarih kitaplarını irdelemiş/okumuş ve bu ilginç hikâyeyi kaleme almıştır.

“Bir Tutam Tuz” adlı hikâye, bünyesinde çok önemli millî motifler barındıran bir hikâyedir. Hikâyede dere kenarında, sazlıkların yanında tek bir Kırgız aile yaşamaktadır. Komşuların tamamı Uygurdur. Hikâyenin başkahramanı Kelginbay yıllar önce Kırgızların bu bölgeye geldiği zamanlarda amansız bir hastalığa yakalanmış, memleketine geri dönememiş ve oraya yerleşmiştir. Karısı Oymokçon hasta kocasına bakmaktadır. Kayın-pederi ayrılırken oğlunu Oymokçon'a emanet eder. “Bu yalan dünyada tek varlığım, tek evladım o, bundan sonra sana emanet. İyice ihtiyarladığım şu

sıralarda Yaradan beni halktan ayrı komasın.” (Saspayev, 2010: 172) diyerek halk ile birlikte ülkesine geri döner. Oymokçon tek başına kocasını iyileştirmeye çalışır. Kelginbay birkaç ay sonra iyileşir ve ailesiyle orada kalır. İki erkek, bir kız babası olur, ancak hayatta sadece Eşbol adlı oğlu kalır. Yaklaşık otuz sene ailesiyle orada yaşar. Oğlu okumuş ve öğretmen olmuştur. Oğlu öğretmenliğinin üçüncü senesinde Sovyet ülkesinde Kırım adlı bir tatil bölgesi olduğunu ve çocukların oradaki kamplarda tatil yaptığını söylemesi üzerine Kuomintang polisleri tarafından tutuklanır. Eşbol bu bilgiyi bir gazetede okumuştur. Polisler oğlunu almaya geldiğinde Kelginbay oğlunun eline bir tutam tuz sıkıştırır, bu tuzun ata toprağı Isık Göl'den olduğunu, yanında bulundurması gerektiğini tembihler ve oğluyla vedalaşır. Kelginbay'ın içi rahattır. Oğlu tutuklandıktan yaklaşık bir yıl sonra Kuomintangcılarının yönetimi esnasında bölgede tifo salgını başlar ve kırk yıllık eşi Oymokçon hastalanıp vefat eder. Kelginbay keder ve acı içindedir. Allah'a yakarır kendi canını da alması için. Kelginbay evin içinde tek başına ne yapacağını düşünür. Evi toplar. Oturur, cebinden küçük bir paket çıkarıp içindeki bir tutam tuzu yalar. Bu tuz sanki onun acılarını bastırmaktadır. Uygur komşusu Kelginbay'ı teselli etmek için ziyarete gelmiştir. Eşi için başsağlığı diler, oğlunun bir an önce hapisten kurtulması için dua eder.

Bir gün eve bir asker çıkagelir ve oğlunun yaşadığını, Kuomintangcılara karşı gerçekleştirilen halk ayaklanması sonrasında kurtulduğunu ve onlara karşı mücadele verdiklerini söyler. Kelginbay bu askere de bir tutam tuz verir ve onu uğurlar. Oğlu Cinhı şehrini Kuomintangcılardan temizlemeye çalışırken vurulmuş ve hayatını kaybetmiştir. Acı haber çabuk ulaşır. Bu acı Kelginbay'ı çok yıpratır. Uygur komşularından öldüğünde naaşını yıllarca özlemini çektiği vatanına, Isık Göl'e göndermelerini rica eder. Hayatının son yıllarında Kelginbay'ın vatan özlemi doruğa çıkmıştır.

Kelginbay yıllarca hayalini kurduğu vatana dönme isteğini gerçekleştiremedi hayatını kaybeder. Komşuları Kelginbay'ın cansız bedenini yatağında bulurlar, ağzında ise vatanına ait bir tutam tuz vardır.

Hikâye kısmen otobiyografik özellikler de göstermektedir.

Hikâyede mekân yazarın çocukluğunu ve gençliğini geçirdiği Doğu Türkistan topraklarıdır. Hikâyenin arka planında yakın Çin tarihiyle ilgili bilgiler de bulunur. Yazarın tarihi olaylara karşı bir tavır takındığı söylenebilir. Hikâyenin başkahramanı Kelbinbay olmakla birlikte, eşi Oymokçon ve oğlu Eşbol şahıs kadrosunda yer alır. Hikâyenin şahıs kadrosunda Uygur komşular da bulunur. Hikâyede zaman 1940'lı yıllardır.

Kısa hikâyenin önemli özelliklerinden biri; insanların günlük hayatta da her an rastlayabilecekleri, birkaç dakikalık bir sahneyi ele alarak

geniş anlamlara göndermeler yapacak şekilde yorumlayabilmesidir. Şüphesiz bu yorumlama ve geniş anlamlara gönderme yapma, ele alınan sahenin sıradışı oluşundan değil, sahneyi dikkatlere sunan bakış açısının ona yüklediği, onda gördüğü ve okura da göstermek istediği anlamdan ileri gelir (Yıldız, 2008: 59). Yazar hikâyesinde tuza özel bir anlam yüklemektedir; tuz hastalıklardan, kötülüklerden koruyan kutsal bir unsur olmakla birlikte vatan mefhumunu da simgelemektedir. Öte yandan tuz, hemen bütün Türk halklarında da kutsal kabul edilir. Tuz, Türk folklorunda ve edebiyatında önemli bir kültürel motif olarak karşımıza çıkar. Türk kültüründe tuz motifi “Tuz ekmek hakkı” deyimini ortaya çıkarmıştır.

Tuz ekmek hakkı deyiminin Türk kültüründeki anlamı birinin ekmek yedirip iyilik ettiği kimse üzerindeki hakkı olarak kabul edilmektedir. Birinin ekmek yedirip iyilik ettiği kimse üzerindeki hakkı ya da söz konusu kişinin ona duyduğu gönül borcu anlamında kullanılagelmıştır (Kırbaş, 1991: 339). Türklerin tarihine, edebiyatına ve folkloruna giren tuz ekmek hakkı dostluk, vefa, arkadaşlık, sadakat, insanlık, samimiyet, mertlik, dürüstlük gibi kavramları içine alan zengin bir klişedir (Elçin, 1977: 74). Aman Saspayev Türk kültürü ve Türk dünyası için derin anlamlara sahip *tuz* kavramının içeriğini genişletmiş ve ona *vatan* anlamı da yüklemiştir.

Saspayev “Bir Tutam Tuz” hikâyesinin ortaya çıkış sürecini şu sözlerle dile getirmektedir: “Bu hikâyeyi yazma fikri ben Çin’de yaşarken ortaya çıkmıştı. Vatanından ayrıлып gurbette yaşayan insanların yazgıları benim için hep bir trajedi olmuştur. İşte tam da bu yüzden, kendi vatanında zulme uğrayıp mecburen başka ülkelere göç eden insanların yaşadığı sıkıntılar gönül dünyamı dağlamaktaydı. Bu sebeple eserimde vatanın kutsal olduğu mesajını vermek istedim.” (Alımov, 2007: 309).

Saspayev’in 1966 yılında yayımladığı ilk hikâye kitabına adını verdiği “Gülkayır” adlı hikâyede başkahraman ebegümeci (gülkayır) çiçeğidir. Hikâye tabiat ile insanın iç dünyası arasındaki bağı lirik bir atmosferde yansıtır. Hikâye başkarakterin bir çiçeğe gösterdiği özen ve onun açmasını bekleme süreci üzerinden, insanın güzellik özlemini ve şefkat gösterme kapasitesini gözler önüne serer.

Çiçek geleceğe umudun sembolüdür. Gülkayır’dan çoğalan tohumlar, umudun artmasını, çoğalmasını ve yeni umutlara dönüşmesini simgeler. (Sasikulova, 2011: 1824).

Ebegümeci çiçeği, çok katmanlı, değişmeceli ve psikolojik bir anlam taşır. Ebegümecinin yaşam döngüsü, başkarakterin iç dünyasının değişimini de yansıtır. Çiçeğin tohum ve tomurcuk evresi, başkarakterin kalbinde uyanan, henüz tam olarak somutlaşmamış veya anlaşılmamış, filiz-

lenme aşamasındaki belirsiz hisleri ve umutları temsil ederken çiçeklenme evresi ise duyguların zirvesini, ruhsal zenginleşme anını ve hayatın güzelliğinin bütünüyle tecrübe edilmesini yansıtır.

Ebegümeci kısa ömürlü bir bitkidir, ancak çiçeklenme dönemi büyüleyici bir güzelliğe sahiptir. Yazar, bu özelliği aracılığıyla bize insan yaşamının, gençliğin ve mutluluk anlarının gelip geçici doğasını hatırlatır. Çiçeğin açıp ardından solması süreci, insanlara henüz vakit varken içinde bulunulan anın güzelliğini ve mutluluğunu takdir etmeleri yönünde felsefi bir çağrı niteliği taşır. Aman Saspaev, bu çiçek aracılığıyla insan ile doğa arasındaki kopmaz bağı gözler önüne serer. Kahramanın ruh hali çiçeğin durumunu yansıtır; çiçek solduğunda ya da zarar gördüğünde, kahramanın iç dünyasında bir kriz baş gösterir. Hikâyedeki ebegümeci, kahramanların duygularını, umutlarını ve hayata bakış açılarını birleştiren temel bir psikolojik paralellik ve sembol işlevi görür.

“Kibrit” hikâyesi yazarın hikâye anlayışını ve edebî kişiliğini yansıtan karakteristik hikâyelerinden biridir. Ninesiyle yabancı nane toplayan bir çocuğun sesinden dinler okur hikâyeyi. Hikâyede çatışma kaybolan kibrit kutusu üzerine kurulur ve anne ve oğul ninenin cebinde sakladığı kibrit yüzünden çıkan kavga sonucu hapse atılır.

Eser, insanların çay yerine yabancı nane içtiği ve sıradan kibritleri bulmanın bile büyük bir mücadele olduğu, son derece zorlu bir yaşamı tasvir eder. Kahramanlar için bir kutu kibrit son derece değerli bir eşyadır. Büyükanne, tek bir çöpü bile ziyan etmemeye özen göstererek kibritleri idareli kullanmaya çalışır. Komşular arasında, kibrit gibi gündelik ve önemsiz bir eksiklik yüzünden bir kavga çıkar. Kadın komşu, ana karakterin annesinin başına sopayla vurarak kafasını yarar. Olaya Kuomintang subayı dahil olur. Gerçekleri araştırmadan mağdur anneyi suçlar ve hapse attırır. Hikâyede basit bir kibrit kutusu, insanların toplumsal statüsünün, yoksullukla dolu yaşamlarının ve o dönemde çektikleri sıkıntıların bir simgesidir. Hikâyede Kuomintang iktidarının insanlara ve göçmenlere yönelik kayıtsızlığı, hukuksuzluğu ve acımasızlığı eleştirilir.

Hikâye yazarın Çin’de (Sincan) yaşadığı dönemdeki Kırgız halkının zorlu ve yoksul yaşamını ve toplumdaki sosyal adaletsizliği çarpıcı bir biçimde gözler önüne serer. Yazar anılarında, bu eser aracılığıyla Çin’deki Kuomintang yönetimi döneminde hükümetin halka uyguladığı baskıcı muameleyi ve zulüm gören halkın trajik kaderini tahkiye etmeyi amaçladığını ifade etmiştir.

Aman Saspayev’in Kırgız edebiyatında en çok ilgi gören hikâyelerinden biri de “Alaca Köpek” adlı hikâyesidir.

Kurmaca eserde nakledilen veya değişik şekillerde ifade edilen olayın zuhuru için gerekli insan ve insan vasfı verilmiş diğer varlıklar ve kavramlar “şahıs kadrosu” söz grubuyla adlandırılır (Aktaş, 2013: 43). Hikâyede insan vasfı verilmiş varlık hikâyesinin başkahramanı Alaca Köpek’tir.

Hikâyede sesini duyduğumuz anlatıcı tahkiyesine hayatla ilgili düşünceleriyle başlar. Alaca bir köpeğin hayatı yıllardır hatırladadır. Hikâyedeki ben anlatıcı “Dünyadaki her hayat bir mücadeledir, diyoruz, fakat...” satırlarıyla alaca köpeğin hayat hikâyesini anlatmaya başlar.

Eserin başkahramanı Alaca Köpek hayat mücadelesinden vazgeçmişcesine kendisine yapılan kaba davranışlara herhangi bir tepki vermez. “İnsanlık huzurunda suçlu olduğunu kabullenmiş; insanlara, diğer hayvanlara hatta bitkilere bile boş gözlerle bakar.” (Saspayev, 2012: 168). Anlatıcının köpeğe karşı acıma duygusu beslediği ilk satırlardan itibaren dikkatleri çeker. Mahallenin diğer köpekleri de Alaca Köpek’e karşı acımasızdır. Mahallenin erkekleri köpeğin varlığından haberdar değildir, ancak kadınları onu hırsız olarak bilirler ve onu avlulardan döverek çıkarırlar. Anlatıcı köpeğin sürekli dayak yediğini şu satırlarla dile getirir.

“Zavallı köpeğin dayak yiyip avludan kovulduktan sonra halsizliğinden yediği dayağı hemen unutup sanki hiçbir şey olmamışcasına başını sallayarak yavaş yavaş yürüdüğünü hep görürdüm. Geriye dönüp bakmazdı bile. Gerçi, bakıp ne yapacak, baksam ne olacak dercesine...” (Saspayev, 2012: 169).

Sahibi hiçbir faydası olmadığı için köpeği bir gün başıboş bırakmıştır. Köpeğin insanlara da, diğer köpeklerle de hiçbir faydası yoktur. Anlatıcıya göre eğer bir gün sahibinin avlusunda bir kez bile havlasaydı, belki sahibi onun bir faydasının olduğunu düşünerek onu bırakmayacaktı. Mahalleli kadınlar evlerin avlularında kaybolan yiyeceklerin Alaca Köpek tarafından çalındığını düşünmektedir. Bu yüzden de ona kızgındır. Alaca Köpek ise yiyeceklerini çöplerden toplamaktadır. Birinin avlusunda bir şeyler kayboldu herkes hemen ondan şüphelenmektedir. Hâlbuki mahallede yumurtaları, hatta tavukları bile yiyen köpekler vardır; ama insanlar başlarına bir hırsızlık olayı geldiğinde hemen onu sorumlu tutmaktadır. Mahallede, itilip kakılan sevilmeyen bir köpektir Alaca Köpek. Bir gün bir kadının avlusundaki yumurtalar kırılır ve yenir. Ev sahipleri kendi köpeklerinden şüphelenmezler, çünkü kendi köpekleri orada zaten karnını doyurmaktadır. Bütün şüpheler, her zamanki gibi, Alaca Köpek’e yönelir. Üstelik kendi köpeğini suçlamaktansa onu suçlamak daha kolaydır. Sinirli ev sahibi tüfeğini doldurup sokaklarda onu aramaya koyulur. Alaca Köpek ise her zamanki gibi çöp karıştırmaktadır. Adam onu görüp hemen nişan alır. O ise “Bu adam neden bana bakıyor acaba.” dercesine ona bakmaktadır.

Adam nişan alır ve tetiği çeker. Alaca Köpek olduğu yere yığılır, inleyerek oracıkta ruhunu teslim eder. Evin köpeği ise tüfek sesine çıkar ve sahibinin Alaca Köpek'i öldürdüğünü görür. Alacak Köpek'in yanına gelip ona havlar adaletli sahibini kutlarcasına ve sahibine sadakatini göstermek istercesine...

Mahallenin kadınları Alaca Köpek'in ölmesine çok sevinirler.

Fakat ertesi gün ve sonraki günlerde avlulardaki süzmeler, yumurtalar kaybolmaya devam eder. Belki, bu hırsızlığı da Alaca Köpek'in ruhu yapmaktadır...

Hikâyede mekân köyün bir mahallesidir. Hikâye kahramanları köylülerdir. Yazarın mekâna ve köylü kahramanlarına sembolik anlamlar yüklediği söylenemez. Alaca Köpek ise sembolik anlamlarla doludur. Alaca Köpek toplumun dışladığı, insanların ve hayvanların dahi ötekileştirdiği bir karakter olarak karşımıza çıkar. Hayat mücadelesini bırakmış gibidir, kendisine yapılan hakaretlere sesini çıkarmaz. Kaderini kabullenmiştir. Hikâyede Alaca Köpek hayatta hiçbir amacı olmayan insanları mı temsil etmektedir, yoksa toplumun/siyasî erkin dışladığı, ötekileştirdiği ve kimlik-sizleştirdiği insanları mı?

Yayımlandıktan sonra bu hikâye ile ilgili sert eleştiriler yapılmıştır. Bu hikâye yüzünden bir süre Saspayev'in kaleme aldığı eserlerin, yazıların gazete ve dergilerde yayımlanmasına izin verilmemiştir. Bunda Kırgız edebiyatının güçlü isimlerinin ve Ala-Too edebiyat dergisinin müdürünün etkisi büyüktür. Eserin kötümserlik düşüncesiyle yazıldığı, ahlakî açıdan eksikliklerinin olduğu ve antisovyet yapıda olduğu yönünde fikirler beyan edilmiştir (Bobulov, 1980: 23).

Yazar kendisiyle yapılan söyleşilerin birinde “Alaca Köpek” hikâyesinin yayımlanmasından sonra yaşanan süreci şu çarpıcı sözlerle dile getirir:

“Alaca Köpek” eleştirilerinden sonra Aalı Tokombayev'in başını çektiği yazarlar grubu beni antisovyet ilan ettiler ve ben beş yıl boyunca çok büyük sıkıntılar çektim. Yazdığım eserler hiçbir yerde yayımlanmadı. Sovyettik Kırgızstan gazetesi bölüm müdürünün hikâyeye ilgili “Bu estetik bir eser değil, antisovyet bir eserdir.” şeklindeki beyanından sonra eserlerim yayımlanmaz oldu. Hikâyemde şöyle satırlar var: “Bitkiler bile, ruhsuz da olsalar, birbirlerinden daha uzun, daha büyük olmak için yarışır.” Hikâyenin temel fikriyatında bu var. İnsanın da, örümceğin de, köpeğin de bir hakkı hukuku var. Bütün canlıların ulaşmak istediği bir hedefi olduğunu dile getirmek istedim.” (<https://kmb3.kloop.asia>).

Yazarın bu açıklaması Alaca Köpek'in esasen uygun hayat şartları oluştuğunda hakkıyla hukukuyla yaşamak isteyen hatta sahibine ve belki diğer köpeklerle faydalı olmak isteyen bir varlık olabileceğine vurgu yapar. Ancak kendisine insanlar ve diğer köpekler tarafından bir önem verilmediği için başka bir deyişle toplumdan dışlandığı, ötekileştirildiği ve kimliksizleştirildiği için bu tarz bir hayat seçmek zorunda kaldığı ifade edilir. Sovyetler Birliği'nin ilk yıllarında kurulan kolhozlar için varlıklı ailelerin malları devletleştirilmekteydi. Yazar ve ailesi varlıklı bir ailenin mirasçısı olduğu için tüm malları devlet tarafından ellerinden alınmıştı. Yeni siyasi yapı bununla yetinmeyip onları zenginlerin çocukları diye kurulan kolhozlara almamıştı. Bu sırada yazarın babası vefat edince, anne bu zulme daha fazla katlanamayıp Doğu Türkistan bölgesine göç etmek zorunda kalmıştı. Gerek yazarın özel hayatına ait bu ayrıntılar ve gerekse Sovyetler Birliği'nin birçok insanı/aydını dışlaması/ötekileştirmesi gibi hususlar göz önüne alındığında yazarın, hayatta keskin bir siyasi duruşu olmamakla birlikte, Alaca Köpek'i Sovyet sisteminin dışladığı, ötekileştirdiği ve kimliksizleştirdiği tüm insanları/aydınları sembolize eden bir karakter olarak kullanmış olması ihtimali kuvvetlidir. Bu bağlamda yazarın hikâyesinde Sovyetler Birliği'nin ideolojik öğretileri benimsemeyen insanları ötekileştirme/kimliksizleştirme politikasını satırlı mesajlarla eleştirdiği söylenebilir.

“Doğru Cevap” adlı hikâye bir baba ile oğlun arasındaki küçük tartışma daha doğrusu münazarayı konu edinmektedir. Hayatın tüm yönleriyle belirli bir mantık silsilesi içinde sürmesi gerektiğini düşünen oğul ile hayatın karmaşıklığı ve çelişkileri arasında sıkışmış kalmış baba arasındaki diyalog okuru mantık ve çelişki kavramları üzerinde düşünmeye zorlar. Nihayetinde çelişkiler içerisinde olan babanın verdiği cevaplar oğlunun pek hoşuna gitmez; ancak baba bu diyalog ile sigarayı bırakmış olur.

Hikâye toplumsal çelişkileri, bilginin ikili doğasını ve baba ile oğul arasındaki manevi bağı, aldatıcı derecede sade, ama bir o kadar da derin felsefi bir düzeyde işler. Hikâye yazarın masasında oturup yazı yazdığı sırada, 15 yaşındaki oğlunun elinde bir gazeteyle ona yaklaşmasıyla başlar.

Aynı gazetede yayımlanmış, birbiriyle tamamen çelişen iki makale görünce şaşırان çocuk babasına “Baba, aynı gazetede birbiriyle uyuşmayan iki farklı fikri savunan yazılar yayımlanabilir mi?” diye sorar. Gazetenin bir sayfasında bir tarım uzmanı tütün yetiştiriciliğinin ekonomik faydaları ve üretimin nasıl artırılacağı konusunda tavsiyelerde bulunurken, diğer sayfasında bir doktor tütünün insan sağlığına verdiği ciddi zararlar hakkında yazılar kaleme almıştır. Yazar burada küresel bir toplumsal sorunu yansıtır. Devlet veya toplum için maddi kazanç sağlayan bir unsur (tütün

üretimi) insan yaşamı ve sağlığı açısından ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Bu durum, yaşamın karmaşıklığının ve birbiriyle çatışan çıkarların bir simgesi niteliğindedir. Genç, toplumdaki bu tür yapaylığı ve ikiye bölünmüşlüğü anında algılayan saf bilincin simgesidir. Bilgiyi körü körüne kabullenmez, aksine onu tahlil eder.

Baba, çocuğa bu durumda her iki tarafın da, biri kotaları tutturmak, diğeri ise hastaları tedavi etmek amacıyla, kendi çıkarları doğrultusunda hareket ettiğini açıklamaya çalışır. Babasının cevabından tam olarak tatmin olmamış görünen çocuk sessizce uzaklaşır. Hikâyenin en büyük değeri verdiği sonuçta yatmaktadır. Baba, verdiği cevabın doğru mu yoksa yanlış mı olduğu konusunda büyük bir içsel çatışma yaşar. Yine de çocuğunun sorunun ardından sigarayı tamamen bırakır. Yazar, eseri çarpıcı bir sonla bitirir: “Fakat ben o konuşmadan sonra sigaradan tiksindim ve sigarayı bıraktım. Kendimce asıl doğru cevabın bu olduğunu düşünüyorum.”

Aman Saspaev’in “Dost ve Gaz-69” adlı hikâyesi insan karakterini ve toplumdaki sosyal sorunları olağanüstü bir isabet ve derinlikle tasvir etmektedir. Hikâyenin kahramanı, uzun süren bir hastalık nedeniyle işini bırakıp köye yerleşir. Eski ve yakın bir dostu olan Şaken, bir iş için “Gaz-69” marka bir hizmet aracıyla köye gelir. Hasta olan kahraman, arkadaşının gelip kendisini selamlamasını heyecanla bekler.

Ne var ki Şaken, yüksek makamının verdiği kibre kapılmış bir halde motorunun gürültüsüyle bir toz bulutu kaldırarak arkadaşının evinin önünden durmadan geçip gider. Artık görevden ayrılmış ve mütevazı bir hayat süren arkadaşını tanımazlıktan gelir. Zamanla başkahraman toparlanır ve eski yüksek makamına geri döner. İşte o zaman Şaken, son derece yaltakçı bir tavırla evine gelir ve “Döndüğünü duydum, seni selamlamak için hemen koştum.” der.

Eser, insanların güç, servet veya statü kazandıklarında hızla değişip kibirli bir tavır takındıkları ve eski dostlarını unuttukları bir toplumda yaygın olan dalkavukluğu ve ikiye bölünmüşlüğü eleştirmektedir. Bizzat yazarın ifade ettiği gibi, eserin özü, “iktidar mücadelesi veren üst düzey şahsiyetlerin, bir tezek yığını üzerinde didişen iki saksığana benzediği” yönündeki felsefi fikri barındırır. Yazar, insan ruhunun yozlaşmasını eleştirmektedir.

Yazar, esere derin bir felsefi anlam katmak için çeşitli sanatsal ayrıntılardan ve sembollerden de yararlanır. Gaz-69, sadece bir araba değil; aynı zamanda gücün, yapay bir saygınlığın ve kibrin de simgesidir. Şaken, Gaz-69’un penceresinden sıradan insanları ya da hasta arkadaşını göremez. Aracın ardında bıraktığı toz bulutu, insanı körleştiren kariyer düşkünlüğünün tozunu temsil eder. *Tezek kavgasına tutuşmuş iki saksığan* metaforuna

yazar tesadüfen yer vermemiştir; ona göre, insanların geçici bir güç ve statü uğruna birbirini hırpalaması ve çatışması, saksâğınların tezek üzerindeki anlamsız kavgasına benzer.

Aman Saspaev'in ustalığı, karakterlerin iç dünyasındaki duyguları büyük bir isabetle yansıtmaya becerisinde yatar. Hasta durumdaki başkahramanın, Şaken'in arabası yaklaşırken hissettiği umut dalgası ve hemen ardından aracın durmadan geçip gitmesiyle yaşadığı hayal kırıklığı ile karısının o acınası gülüşü üzerinden, yoğun bir anlatı içinde derin bir toplumsal trajedi gözler önüne serilir. Hikâyenin sonunda Şaken'in sarf ettiği o yağcı sözler toplumsal ikiyüzlülüğün maskesini tamamen düşürür. Hikâye okuru şu soru üzerine düşünmeye sevk eder: "Güce veya başarıya ulaştığımızda nasıl değışiriz? Hayatımızın Şaken'leri kimlerdir?"

"Dâşa" Aman Saspaev'in insan trajedisini, psikolojik derinliği ve trajik bir kaderi hassasiyetle işlediği, bir diğer dokunaklı hikâyesidir. Hikâye, nisan ortasında kasvetli, puslu, sisli ve soğuk bir günün tasviriyle başlar. Bu nahoş atmosfer, karakterlerin iç dünyasına çöken ağır ruh halinin ve hüznün habercisidir. Dâşa, yirmi beş yaşlarında, açık tenli genç bir kadındır; neşe ile derin, düşünceli bir melankolik ruh halleri arasında gidip gelen bir yapıya sahiptir. İçinde bulunduğu sıkıntının nedeni, eşinin kısa süre önce amansız bir kanser türünü tedavi etmek amacıyla büyük ve yıpratıcı bir ameliyat geçirmiş olmasıdır. Hikâye, onun yürek burkan durumunu, yani eşi için duyduğu endişeyle sessizce acı çekerken bir yandan da umudunu yitirmeden mücadele edişini gözler önüne serer. Hikâye soğuk Nisan havası fonunda, başkarakterin iç dünyasını, özellikle de eşinin kanserle mücadelesine dair derin kederini ve korkusunu betimlemek için psikolojik paralellikten yararlanır. Eser, genç kadını yaşam ile ölüm arasındaki mücadele karşısında hem kırılğan hem de dirençli bir figür olarak tasvir ederken aynı zamanda umut ile umutsuzluk arasındaki içsel çatışmayı da yansıtır. Dâşa karakteri aracılığıyla ani ve ağır bir sınavı, sevilen birini kaybetme korkusunu ve her şeye rağmen sevgiye ve umuda sıkıca tutunma kararlılığını gözler önüne serer. Eser, okurları hayatın kıymetini bilmeye ve zor zamanlarda birbirlerine destek olmaya davet eder.

"Dönüş" hikâyesi yazarın insan kaderini, içsel dramı ve gündelik yaşamın psikolojisini büyük bir incelikte yansıtan eserlerinden biridir. Yazar, karakterin içsel çağrısı hüznü ve derin düşünceler barındıran bir monolog aracılığıyla okuru, çok geç olmadan doğru yolu bulmaya ve sevdiklerinin kıymetini bilmeye davet eder.

Aman Saspaev'in Kırgız edebiyat çevrelerinde *Kırgızların Çehov'u* olarak anılması boşuna değildir. Bu hikâyede anlatı, büyük dış çatışmalar veya hareketli eylemler aracılığıyla değil, aksine başkarakterin iç çözümle-

meleri ve monoloğu, öz sorgulaması ve geçmişe doğru yaptığı içsel yolculuk üzerinden şekillenir. Başkarakterin duyguları ve pişmanlıkları, büyük bir incelik ve titizlikle tasvir edilir.

“Hadizat” adlı hikâye Aman Saspayev’in en tanınmış ve sanatsal açıdan en başarılı hikâyelerinden biridir. Hikâye, Saspaev’in tarzının ayırt edici özellikleri olan derin psikolojik ayrıntıları, insan kaderini ve hassas duyguları ustalıkla yansıtır.

Hikâyenin ana fikri dış güzelliğin gelip geçici olduğu, iç dünyanın saflığının, şefkatin ve insanlığın kalıcı duygular olduğudur. Yazar, Hadizat karakteri aracılığıyla kadının doğasını, nazik ve metanetli, aynı zamanda kaderin darbelerine göğüs gerebilecek kadar güçlü bir karaktere sahip bir yapıda tasvir eder. Hadizat, sadeliği ve zengin içsel manevi dünyasıyla öne çıkan bir karakterdir. Hayatın zorluklarına rağmen insani niteliklerini, sevgiye ve yaşama duyduğu saf inancı korumayı başarır. Yazar, bu karakteri oluştururken onun gülüşü, düşünce tarzı ve konuşma biçimi gibi her bir ince ayrıntıya özel önem verir.

Hadizat, bir kadının iç güzelliğini, soylu insanlığını ve hassas ruh dünyasını gözler önüne seren, Kırgız edebiyatındaki en başarılı karakterlerden biridir. O, yapay bir güzelliği değil, ruhun saflığını, dayanıklılığı ve çevresindekilere şefkat saçan bir ruh halini temsil eder. Hadizat karakteri, yüzündeki sıcaklık, ıslıl ıslıl gülümsemesi ve metanetiyle şekillenir. Aman Saspaev bu hikâyede “Gerçek kadınsı güzelliği ve mutluluğu ne oluşturur?” sorusunun cevabını arar. Bu güzelliği; insanın kalbinde, şefkatinde ve insanlığında bulur.

“İhtiyarlar” adlı hikâye yaşlanma psikolojisini, yaşlıların toplum ve aile içindeki yerini ve aralarındaki ilişkileri büyük bir incelikte tasvir etmektedir. Başlıca karakterlerden biri, eşinin vefatının ardından çocuklarının yanına taşınmak yerine eski evinde tek başına yaşamayı tercih eden, altmış yaşın üzerindeki İhtiyar Arzıbek’tir. Yazar, yaşlılığın iki farklı kaderini temsil eden ihtiyar Arzıbek ve ihtiyar Sonunbala karakterlerini yan yana getirerek, yaşlıların yaşadığı evrensel içsel dramı güçlü bir şekilde yansıtır. Bu iki karakter, yaşam yolları ve benimsedikleri hayat tarzları bakımından farklılık gösterebilirler de, dünya görüşleri, onur anlayışları ve ileri yaşlarındaki iç arayışları ortak bir noktada kesişir.

Hikâyenin temel fikri ve önemi, özgürlük arayışında yatar. İhtiyar Arzıbek, çocuklarına yük olmak yerine özgür ve kendi kendine yeten bir yaşam sürmeyi arzular, nitekim gelininin mutfakta tencere tava şıkırtıları arasında koşturmasını başköşede kamburlaşmış bir hâlde oturup beklemek istemediğini dile getirir. Akranları onunla alay edip evinde tek başına ölse

kimin haberi olacağını ya da çamaşırlarını kimin yıkayacağını sorarak gururunu incitip dalga geçtiklerinde duygusal açıdan acı çeker, sesi kırılgan ve çökkün bir tona bürünür.

Kırgızlarda soyu sürdürmek, hayatın anlamıdır. Arzıbek, tüm kırılganlıklara, yalnızlığa ve yaşlılığın getirdiği zorluklara rağmen, torunlarının esenliğinde büyük bir teselli bulur. “O küçük yavrularım güvende ve sağlıklı olduğu sürece hayat iyidir, ne de olsa onlar soyun devamıdır.” şeklindeki düşüncesi Kırgız halkının geleceğe ve gelecek nesillere duyduğu derin inancı yansıtır.

Aman Saspayev bu hikâye aracılığıyla, yaşlı insanların hassas iç dünyasını ve onur duygusunu gözler önüne sererken aynı zamanda onların bakım ve sıcaklık ihtiyacına da sık sık vurgu yapar.

Hikâyedeki ihtiyar Arzıbek ile Sonunbala karakterleri, yaşlılık dönemindeki iki farklı kaderi resmederken aynı zamanda ortak bir içsel dramı gözler önüne seren muazzam bir paralellik oluşturur. Sonunbala karakteri, Kırgız kadınlarının kaderini, karakter gücünü ve yaşlılıktaki psikolojik durumunu yansıtan en tipik ve dokunaklı tasvirlerden biridir. Sonunbala, hayatı boyunca çok çalışmış ve hiçbir zaman zorluklara boyun eğmemiş güçlü bir kadındır. Kocasını II. Dünya Savaşı’na katıldığı günden beri ailenin tüm yükünü tek başına omuzlamıştır. Hem erkek hem de kadın işlerini yapmıştır, hayvanlara bakmıştır ve tek başına olmasına rağmen asla başkalarından destek beklememiştir. Hayattaki en önemli amacı çocuklarını iyi yetiştirmek olmuştur. İki oğlunun da büyürken hiçbir şeyden mahrum kalmalarını sağlamıştır, oğullarının hayatta kendilerini kurmalarına yardımcı olmuş ve kendi ailelerini kurmalarını sağlamıştır.

Mart ayı sonunda Sonunbala, en küçük oğlu Kenes’in yanına taşınır. Hayatı boyunca her işi bizzat halletmeye ve kendi kararlarını kendi vermeye alışkın bir kadın için yaşlılık döneminde kendini başkasının hatta kendi oğlunun evinde bir misafir ya da hiçbir söz hakkı olmayan yaşlı bir birey konumunda bulmak, büyük bir psikolojik sınavdır. Tıpkı ihtiyar Arzıbek gibi, o da yaşlandığını ve gücünü yitirdiğini kabullenmeyi reddetmektedir. Çalışmamak ve oğluna, gelinine muhtaç kalmak gururuna dokunmaktadır. Çocukları ve torunlarıyla çevrili olsa da, içindeki yalnızlığı kimse anlayamaz. Kaderi, hayatları boyunca çalışıp didinen, ancak yaşlılıkta fiziksel güçleri azaldığında toplumdaki aktif yerlerini kaybeden binlerce anneninkiyle aynıdır. Yazar, Sonunbala karakteri aracılığıyla yalnızca Kırgız annelerin yüceliğini değil, aynı zamanda yaşlıların içsel duygusal mücadelelerini de gözler önüne serer. Gençliğinde koca bir çiftliği yöneten ve savaş yıllarının zorluklarının üstesinden gelen güçlü bir kadinken, yaş-

lılık döneminde tıpkı küçük bir çocuk gibi ilgi ve şefkat özlemi duyan, kırılğan ve çabuk incinen birine dönüşür.

İhtiyar Arzıbek ile ihtiyar Sonunbala'yı en temelde birleştiren özellikler, Kırgız yaşlılarına has olan güçlü bir onur duygusu ve bağımsızlık arzusudur. İkisi de yaşlılığın getirdiği sürecin güçlerini ve hayat enerjilerini tükettiğini kabullenmeye yanaşmaz. Çocuklarına yük olma ya da başkalarına bağımlı bir hayat sürme ihtimali, yani ölümden bile daha fazla korktukları o son, onlar için büyük bir endişe kaynağına dönüşmüş durumdadır.

Dahası, her iki karakter için de torunları hayattaki en büyük teselli, umut ve destek kaynağıdır. Evin içinde koşuşup oynayan küçük torunlarını gördüklerinde tüm kırılganlıklarını, yaşlılığın ağır yüklerini ve hayatın sert darbelerini unuturlar. “Torunlarım güvende ve sağlıklı olduğu sürece... ne de olsa onlar soyun devamı.” düşüncesi, her ikisi için de hayatın temel anlamıdır. Aynı zamanda, çevreleri, yaşlıları ve aileleriyle çevrili olmasına rağmen, her ikisi de derin bir psikolojik yalnızlık hissi yaşamakta, içten içe geçmişte sürdükleri hayata hayıflanmakta ve yitip giden gençliklerinin özlemine çekmektedirler.

Karakterler arasındaki benzerlikler ne kadar derin olsa da yaşam koşulları ve kişiliklerindeki farklılıklar da hikâyenin kurgusal gelişimini o denli artırır. Yaşlı Arzıbek, çocuklarının kendisini eve davet etmesine rağmen eski evinde tek başına yaşamayı seçmiş bir karakterdir. Fiziksel olarak yalnız olsa ve mütevazı bir hayat sürse de, kendi evinin mutlak hâkimi ve özgür biridir. Buna karşılık yaşlı Sonunbala, en küçük oğlu Keneş'in sıcak ve refah içindeki evine taşınmıştır; ancak maddi açıdan her türlü imkâna sahip olmasına rağmen, gelininin ev idaresine bağımlı kaldığı için kendini gerçekten özgür hissedemez. Evde bir misafir gibi hissetmek gururunu incitir ve duygularını bastırmak zorunda kalmasına yol açar.

Karakter açısından Arzıbek, biraz hassas ve kırılğan, özellikle de akranlarının yapayalnız öleceği yönündeki alaycı sözlerinden kolayca etkilenip üzülen bir adam görüntüsü verir. Öte yandan Sonunbala, hayatı boyunca, özellikle de savaş yıllarında, evi tek başına çekip çevirmeye alışkın, cesur, otoriter ve kararlı bir kadındır. Erkeklerinkini aratmayan bu güçlü karakteri, yaşlılık döneminde oğlunun evinde maruz kaldığı kısıtlı özgürlükle çatıştığında ortaya dramatik bir gerilim çıkar.

Aman Saspaev, Arzıbek ve Sonunbala karakterleri aracılığıyla, yaşlılığın iki farklı yolunu gözler önüne serer. Arzıbek fiziksel yalnızlığı seçerek özgürlüğünü korurken, Sonunbala sosyal veya ailevi bir yalıtılmışlık yaşar. Çocuklarıyla bir arada yaşamasına rağmen, onlara duygusal açıdan yabancılaşmıştır. Yazar, bu paralellik üzerinden topluma derin ve doku-

naklı bir hatırlatmada bulunur: “İhtiyarlar için en önemli şey maddi zenginlik ya da konforlu bir yaşam tarzı değil; aksine manevi saygı, insani ilgi ve onurlarının korunmasıdır.”

“Kutsal His” adlı hikâye insanın manevi dünyasını, amaçlarını, ideallerini ve saf sevgiyi felsefi bir bakış açısıyla ele alan, yazarın kendine özgü lirik eserlerinden biridir. Söz konusu eser, yazarın 1985 yılında yayımlanan ve kendisiyle aynı adı taşıyan hikâye külliyyatının adını taşır.

Hikâye, derin ve lirik bir monolog ve felsefi bir tefekkür olarak kurgulanmıştır. Yazar, bu kutsal hissi *ucu gözle görünmeyen bir zirveye ve heybetli bir sarp kayaya* benzetir. Yazar, sevgi, dostluk ve vatana bağlılık gibi insanlığın en saf ve en yüce duygularının, nasıl sürekli bir manevi yücelme ve arınma çabasını tetiklediğini tahkiye eder. O, bu dar dağ yolunu *talih yolu* veya *mutluluk yolu* olarak niteler. Zirve ne kadar yüksek ve ulaşılmaz görünürse görünsün *kadim insanların sıcak kalplerinin sade izlerini* gözler önüne serer. Bu durum, yüce insani niteliklerin ve kutsal duyguların, nesilden nesile aktarılan ebedi değerler olduğunu simgeler.

Yazara göre herkes kendi izini bırakmalıdır bu hayatta. Her birey, kendi çabası ve kalbiyle, kendi yaşamında o manevi yüceliğe ve saflığa erişebilmelidir. Hayatın küçük ve gelip geçici sıkıntılarının üzerine çıkmak, dünyanın güzelliğini ve insan ruhunun iç saflığını algılayabilmek en büyük mutluluktur.

Aman Saspaev'in bu hikâyesinde tabiat, insanın iç dünyasının bir anatomisi işlevini görür. Kayalıklar, zirveler, dağ patikaları, narin çiçekler ve hırçın deniz; insanın içinde saklı olan saflığın, hayal gücünün, psikolojik ve ruhsal yüceliklerin birer tezahürüdür.

Seçme Hikâyeler

ÇARŞAF

Geçen ayın ortalarında bir mağazanın önünde erkek kardeşimi elli dakika beklemek zorunda kaldım. Kardeşimin bileğine saatimi bağladım.

-Sadece kırk dakika veriyorum, dedim emrivaki bir ses tonuyla, saat birde parayı burada hazır et! Duydun mu?

Kardeşim eve doğru koştu. Sokağa çıktığım zamanlar daima yanıma para alırdım, ancak bugün nedendir bilmiyorum, para yerine kardeşimi peşime takıp gelmişim. Kardeşimi eve göndermemin sebebi bana çok lazım olan ilgi çekici, güzel nakışlı çarşafların mağazaya gelmiş olması.

Ben beklemekten hiç hoşlanmam, dayanamam. Kendimi de hiç kimseye beklettirmedim. Vakit geçirmek için mağazaya tekrar girdim. Aniden üç çarşafa gözüm ilişti. Kardeşim gelene kadar biri satın alıp gitmese bari!

O sırada “Şu çarşafınızın fiyatı ne kadar?” diye bir ses duyuldu. Bir de ne göreyim, iki kadın vitrinin önüne gelmiş. Eyvah, dedim, alıp gidecekler şimdi!

Kadınlar çarşafın fiyatına aldırmandan ellerine alıp baktılar ve beğendiler.

-Sen de bir tane al, dedi kasaya parayı veren kadın yanındakine, güzelmiş!

-Bende iki çift var, dedi beriki, almadı.

Derin bir oh çektim. Kadınlar çıkar çıkmaz tezgâhtar gence yaklaşıp:

-Size bir şey söyleyeyim...

-Nedir, kardeş?

-Yanıma para almadan gelmişim, ben de bir çarşaf almak istiyordum. Şimdilik beş som alın da birini ayırın. Yarım saat sonra para gelecek.

-Yok, kardeş, dedi tezgâhtar genç başını sallayıp, bizim için müşterilerin hepsi aynıdır, herkese eşit davranmamız gerekir.

Çaresizlikten “Sadece iki tane kaldı!” diye fısıldadım ve sokağa tekrar çıktım. Kardeşimin döneceği vakit olmasa da, gittiği tarafa iyice baktım. Bugün çocukların hepsi mavi gömlek giymişe benziyor, uzaktan seçmek zor. Kardeşim de bugün mavi gömleğini giymişti. Mağazaya insanlar girdi, çıktı... Sanki onların hepsi de “Çarşaf, çarşaf...” diye mırıldanıyordı gibiydi.

Bir ara mağazanın kapısına doğru baktım ve kolunda çantası olan bir kızın hızlıca mağazaya girdiğini gördüm. İşte bu kadın o çarşıftan kesin alır diye düşündüm. Bedenimi saran bir kıskançlıkla mağazaya girdim. İki-miz birlikte vitrindeki çarşafa baktık ve sonra birden birbirimize bakiştık.

-Oo, sen miydin, dedim onun dikkatini üzerime çekerek. O benim eski sınıf arkadaşım Mariyam idi.

-Hazırlanıyor musun, Canıl, dedi. (Bahsettiği benim düğünümdü!) Sonra çarşafa bir daha göz gezdirip, bunlardan gelmiş ya! dedi.

-Ne, çarşaf mı? Bütün mağazalarda var ki o, dedim hiç kızarmadan. Sonra durduk yere Mariyam'ın sevgilisi hakkında söz açtım ve onu mağazanın dışına çıkarttım.

-Tamam, ne olsa da görürüz sonunu, dedi biçare Mariyam, düşünceli bir yüz ifadesiyle, burnu pek büyüdü. Artık pek buluşmuyoruz...

“Kardeşim bir gelseydi!” diye düşünüyordum. Gözüm Mariyam'da olmakla birlikte, aklım çarşıftaydı. Mariyam sorunlarını anlatıp bitirmemişti henüz. Şimdi ne yapayım?! Nereden başladım bu söze, kendi yoluna devam etmesi daha iyi olurdu. Sonunda sözünü kestim:

-Kısaca, her şey eskisi gibi desene. Bizim başımızdan da geçmedi mi. Gereği yok, sonunu görürüz. Ha, bu arada sen bir tarafa gitmiyor muydun?

Bana şaşkınlıkla bakan Mariyam sorunlarından da tam olarak bahsedemediği için içini çekerek:

-Haydi, o çarşıftan birini seçsene, demez mi?

Ben az kalsın oracığa yığılıverecektim. “Bunu görsen, kendi elimle en iyisini seçerdim daha...”

-Mavi güllüsü yok mu?

-Yok, hepsi böyle...

Kalan iki çarşıftan biri Mariyam'ın hoşuna gitti. Parayı vermek için kasaya doğru giderken:

-Mariyam, diye çağırdım. Yukarıdaki mağazada güllüsü de vardı. Nakışları da daha sade...

-Oraya da baktım, dedi, gözüme ilişmedi.

Bunun üzüntüsü içindeyken bir kadın daha peyda oldu. Bu kadın, kalan tek çarşafı inceliyor, içinden cebindeki parasını sayar gibi görünüyordu. Mariyam ise kâğıda sarılan çarşafı aldı ve benimle vedalaşıp çıkıp

gitti. Ben artık bu kadını izlemeye koyuldum. Fakat kadın nedendir çarşafı eline almadı. Mağazadan çıktı ve birini beklercesine oraya buraya bakınıyordu. İçimi bir şeyler yiyip bitiriyor, kardeşimin geleceği tarafa tekrar tekrar bakıyordum. Saniyeler dakikaya, dakikalar saate dönüşüyor, biraz önceki kadın ise, mağazanın önünde oraya buraya bakmaya devam ediyordu. Sokaktan geçenler beni sinir ediyor, sanki benimle özellikle alay ediyorlarmış gibi sallana sallana gidiyorlardı. Birine saatin kaç olduğunu sordum. “Biri beş geçiyor.” cevabını duydum. Kardeşimin beş dakika önce burada olması gerekiyordu. Off, o tek çarşafı da alamayacağım... Bu kadın o çarşafı alacak gibi görünüyor. Sorsam nasıl olur acaba, eğer o: “Çarşaf almak istiyordum, kocamı bekliyorum” dese işte o zaman iş biter. Bana da çarşaf-tan ayrılıp eve başı eğik gitmek kalır.

Fakat hayatta iki şeyin değişimi esnasında bir saniyenin binde birinden de az bir zamanın geçtiğini de fark etmiş oldum. İşte şimdi köşe başından koşarak gelen kardeşimi görüp iştahsız bir şekilde güldüm. Çarşafı şu kadından daha önce alıp gidebilirim artık. Kardeşimle birlikte mağazaya aceleyle girdik. Ancak, söylemeye ne hacet, yetişememiştik. Bir erkek son çarşafı satın alıyor. Ben ise o an tüm ışıltısını yitirivermiş gözlerimle ona bakakaldım. “Ee, Allah’ım, hoşuna gitmese bari!” diye dua ettim. Onun aniden bir işi çıksa, mesela arkasından biri aceleyle onu çağırsa diye de düşündüm. Ne kadar kötü niyetliyim değil mi? Fakat o hiç acele etmeden cebinden parasını çıkarmaya başladı. Ne biçim erkek bu, kadınların eşyasını satın alıyor. “Ee, Allah’ım parası yetmese bari!”, adamın elindeki parayı ondan önce ben saydım. Parası yetmek şöyle dursun, fazla bile geliyor. Çarşaf satın alınmıştı...

Bütün vücudum titriyordu. Birden kardeşime kükredim:

-Böyle yapacağına ölseydin ya, bir dakika önce gelsen iş tamamdı! O kadar öfkelenmişim ki, kardeşimin elinden parayı çekip alayım derken az kalsın parayı yırtacaktım.

-Bundan evde de var, dedi kardeşim dudağını bükerek.

-Kapa çeneni! dedim ben. Bu sefer sesim daha da çok çıktı.

-Kardeş, siz de mi satın almak istiyordunuz?

-Evet! dediğimde gözümden bir damla yaş bile düştü. Gözyaşı düşeceğine, gözüm düşseydi bütün acım silinirdi belki!

Tezgâhtar içeri girip, tıpkı biraz önceki çarşaf-lardan bir top daha getirdi. İpini kestikten sonra, birini çıkardı ve bana sunarken:

-Bir tane daha alınız, deyip bıyık altından güldü.

-Bunda yatmasan ne olurmuş? diye mırıldandı kardeşim. O benden beş kat daha kızarmışa benziyordu.

Çarşafı aldım. Fakat hayat ne kadar adil değil mi? Gerçeği söylemek gerekirse, aç gözlülüğün neden olduğu ayıba dayanmak, çarşafın en güzeline yatmaktan da, kısacası, her şeyden de zor imiş...

KÖYLÜ ŞAİRİN BİR GÜNÜ

“Genellikle dış görünüş olarak sevimsiz kişileriz.” diye yazdığı kağıdı ileri dürtüp eşine baktı.

-Kaderimiz böyle. Yazdıklarım benden daha itibarlı şeyler. Ben eve gelen misafirler ile veya seninle konuşurken nedense düşüncelerim başka yerlere kayıyor.

O, kendini akıllı biri olarak görmüyordu. Fakat insanın akıldan ibaret olduğunu düşünüyordu. Az çok edindiği hayat tecrübesi onu böyle bir sonuç çıkarmaya mecbur etmişti. Şair olarak azimle durmadan çalışmaya ve kendini geliştirmeye gücü olsa da günlük hayatın ufak tefek işlerinde pek başarılı değildi.

Eşi onun bu tür sözlerine çok alışkındı. Bu sebeple şimdi söylediklerini pek dinlemiyor, kendi işiyle meşgul oluyordu. Kağıt ve kitaplardan bıkmıştı.

-Ben hayatta ne kadar tecrübe kazanırsam o kadar akıllı olacağıma inanıyorum, diyerek şair eşine anlatmaya başladı. Tamam, yazdıklarımın basılmaması sorun değil, ama ben halkın hayatını yazıya dökmekten geri durmayacağım...

Kocasının moralini yükseltmek istese gerek, eşi işine devam ederken söze karıştı.

-Dergilerde övgüler düzüyorlar ya, para bile gönderdiler. Bazen, akıl danışmaya insanlar da gelir.

Şair alaycı bir şekilde güldü ve kağıdı kendine çekti. Kalemmini masaya koyup şöyle dedi:

-Para benim amacım değil. Övgülerden de hoşlanmıyorum. Telif ücreti ise emeğin karşılığıdır zaten. Hiçbir telif ücretinin ödenmediği zamanlar da oldu. O zamanlarda da şairler hayatlarına devam edip hayat ve toplumla ilgili fikirlerini söylediler, halkı iyiliğe çağırdılar. Halkın yaşadığı hayatın gönüllerde yer etmesini sağlamak her türle maddiyattan daha fazla mutluluk verir.

Şairin eşi çocuğuna gömlek dikiyordu. Kocasının budala, fakat gerçekçi sözlerine üzüldü. “Bizim zamanın şairleri büyük şehirlerde yaşamalı. Onların her birinin beş altı odalı evleri, radyoları, televizyonları, kendilerine ait telefonları var. Onlar parlak karakterler, enteresan sözler bulup yazan kişiler olmalı.” diye düşünüyordu eşi. Tüm bu varlıklara şair kocasının sahip olması mümkün değil. Fakat bazen kocasının yazdıklarını okuduğunda ona daha iyi davranmak istiyordu. Böyle olsa da sıradan kocasının

yüzünü, davranışlarını görünce bu düşüncesini unutuyordu. Bazen çocuğunu başka yerlere götürüp kitaplardan ve kağıtlardan biraz uzak tutmak istiyordu.

Şimdi de kocasının derin düşüncelere daldığını farkedip kitap ve kağıtlardan en azından bir saatliğine onu uzaklaştırmak istedi.

-Çocuğu alır mısın, dedi eşi diktiği gömleği katlayıp. Küçük bir yeri kaldı, onu da makinede yapıp geleyim.

On aylık çocuğu emekleyerek gelip babasına “Benim babam sen misin?” dercesine baktı.

-Bir şeyler yazıyordum. Çocukla birlikte git. Burada kalsa bana rahat vermez.

-Hemen gelirim. Biraz çocuğa baksan ne olacak, dedi ve çıkıp gitti.

“Yaptığım işin önemini birlikte yaşadığım karıma bile anlatamıyorum, yazdıklarımın insanları nasıl faydalansın.” diyerek sessizce kağıt ve kalemini topladı, bir eline bastonunu alıp evin içinde volta atmaya başladı. Onu kitap ve kağıtlardan uzaklaştırsa da düşüncelerinden uzaklaştıramayacağını eşi anlamıyordu.

Şair evin içinde epey dolandı. Çocuğu ise babasının omzuna başını koyup uykuya daldı. Şair bunu hissetmemişti. Yazdığı konuyu düşünüyordu; milletvekili seçilen inek sağıcısı kadın hakkında yazıyordu.

Oraya buraya yürüyerek düşünmek onu rahatlatmış ve sakinleştirmişti. Her şeyden memnundu. Gittikçe bir çocuk gibi kalbi sevgiyle doluyor, hoşnutsuzluk yaratan tüm şeyleri unutarak tekrarı olmayacak anları mutlulukla geçiriyordu. Sonunda oturdu ve kendisine masa yaptığı sarı valizini bir eliyle kendine çekti. Valizin yavaşça hareket etmesi içinde tıpkı başına bir talih kuşu konmuş da onu kaçırmak istemiyormuş gibi bir his uyandırdı. Sonra kalemi eline alıp yazmaya başladı...

* * *

Geri dönen eşini farketmeden yazıyordu. Kucağında uyuyan çocuğunu sol eliyle tutuyor, sağ eliyle de yazıyordu. Yazdıkça çocuğunun başı hafif titriyordu. Bunu gören eşi çaresizlikten kahkaha attı.

-Uykuya dalmış çocuğu yatağına yatırmaya da mı bilmiyorsun?!

Bu sırada şair yazdığı şiirine son noktayı koymaya da yetişmişti. İçinden sevinip başını kaldıran şair kucağındaki çocuğuna baktı.

-Oo, evlat, uyumuşsun ya! Al annesi sen bunu yatır, dedi şair eşine sevinçle bakıp. Ben şimdi sana yardım olsun diye gidip biraz odun keseyim.

Bastonunu arayan şairin yüzü suçsuz yere sıkıntı çekip sonunda akan bir kişi gibi görünüyordu. Eşi ağlayıp yana döndü.

“Nasıl bir insan olduğunu anlayabilsem kör olayım!”

Şair baltayı eline alıp yaslanarak odunu kesmeye başladı. Kestiği odunları bir araya getirip toplamaya hazır hale getirdi.

-Gidip biraz dolaşıp geleyim. Bugün tatil günüm. Dünyada neler olup bittiğini öğreneyim, diyerek eşinden izin istedi.

Şair yeni atkısını acele etmeden boynuna doladı, yepyeni paltosunu dikkatle giyip sokağa mutlulukla çıktı.

Yaşı kırkı geçtiği için sovhozun işçi gençleri ona ağabey diyordu. Onun sadece gerçekleri söyleyen ağzından boş söz duyulmazdı. Ağzım var diye aklına gelen her şeyi söyleyenlerden hiç hoşlanmazdı. Kültür evine gelip öğrencilerin ilgisini çekerek onlara en güzel kitapları tanıtırırdı. İşte bu tür davranışlarıyla halk arasında itibarı yüksekti.

Şair sokaklarda bir saat keyifli keyifli gezindi. Karşılaştığı köylü hemşehrileriyle selamlaşıp sohbet etti. Makinist Cakıp ile karşılaştığında onunla daha uzun sohbet etti, onunla yürüdü.

-Traktörcülere neden şiir yazdınız? diye sordu Cakıp söz arasında. Çocuklar ezberlemişler, okuyup gülüyorlar.

-Öylesine, dedi şair çok önemsemeden. Torna atölyesine girdiğinde çocuklar traktörlerini tamir ediyorlarmış. Motor canlı bir şey gibi hareket ediyordu, ben de bir şiir yazıverdim. Bu bir hatıra gibi, şiir değil aslında...

-Yani, ilginç bir şair olmak kolay olmasa gerek, dedi Cakıp iyi niyetle. Belki şairlere içinden ilgi gösterenler çıkar.

Şair bıyık altından güldü. Sonra durup Cakıp’a şöyle cevap verdi:

-Bugüne kadar dünyada, farklı şekilde söylemek gerekirse, farklı farklı toplumlarda yaşayan şairlerin çoğunluğu, bizim halkın şairleri gibi sıradan insanlar hakkında bu kadar şiir yazmamıştır. Bizim zamanımızda şair insanın iç dünyasını heyecanlandıran, mücadeleye çağıran propagandacıdır. Ben Mayakovskiy’in kitabını yastığımın altında, kendime en yakın yere koyuyorum, dedi ve en önemli sözünü söylemişçesine tekrar yavaş adımlarla yürüdü. Hayat dediğiniz şey bir okyanus. Şair onu inceler, yeni-

likler bulursa halkın sevdiği dil ile dile getirir. Böyle çalışırsa, şair olamasa da ona benzer. Kendimi anlatacak olursam... Şiirlerimi halk severse okur...

Bundan sonra şairin motor hakkında yazdığı şiiri yavaş yürüyüp söylemeye başladı.

Üstünde kapağı

Üfleyip tütüyor

Ortasında pistonları

Sağa soğa bingil bingil dönüyor,

... sonu nasıldı şiirin?

-Her tarafında volanlar, kaba saba dönüyor, diyerek şair ekleme yaptı.

-Daha devamı vardı sanki...

Fakat şair bu sohbeti daha fazla uzatmak istemedi. Başka bir konu açtı.

-Bu arada Cakıp ablan Dildeke neler yapıyor?

Cakıp'ın ablası Dildeke dördüncü defa evlenmeye hazırlanıyordu. Güzelliğine güvendiğinden geleceğini pek de umursamıyordu. "Aile benim güzelliğimin kıymetini bilmeli. Özellikle de kocam!" diye düşünüyordu. Şu inek sağıcısı kadın, pancar toplayan şişkin yanaklı kadınlar da ailesi için önemlidir! Onun düşüncesi ise evlendikten sonra hayatı önemsememek. Kadın kıymetinin sadece güzellikte olmadığını anlamıyordu. Şair onun hayatı nasıl anlaması gerektiğiyle ilgili sözler sarfediyordu.

-İşte hala eskisi gibi, zavallı...

Şair Cakıp'ın gözlerine bakıp "Onun yazgısı bu. Çocukluğundan beri yazgısı bu. Peki niçin onun yazgısı böyle, bunun sırrı ne?" diye sordu.

Şair her şeyi hatta yanındaki Cakıp'ı da unutup Dildeke'nin yazgısını düşünmeye başladı. "Mutluluk ile kibir, yetenek ile kibir, güzellik ile kibir, başka güzel şeyler ile kibir, bu ateş ve su değil mi?! İnsanları kandırabilirsin, fakat hayatı kandıramazsın. İnsan affedebilir, fakat hayat affetmez! İşte bunları bülbüller şakıdı. İnsan kalbine girip filizlenerek meyve verecek düşüncelerin tohumlarını ekti. Böyle olsa da... bunu düşünenler az..."

O bu düşüncelerle Cakıp ile vedalaşmadan eve doğru yürüdü. Yaklaşık bir saat önce neşeli bir şekilde sokağa çıkan kocasının hüznü ve dü-

şünceli bir şekilde gelmesine eşi üzüldü. Şair eşinin sonsuz sevgisini farketmemişti. Sarı valizini çekip defterini aldı ve kalemini eline aldı. Kimseyle konuşmadan yazmaya başladı.

“Yazgı seni tatlı yaratmış

Nazar değsin diye gevher suyundan tattırmış.”

İki satır yazdıktan sonra nedendir bilinmez durdu. Yazdığından gözünü ayırmadan ucuz sigarası “Agonyok”ı ağzına alıp kibrit aramaya koyuldu. Sigarasını yakıp biraz düşündü ve tekrar yazmaya koyuldu.

Şairin karnı açtı. Fakat bunu umursamıyordu. Üç saat boyunca şiriyle uğraştı. Uzun süre oturdu, sonunda şiirini bitirecek oldu. Bu sırada akşam olmuştu.

Adeti üzere şiiri bitirdikten sonra düzeltmek için sıraya koyuyordu. Yazdığı şiiri daha önce yazdığı “Saançı Deputat” (Sağıcı Milletvekili) adlı şiirinin yanına koydu ve üstündeki ağır bir yükten kurtulmuşçasına başını kaldırdı. Mutluluğu ve mutsuzluğunun yazdığı şiirlere bağlı olduğunu hissediyordu. Doğa ona böylesi güzel bir duygu bahşetmişti.

-Galiba, bana çay vermeyi unuttun hanım, dedi şair eşine gülümseyerek bakıp.

Şairin bu hallerine alışkın olan eşi çayı çoktan hazır etmişti.

-Bugün boşa geçti diyemem, dedi şair. İçinde seviniyor, hiçkimse- nin bilmediği bir zenginliğe sahipmiş gibi oturuyordu.

-Hadi çayını soğutma. Kağıtsız bir gün de boşa geçmiş sayılmaz.

“Sen hiçbir şeyden anlamıyorsun!” der gibi şair eşine gülümseyerek baktı.

O günkü şiirinde şair şunları yazmıştı:

“Kadim bir zamanda yazgı âlemde olmayan bir güzel yaratmış. Bu güzelin tüm uzuvlarını dünyadaki en güzel şeylerden oluşturmuş. Böylece o güzeller güzeli olmuş. Fakat, yazgı bir yerde hata yapmış. Çünkü, yazgı güzelin hayat ağacı olan yüce kalbini önceden yaratmamış, sadece dış güzelliğine önem verdiğinden tüm ustalığını dış güzelliğine hasretmiş. Yazgı, yüce kalbi ikinci sırada yaratıp onu yerine yerleştireceği sırada güzelin eline yüzüne bakarken gönlü güzele kaymış. Kendi maşuğunu kimler kötü- lüğün kucağına atar?! Kalbi yerleştirmek için maşuğunun göğsünü yar- maya eli varmamış yazgının. Böylece yazgı güzeli kalpsiz bırakmış. Kal- bine değil, güzelliğine bakmak sözü de işte buradan kalmış!”

GÖZLER GÖZLER

Yolculuk ederken N köyünün küçük yemekhanesine girdim. Buraya genellikle oraya buraya giden şoförler uğrar. Yemekhane yol üstündeki şoförlerin sıradan giysilerine, kaba saba hareketlerine, rahatça oturmalarına imkân sağlıyor gibi. Sadece şoförler değil, buraya kim girerse girsin hal ve tavırları yadırganmaz. Bizde, adet olarak, kalabalık bir ortamda sigara içilmez. Fakat burada, sigara dumanı eksik olmaz. Yemek verilen pencereden soğan ile kavrulmuş yağlı etin kokusu çıkar, yemeği veren tıknaz aşçının da yüzü görünür.

O kadar da iştahım yoktu aslında. İştahımın olmamasının sebebi yemekhanenin kirliliği değil, yolculuk esnasında yemek yiyip rahat rahat oturamam. Buna da alışmışım. Bu sebeple bir bardak kapkara bir çay aldım ve sigaramı yaktım. Şoförlerin yemeklerini bitirmelerini beklerken bir köşede otuyordum.

Bir ara Kırgız bir kadının yemekhanede yankılanan acı acı bağırması hepimizin dikkatini ona yöneltti. “Yemekhanenin dolu olmamasının kötü bir yanı da bu olmalı.” diye düşündüm ben.

-Terbiyesiz! diye bağırdı kadın karşısındaki güzel giyinmiş delikanlıya. Kadın epeydir tabak çanakları toplayıp masaları temizliyordu.

-Sen artıkları toplamayı öğren! Bana bağırma, anladın mı?!

Delikanlı yağlı ellerini masanın üstüne doğru silkip kadından uzaklaştı.

Öfkeli kadının gözleri hala çakmak çakmaktı. Delikanlı bunu anlamadı. Kapıya doğru giderken, kadının söylenip durduğunu duyup geri geldi. Sinirli görünüyordu. O sırada aptalın biri “Şimdi ortalık karışacak!” dedi. Fakat iş tamamen farklı cereyan etti. Kadın kendine doğru gelen kara kura delikanlıya iki saniye baktı ve tabakları masaya koydu. Bu hareketi kurulan bir kapanı andırıyordu. Aradan üç saniye geçmeden delikanlının sol yanağından “Şap!” diye bir ses duyuldu. Delikanlı yumruğunu sıkıp gerildi ve kadına yumruk atacağı sırada yan masada oturan Rus şoför delikanlının kollarını tuttu. Delikanlı kollarını kurtaramadı. Çok öfkeliydi ve ağzından birçok küfür çıkıyordu. Onun ne söylediğiyle pek işimiz yoktu doğrusu. Tüm dikkatimiz kadının üzerindeydi.

-Utanmaz... Senin gibiler insanlara zarardan başka bir şey vermez. Yemeğini yemiş, bir de yağlı ellerini artan ekmeğin üzerine siliyor, aptal!

Mesele şimdi anlaşılmıştı. Gerçekten de kirli ve yağlı ekmek kırıntıları masanın üstünde duruyordu. Biz ne diyeceğimizi bilemeyip öylece kaldık. Ekmek kırıntılarından sonra tüm gözler sıradan ve kibirli delikan-

lıya çevrilmişti. Ben ise delikanlıya çevrilen gözlere diktim gözlerimi. Zamanın ortasında dikleşen vücutlar, öfkeli yüzler ile acımasız gözler bir araya gelip bir bütün oluşturmaktaydı. Kırklı yaşlarına gelmiş oval yüzlü Kırgız şoförün gözleri iç dünyasını olduğu gibi yansıtıyordu. Nefret duygusu uyandıran bu bakışlara bazen rastlardım. Kahverengi kirpikleri göz kapaklarına yapışmış, saplanmak üzere olan bir mızrağa benziyordu. Göz bebekleri düşmanın kaçmamasını gözetken kinci vahşi bir hayvanın sert bakışlarını andırıyordu. Çoktan unutulmaya başlanmış zorluklar onun gözlerinde yeniden hüküm sürüyordu. Öfkeli delikanlı hiç kimsenin gözlerine dik dik bakamadı. Başını eğdi ve kalabalığın arasından sıyrılıp dışarı çıktı. Giderken yüzünde “Böyle bakacaklarına bunların biri bir yumruk atsaydı bana daha iyi olurdu!” diye düşündüğü belliydi. Dik dik bakan gözler için onun sıradan bir çiftçi veya bir profesör olmasının bir önemi yoktu. Bu durum hiçbir makamı önemsemeyen insanların doğal bir davranıştıydı. Delikanlı çıkıp gittikten sonra kalanlar onun hakkında konuşmadılar. Çünkü böyle geleneklere ve toplum kurallarına uygun olmayan bir davranışın daha nesi konuşulabilirdi?!

Biz yolumuza devam ettik.

Günün kuru sıcağında serçeler gibi şarkılar söyleyen Uygur kadınlar sabahdan akşama kadar anızlarda gübre saçıyorlardı. Eşeklere binmiş yaşlı Uygurlar sokaklarda binbir güçlkle topladıkları tezekleri anızlıklara saçıyorlardı. Sürüm zamanında ise, öküzler yetişmediği için insanlar açılmış arkların ara kısımlarına bölünüp çapalarla gübreyi yayıyorlardı. Tohumlar toprağa serpilince de gübre saçıyorlardı. Sulama zamanında ise arkların kenarına yerleştirilen toprak küplerin içindeki kişilerin idrarını kadınlar uzun saplı kepçelerle arklardaki suya koyması gerekiyordu, çünkü sıradan bir iş olarak çalışmakta olan kadın ve erkeklerin hepsi toprak küplerden başka hiçbir yere işeyemezler.

Binbir güçlkle yetiştirilen ekin hasat edildikten sonra ambarlara gönderilir, sonra yine birçok zahmetli iş başlar ve buğday yerine çavdar ekilirdi.

Bir gün öğleden sonra “Komün üyeleri” ile birlikte şose yanında, doğuya doğru gitmekte olan vasıtalarla bakıyorduk. Hepimiz de bundan on dakika önce elimize tutuşturulan cevenderleri toprak kâselere koyulan kara çaya batırıp batırıp yiyorduk. Cevende dediğimiz çavdar ununa biraz buğday unu katılarak yapılan bir ekmek. Bulanık, boz renkli ve az pişmiş bu azığımız bizim yarım günlük enerjimizi sağlamak zorunda. Fakat bu genellikle umut olarak kalıyor. Karnımız ne kadar aç olsa da elimize ikinci bir cevende bile geçmeyeceğini bildiğimiz için kanaat etmemiz gerekiyordu.

Güneyin kuru sıcağı dışarıdan gelen beni değil, yerli çiftçilerin bile derilerini kavuruyordu.

Şosedeki ağır vasıtaların kabinlerinde otomatik tüfekli askerler gördük. Çiftçiler onları kocaman gözleriyle izliyordu. Branda ile kapatılmış kasada fazladan konulmuş küçük çuvallar dikkat çekiyordu.

Ben yanımdaki yarı aç çiftçilere baktım ve tüm vücudum titredi. Ömrümde bu kadar bir şeye tüm dikkatiyle dik dik bakan gözler görmemiştim. Vasıtalar şosedan dönüp gelmiş ve adamların gözbebeklerine kadar girmiş gibi göründü bana. Rengi atmış sessiz yüzler taş kesilmişti adeta. Adamların çene kasları titriyor, damarları belirginleşiyordu. Normalde o öfkeli gözlerin kudreti geçip gitmekte olan vasıtaları buharlaştırmalıydı, ama tam tersine sıradan kişilerin gözlerinden sıçrayan bu müthiş kıvılcımlar buharlaşıp havaya karışıyor gibiydi.

Biz kenarda durup ne kadar baktığımızı anlamadık. Ağır vasıtaların kuyruğu da kesildi. İşte o zaman büyük gözlerle bakanlar eğitilmiş gibi gürlledi! Onların o mutsuz gözlerine tekrar bakasım gelmedi. Çünkü, mutsuz gözler yüreksizliği, farklı şekilde söylemek gerekirse, anlamsızlığı gösterir sadece. Vasıtaların geçtiği sıradaki öfkeli gözler benim hatırımda hep kaldı. Evet, bu gözleri dünyanın en ünlü aktörleri dahi taklit edemez.

N köyündeki yemekhaneden çıktıktan sonra hatırımda kalan gözler işte tam da bu gözlerdi.

KARA YAĞ

Sürüm işleri bitmeye yakın traktörcüler ve römorkcuların yüzünde üşümüşlüğü'n verdiği acı belirginleşmeye başlamıştı. Özellikle toprağı savuran doğudan esen soğuk rüzgar birkaç gündür sert esiyordu. Erken bahar soğuğunda gece gündüz sürüm alanlarında mücadele vermek elbette kolay değildi.

İşte bu sebeplere bağlı olsa gerek, sovhoz tarafından bir büyükbaş kesilip çalışanlara et çorbası verilmek istendi.

Ben de traktörcüyüm. Fakat, sürüm alanlarında çalışmıyorum. Ulaşım için kurulan DSS traktör platformuna bir şeyler getirip gerekli yerlere ulaştırıyorum.

Çalışanlar için hayvanın kesildiği boz ev yanına bir varil yağ, bir varil de mazot getirdim ve bunları yere koyup nedendir oradan dönmek istemedim ve boz eve doğru yöneldim.

-Öğleden sonra traktörler çalışmayacak gibi, diye seslendi yakıt sorumlusu ekip başına. Kara yağ getirilmesi lazım.

Ekip başı etrafına bakındı, ama hiç boş araç göremedi. Boşta duran kimse de yoktu. Boş görünenler de boz evin etrafında bir iş bulup meşgulmüş gibi görünüyorlardı. Havanın soğukluğuna rağmen paça ve kollarını sıvamışlardı.

Ekip başı bana bakıp şöyle dedi:

-Kapıda boş varil var, koçum, platforma götürüp petrol deposundan kara yağ getiriver, gelirken de...derken boz evin yanında duran ete baka-kaldı.

-Bu soğukta koyu kara yağı tek başıma nasıl varile doldurayım, dedim ben. Bu sözüm gerçektir.

-Boşta duran kimse yok, dedi ekip başı ciddi bir tavırla. Olsa bile bu işi yapman için özel kıyafet yazısı yazmaya gerek yok. Sovhoz bunu zaten ödemez. Gidip bir varil kara yağ getir!

-Bir varil çok değil mi, diyerek canım istemeye istemeye dışarı çıktım.

Petrol deposu sovhozdan iki kilometre uzakta. Bu anlaşıldı, tamam. Fakat, hava çok soğuk, elbiselerimi çıkarıp canhıraş çalışmak gerekiyor. Neyse, yapacak bir şey yok, lazımsa gidip getireyim, diye düşündüm.

Petrol deposuna gittim ve kara yağın olduğu sarnıca platformu takıp dış giysilerimi çıkardım ve tüm gücümle işe girmek için hazırlandım.

-Hey, sen bunu tek başına mı alacaksın?, diye sarnıçların altına beton döken biri aniden seslendi.

-Evet, tek başıma alacağım.

-Aptal mısın, dedi başını sallayıp. Bu soğukta kara yağ varile doldurmak kolay mı zannediyorsun?!

Sesimi çıkarmadım. Sarnıcın tepesine çıktım. Kapağını açıp kovayı aşağıya saldım, ancak kova yağ ulaşmıyor. Derin karanlık içinde kova boş ekiyor. Zavallı yağ sanki benimle dalga geçiyor diye düşünüp gülümsedim.

-Hey, neden gülüyorsun? Yağ kendini mi tanıtıyor?

Bu durum gücüme gitti galiba, tüm gücümle kovayı daldırdım. Yağ kovanın içine dolmaya başladı, biraz sonra kova doldu. Kaldırdak istediğimde onu bizden neden ayırıyorsun dercesine sarnıç içindeki yağ kovamı kendine çekti. Tek elimle bunu çıkaramayacağımı anladım ve iki elimle asıldım. Kovanın dışı da yağ olmuştu, sonra sağ elimle kovayı çekip sol elimle kovanın dışını sildim. Platformdaki varile yanaştım. Örümcek ağı gibi uzayan ince yağ rüzgarda uçup etrafa saçıldı. Bu rüzgarda kovadan varile yağ boşaltmak neredeyse imkansızdı.

Sağa sola koşup huni gibi bir şey aradım, ancak bulamadım. Başka çarem yoktu, yağ küçük delikten varile boşaltmam gerekiyordu. Kovayı deliğe yaklaştırdım, bütün yağ “anca beraber kanca beraber” dercesine tümüyle varile gitmek istedi. “Kahretsin!” dedim içimden. Kovayı varile yan yatırıp bir elimle huni yaptım. Yağ yavaşça akıp varilen ağzına geldiğinde rüzgar sert esti ve yağ varilin üzerine döküldü. Varilin üstündeki yağ ellerimle ağzına yakın topladım. Nihayet yağın ilk damlaları varilin içine damlamaya başladı.

Rüzgar inatlaşıyormuşçasına yağ varile dökmeme engel oluyordu. Kovanın dibindeki yağ işaret parmağımla sıyırıp varile koydum. Bu ilk denememle birlikte üstüm başım hep yağ oldu.

Rüzgara inat varili doldurdum. Ne kadar vakit geçtiğini bilmiyorum. Yaklaşık otuz kova ile varil dolmuş gibiydi. Ben tam son kovayı boşaltırken rüzgar kesildi. Tabiat bizi sürekli sınavdan geçiriyor olmalı.

-Aferin, dedi o adam rüzgar kesildiğinde peyda olup.

Ellerimi ve kovayı benzin ile yıkadım. Ellerimi koltuk altlarımda biraz ısıttım ve varilin ağzını kapatıp sürüm alanına doğru yola çıktım.

İşi planladığım gibi yaptığım için mi veya başka bir sebepten mi epey hızlı geldim. Geldiğimde, tüm traktörler boz evin yanında park etmiş haldeydi. Traktörcüler ellerini ceplerine koymuş sigara tütürüyorlardı,

ağızlarından kıvrım kıvrım duman yükseliyordu. Platformdaki varili görünce hep bir ağızdan bağırıldılar.

-Kara yağ!

-Evet kıymetli kara yağınız burada, dedim ben.

Traktörcüler varili indirip kovalarını hazırladılar.

Kayışına et bağlamış ekip başının yanımdan geçip gittiğini gördüm. Ben ısınmak için boz eve girdim. Sacın üstüne asılı duran tencerenin dibinde bir kâse kadar çorba kalmış. Et tahtası üzerinde hiçbir şey görünmüyor. Ben ısınıp biraz sigara içtim, gücümü topladım. Muhasebeci elindeki iri et parçasını ağızına götürürken beni gördü.

-Hey, buna da beş yüz gram et ayırın dememişler miydi?! Dediği sırada tüm eti ağızına koydu.

-Hatırlamıyorum.

Boşver be adam, benim için endişelenme diye düşünüp güldüm. Ellerimi iyice ısıtıp sigaramı söndürdüm ve evden çıktım.

Motora gazı kökledim, eve doğru yola çıktım. Neyse, ne olsa da ben kazandım, diye geçirdim içimden. İlk olarak traktörcülerin işe tekrar başlamalarını ben sağladım. İkinci olarak ise iş konusunda dayanıklılığımı ispatladım!

HEP YÜREĞİMDE YAŞAYAN AŞK

Başka akranlarım gibi ilk aşkımdan gelecekteki aşkıma temel olacağını düşünürdüm. Fakat, o ilk aşkımdan ömrü çok kısa sürdü. Kendi sırasını başkasına verip yeri değişti. O aşkın kıvılcım kalıntıları ise bazı bazı parlar ve gözüme arada sırada çalınır.

Ben gidip uzak şehirlerde okudum. İşte yıllar geçtikten sonra geri döndüm. Beni kendine çektiği için okuduğum mektebe gittim. Sınıfıma girdim. Her şey değişmiş, sınıf yeni öğrencilerle dolmuş. Zamanında, özellikle akşamları okulun üçüncü katına çıkıp etrafı seyretmeyi severdim. Oradan şehrin birçok bölgesi görünürdü. Nehirdeki mavi köprü, beş katlı un fabrikası, elektrik istasyonu... Üçüncü katta dışa doğru yerleştirilen büyük bir ahşap saat var. Çalışmıyor. Onun kadranına “Ben nedense şimdi derin düşüncelere daldım!” diye kırmızı kalemle yazmışım. O yazımı tanıyıp buldum ve uzun süre baktım. Zamanında beni zapteden değişken düşünceler şu an da kalbimde yeniden alevlenir gibi oldu. Okuldan sokağa çıktım. Benim ilk aşkımdan Camila aklıma düşmüştü. Ah, o zamanlar bir tek onu beğeniyordum. İkimiz de birbirimizi görmeden edemezdik. Şimdi düşünüyorum da o zamanlar birbirimiz için canımızı bile verirdik. İkimiz karanlık akşamlarda sokaklarda ağır ağır gezerdik. Aramızda hiçbir konuşma olmasa dahi, sessiz sedasız gezintilerimizin ne kadar derin duygular uyandırdığını şimdi bile sizlere anlatamam.

Bir gün özellikle gidip Camila'yı dar sokağın ağzındaki köprü üstünde karşıladım. Onların evi o dar sokaktaydı. Benim için o dar sokağın dünyanın en güzel yerlerinden aşağı kalır yanı yoktu. Camila erkek kardeşini oynatıyordu. Bir süre sonra yanımıza Camila'ya tıpatıp benzeyen küçük bir kız geldi. Taranmamış saçları dağınık duruyordu. Burnunu alışkanlık üzere çekti ve aramızda oturan küçük erkek kardeşini şımartmaya başladı.

-Bu kimin kızı?

-Bu benim kız kardeşim Raye.

-Raye, güzel isimmiş. Baksana sana ne kadar da benziyor, büyüdüğünde senden ayıramayız.

-Ben buna bu kadar benziyor muyum? dedi Camila. Raye'nin sevimle yüzüne bakıp.

-Şaşılacak derecede benziyorsunuz...

Raye küçük erkek kardeşini aldı ve yanımızdan ayrıldı. Camila ile uzun kavak ağaçlarının altında sokakta ağır ağır yürüdük. Ben dünyadaki her şeye razıydım. Benim yanımda ömrümün gülü, aşkımdan ateşi Camilam

yürüyordu. Etraftaki her şeye; evlere, hatta suların aktığı arklara dahi gülümseyerek bakasım geliyordu. Bu duygularımı tüm gücümle koruyup iyice güçlendirmek istiyordum. O zamanlar yeni filmler pek yoktu. Ancak bizim bu gezintimiz her türlü filminden daha üstündü. Biz akşam saat sekize doğru gençlik parkına geldik. Parkta genç kızlar ve delikanlılar çoktu. Onların da aralarında duygular ve aşklar vardır; ancak bizim Camila ile aşkımız hepsinin aşkından daha üstün ve sıcak. Biz döngel ağacının önüne konmuş iki kişilik banka oturduk.

Göküzünde yıldızlar görünmeye başladı. Parkta eğlenenlerin sayısı da giderek azalıyordu. Sadece akşamları çiçek açan maranta çiçekleri gibi bizde de karanlık bastıkça güzel duygular uyanmaya başlıyordu. Camila bana çok yakın oturuyordu. Elbiselerimiz engel olmasa vücutlarımız çoktan eriyip gidecekti. Bu unutulmaz anlar aklımdan hiçbir zaman çıkmayacak!

O zamanlar ben durumun tamamen farklı seyredeceğini düşünmemiştim. O akşamdan on gün geçtikten sonra uzaklarda okuyacağımı öğrendim. Bu haber benim için büyük bir mutluluktu. Elbette, hayatımdaki bütün iyilik ve kötülöklere ortak olacak, müstakbel yoldaşım Camila'ya bu haberi vermek için acele ettim. Fakat o çoktan duymuştu. Bu sebeple olsa gerek daha önce hiç görmediğim bir sakinlikle beni karşıladığını hissettim.

-Camila ben bu eğitim fırsatını kaçırmayayım. Bu bizim için, bizim için...

-Biliyorum, bu yönünü söylemesen de olur, dedi Camila. Tavrı her zamanki gibi değildi.

-Ne olursa olsun fikrini açıkça söyle.

-Tamam. Gidip oku. Beş yıl sonra dönersin!

-Evet, ne kadar sürerse sürsün yüksek öğrenim görme dileğim vardı zaten hep. Orta eğitim neye yarar? Düşünsene, biz daha genciz. Beş yıl sonra sen yirmi üç yaşına gireceksin, ben ise yirmi yediye.

Camila cevap veremedi. Onun iç sıkıntısı dışına pek yansımadı. Ayrılmadan önce onunla birkaç kez buluştum, fakat bununla ilgili tek kelime dahi etmedi. Ben onu konuşması için biraz zorladığımda "Sevmesem bu karanlıkta senin yanımda ne olabilir?!" dedi ve sohbeti sonlandırdı.

İşte bunun üzerinden tam altı yıl geçti. Ben uzakta okuyup eğitimi mimi tamamladım. Fakat Camile beni bekleyemedi. Onun için aşk denilen şey altı yıl içinde buhar oldu. O da altı yıl içinde acılar çekti. Sevdiği kişiden ayrı kalmanın sadece söylemesi kolay. Bu özlem insanı yıkar, aklını bile kaybettirir. Ben de büyük acılar çektim. Öğrenciliğim süresince göz

kırpmadan sabahladığım çok gecem oldu. Camila'yı hiç unutmadım, aklımdan hiç çıkmadı. Camila'nın başka biriyle evleneceği haberini alınca yatağimde oturup ona bir mektup yazdım:

“Sevgili Camila! Ben şimdi elime kalemimi alıp eski günleri yade ediyor, bir taraftan bu hatıraları kağıda döküyorum. Bir zamanlar arkadaş ararken seni buldum, sonra da sana sevdalandım. İlginçtir, senin de bana karşı beslediğin duyguların vardı. Gerçi, o zamanlar ikimiz de pek toyduk. Ben o zamanlar senin en yakınındım, doğru değil mi Camila?

İşte o zamanlar bana yazdığın mektuplar şu an önümde duruyor. Benim zavallı kalbimi heyecanlandıran şu satırları kendin bir oku: “Benim kalbim yalnızca size ait! O size aşkla bağlı, ben sizin helalinizim. Siz bunu biliniz. Sizin söylediğiniz gibi aşk tam olarak da budur diyerek sadece konuşuyorduk. Şimdi, şimdi ise tamamen farklı! Bize karşı olan her şeye tüm gücümle karşı duruyorum. Sizi hiçbir zaman unutmayacak olan...”

Kurşun kalemle yazdığın başka bir mektubunda ise kalbindeki aşk duyguları bir şiire dönüşmüştü. Elbette bu bir şiir seviyesine çıkamamış olsa da beni ne kadar etkilediğini anlatamam. Dünyanın en büyük şairleri dahi kalbimi bu kadar derinden sarsamazdı. O şiirini burada tekrar etmeye-yim, fakat, Camilacığım bu sözleri hayatında ilk defa bana söylediğinden en ufak bir şüphem yok. Bu sebeple olsa gerek, senin bana adadığın her bir sözün bugüne kadar hala kalbimde. Camilacığım, hatırındadır, karı-kocadan birinin diğerinden daha erken öleceğini konuştuğumuzda tabiata serzenişte bulunmuştuk. O zaman böylesi bir ayrılık bizim karşı olduğumuz bir düşmandı. İşte şimdi, farkındaysan, iş ikimizin düşüncesinden tamamen farklı olarak karşımıza çıkıyor.

Zamanında hayatımdan memnundum. O zamanlar ikimiz böyle de-gildik, sonraları bu duyguları ben çok özlemiştim.

Camilacığım, ben seni eskisi gibi seviyorum. Olan bitenleri düşün-müyorum. Bu sözleri kalpten söylüyorum. İki yıl sonra eğitimimi tamam-layacağım. Oraya gelir gelmez hemen düğün yaparız, eski dostları davet ederiz, gül gibi geçinip gideriz. İkimizin bir geleceği var, buna inanıyorum. Sıra sende, eğer beni gerçekten seviyorsan beni bekle! Senin...”

Mektubu gönderdim. Güzel ümitlerle kendi avuttum. Fakat, günler, aylar hatta bir yıl geçti. Camila bir tek kelime dahi yazmadı. Benim gel-meme bir yıl kala evleneceği haberini aldım.

Okuduğum liseyi gördüğümünden beri tüm sokakları gezdim. Benim vefasız sevgilim Camila'nın sokağına gittim. O dar sokağın ağzındaki tanı-dık köprüye yaklaştığımda yaşı on yedilerde olan bir kızın küçük bir oğlanı

oylattığını gördüm. Tüm vücudum titredi. Bu kız benim Camilam değil mi?!

Ben kızın yanına nasıl gittiğimi farkedemedim bile.

-Merhabalar, afedersiniz, ben size bir şey soracaktım. Sizin adınız ne?

-Raye.

-Aa.. O Raye misin sen?

Raye cevap vermedi. Çocuğu oynatıp daha ne diyecek diye bekledi. Ah hayat! Aynısı! Ben onun gözlerinden, dudaklarından, saçlarından... Benim için bugüne kadar en değerli olan ilk aşkımın, beni heyecanlandıran sihirli sözlerin izlerini aradım. Aradığım tüm izleri peşisıra buluyordum. Bir daha hiç göremeyeceğim sandığım Raye'ye rastladığım için mutluydum. Onun yanına huzurla oturup uzun uzun sohbet edesim geldi.

-Raye sen beni tanıdın mı?

-Hayır.

-Ben seni tanıyorum.

-Nereden? diye sordu ve yanımdan uzaklaşmak için küçük oğlanı hazırladı.

“Raye, sen benim yanımdan ayrılma, şimdi, belki, sana çok benzeyen küçük bir kız gelip çocuğu alıp götürür. İkimiz parka gidelim. Benim aklımdan hiç çıkmayan o eşsiz anları bana tekrar getir.” dedim içimden.

Fakat Raye usulca yanımdan ayrıldı. Yapacak bir şey yok, ben onun arkasından bakıp bir şeyler aramaya devam ettim. Camila da bir zamanlar Raye gibi yürürdü. Fakat Camilacığım giderken arkasına dönüp bakardı bana. Şimdi tıpkı Camila gibi yürümesine rağmen Raye bir defa bile ardına dönüp bakmadı. O, evin kapısına yakınlaştı. Ben ardına dönüp bir defa bakmasını bekledim.

Raye kapının önüne gelince dönüp yad bir bakışla bana baktı. Benim ümitvar yüreğim sızladı. “Bir kere de olsa baktı.” diye düşündüm.

Benimle birlikte içimde yaşamakta olan ilk aşk duygularımı bu denli uyandırmaktan hep korkmuştum...

AĞARMIŞ SAÇ HAKKINDA BİRAZ TARİH

(Belgesel Hikâye)

Ken-Suulu asker Orozobayev Kazak şapkasını çıkardıkça başının ortasında ağarmış bir tutam saçına istemsiz olarak gözüm takılıyor. Adette, şakaklar ağardıktan sonra tüm saçın yavaş yavaş ağarması gerekiyor. Bu, elbette, biyolojik sürecin birkaç yıla yayılmış hali. Kazak kırkını yeni geçti. Bu, saçın ağaracağı bir yaş değil. Özellikle, onun tepesindeki kapkara saçın sadece bir tutam yeri kuğu gibi bembeyaz!

-Sizin saçınız da bir tuhafmış.

-Saçım savaşta ağardı.

-Hangi savaşa katıldınız?

Kazak, biraz düşündü ve “Sen nereden bileceksin.” gibi bir yüz ha-liyle konuştu.

-Mançurya’da, Japonların Kvanton denen ordusunu dağıttımızda...

Kırk yıl yaşayıp sıradan halkın kanını su gibi akıtan, fakat iki haftanın içinde dağılıp giden bu ordudan haberdardım.

8 Ağustos 1945. Zifiri bir karanlık. Gökyüzünü okyanus bulutları kaplayıp Hasan-Köl bölgesine sağanak yağdırıyordu. Savaş ortamı, askerler uyumamıştı. Etraf sessiz, sadece zamanı ölçen saatler ve ona eşlik eden ve bir şeyler sezen kalplerin atışları duyuluyordu.

Gece saat on iki. Tüm hazırlıklar tamam. Kazakın kendi sürdüğü iki tekerlekli vasıtaya telefon ve diğer patlayıcı maddeler derli toplu yerleştirilmiş. Her zaman neşeli, askerleri bir meddah gibi güldüren Savin hala hazzırlıklarla meşgul. O samuraylar için hazırlanan “Limonlar” ile meşgul.

9 Ağustos. Gece saat bir. Birdenbire hoparlörlerden gelen buyruklarla gece karanlığı zangırdadı. Ateş emri verilir verilmez bütün sessizlik motor ve silah sesleriyle doldu. Yeri ve göğü inleyen güçlü samuraylar her taraftan çembere alınıyordu. Düşmanın emniyetli diye düşündüğü ormanlardaki ağaçlar birer birer devrilip kızıl askerlere yol veriyordu.

Modencan şehrini elinde tutan Japon birlikleri karşılık verdikten sonra güneye doğru ilerledi. Bu bir geri çekilmeydi.

Samurayların boşalttığı yerlere şehre doğru vasıtalar kervanı gelmeye başladı. Bunların içinde Orozobayev’in küçük aracı da, şakacı Savin’in aracı da vardı. Yolda esir düşmüş Japon askerler göze çarpıyordu. Hepsi çamurlukta ağnayan dişi domuzlar gibi görünüyordu.

-Bizim fıstıklar bunlarmış ya! dedi Savin neşeli neşeli.

Bir ara öndeki vasıtalarda bulunanlar iki kişinin yerde sürünerek yolu kesip geçtiklerini farkettiler. Konvoy durdu. Onlar ilerleyerek kamışlığın içindeki ıssız barakaya girdiler.

Savin aracından atlayıp “Yoldaş komutan, ben Japonlara bir tane bile “Limon” veremedim. Lütfen izin veriniz!” dedi.

Komutan askerlere kamışlığı kuşatmalarını emretti.

Her zaman en önde olmak isteyen Savin bölüğün gösterişli ilerleyişiyle heyecanlanıp samurayların bu davranışından pek de şüphe etmeden gidip barakanın kapısını açtı. Bu esnada tabanca sesi duyuldu ve Savin yere yığıldı. Askerler barakayı yoğun ateş altına aldı. Çaresiz kalan iki samuray barakadan çıktı ve “Banzay!” diyerek bağırdılar. Ellerinde küçük Japon bayrağı vardı. Sonra göz açıp kapayıncaya kadar göğüslerinde sakladıkları el bombalarının pimlerini çektiler ve birkaç saniye daha ayakta kaldılar.

Askerler barakaya gittiklerinde Savin’in çoktan şehit düştüğünü gördüler. Vasıtadaki diğer askerler düşman topraklarında nasıl hareket edilmesi gerektiğini anladılar. Akşama doğru kervana güçlü projektörlerin yüklendiği ağır araçlar geldi. Yol çamurlu olduğundan ağır ilerlediler. Ön saflardaki birliklerin ne kadar uzadığını görmek zor...

Savin’in beyhude ölümü Kazak’ı çok etkiledi. Japon askerlerin ölümüne nasıl baktıkları hakkındaki tuhaf konuşmalar aklına geldi. Fakatavaş savaşır! Sen düşmanını öldürmezsen o seni kesin öldürür.

Orozobayev’in aracı en arkadan geliyordu. Akşam olmuştu. Arkadaki araçların ışıkları karanlığı aydınlatıyor, konvoy hala görünüyordu. Yolun şehre yaklaştığı yerde bir tepeliği aşmak gerekiyordu. Tepeye çıkıldığında Modencan şehri görünüyordu. Kazak’ın atı yokuş çıkarken her zaman dinlenerek çıkardı. Arkadaşları bunu bildiğinden ona çok dönüp bakmazdı. Araçlar tepeye hava kararınca ulaştılar. Kazak atını dinlendirerek ilerlediğinden konvoydan epey geride kaldı.

Tepeye çıkarken bir avlu kapısı açıldı ve Kazak aracını oraya yöneltti. Kazak atları yola bırakacak oldu. Tam bu sırada araçtaki tüfeği biri çekip aldı ve atı sürüp avluya girdi.

Bunu yapanlar elbette düşman birliklerindendi. Kazak araçtan zıpladı ve kapıya yöneldi. Fakat kapı kapatılmıştı. Koynundan el bombasını çıkardı ve arabadaki patlayıcı maddelere doğru fırlattı. Araç büyük bir gürlütle patladı, sonra ne olduğunu anlamadı.

Büyük patlamadan sonra Kazak’ın arkadaşları olay yerine ulaştı. Onlar avluda patlayan at arabasını, ölen üç samurayı ve hiçbir yara alma-

dan yerde uzanmış yatan Kazak'ı gördürler. Savin'in samuraylara veremediği “Limonu” Kazak vermişti.

Birkaç gün sonra sahra hastanesinde Kazak gözünü açtı. Kulağı duymuyordu. Fakat hemşirelerin ve doktorların ağırbaşlı davranışı onun hoşuna gitti. İşitme sinirleri ağır hasar aldığından duyamıyordu.

Bir gün gece vakti Kazak yatağından korkuyla uyandı. Rüyasında patlamalar görmüştü. Uyanınca gördüklerinin bir rüya olduğunu anladı. Demek...

2 Eylül günü kulağı önceki gibi duymaya başlayan Kazak hoparlörden Japonlara diz çöktürüldüğünü ve birkaç milyon insanın kanını su gibi döken ikinci dünya savaşının büyük oranda sona erdiğini kulağıyla duydu.

Neşesi yerine gelince memleketini hatırladı. Kalkıp aynaya baktı. Ne tuhaf! Tam başının ortasında bir tutam saç ağarmıştı. Kazak oraya bu-
raya yürüdü, uzun vakit ağaran bir tutam saçından gözlerini alamadı. Ger-
çekte, binlerce dostunun dökülen kanına göre, onun ağaran bir tutam saçını hiçbir şeydi!

Nihayet, ağarmış bir tutam saç çeyrek yüzyıla yakın zaman geçtik-
ten sonra dahi vahşi Kvanton ordusuna karşı kazanılan zaferi gösteren bir
motif olarak kalmıştı.

MUTLULUK SIRAYLA

Kaliy'in altı yaşındaki oğlu çok şımarıktı. Akranlarını oyuna çağırır ve sonunda onları dövüp ağlatırdı. Ağlayan çocuğun anne ve babası çocukların işine karışıp bir iki kelime söylemeye utanırdı. Çünkü çocuklar bazen iyi oynar, bazen de birbirlerini ağlatırlardı. Bu sıradan insanların hayatı her zaman da böyle değil mi zaten. Bunların arasına karışan yetişkinlere nadiren rastlanır. Gereksiz demir, tekerlek, oyuncak hatta çubuklar bulup büyüklerden öğrendikleri kötü sözleri söyleyip sonunda kavga ederek ağladıklarını görmeyen mi var?! Fakat ne olursa olsun "İçten çıkan eğri yılan" dendiği gibi, sokaktan çocuğu ağlayarak geldiğinde her anne babanın içi cız eder, canları yanar. Sonra oturup çocuğun gönlünü alır. Bizim halkın evlatlarını çok sevme gibi kutsal bir özelliği var.

İflas edip işsiz kalan Cantay'ın dört yaşındaki oğlu Bakıt tüm so-kağı ayağa kaldırmış ağlayarak geliyordu. Avlu kapısından girdiğinde olanca gücüyle bağırdı, gözlerinden de burnundan da yaşlar dökülüyordu.

Cantay o sırada evinde oturmuş kitap okuyordu. Eşine bakıp "Dışarıya çıksana, Bakıt değil mi bu?" dedi ve kitabını okumaya devam etti. Eşi dışarı çıkıp avazı çıktığı kadar bağırarak ağlayan oğlunu karşıladı. Annesi çocuğun gözyaşlarını silip burnunu temizledi ve "Ne oldu, kim vurdu?" diye sordu. Çocuk ağlamaya devam ederken Kaliy'in oğlu Erkin'in vurduğunu söyledi. Erkin Bakıt'ın elindeki vidayı çekip almış ve bu yetmezmiş gibi değnek ile kafasına vurmuş. Ne büyük bir zulüm!

Söze Cantay'ın eşi başladı.

-Kahrolasıca! Sokakta hiç kimseye rahat vermiyor. Onunla konuşma demedim mi ben sana?!

-Kim vurmuş? diye seslendi içeriden Cantay.

-Kaliy'in veledi vurmuş. Her zaman yılan gibi sokar lanet olasıca. Gidip babasıyla bir konuş. Oğluna terbiye versin biraz!

Cantay kitabını kapatıp düşünceye daldı. Dün de başka bir çocuğun çenesine tuğla vurduğunu duymuştu. Sürekli böyle yapması hoş değil. Komşuların arasını bozacak bu gidişle. Bunu anlatmak lazım. Bir gün olmazsa bir gün birinin çocuğunun gözünü çıkarsa, işin sonu kötü.

Cantay oğlunu sakinleştirmek istedi.

-Ben şimdi gidip Erkin'in kulağını çekeceğim, bir daha sana dokunamaz.

Bakıt ağlamayı bıraktıktan sonra Cantay ceketini giyip Kaliy'in evine doğru gitti.

-Sen niçin vurmadin? Yumruğunu şöyle sıkıp ağzının ortasına bir tane vursaydın sana dokunamazdı bir daha, duydun mu?! dedi annesi oğluna. Bu sözlerin Bakıt'ı hangi yola götüreceğini annesini pek anlamıyordu.

Bakıt başını eğip kabul etti, bundan sonra böyle yapacağını söyledi.

Cantay avlu kapısından girer girmez aradığı kişileri hemen görmüştü. Şımarık oğlan da anne ve babası da oradaydı.

-Ben sana geldim Kaliy, dedi Cantay, ciddi bir iş için geldiğini sezdirerek. Senin şu oğlun mahallede hiçbir çocuğa rahat vermiyor. Biraz önce de benim oğlanı dövmüş. Dün de bir çocuğa tuğla vurmuştu. Buna bir son verin. Herkesin çocuğu kendine kıymetlidir...

Kaliy Cantay'ı acele etmeden dinledi ve şöyle cevap verdi.

-Çocuk dediğin kavga eder, sonra tekrar oynarlar. Anne ve babaların buna karışmaması lazım. Bu veledede kaç defa söyledim. Evde de huzurum yok.

-Asar mısın, keser misin bu senin işin. Fakat anne ve babalar durumdan rahatsız. Birinin çocuğunun gözünü çıkarsa ne yapacaksınız?!

-Aman, Allah korusun, dedi Kaliy ve başka tarafa yürüdü.

Cantay konuşmanın bu şekilde sonlanacağını tahmin etmiyordu.

-Bizim çocuğumuz kendisine sataşmayan kimseye sataşmaz dedi Kaliy'in eşi. Senin oğlun da süten çıkmış ak kaşık değil, kendisi sataşmış. Kendi sataşan cevabını alır.

Cantay ne diyeceğini bilemedi. Suç dönüp dolaşıp oğluna geldi. Oğluna kızmak şöyle dursun bir de iftira atıyordu. Bu kabul edilebilir bir şey değildi.

-Çocuğunuzun terbiyesini verin! diye bağırdı Cantay öfkeyle. Bir daha çocuğuma dokunacak olursa, şimdiden söyleyeyim, bacaklarını kırarım!

Cantay dönüp evine doğru yürüdü. Çok öfkelenmişti.

-Şuna bak “Çocuklar dövüşür, barışır.” demek bir cevap değil. Çocuğunun haylazlığıyla övünüyor.

Öfkesiz insan olmaz. İnsanın öfkesine bastırması iyi bir özelliktir. Eğer öfkemizi kontrol edemezsek sizler de bunları yazan ben de hepimiz çoktan yanıp kül olurduk!

Bu olaydan sonra üç yıl geçti.

Bu üç yılın içinde epey değişiklik oldu. Cantay ticaret işleriyle ilgili tekrar kurslara katıldı, bir dükkanın sahibi oldu. Oğlu Bakıt yedi yaşına girdi. Kalıy'ın şımarık oğlu Erkin ise aklını başına toplayıp doğru dürüst okula gidip gelmeye başladı. O şaşılacak derecede efendi ve akli başında bir delikanlıya dönüştü. Bunun tam tersine Cantay'ın oğlu Bakıt çok şımarıklaştı. Çocukları ağlatmak şöyle dursun bazen büyüklere de saldırır oldu. Sokaktan geçmekte olan tanımadığı kişilere toprak veya taş fırlatıp hiçbir şey olmamış gibi yapıverdiğini de söylememiz lazım.

Bir gün öğle vakti Cantay evinde dinleniyordu. Birden avluda bir gürültü koptu. Ağlayan bir çocuk ve bağırıp duran bir kadının sesi duyuluyordu. Cantay başını kaldırdı ve endişeli bir halde avluya çıktı. Dul kadın Almaday küçük kızının kolundan tutup gelmişti. Kızın alnından ince ince kan damlıyordu. Almaday öfkeli öfkeli konuştu.

-Hey, Cantay, oğluna sahip çık! Babası yok diye küçük mü gördünüz. Baksana, kemikle vurmuş. Bununla birlikte yaptığı üç oldu. Biraz oğlunuza terbiye verseniz iyi olur. Kendinden küçük çocukları sürekli böyle ağlatıyor...

-Bakıt mı vurmuş, diye sordu Cantay şaşkın şaşkın.

-Başka kim vuracak?! Evde otururken kavga seslerini duydum.

Cantay kızın gönlünü alacak olup alına baktı.

-Neyle vurmuş haylaz!

-Kemikle vurmuş, dedi dul Almaday, ağlamaklı.

Bu sırada Bakıt kaysı ağacına yaslanıp oyuncak tabanca ile Almaday'a ve kızına ateş ediyordu.

-Hey, evden biraz şekerleme getir şu kızcağıza, diye seslendi Cantay eşine.

Bu söz üzerine Almaday daha da sinirlendi.

-Şekerlemeni kendin ye! Akıllısın ya, şekerle çocuğu kandıracaksın öyle mi, peki beni nasıl kandıracaksın acaba? Çocuğunun terbiyesini ver, yoksa ben kendim terbiyelerim! Herkesin çocuğu kendine kıymetli!

-Tamam, haklısınız. Kızmayınız, çocukla çocuk mu olacağız? “Çocuklar dövüşürler de barışırlar da!” Anne ve babaların buna karşımaması lazım.

Bu sırada Cantay'ın eşi birkaç tane şeker getirip küçük kıza verdi. Almaday sinirlenip kadının kolunu itti.

-Yetim diye kimi kimsesi yok mu zannettiniz?! Bizim şekerimiz yok mu zannediyorsunuz? Ben dulum, ama gönlüm dul değil. Allah'a şükür, akrabalarım var. Şuna bak, çocuğuna bir iki söz söyleyivermiyor, şekerle kandırmaya çalışıyor bir de...

Almaday kızının elinden tutup avludan çıktı. Arkalarından bakan Cantay:

-İnsanlarda akıl kalmamış. Çocuk işine karışıp bu kadar da kızılmaz ki. Çocuk, çocuktur işte...

Cantay dinlenmeye devam etmek için evine usulca girdi.

MAYIS AYININ KIZIL ÇİÇEĞİ

Bizim memlekette, Mayıs ayının başında çiçekler genelde az açar. Meyve ağaçlarını saymazsak, küçük sarı ve mavi çiçekler, devetabanları ve yabani hindibalar göze çarpar. Dağ eteklerinde ve çıkıntılarında beyaz çiçekli akasyaların arasından altın renkli tatlı laleler peşisıra açılır. Kısacası, Mayıs ayının şefkatini tüm çiçeklerden biraz esirgediğini gizleyemeyiz.

Benim burada anlatmak istediğim aslında başka bir şey. Mayıs ayının kızıl çiçeği!

İnsanoğlunun kadim arzusu olarak sadece hatıralarda yaşayan bu çiçek, mayıs ayının başında göz kamaştırıcı bir şekilde kıpkızıl açar. Yüzyılların biriktirdiği manevi zenginlik, onca mücadele sanki sadece bu çiçeğin yetişmesi içindir.

Çocukluğumuzda dilimize pelesenk olan bir türkü hala aklımda. Bizim dile kelimesi kelimesine çevirdiğimizde türkü şöyle başlıyor:

“Mayıs ayının kızıl çiçeği

Kapladı çölü!

Çiçek örttü kahramanların kanını... ”

Bu türkü heyecanla söylendiğinde hayat işleri için eski dünya ile mücadele eden kahramanların kanları uğruna sonsuz zafere ulaşma gayretlerini hatırlatır bana. Bu hatıra nereye gidersem gideyim peşimi bırakmaz.

“Varşavyanka”, “Marseleza”, “Enternasyonel” gibi şarkılar insanın iç dünyasını titretir.

Derisi kemiklerine yapışmış işçiler dizi dizi gözümün önüne gelir. Onlar âlemin gücü, âlemin kurucuları. Onlar kendilerini kanıtlamak için sıcak yuvalarını unutup yola çıkanlardır. Onların kurbanlar vererek geçtiği yollarda kızıl çiçekler usulca yetişir, kanlı savaşları ebediyen hatırlatırca-sına...

Ben şimdi çağdaşlarım ile o çiçeklerin arasında dolaşıyor gibiyim. İç dünyam çözümlü ruhumu güzelliğe kaptırıyorum. Bu hislerimi birileriyle paylaşam var. Çiçeklerin tüm dünyada açmasını hayal ediyorum...

Dünyanın kızıl çiçeklerle bezenmesi ne kadar da güzel!

HAYAT TERAZİSİNİN GRAMI

Her sabah kurumun önünde kaysı satan yaşlı adama rastlıyordum. İncir yapraklarıyla kaplı taze anız kokusunun yükseldiği sepetinde kıpkırmızı veya sapsarı olmuş uzunca sivri kaysılar gizleniyordu. İnsanlar yaklaştıklarında ihtiyarın küçük gözleri yerinde duramıyor müşterilerine teşekkürlerini sunar gibi bakıyordu. “Böylece, bu ihtiyar kurnazın teki olmalı.” diye bir düşünce oluşmuştu bende.

Bir gün mesai arkadaşım ile kaysı yemek için kurumun önüne çıktık. Kaysıcı ihtiyar ortalıkta görünmediği için diğer tarafta kaysı satan delikanlıyı çağırdık. Delikanlı kaysıları koyduğu sepeti önümüze koyduğu an arkadaşım söze girdi.

-Delikanlı, kaysıların iyilerini sepetin altına gizlemiştin. Fakat, bu yaptığın çok belli oluyor, diyerek sepetin dibine elini atıp kaşla göz arasında bir kaysıyı ağzını koyuverdi.

-Kaça veriyorsun? Ona olur mu?

-On tıyna yedi tane, babam öyle sat dedi.

Delikanlının saflığı ile sepet içinden büyük büyük kaysıları seçmesi, müşterilerin tatmin olmayan nefsi bu işlerde mesafeli durmayı gerektiriyor sanki.

-Delikanlı, dedi mesai arkadaşım ikinci kaysıyı ağzına koyup, on tane ver, ben çok alacağım.

Mesai arkadaşımın ağzındaki kaysı dudaklarından sarkıyordu.

-İşte on sekiz tane aldım, dokuzdan oldu, ver gitsin. Diğer sokakta da kaysı almak isteyenler var, dedi ve yirmi tıynın uzatıp bana göz kırptı.

“Delikanlıyı kandırdı.” diye düşündüm ben. Delikanlı sessiz kalıp sepetini kapattı ve başka tarafa yürüdü.

Biz kaysıları yerken mesai arkadaşım şöyle dedi:

-İşte böyle yapmak lazım. Konuşmak lazım, kaysıcı ağzına bakarken elini sepetin dibine uzatır. Kaysıcı eline baktığında ağzına birkaç tane kaysı atman lazım.

Arkadaşım konuşurken ihtiyar kaysıcı eşiğiyle göründü, alışkanlığı üzere bağırıyordu.

-Kaysı, kaysı..

-İhtiyarın kaysıları iyiydi, dedim ben.

Arkadaşım ihtiyara yanaştı.

-Gel oğlum hem mülayim hem olgun görünüyorsun. Bir tane al ye, sana çürük kaysı satar mıyım hiç, dedi ve ihtiyar arkadaşımın direkt ağzına bir kaysıyı yerleştirdi.

-Bir somdan hesaplayayım mı?

-Elli tıynlık alayım, dedi arkadaşım geniş getiren bir ineğin çenesini oynattığı gibi çenesini oynatarak.

-İşte, kaysıyı yiyenler bilir, güzellerini seçiyorum hep. İyi kaysı bunlar, aç mendilini. At ağzına bir tane daha, dedi ihtiyar ve arkadaşımın ağzına bir tane daha kaysı koydu, bu sırada da elli tıynlık kaysıları mendile yerleştirmeye yetiştirdi.

-Eksik olmasın?! dedi arkadaşım dolu ağzıyla.

-Şehir çocuklarısınız oğlum, dört beş kaysıyla doyuramayız sizi. İşte tam kırk tane, işte şu en olmuştunu ağzına atıver, dedi ve ihtiyar artık bizim hesabımıza geçmiş kaysılardan bir tane daha arkadaşımın ağzına koydu. Parasını verdik ve yolumuza gittik. Kaysıcı ihtiyar eşeğine binip yoluna düştü.

İhtiyar gittikten sonra kaysıları saydığımızda arkadaşımın yediğiyle birlikte otuz kaysı çıktı. Ben sesimi çıkarmadım, arkadaşım sinirlendi ama o da bir şey diyemedi.

Elbette, dört beş kaysıdan ne olacak, hiçbir önemi yok. Fakat “Kim-senin ahı kimsede kalmaz.” diye atalarımızın güzel bir sözü var. Herkes bu sözden nasibini alır elbet.

AYRILIK

Siz benim her gülümseyen kadına gönlümün düşeceğini düşünüyorsunuzdur. Kesinlikle yanılıyorsunuz! Çünkü, zamanında bir güzele kadim yanardağlar gibi yanmıştım. Biz erkekler, gerçek hayatımızda güzel kadınların davetkâr bakışlarına, gümüş çan gibi gülüşüne, yürek eriten tatlı sözlerine pek rastlamayız. Bu, güzellerin kendilerinin değil, güzelliklerinin değeri korunsun diye hayatın koyduğu bir kuraldır. Erkeklerin kadınlara gönlüne kaptırmalarının aslı sebebi de budur.

Benim de bir kadına âşık olup baldan tatlı çilesini çekmişliğim olmuştu.

Hayata atılma zamanı gelip çatığında buna engel olacak bir şey ararız ya. Aranan şey zaten belli. Soğukta üşüyüp sıcakta yanan ömürlük bir yol arkadaşı lazım der dururuz. Eğer o arkadaş bir de güzel olursa, fazla mal göz çıkaracak değil ya!

Ben gençliğimden çabuk kurtuldum. Şu an o günleri özlemesem, o çağlarda gençliğin değeri ancak bakır bir akçeye denk gelirdi. Şimdi ise altın akçelerimle bile o zamanı satın alamam!

Üzüm gözlü, kara kaşlı, ince uzun boylu, bekâr, kara doru bir kadın oltama düşmüştü. Gerçekten kim kimin oltasına düşüyor, bir Allah bilir. Ne kadar nişan alırsan al mermi ölümlüye gider. O yanımda yürürken memelerini hoplatıp arada tebessümle bakarak yanıma sokulduğunda evlenmenin keyfi tüm vücuduma kan yürütür; sevdâ ve aşk denilen şeylere razı olduğum anların haddi hesabı olmazdı.

Hayır, ey okurum, şimdi hesabı yok diyemem aslında. Hayat, daha sonraları hesapsız hiçbir şeyin olmadığını, her şeyin hesapla olduğunu, başa gelen iyiliğin de kötülüğün de sonuçta cepten harcadığını kanıtladı. Bu durumdan insanların kaçıp kurtulamadığına da şahit oldum.

Benimle evlendikten tam tamına sekiz ay sonra eşim bir oğul dünyaya getirdi.

Doğumhanenin kapısının önünde mutluluktan sağa sola koştururken şu sözleri tekrar tekrar söyledim:

-Kudretine kurban olayım Allah'ım. Evladımı bir an önce kucağıma verdiğin için ne kadar teşekkür etsem az...

Ben dine pek inanmam. Allah'ın bu kudretine iman etme işinin aklima nereden geldiğini bilmiyorum. Doğumevinin penceresine yapışıp sevdiğim yârimin, farklı şekilde söylemek gerekirse, oğlumun annesinin yüzünü görmeyi bekledim. Nihayet onu gördüm. Yatağında sabahlığıyla yatı-

yordu. Bezlere sarılmış evladım da yatıyor gibiydi. Eşim beyazlamıştı ve daha güzelleşmişti. O beni görünce hafifçe gülümsedi. Ben ağzımı açabileceğim kadar açıp bir kahkaha patlatmışım!

Pencereden eşime el salladım ve oradan markete koştum. Yüz görümlüğü için hemşirelere çikolata aldığım sırada ellerim titredi, yerli yersiz gülerек mutlu olduğumu hissettim, görenler gülüşüyordu.

Doğumevinden eşimi çıkarırken Moskviç markalı arabası olan bir köylüme yalvarıp yakarıp eşimi evladım ile birlikte eve götürmeye ikna ettim. Benim de kendime göre dostlarım ve düşmanlarım var. Onların gözüne girmek için yapmadım bunu ama.

Biz arabadan şanlı bir şekilde inerken yaşlı yengem böğrümü dürttü.

-Sakin ol, niçin yerli yersiz gülüp duruyorsun?!

Ben ağırbaşlı olmaya çalıştım, ama olamadım. Eve kadınlar gelmeye başladı. Ne yapacağımı da bilemedim. Elimden gelen, sadece, kadınlara çeşitli küçük hediyeler vermek oldu.

Eşim yatakta oturmuş dirsek kadar evladını göğsüne yaslamış derin derin bakıyordu.

Bunu görünce “Ah, analar, diyorum içimden. Annelik vazifesinden daha üstün ne olabilir?! Bunlar dünyaya insan veriyorlar, insan!”

Eşim çabuk iyileşti.

Evde elimden geldiğince her işi yaptım. Hayat güzel olduktan sonra neden gocunacakmışım. Bir ay boyunca buzdolabından et eksik olmadı.

Oğlum üç ay sonra gülümsemeye başladı. Eşim de ben de esmer olsak da oğlumuz sarışın ve beyaz tenli görünüyor. Buna hiç bakmıyorum bile, oğlumu soyup karnıma yatırıyorum. Kurbağa gibi debeleniyor. Keskin tırnaklarıyla vücudumu çiziyor, güçlkle başını kaldırmaya çalışıyor. Ben sarışınının bu hareketlerine bitiyorum!

Bir gün, beklenmedik, şaşılacak bir olay oldu.

Sabah vakti oğlumla bu şekilde oynarken eşim usulca yanıma yüzüstü yattı.

-Baksana, burnu tıpkı seninki, dedi gözümüne bakıp.

-Hayır, dedim ben iyi niyetle. Bunun burnu senin burnuna çekmiş. Benim burnum, gördüğün üzere, biraz yassı, bununki ise sivri. Hatta ucu da biraz kabarık.

-O zaman sana neyi çekmiş, dedi eşim daha dikkatli bakıp.

Eşimin bu sözünden hoşlanmadım.

-Çocuğun illa bana benzemesi mi gerekir? dedim ben.

-O zaman kime benziyor?

-Bence, insana benziyor. Çünkü ben de sen de hepimiz de insanız.

Eşim yattığı yerden öfkeyle kalktı.

-Niçin bana benziyor demiyorsun, dedi kaşlarını çatıp. Bunu demi-yorsan demek çocuğun başkasından olduğunu düşünüyorsun!

İçim cız etti. Ben yalan söylemekten nefret ederim. Çünkü beni ya-lan söylemeye mecbur edecek kötü bir durum yok.

-Ben öyle mi dedim?

-Söylemesen de anlaşılıyor, burnu benzemiyor demenden.

-Çıldırдың mı, çocuğun burnu benim burnuma mı benziyor?

-Benziyor işte!

-Tamam, tamam, dedim çaresiz, benzese de benzemese de.

Fakat sanki biri kalbimin ucundan sıkıca tutup onu kovadaki soğuk suya atıyordu. Bunu dışımdan belli etmedim. Bunu hiç beklemiyordum. Eşimi hangi şeytan dürtüp bu hale getirmişti acaba?!

Bu sırada yatağımda yatan çocuğum ağlamaya başladı.

-Al, kuzen, dedim eşime, uykusu geldi çocuğun.

-Kuzen mi lazım, dedi eşim öfkelenip, insan dünyaya getiriyormuş, diyerek sinirli bir halde dışarı çıktı.

Ben onun arkasından şaşkın şaşkın baktım. Sarışınım baksam ağ-lamasını kesmişti, göğsüme yanaşıp meme arıyordu. Geri gelir mi diye kapı tarafına kulak kabartıyorum, ama nafile, çıt yok. Çocuğu kucağıma alıp evin içinde oraya buraya dolandım. Fakat çocuk teselli olmadı. En so-nunda çaresiz avluya çıktım. Sakin duran ağaçlar ve çalılıklar çarpıtı gö-züme. En azından bir dakika önce onların yanından geçip gittiği anlaşılı-mı-yordu eşimin. Çocuk bağırdıkça bir şeylere sinirleniyordum. Çocuğun sesi azalıp inlemeye başladı. Küçük karnı boştu. Yarım saat kadar geçtikten sonra çocuk uyudu. Bir ara büyük yengem ile eşim eve geldi. Yengemin bir şeyler olduğunu hissedip ağırbaşlı olmaya çalıştığını farkettim. Eşimin ise iki gözü de kızarmıştı, ağladığı belli oluyordu. Yengem çocuğu aldı, çocu-ğun çok terlediğini gördü.

-Al işte, sırlıslıkla olmuş, dedi eşime.

-Baksın çocuğuna, diye gürlledi eşim. Evin içinde oraya buraya deli gibi dolanıyordu. Ne yaptığı belli değildi.

-Al yatır çocuğu.

-Yatırmam!

-Çabuk yatır, diye kızdı yengem. Fakat bıyık altından gülererek yerinden kalktı ve çocuğu beşiğe yatırdı. Sonra bana “Ne oldu, kavga mı ediyorsunuz siz?” diye sordu.

-Kavga mı etmişiz?

-Peki bu ne?

-Aman, yenge, kendi kendine öfkeleniyor, çocuğun burnu...

-Bıraksana, dedi yengem sözümü bölüp. Çocuğun burnu ne olmuş yani senin burnuna benziyor işte. Çocuk değilsin, neden böyle bir tartışma açıyorsun?

-İki gözüm önüme aksın eğer öyle bir şey düşündüysem.

-Bir de düşünecek miydin?!

-Yani, düşünmenin bile gereği yok, ben öylesine yatıyordum...

-Tamam işte, çocuğun burnu kalçasına mı yapıştı? Ayıp yahu...

-Aman, yenge çok tuhafsiniz, dedim dayanamayıp. Bilmeden anlamadan konuşmamak lazım. En azından sözünüzün bir değeri olsun.

-Bırak aslanım, dedi yengem yerinden kalkarken. İnsanlar duymasın. Siz daha gençsiniz, yapmayın böyle. Gelinim ağlayarak eve geldiğinde evde misafirlerim vardı. Utandım vallahi! Kendine dikkat et, insanlar sana mülayim diyorlar. Durup dururken tartışma çıkarman ayıp. Neyse, ben gideyim. Gelinim sen de biraz affedici ol. Erkekler bilip bilmeden konuşurlar. Her dediklerine bakacak olursak sözün dibini bulamayız...

Yengem evden çıkıp gitti. Eşim ise gözüne yaşmağını bastırıp sanki benden ağır bir azar işitmişçesine saklanıyor gibiydi.

“Bir bit yeniği var bu işte, bunun bilmediğim sırları var sanki.” diye düşünmeye başladım. Eşim “İşte böyle!” dercesine hareket edip çocuğu yeniden sardı ve dışarı çıktı.

Yine bir mesele çıkacak diye huzursuz oldum.

-Nereye gidiyorsun?

Eşim kaşlarını çatıp hiç cevap vermeden çıkıp gitti.

Çıkacağı sırada gözleri gözlerimle bir anlığına buluştu. Yüzü eskisi gibi olsa da nedense çok tiksiniç bir his uyandı içimde. Pöf! Bu da neyin nesi? Birilerine söylesem inanırlar mı bana? Eşimin bu yönünü hiç bilmiyordum. Bende olan özellikler onda da var diye düşünmüştüm oysa. Gönüm soğudu, kendi kendime suçlu oldum. Herkes biliyormuş gibi, dışarı çıkması bir edepsizlik olarak göründü. Gerçekte “Yetime öksürüğün ne gereği var?” Bu kadar kibarlığın da gereği yok diye düşünüyorum.

O gün eşim eve geç geldi.

“Nereye gittin? Nerede kaldın?” diye de sormadım. Bunu sormaya hakkım da yok. Nedense onun eve geldikten sonraki hal ve hareketlerini, konuşmasını titizlikle incelemeye başladım. Bunu yapacağım hiç aklıma gelmezdi! Bugüne kadar hiçbir şeyden şüphelenmemiştim. Şüphelenmenin nasıl olacağını bilmek de nasip olmasın!

-Sen niçin ağzının altındaki baklayı çıkarmıyorsun? diye sordu sonunda eşim.

-Ben mi, benim sakladığım hiçbir şey yok.

Eşim biraz düşündü.

-Ben böyle erkeği sevmem, dedi birdenbire. Şimdi de yalan söylüyorsun.

-Yemin mi etmem lazım?

O buna da cevap vermedi. Ben de çok ilgilenmedim.

Ertesi gün işten geldiğimde evin içi çok güzel kokuyordu ve ev güzelce derlenip toparlanmıştı. Hatta avlu da süpürülmüştü, her taraf tertemizdi. Olan bitenler unutuldu. Eşimden razı olduğumu sizlerden saklayamam, o gökyüzündeki yıldızlar gibi parlıyordu...

* * *

Çocuğumun yürümeye başladığı sıralarda eşim hamile olduğunu söyledi. Mutluluk! Çocuklarımın annesini, şuyuna buyuna bakmadan, boynuma alıp gezdirsem utanmazdım. Çünkü, o bana bir evlat daha verecek! Evde hiçbir sorun yaşanmaması için eşimi el üstünde tutuyorum.

Fakat yine beklenmedik bir sorunla karşılaşacağımızı tahmin edememişim. Sorun da değil, nasıl anlatsam, yani bir bahtsızlık! Bu bahtsızlık hala kalbimde onmaz bir yara bırakmış gibi.

Bir gün öğleye doğru eve geldiğimde eşim iki bacağına açmış mırıldanarak şarkı söylüyor, valize eşyalarını yerleştiriyordu. Buna çok dikkat etmemiştim.

-Çayın var mı? diye sordum ben.

-İşte orada kaynıyor, dedi başıyla ocağı gösterip.

Ben oynamakta olan sarışınımı kucağıma aldım.

-Şimdi çay içeceğiz, annesi bize çay verecek, diye oynatmaya başladım.

-Kendin koyup iç, dedi eşim ve mırıldanarak şarkı söylemeye devam etti.

-Ne oldu?

Eşim “Ah, zavallı!” der gibi bana baktı.

-Kendin koy çayını, ben olmasam ne yapacaktın? Yoksa beni köle olarak birinden satın mı aldın?

-Hoppala. Ne tuhaf işlerin varmış...

Bu sözü hiç umursamadan mırıldanmaya devam etti ve eşyalarını valize yerleştirdi. Sıkıntılı bir şekilde yerinden kalktı.

-İnsanlarda insanlık diye kutsal bir özellik var, dedim ben. Sen ise kafana ne gelirse onu yapıyorsun.

Eşim “Ne istersem yaparım!” der gibi sıkıntılı bir yüz ifadesiyle bana biraz baktı ve sevimli bir şekilde başını oynatıp giyinmeye başladı.

-Yahu, söylesene ne oldu yine?

-Sen “Kutsal özelliklerinle” yaşamaya devam et, bana bulaşma!

-Ben sana bulaşıyor muyum?!

“Bilmiyorum!” dercesine boynunu eğdi ve yağmurluğunu alıp giymeye başladı. Değişikti. Yüzünden en ufak bir sıcaklık olmadığını farkettim.

-Nereye gidiyorsun, dedim daha da huzursuzlanıp.

-Gidiyorum, dedi eşim dik dik bakıp. Bu sözü yabancı bir yerden kendi evine gidecek biri gibi keskin bir dille söyledi.

-Çocuğuna iyi bak!

-Bu da ne demek oluyor şimdi?

Eşim soruma cevap vermedi. Valizini alıp sarışınımı bile öpmeden kapıya yöneldi.

-Peki diğerini ne yapacaksın o halde?! diye bağırdım.

-Hangisini?

-Karnındaki çocuğu!

-Çocuk yok, dedi avuç içiyle karnını ovuşturup.

-Hamileyim demiştin ya!

Eşim öfkelenmişti.

-Bir kadın senden bir de çocuk mu doğuracak, dedi ve çıkıp gitti.

-Rezil, kepaze nasıl da konuşuyor?! Başını kesip mahkemeye öyle giderim...

Tehditvari bu sözleri söylemesem, ne olup bittiğini anlayamazdım. Oturduğum yerde öylece kalakaldım. Çay ise ocakta çoktan kaynamıştı. Olan olmuştu. Uzun süre onun beni terkettiğine inanamadım. Fakat gitmişti.

Bu olayın üzerinden yıllar geçti. Onu bir daha göremedim. Sarışınım büyüdü. Hiçbir şeyin farkında değil. Kızıl ateş kısır mı kalacaktı, acıma dayanamayıp çabucak evlendim. Eşim beni seviyor, üstelik iyi kalpli. Ondan çocuk da yaptım.

Fakat o ilk eşim nedense aklımdan çıkmıyor. Bazen özlüyorum. Bu evden beraberinde manevi dünyamdan da bir parça alıp götürdü sanki. Bu yüzden o gittiğinden beri kendimi eksik hissediyorum. Beni terkedecek kadar ona ne yaptım diye düşünüp duruyorum...

MİHRİHAN

Profesör Malov'dan sonraki yaklaşık yarım yüzyıllık zaman içinde Kargalık'taki² Uygur dilinin, pek farkedilmese de, zamanla ne kadar değiştiği üzerine yaptığı araştırmaları toparlayıp incelemeyi epeydir düşünüyordum. Bahtıma doktorayı kazandıktan bir yıl sonra, 1955 yılında Bilim Akademisi Dil İncelemeleri Bölümü tarafından Kaşgar Uygurlarının dilini incelemek üzere bir araştırma gezisi düzenlendi. Araştırma gezisine katılacaklar arasında benim adımın da olduğunu duyduğumda çok sevinmiştim.

Araştırma ekibi binlerce kilometre yol katedip Kaşgar şehrine ulaştı. Orada tecrübe kazanmak için geçici olarak Beşgirem adlı köyde çalıştık. Bu asıl işimiz değil. Asıl yapacağımız işe ve çıkacak olası zorluklara yönelik bir hazırlık dönemi.

Fakat işe başladıktan üç gün sonra Ürümqi'ye geri dönmem gerektiğiyle alakalı bir yıldırım telgraf geldi. İşimi bırakıp yola çıkacak oldum. Kaşgar şehrinden hemen çıkacağımı düşünmüştüm, fakat hızlı gidebilecek bir araç bulunmadığı için üç gün oyalandım. Sonunda çaresizlikten Kuçar şehrine kadar posta arabasıyla gitmek zorunda kaldım.

Posta arabası yol üstünde duraklara uğraya uğraya bizi çok yordu. Yolda Aydar adlı bir Kırgız genç ile tanıştım. Onun konuşma tarzı, gülümseyen gözleri hala aklımda. Genelde, insanlarla hemen kaynaşamam. Fakat yorucu yolculukta ikimiz kolayca ortak dil bulduk.

-Bu işler böyle işte, diyordu sürekli Aydar. “Her kürek kapasitesi kadar alır.” denildiği gibi, sizin gibi bilim ile uğraşmasam da alnıma yazılan halk hizmetini yerine getirmeye gayret ediyorum.

-Ürümqi'ye niçin gidiyorsun?

-İl, yoldaş, bizde gölgesinde köpeğin bile serinlemediği bir yönetici var. Gideceksin dediğinde gidiyorum, geleceksin dediğinde geliyorum. Ürümqi'de çalışıyorum. İş seyahati için gelmiştim. Ürümqi'de çalışan bir avuç Kırgız var, onun içinde rüzgârda savrulan çalılar gibi hiç durmadan çalışıyorum.

Posta arabası Taklamakan çölü üzerinde üç gün yol aldı. Dinlendiğimiz yerde Aydar ile sohbet ediyorum, kitap okuyorum, günlük tutuyorum. Yatacağımız zaman, Aydar'ın kırmızı şeritli kilimini yere serip üstüne döşek seriyoruz. Güneyin rüzgârsız ılık gecesinde uyuyoruz.

² Yarkent bölgesinde bir kasaba. Profesör Malov 20. yüzyılın başında Kargalık'ta Uygur dili üzerine çalışmalar yürütmüştür.

Kuçar şehrine geldikten sonra posta arabasından indik. Çünkü, postayı bundan sonra başka bir araç götürecekmış. Böylece tekrar bir ulaşım aracına binmiş olduk. Aracın üç günde Ürümçi'ye ulaşacağını öğrendik. Çare yok, üç gün daha yol azabı çekeceğiz. İki katlı pansiyonun bir odasını kiraladık ve yola çıkacağımız aracı beklemeye koyulduk.

-Ee, arkadaşım, sen bilmiyorsun. Gomindan döneminde Kuçar'ın hali kötüydü. Darağacından kaçanlar soluğu burada alıyordu. Peki ya kadınları?! Uygurların en güzel kızları bu Kuçar'tan çıkar. “Tulufandi futo, Yencidi ma, Kuçadi yenganzı, Hamidi gua.”³ şeklindeki türküler boşuna çıkmıyor.

-Bu doğru, peki şimdi nasıl?

Gerçekte Kuçar'ın kızları hakkında halk arasında çok söz var. Buralı kadınlar örtünüyor, ancak bu bedenlerini satmanın bir metodu olmuş durumda. Başka şehirlerden ticaret için Kuçar'a gelen tüccarlar, geçici evlilik yapmadan gitmezlerdi. Güzel kadınlar bu şekilde zenginleşirdi. Bu halde kadının erkeği beğenmesi şart değil, erkek onu seçse yeterli. Kadını kaç günlüğüne, kaç aylığına alacağına da erkek karar veriyor. Bu, genellikle erkeğin ticaret işlerinin Kuçar'da ne kadar süreceğine bağlı. Süre iki üç günden başlayıp birkaç aya kadar sürebiliyor. Mollalar nikahı kıydığında şu kadar gün veya şu kadar ay diyerek süresini de belirtiyor. Süre bittiğinde kadın erkeğin verdiği eşyaları, hediyeleri kendisine alıyor. Sonrasında da sıradaki geçici kocasını beklemeye başlıyor. Aracılar tüccarların şehrin neresinde kaldığını takip ediyor. Kadınlar kendi aralarında yaptığı sohbetlerde kaç kez evlendiğiyle ilgili övünüyorlar. “Seninki zar zor otuz yedi mi oldu?” diye sorup gülüşerek birbirlerine kaç kez evlendiklerini soruyorlar. “Oo, benimki kırkı geçtin çoktan.” diyerek kendilerine olan ilgi ve rağbeti bu şekilde anlatıyorlar.

-Benim peşimden gel, dedi Aydar birden. Sana ilginç şeyler göstereceğim. Abdestsiz gezmeyen birine benziyorsun, hadi sokağa çıkıyoruz.

Ben o olmasa da şehri ve halkını görmek için dışarı çıkacaktım, neyse Aydar'ın ardından çarşıya çıktım. Yağmurdan çamura dönmüş sokak kenarlarında kadınlar süymak, süt ve yoğurt satıyorlardı. Kadınların çoğu yalın ayaktı. (Bu belki de bir alışkanlık.) Alınlarını kapatacak şekilde bağladıkları eşarplarını arkadan bağlamamışlar. Biz onların önünden yavaşça geçtik. Ben oturan kadınlarla konuşmak istedim. Çünkü, Kuçar'daki Uygurların dilindeki aksan çok tatlı. Bu aksan özellikle kadınlarda daha da belirginleşiyor. Onlar doğal konuştuklarında kelimelerin sonuna bir çeşit

³ Turfan'ın üzümü, Kara-Şaar'ın atı, Kuçar'ın kızları, Kumul'un kavunu meşhurdur. (Çince)

anlam katan bir sesle uzatarak konuşuyorlar. Bu, Kaşgar bölgesi ve Kulca tarafında yaşayan Uygurların aksanına hiç benzemiyor. Eğer bizim araştırmacı ekibi buraya gelseydi, transkripsiyon üstünde bu sesleri doğru belirtebilmek için çok zorlanırdı.

Biz kadınlar ile uzun süre pazarlık yaptık ve iki bakraç yoğurt satın aldık. Bakraçlarını geri alabilmek için kadınlar tepeliğe kadar peşimizden geldiler.

-Bir tane bile güzele rastlamadım, diye hayıflanıyordu Aydar yoğurdu kaşıklarken.

-Güzellere çok kapılma Aydar.

-Bırakın ağabey, deyip şakayla karışık Aydar darılıyor bana. Çok içine kapanık bir Kırgızmışsın.

Ertesi gün Aydar ile tüm sokakları uzun süre gezdik. Ben bugüne kadar musallas⁴ içmemiştim. Bu sebeple Aydar'a musallas içmeyi teklif ettim. Biz insanlara sorup musallas satılan bir yer bulduk.

Bahçe kapısı yerine konulmuş küçük kapıdan geçtikten yirmi adım kadar sonra avluya giriliyormuş. Küçük avluda üzüm yetiştiriliyor, asma-sından ise gölgelik yapılmış. Üzümün avuç içi büyüklüğündeki yaprakları, güneşin sıcağından koruduğundan su serpilken avlu serin idi. Evin iki yanına yarım metre yüksekliğinde iki sedir konulmuş, sedirin üstüne ise tek parça eski bir kilim serilmiş. Duvara asılmış bir dutar, onun öte tarafında kilimin kenarına yemek yemek için dört köşeli küçük bir sehpa yerleştirilmiş. Musallas içecek olanlar o sehpayı çevreleyip oturuyor galiba. Bu manzara bana Gulca'daki Kırgızların bozahanesini anımsattı.

Bu sırada evden on sekiz yaşlarında bir kız çıktı ve sedirin kapı tarafındaki duvara sırtını dayadı. Elinde burarak oynadığı üzüm yaprakları... Çok sevimli, çok güzel bir kız. Üstünde güllü beyaz basma entari var. Pamuklu kumaştan yapılmış yeşil renkli yamalı şalvarının paçaları entarisinin altından görünüyor. Çıplak ayaklarını biraz kendine çekiyor bizden biraz utanıyormuşçasına. Kara satenden dikilmiş kemselinin⁵ düğmelerini özellikle açık bırakmış gibi görünüyor. Olgunlaşıp büyümüş iki memesi kemsel ile entariyi öne doğru itiyor. Kızın beyaz tenli yüzünde bir tür çekicilik hemen farkediliyor. Onun sıradan elbiseleri güzelliğine yakışıyor. Kızın her bir hareketi doğal ve özgür görünüyor. Ben direkt bakmadan gözümün ucuyla kızı süzmeye başladım. Koyu ve kara kaşları gölgede farkedilmiyordu. Başını örttüğü kırmızı eşarp altından bakan üzüm gözleri ile bizim

⁴ Fazla tatlı olmayan bir tür kırmızı şarap.

⁵ Kemsel: İçine astar dikilen ve dize kadar uzanan dış giysi.

ne yapacağımızı anlamış gibi gülümsüyordu. Yani, bizim yabancı olduğumuzu anlamıştı.

Onu epey inceleyip değerlendirdikten sonra Aydar parlayarak söze başladı.

-Hay Allah! Bu kadar güzel musallas var diye duymuştuk, biz de boşuna dolaşıp duruyoruz sokakları. Böyle olduğunu bilseydim...

Aydar kızdan gözlerini ayıramıyordu.

-Bana bak Aydar, musallas sarhoş etmez mi adamı?

Bu soruya yerinden hareket edip kız cevap verdi.

-Sarhoş etmez, üzümünden yapılıyor...

Ben Aydar'a baktım.

-Daha önce içmediğimiz için az içelim, bir şişe içsek yeter, dedim.

-O kadarını kadınlar da içer. Genç delikanlılar da bundan korkar mıymış? diyerek söze karıştı genç kız. Ben kızın aracılık yaptığını düşündüm.

-İçelim, dedi Aydar gülümseyerek. İkimiz, ikişer tane içelim, ben alıyorum.

-Belki başka yerde de vardır, belki daha iyisini buluruz, dedim sonunda. Aydar eve doğru yürüdü.

-En iyisi bu, dedi kız gülümseyip. Tadına bakmak lazım.

-Biz bunun iyisini kötüsünü bilmeyiz.

-Öğrenirsiniz, biz de anamızın karnında öğrenmedik.

Bu sırada Aydar bir şişe koyu kırmızı musallas getirdi.

-Açık değilmiş, daha açık olanı iyi olur diye duymuştum, dedi.

-Bunun da insanlar gibi çeşitleri var. Açık olanları da var, fakat onun kötü tarafı insanları sarhoş etmesi.

-Daha iyi ya, dedi Aydar, kıza şevkle bakıp.

-O zaman tadını alamazsınız. Bu, insanı sarhoş etmez, tüm tadı aklınız başınızdayken çıkar.

Aydar da ben de kızın bu sözlerine cevap veremedik. Bizden başka söz çıkmadığı için mi veya başka bir sebepten mi, her neyse, kızın gözleri aklına bir şey gelmiş gibi parladı ve başını eğdi. Sonra tekrar başını kaldırdı.

-İçiniz, kana faydası var, dedi.

Ben musallas pek aklıma yatmadığımdan payıma düşeni zorla içtim, çoğunu Aydar içti. Gidelim artık dediğim için sokağa çıktık. Aydar kıza hayran kalmıştı.

-İşte, bugün gördüm. Peri desek abartılı olmaz! Fakat akli başında değil gibiydi...

-Deliydi mi demek istiyorsun?

-Hayır, görmüyor musun bizi söz ile kendine çekiyor ve biraz yakınlaşacak olursak da hemen duvar örüyor.

-Belki o senin aklındaki kadınlardan değildir.

-Düzgün biriye, musallahanede ne işi var?! Senin okumuş kadınlardan değil bunlar, kültürünü bilmezler.

-Okumuş, kültürlü kadınlar masal perisi gibi olur mu demek istiyorsun?

-Kadının içmesi aklını kaybetmesi demek. Biraz oturalım deseydi konuşurduk...

Ertesi gün sabah erkenden otogara gittik. Aracın etrafını yolcular sarmıştı. Henüz sıcak bastırmamıştı. Muavin yolcuların bilet numalarını okuyarak sırayla oturtuyordu. Dört kişi sonra ben, sonra da Aydar çağrıldı. Kadınli erkekli yirmi dört kişi araca bindik.

Sabah dört buçukta aracımız hareket etti. Yola çıkar çıkmaz serin hava yüzümüze çarpıp bir yerlerde biçilen ot kokusunu burnumuza getirdi. Aracımız şehirden çıktıktan sonra, yağ konulup ağzı kapatılan tulum gibi, kendimizi bırakıp uykuya daldık. Uykusu gelmeyen bazı yolcular mırıldanarak şarkı söylüyordu. Güneşin doğduğu sıralarda uyku ile uyanıklık arasında birbirimize bakıyorduk.

Bir ara Aydar beni dizi ile dürttü ve çenesiyle yanımda oturan kişiyi işaret etti. Bir baksam o musallahanede gördüğümüz güzel kız meğerse yanımda oturuyormuş. O dünkü gibi sevimli ve güzeldi. "Bunun kocası kim acaba?" diye düşünüp ona uygun bir kişiyi yolcular arasında aradım ama bulamadım. Kızın yanında sakalı ağarmış yaşlı bir adamcağız oturuyordu. Kısılmış gözleriyle uzaklara bakıyor, tıpkı ömrü oralara gitmiş gibi hayallere dalıyordu. Ben o adamın kızın babası olduğunu düşündüm. Çünkü, kız bir ara yaşlı adamın dizlerine başını koyup uyumuştı. Aydar'ın ateşine kızgın yağ dökülmüştü.

Kız şeftalilerin olduğu bir sepeti tuttuğundan iyi uyuyamıyordu. Sürekli uyanıp rahatsız olmuştu. Ben en sonunda kızın elindeki sepeti aldım.

Kızcağz kuşluk vaktine kadar rahat uyudu. Bir ara başını kaldırdı, alnına düşen saçlarını düzeltti sonra nereye gittiğimizi anlamak için etrafa bakınmaya başladı. Beyaz yüzü daha da güzelleşmişti. Sabah vakti açık havada şefkatli babasının kucağında sallanıp, uykusunu almış görünüyordu. Anasının sütüne doymuş bir kuzu gibi bir ara bana baktı.

-Size zahmet verdim, bana veriniz sepeti...

-Bir şey değil, deyip sepeti ona verdim. Onun masum hali beni kendine çekti.

Biraz sonra “Sizi dün bir yerde gördük galiba.” dedim kıza.

-Evet, dün karşılaşmıştık. Sizler Ürümçili değilsiniz galiba.

-Gulcalıyız. Ya siz?

-Biz Ürümçiliyiz.

Aramızdaki sohbet bu şekilde başlamış oldu. Onda doğal bir iyi kalplilik olduğunu hissettikten sonra daha özgür konuşmaya başladım. Aydar ise kızdan gözünü alamıyor, arada bir sohbete dahil olmaya çalışıyordu. Ben onun kızla konuşmasını da sağladım. Bu şekilde iki farklı karakterdeki insanın sohbeti benim için de ilginçti.

Kara-Şaar’a yaklaşıyoruz. Sol tarafımızda Tengri dağlarının buzlu zirveleri görünüyor. Sağ tarafımızda Taklamakan çölünün efedra ve sak-saul yetißen alanları uzanıyor. Bizim araç sürekli gürlüyor. Daha çok yolumuz var. Hava ise sıcak!

Sohbet esnasında kızın adının Mihrihan olduğunu öğrendim. Bu adın Kırgızca karşılığı Meerkan. Onunla yakından tanıştım, yolculuklarda her zaman olan yakınlıkla geçmişini anlatmasını rica ettim. Yolu kısaltmak hepimizin ortak işi ne de olsa. Üstelik önemli bir işi yoksa Ürümçi’den Kuçar’a sıradan insanlar gitmez ki.

-Benim ne hikâyem olacak? Okumamış insanların başından neler geçebilir ki, dedi Mihrihan. Aksanı kuzey Uygurlarının aksanıydı. Bu da onun anlayışlılığını gösteriyordu.

-Ne de olsa herkesin bir hayat hikâyesi vardır. Tesadüf olmazsa herkes kendi hayatının meyvesini yer, diye ben felsefi bir cümle kurdum. Anlatınız, okumuşların da sizinle denk olamayacağı şeyler var...

Mihrihan düşünceye daldı. Sonra babasına baktı.

-Ne diyeyim, rahmetli annem çocukken çok masal anlatırdı. Ben o masalların hepsini öğrenmişim. Birlikte oynadığımız kızlara o masalları anlattığımda onlar çok şaşırırlardı. Bu sebeple annem bana “Meddan”⁶ derdi. Onun gibi siz de bana Meddan demeyin...

-Nasıl yani, diyerek söze karıştı Aydar. O tamamen başka bir şey. Aydar da Uygurca'yı güzel konuşuyormuş.

-Anlat çocuğum. Birisi bir şey sorduğunda ona cevap vermek iyidir. Bazen insanın kendisine bir şey soracak kimseyi bulamadığı zamanlar da oluyor, dedi ihtiyar adam.

Mihrihan hayat hikâyesini anlatmayı kabul etti.

-Ürümçi'deki Hotengey caddesini biliyorsunuz, bizim evimiz orada. (En başta söyleyeyim.) Annemin en küçük evladı benmişim. Benden büyüklerin öleni ölmüş, kaybolanı kaybolmuş, nihayetinde ben yalnız büyüdüm. Bundan üç yıl önce, on altı yaşındayken annemle babam beni çocukluğa karışayım diye bir yetime kocaya verdi. Onun adı Mahammet idi. Yaklaşık bir yıl iyi yaşadık. Ben birilerinin kirlilerini yıkadım üç beş kuruş kazandım, kocam bulduğu her işte canla başla çalıştı. Ne yapıp edip çalışıp didindik, hem kendimize hem de yaşlanan anne babamıza baktık. Tam tamına bir buçuk sene geçtikten sonra Mahammet bir gün çok para bulup getirip bana verdi. Nereden bulduğunu söylemedi. Çalışıp kazanmıştır diye düşündük. Birkaç gün geçtikten sonra azar azar içmeye başladı. Yattığında her gece ağzı içki kokuyordu. İlk başlarda sesimi çıkarmadım.

Mihrihan hikâyesini durdurup babasına baktı ve sesini biraz kısip şöyle dedi:

-Aramızda hiçbir soğukluk yoktu. Ben onun içmesini yalvar yakar bıraktırmaya gayret ettim. Bazen eve gelmiyor, başka yerlerde kalıyordu. Çalışıp kazandığı parayı eve getirmez oldu. Bazen, kim olduğu belli olmayan adamları peşine takıp eve getiriyordu. Bir gün eve ayık geldi.

-Size ne olduğunu anlamıyorum, dedim ben biraz darılarak. Söylemiyorsunuz da bir şey, deyip ağlamaya başladım. Bana elbise lazım değil, annem da babam da siz olsanız bana yeter. Şu zamana kadar verdiğiniz bir işi yapmadığım oldu mu hiç, diyerek ağladım.

Mahammet bu sözlerimi dinledi ama hiçbir şey demedi. Kuru kuru öksürdü sadece. Ben endişelendim ama kimselere söyleyemedim. Annem ve babam farkında olsalar da ses çıkarmıyorlardı.

⁶ Kadim masal kitaplarından bahsedip sokaklarda masal anlatarak para kazanan kişiler. Bu masalcılar Kaşgar taraflarında çok vardı. (y.n.)

Söz buraya geldiğinde aracımız bir pınarın kenarına gelip durdu. Muavin araca su koydu. Ben Mihrihan'ın anlatacaklarını çok merak ediyordum. Aracın hemen yola çıkıp sohbetin kaldığı yerden devam etmesini sabırsızlıkla bekliyordum. Sonunda yolcular da araca binip yerlerine oturdular. Aracımız kuzeydoğuya doğru yoluna devam etti.

-Söz altın ağzınızda, dedim ben Mihrihan'a bakıp.

-Bu şekilde, içim içimi kemiriyordu, diyerek sözüne devam etti Mihrihan. O kötü bir şey yapacak biri değildi. Gözlerinden kötü bir düşüncenin kıvılcımlarını bulamazdınız. Ne için olduğu belli değil, bir gün sabah erkenden çıkıp gitti, akşam da dönmedi. Bir yerlerde çalışıp oralarda kalmıştır diye düşündük, fakat meçhul bir şekilde ortadan kayboldu. Kimlere soracağız, komşularımız da bizim gibi şaşkın. Günler, aylar geçti, yok! dedi ve Mihrihan derin bir of çekti.

-O kaçıp gitmiş, dedi ihtiyar adam.

-Eldeki altının barkı yok, dedikleri bu işte diye fısıldadı Aydar.

-Peki sonra kocanız bulunmadı mı?

-Bulundu, nereye gidecekti?! Şu dünyada kaybolur mu hiç insan?! Mihrihan güldü. Tam bir yıl geçtikten sonra onun bu Kuçar'da olduğunu birisi söyledi. Orada olduğunu öğrendikten sonra Kuçar'a gideceğimi anneme söyledim. Annem o zamanlar henüz yatağa düşmemişti, ama hastaydı, güçlülkle hareket ediyordu. Babam, Mihrihan çenesiyle yaşlı adamı işaret etti, az çalışıyordu, kısacası onlara tek başıma bakıyordum. “Yaşlılıkta bizi bırakıp nereye gidiyorsun?” diyerek annem ağlamasa olmaz. “Böyle birini ne yapacaksın?” dercesine beni başka birine vermeyi düşünüyordu. Ben o zamanlar iyice yetişmişim. Evlenmemiş kızlardan daha fazla sürekli dünür geliyorlardı, başımın etini yediler. Özellikle Mahammet'in acımasız arkadaşları beni kaçırmaya bile çalıştı. Ben kimseye bakmadım. Kirli yıkayarak yol paramı çıkardım. Eğer evdekiler razı olmasalardı gizlice kaçıp gidecektim. Fakat onlar da bana anlayış gösterip ağlayarak da olsa kabul ettiler. Böylece ben tek başıma Kuçar'a kocamı aramaya geldim...

-Belki, zorlukla da olsa bulmuşsunuzdur...

-Hayır, bulunsa da Allah böyle karşılaştırmasın. Ben arabadan iner inmez ona rastladım. Meğerse bir evde iş bulmuş, avlusunu temizleyip suyunu taşımış.

-Bahtı açık bir delikanlı, dedi ihtiyar.

-Elbiseleri yırtıktı, dedi Mihrihan uzaktaki dağlara doğru bakıp. Onun hüzünlü yüzünü görünce ben de gayriihtiyari aşağı baktım.

Aracımız sazlık kokan Kara-Şaar'a ulaştı. Zamanın nasıl geçtiğini ne kadar yol aldığımızı farketmemişiz. Akşam saat yedi oldu. Biz geceyi kurumun konukevinde geçirecek olduk. Aydar ihtiyara, Mihrihan'a ve bana akşam yemeği ısmarladı. Tekrar Mihrihan ile ilgilenmeye başladı. Mihrihan ile şakalaşıp gülüşmeler de iç dünyamda onları birbirine yakıştıramadım. Biraz sonra başlayan yağmur hepimizi binaya soktu. Mihrihan kadınlar bölümüne gitti. Aydar buna çok üzüldü.

-Talihe bak!

-Ne oldu, dedim ben.

-Yağmur bizi içeri soktu.

-Yağmur kesilince tekrar çıkarsın.

-Ne gereği var artık!

Ben daha fazla soru sormadım. Yol yorgunluğundan hemen uyuyakalmışım.

Ertesi gün alacakaranlıkta yola çıktık. Mihrihan bize sıcak davranıyordu, diğerlerine nazaran bizimle samimileştiği belli oluyordu. Hava kışlak vakti ısındı. Mihrihan elbisesinin düğmelerini açtı, yanımda rahat rahat oturdu. Mihrihan'ın tabiatın kendisi gibi özgür ruhlu olduğunu söylemem biraz zor.

-Mihrihan, siz okumadınız mı, diye sordum.

-Nasıl okusun, tek çocuk, dedi ihtiyar.

-Öyleyse, dünkü anlattıklarınızı devam ettirin.

-Sıkılmadınız mı, diyerek güldü Mihrihan. Onun gülüşüne doyum olmaz.

-Hayır, sıkılmak da nedir! Böylece Kuçar'da kocanızı buldunuz, peki sonra neler oldu?

-Evet, onu Kuçar'da buldum. Mihrihan neşesiz devam etti. Ürümçi'ye dönelim dediğimde bezmişçesine ağladı. "Neyse o zaman." dedim ve Kuçar'da ev tutup kaldık. Nesini anlatayım, kirden neredeyse çürüyecekmiş. Kirlerini yıkadım, yırtıklarını yamadım tekrardan onu adam ettim. Boş duracağıma diyerek takke dikmeyi öğrendim, satıp para kazandım. O da çalışıyordu. İki ay geçtikten sonra önceki yoluna düştü. Ürümçi'de birlikte gezdiği arkadaşlarına benzer serserileri Kuçar'da da buldu.

-Durun, Mihrihan, sizin kocanızı hükümet bir yere yerleştirmemiş miydi? Artık bütün meslek grupları birlik oluyorlar.

-Bilmiyorum, hükümete iş için gittiğini sanmam.

-Şimdi kocanız nerede?

-Yine kaçtı, dedi ihtiyar sinirli sinirli.

-Mihrihan, diye seslendi Aydar kendisine baktırıp, sabrı tükenmişti. Sana kim olsa da... deyip gerisini söyleyemedi.

-Tamam, dedi Mihrihan sabırla. Ben küçük yaşta evlendim. O derye sonunda düzelir. Kendisi bu yola düştü, ama temiz kalplidir, uysaldır. İki ay kadar oldu, ortalarda yok yine.

Mihrihan kendisini suçlu hissediyormuş gibi mahcup bir halde yola baktı. Biz ses çıkarmadık.

Aracımız yoluna devam ediyor. Aydar da düşünceli görünüyor.

-Mihrihan, çocuğunuz oldu mu?

O sisli düşünceli halinden uyanıp kendine geldi, ama cevap vermedi. Meğerse uyumuyormuş...

En sıcak yerlerden biri olan Toksun şehrine erken geldiler ve orada mola verecek oldular. Burada da ulaşım kurumunun misafirhanesi var. Akşam ben onları misafir edip yemeği dördümüz birlikte yedik. Anlattığına göre zavallı Mihrihan'ın annesi yakın zaman önce vefat etmiş. Babası yaşlı, yalnız kalamadığından Kuçar'a onu almaya gelmiş.

-İşte, Mahammat bir yerlerden bulunana kadar babama bakayım dedim. Kuçar'da sizinle musallahanede tanıştık. O gün onu bunu düşünürken gönlüm çok sıkıntılıydı. Bir yandan annemi göremediğim için yüreğim parçalanıyordu. İnsanlar, musallas içince acıyı bastırır dedikleri için bir içip göreyim diye gelmiştim oraya.

Akşam misafirhanenin geniş avlusunda uzun süre sohbet ettik ve sonra da döşeklerimizi sermeye başladık. Aydar yükünü araca yüklerken yorganını sardığı kilimini çivi delip yırtmış. Bunu Mihrihan gördü.

-Durun, Aydar ağabey, deyip iğne ipliğini hazırladı ve yırtığı dikmeye koyuldu. Aydar'ın ona bir akrabasına davrandığı gibi davranmaya başladığını farketmiştim. Gerçekten de iki günün içinde biz Mihrihan'ı kendi kızkardeşimiz gibi görmeye başlamıştık. Onun acısına can-ı gönülden ortak olduk.

Döşekleri serdikten sonra ben uzun süre uyuyamadım. Sağ tarafımda Aydar yatıyor, onun da uykusu yok. Sol tarafımda Mihrihan'ın ba-

bası, en uçta da o yatıyor. Ben Aydar'ın uyuyamaması üzerine şöyle şaka yaptım:

-Aydar, bugün yağmur yağmayacak. Sıcak yatağından çıkmadan yatarsın!

-Evet, yağmadı, dedi Aydar sonra güldü ve “Yağmayacağına inandım.” dedi.

Ben içimden güldüm. “Mihrihanın tabiatı onun nefsinden yüce çıktı.” diye düşündüm. Ah, Mihrihan, Mihrihan!

Uykum hiç gelmedi. Gökyüzünün uzaklarında yıldızlar parıltıyor. Bazı yıldızlar tuhaf, hafif eğilip gözünün üstünden bakıyormuş gibi. Bazıları gülümsüyor. Bazıları da nurlarını saçıp özgürce duruyor sanki. “Fakat, âlemin sırrı tek, benzer” der gibi hepsi de gülümseyerek kendince yanıyor. Bazıları ise her tarafa kısa nurlarını yayıyor. Bu hali zayıf kızıl ayakları yanıp duran bir hayvanı andırıyor. Hayvan derken, Toksun çok sıcak bir yer. Burada yerli halkın “Eşek” dediği kadim sarı çayanlar çok. Bu yüzden yolcular yaz sıcağında genellikle evde yatmaktan korkup dışarıda geceliyorlar. Çayan soktuğunda insan en fazla üç gün içinde ölebilir. Ben de bunu düşünüp sağımı solumu iyice kapatıp huzursuz yattım. Bir ara uyuyakalmışım.

Ertesi gün Toksun'dan çıkıp Ürümçi'ye beklenenden daha erken ulaştık. Yolda Mihrihan ile akraba gibi olmuştuk. Kocasının neden kaçtığını sorduğumda bilmediğini söyledi. Benim en çok merak ettiğim şey cevapsız kaldı. Fakat onun bu ilginç sırrını sonradan anlama imkânım oldu. Ürümçi'ye geldikten sonra üç ay kadar kaldım. Gideceğim sırada halk mahkemesinde çalışan bir arkadaşımdaya geceyi geçirecek oldum. O iyi kalpli, dürüst biri.

-Demek sürekli sorguluyorsun, diye şaka yaptım.

-Toplum varsa sorgu yargıçları da olur, dedi.

Onunla birkaç yıldır görüşmüyordum. Birbirimize çok hasret kaldığımızdan görüşmediğimiz süre içinde olan biten her şeyi konuşup uzun süre oturduk.

-Geçenlerde, dedi arkadaşım Brendisini yudumlayıp, tuhaf bir mahkeme oldu. Epey kalabalıktı...

Ben onu merakla dinliyordum.

-Ürümçi'de adı çıkmış ünlü bir zalim vardı, adı Muzat idi. Bundan altı ay kadar önce genç bir delikanlının hanımına âşık olmuş. O kadını gör-sen sen de âşık olursun, kart zampara değil misin sonuçta, diyerek şaka

yaptı bana. Ben onun bizim Mihrihan'dan bahsettiğini anlamadım. Çok güzel genç bir kadınmış. Sonra bu zalim adam bunu nasıl ele geçirebilirim diye düşünüp sonra kocasına kumar oynamayı öğretmeye karar vermiş. Bu delikanlı uysal, yetim bir çocuk. Kumar öğrettiği gün zalim adam ona ütölümüş ve çok para vermiş. Ertesi gün biraz, sonraki gün biraz derken beş altı gün içinde verdiği paraların tamamını geri almış.

-O delikanlı tuzağın farkında değil...

-Evet, her seferinde bu sefer kazanacağım diyerek kumara dalmış. On gün kadar sonra delakınlının parası azalınca bu zalim adam delikanlıyı tekrar işlemeye başlamış. Farketmesin diye bir iki defa mahsus kaybetmiş.

-Çok ilginç bu anlattığın, dedim ben.

-Bunların hepsini zalim adam mahkemede kendisi anlattı. Böylece güya kaybettiği paralarını tekrar aldıktan sonra yalandan kadınlarına oynayacak insanlar bulup son bir kumara oturmuşlar. Bunu delikanlı anlamamış. Oyun başladıktan sonra delikanlı da kadınının oyuna alet etmiş. Tam da bu fırsattı kollayan zalim oyunu kazanmış.

-Vay zalim vay, gerçek hayat gibi yapmış.

-Böylece zalim adamımız beş saniye içinde üç kadına sahip olmaya hak kazanmış.

“Şimdi bu üç kadına birden sahip olmaya hükümet izin vermez.” deyip diğer iki kadın karşılığında para ödetmiş. Zalim maşuğuna çok yüksek miktarda fiyat biçmiş. Delikanlı bunu ömür boyu çalışsa da ödeyememiş. Niçin diye sorduğunda “Bunların kadınları yaşlı, seninki ise genç ve çok güzel, bu paraya değer.” demişler. Sonra ya kadınınını ver ya da parasını öde dediklerinde delikanlı düşünmeden kadınınını vermeye söz vermiş. Delikanlı evine gelip eşini görmüş ve başını üstesinden gelemeyeceği bir belaya soktuğunu anlamış. Vermek istese eşine kıyamıyor, vermese yemininden korkuyor.

-Salak işte, sana gelse, sen hemen çözerdin meseleyi.

-Hükümet yetkililerine söylemeyeceğine dair de yemin ettirmiş delikanlıya. Sonunda delikanlı Ürümçi'den ayrılıp Kuçar'a kaçmış, dedi arkadaşım.

Kuçar lafı geçince sanki benim bildiğim bir hikâyeymiş gibi beldi bana ve aklıma birileri gelmeye başladı. “İnşallah o delikanlı degildir.” diye düşünüp arkadaşımın sözünü bölüp şöyle dedim:

-Dursana, ben de buna benzer bir olay biliyorum, bu genç güzelin adı Mihrihan olmasın?

-Evet, Mihrihan.

-Ah Mihrihan, Mihrihan! dedim ve yerimden ayağa kalktım. Arkadaşım bana şaşkın şaşkın bakıyordu.

-Sen bunları tanıyor musun? Nereden biliyorsun?

-Tanıyorum, iyi tanıyorum, zavallı Mihrihan, hala gözlerimin önünde. Bu olayı siz nasıl öğrendiniz?

-O delikanlı Kuçar'a gittikten sonra zalim adam Mihrihan'ı almak için çok gayret etmiş. Fakat, korkmuş. Sonra Mihrihan kocasını aramak için Kuçar'a gittiğinde zalim de arkasından gitmiş. Zalim orada da delikanlıyı sıkıştırıyormuş.

-Şimdi anlaşıldı, demek delikanlı Kuçar'dan da bu sebeple kaçmış.

-Evet, delikanlı ikinci defa kaçtıktan sonra Mihrihan Ürümçi'ye babası ile dönüyor. Zalim delikanlıyı sokakta yakalıyor ve bir eve getirip "Seni öldürürüm, ya da üttüğüm kadını ver bana." diyerek bıçağı boğazına dayıyor. Zalimin işte bu son hareketi ile biz işe dahil olduk. Delikanlı çaresiz gelip eşine durumu söylüyor. Ertesi gün kız bize dilekçe yazdı. Zalimi hemen tutukladık ve soruşturma başlattık. Geçen gün ise halka açık mahkeme yaptık. Zalim hapisle cezalandırıldı, delikanlı serbest bırakıldı. Mihrihanımız yaman kızmış, dedi arkadaşım lafının sonunda. Kalabalık önünde hayatının mahvolduğunu, acılar çektiğini anlattığında zalime öfkelenmeyen kimse kalmadı.

-Yaşasın Mihrihan! diye bağırdım ben mutluluktan...

Bu haberdan sonra benim düşüncelerim uzun süre nerede olsam da hep Mihrihan üzerineydi. Onun musallahanedeki ilk görünüşü, yol boyu anlattığı tatlı hikâyesi, Aydar'ın kilimini dikmesi... kısacası hepsi gözlerimin önünden tek tek geçmeye başladı. Belki, onun hatırası yıllar boyunca bende kalır diye düşünüyorum.

ÇEVRE

Kendisi yokken “İhtiyar” dediğimiz, şimdilerde evimizin yaşlısı Begimbay, babamın babası, benim de dedem olur. Babam ise II. Dünya Savaşı’nda, uzakta bir yerlerde vefat etmiş. İhtiyarımız ise seksenine merdiven dayasa da yaşına başına bakmadan ata atlayıp uzaktaki akrabalara kadar gidebiliyor. Sağlığı da aklı başı da yerinde.

Beni büyüttüğümde de gereksiz şımartır dururdu. Bu davranışından ötürü bazen uzak bir yerlere gitmeyi düşündüğüm oluyordu.

Fakat kurnaz ihtiyar içimdeki bu düşünceyi sezmiş gibi akrabalarımın da benim de gönlümüzü alıp bundan dört yıl önce beni evlendirdi. Çocuğum bile oldu.

Ben ihtiyarın tek torunuyum, bir an önce torun görmesi ve neslini devam ettirmesi gerekiyordu.

Babamın beni küçükken nasıl büyüttüğünü bilmiyorum. Hayatın nasıl şekilleneceğini bilemiyoruz. Onun düşüncelerine ortak olmam lazım. Bu olmazsa olmazlardan biri. Geçen yıldan beri dana besleme fikri de ihtiyara ait. Şehirdeki makine uzmanlığı kursunu tamamlayıp sovhoza gönderileceğim zaman müdürün önünde iki saat dil döküp işi durdurmuştu. O başından beri büyüklere söyleyip yalvarırcasına benim çoban olmam için dil döküyordu. Ben ise çoban olmaktansa makineci olmayı tercih ediyordum. Bu fikrimi bir keresinde ihtiyara söylemiştim. İhtiyar bastonunu yere vurup şöyle cevap vermişti:

-Makineciliği ne yapacaksın? Yoğurt karayağdan lezzetli, kemik demirden yumuşak, yayla kasabadan daha iyi.

Bu karşılaştırmadan sonra ben bu konuyu bir daha açmadım. İş böyle olursa, belki çoban da olabilirim, ne de olsa koyunları iyi yetiştirdiği için “Emek Kahramanı” namı kazanarak “Volga” arabasına binenler az mı?

Bir gün ofise gittiğimde duvarda bir ilan gördüm, ilanı görünce bir sevindim anlatamam. Başmakineciyi bulana kadar çok yorulmuş. Makineci delikanlı kibar ve yumuşak başlı biriymiş, bu insanın içindeki dileklerini rahatça çekinmeden söylemesine imkân tanıyor.

-Dananı verdin mi, diye sordu o.

-Evet, iyi baktım, semirttim ve verdim.

-Seni çobanlığa alabilirler, komsomol musun?

-Evet, komsomolum, ama ben makineci olmayı çoktandır istiyorum.

-Dilekçe yaz, orta halli bir maaş alırsın. Kurs bitince tam maaş alırsın.

On dakika içinde dilekçemi teslim ettim ve hiçbir şey olmamış gibi eve döndüm. Dilekçe kabul olmadan şimdi ihtiyara bundan bahsetmeye gerek yok. Kim bilir belki de ihtiyar herkes tarafından saygı gördüğü için gidip konuşur ve işim tamamen bozulur.

Ertesi gün atölyeye gidip traktörcü yeğenimi öğle yemeğine çağırdım. Kendisi çok ketum bir delikanlıydı. Yolda gelirken:

-Bir rol yapınız, dedim ben tüm durumu anlatım. – Traktörcülüğü övünüz...

O razı oldu.

Biz eve geldiğimizde çay içiyorlarmış. Eşim ihtiyarın kasesine çay koyup taze pidenin üstüne bir kaşık tereyağ, bir kaşık şeker koydu. Bu eşimin her zaman büyük kaynatasına gösterdiği saygısı.

-Dedeciğim, nasılsınız, iyi misiniz?

-İyiym, merhum baban hayvancılık yapıp onun rahatını çok gördü. Sen ise kara yağa bulandın da kaldın öyle, dedi ihtiyar. Belki bu sözleriyle beni de etkilemek niyetindeydi.

-Yağa bulandın diyeceğinize paraya bulandın deseniz daha iyi... “Şunun paraya bulanmış haline baksanıza.” der gibi baktı ihtiyar.

-Sen, çobandan daha fazla mı alıyorsun?

-Çoban mobanı bilmem. Partorg⁷’dan daha az almıyorum, diye cevap verdi ve bana baktı yeğen. Kurnaz ihtiyarı iki yandan sıkıştırmazsak olmaz demek istiyordu.

-Bunların aylığı bundan sonra da artacakmış diyorlar, diyerek icabet ettim yeğenin davetine.

İhtiyar yumuşamış ekmekleri kaşıkla ağzına götürüp acele etmeden diş etleriyle ısırarak yedi.

-Yakında biz koyun alacağız, senin fazla maaşını o zaman göreceğim. Hükümet boş durduğu günlerin parasını ödemez.

⁷ Sovyet toplumunda partiyle ilgili işleri organize eden kişi.

İhtiyar kendi düşüncesine inancı çok yüksek, bizim sözlerimize sinnek vızıldaması kadar önem vermiyor. Yeğenin ihtiyarın aklını paraya yöneltme hamlesi boşa çıktı.

O sırada oğlum bir demir parçası bulup oyunca araba yapıp “Dütt, dütt!” diyerek araba sürmeye başladı. İhtiyar ona şöyle bir baktı. Eskiden çocuklar çubuktan at yapıp binerlerdi, şimdiki çocuklar demir parçasından araba yapıp biniyorlar, diye düşündü.

Arada bir dakika kadar konuşmadık.

Çayı içip bitireceğimiz sırada:

-Pay-pay-iy, diyerek yeğen bir şeye çok şaşırdığını söyleyip başını salladı. O daha denemek istiyordu. – Bizim bilim adamları çok akıllı çıktı. Kötülük yapmaya küçücük de olsa yol kalmadı. Bir çeşit ayna çıkmış, doğum zamanı yaklaştığında bir avlu koyunu aynanın önünden sürüyormuşsun, aynanın önünden geçen o sürüden kaç kuzu doğacağı aynaya anında yazılıyormuş. Kötü niyetli çobanlar ikiz kuzuları tam göstermeyip aşırıyormuş.

Bilimin bu buluşunu duyunca kendimi durduramayıp güldüm. İhtiyar ikiz kuzunun birini alayıp diye çobanlık yapmayı teklif edecek değil ya. İhtiyar buna tekrar sevindi:

-Çok akıllıymış bunu bulan...

-Dayıcığım, şimdi koyunlara traktör ile bakarız diyoruz, diye yeğen söze karıştı. –Yaşlanınca koyunu ne yapacaksınız veya traktörü süremezsiniz...

-Traktör sürmeyi çabucak öğrenirim, şimdi bile kullanabilirim sadece iç mekânığını bilmiyorum. Koyunlara traktör ile baksa o zaman ne yapacağız? dedim ben saf gibi görünüp.

-Bırak, boş söz konuşmanın ne gereği var? Koyunlar yamaçlarda otlanır, traktör dediğiniz şey düz arazinin mahluku, dedi ihtiyar bastonunu alıp kapıya doğru yöneldi. –Daha iyisi koyunlara bakacak bir demir adam çıkmış desenize, deyip bıyık altından gülümseyerek çıkıp gitti.

“İşte böyle nemli yere oturturlar!” dercesine yeğene baktım.

-Bu ihtiyara büyüklerden biri söylemezse kimseyi dinlemez, dedi yeğen sonunda.

Ertesi gün dersler başladı. Ben kabul alınmışım. Mektebin boş sınıfı çeşitli mekaniklerin resimlerinin olduğu posterlerle doldu. Bu azmış gibi motor mekânığının parçaları hakkında da konuşmalar oldu. Böylece

dersler de başlamış oldu. İhtiyarı genciyle yaklaşım yirmi beş kişi sıralarda oturduk. Bu kurs ilk defa açılmıştı.

Parti işlerinden sorumlu müdür de geldi ve Komünist partinin Kasım toplantısında ele alınan meselelerden başlayıp günümüz endüstrisinin gelişim talepleri, kurs açma içinde sovhozdaki imkanlar gibi konulardan bahsetti. Sonunda işimizde hepimize başarılar diledi. Ondan sonra kurs hocası traktörün ortaya çıkış tarihini ve tarım endüstrisindeki yerini anlattı. Bizleri mekanik konusunda yetiştireceklerini söyledi. Sonra traktörü parça parça sökmeye başladı.

Ders bittiğinde teknik terimleri ezberlemeye çalışarak eve geldim.

-Nerelerde kaldın? Diye sordu ihtiyar.

-Arkadaşlarlaydım, dedim ve eşime “Çay var mı?” diye sordum.

-Arkadaşlayıyaymış, diye ihtiyar beni çocuksu bir tavırla taklit etti ve bana bir süre bakıp dışarı çıktı. Bakışlarını diktiğinde yüzünde hafif bir tebessümün nişanesi farkediliyordu.

-Ne oldu bu ihtiyara, diye sordum eşime.

-Bilmiyorum, müdür ile sokakta uzun uzun konuştuktan sonra huzursuzlanıp bir içeri girip bir dışarı çıkmaya başlamıştı.

İhtiyar tekrar gelene kadar “İş olmuş bitmiş.” diye düşünerek çayımı içtim.

Hayır, tam tersine ihtiyar her zamanki gibi güler yüzüyle girdi. Bastonunu yerine koyduktan sonra:

-Bir evde bir makine uzmanı olurmuş. Sen değil o ünlenmiş çobanlar da traktörü öğrenecek diyor müdür, dedi ihtiyar bana bakıp. – Senin gizli gizli gidip okuduğunu biliyorum. İyi öğren, koyun bakmaya lazım olacak bir işe benziyor...

Ben güldüm. İşin benim lehime bu kadar kolay çözüleceğini düşünmemiştim...

HIRSIZ

Kolhozun elma bahçesine bekçi olduktan sonra ihtiyar Bököbay tüm vaktini bahçede geçirmeye başladı. “Günümüz insanı art niyetle bir elma için çitten atlamanın manası olmadığını biliyor. Çuvaldan çalmayı düşünmenin de anlamı yok. Çocuklar da okulda okuyup eğitim alıyorlar, tüm dünyanın koruyucuları onlar. Onlar bizim için değil, kendileri için koruyorlar. Çünkü, biz ihtiyarlar sırası geldiğinde dikilen elmayı da bırakırız... Demek, hiç kimse soğuk elini uzatmıyor.” diye düşünürdü Bököbay. Fakat bu düşüncenin gerçek hayatta bir karşılığının olup olmadığıyla ihtiyarın bir işi yoktu.

Bahçedeki elmalar kızarıp dallara ağırlıklarını vermeye başlasalar da henüz olgunlaşmamışlardı, ancak insanların dikkatini celbediyordu.

Sabah tan vakti kalkan ihtiyar bekçi bahçeyi gezmeye başladığında insanlar hala uykuda olur. Bazen de bazı evlerden dumanlar yükseldiğinde güneş doğmuş olur. Yakınlardan, uzaklardan horozlar sürekli öter. Bu sırada sarı çiçekli günebakanlar güneşe yüzlerini çevirmeye yetişirler. Arkalarda sular coşkuyla akar. Serin hava su boyundan yüzlere vurur.

Bököbay bunu her gün görse de yarın yine görmek ister, arzu duyar. Bizim gibi ihtiyarlar için can tatlıdır derler, hayır aslında toprak tatlı, halk tatlı! Sırası geldiğinde bunlara kıymak zor.

Güz geldi. Elmalar olgunlaştı. Bu aralar ihtiyar bahçede geceliyor.

Hırsız olmasa da gözetlemek lazım. Çünkü, özel olarak baksın, korusun diye bu kişiye kolhoz para veriyor.

Öğle vakti eve gidesi geldi. Avludaki gübreyi demir kürekle karması gerekiyordu. Daha sonra yapılsa kurumama ihtimali var. Üstelik güz yağmurları başlayacak. İhtiyar elmaların arasından geçip bunları düşündü ve arka tarafa döndü. Bahçede bekçilik yaparken bir kez dahi işini bırakıp evine gitmişliği yok. Bahçeden çıkacağı sırada içinde bir hırsız gelip bütün elmaları koparıp hatta dallarını kırıp kaçacakmış gibi bir his oluşur. “Nasıl böyle yapacak? Hırsızlar hazırda mı bekliyorlar sanki? Eskiden hırsızlar mal çalarmış derlerdi, şimdi elmayı kim ne yapsın?!”

Bököbay bu düşüncelerden sonra elma bahçesinin kapısını güzelce kapadı, alışkanlığı üzere çevreyi kolağan ettikten sonra evine gitti.

Dalları eğilmiş elma ağaçları sessiz bahçenin içinde güneşleniyordu sanki. Bazı elmalar kızarmış veya sararmış halde çok belirgin görünüyorlardı. Bazı elmalar ise “Ben olduğumda kendim kopar düşerim. Bulursan yersin!” dercesine yaprakların arasına gizlenmişti. Bunlara kurnaz elmalar denir, çünkü insanlar en son bu elmaları yer.

Buzağı güden yedi yaşındaki Erkin bahçenin yanına geldi ve içerideki elmalara göz attı. Bahçenin içinde serçeler uçuşuyordu. Erkin bir serçe olabilseydi bahçeye uçup girer, bekçinin de sahibinin de gözüne ilişmeden elmanın olmuşlarını saplarından koparıp çalılıkların arasında doyarsıya yerdi. Burada çikolatadan da lezzetli elmalar var.

Erkin ağaca yaslanıp elmaları seyre daldı. Buzağıyı da unuttu. Ta uzakta bir elma diğerlerinden farklı görünüyordu. Üstelik kıpkırmızı. İşte, kızarmış yerinden “hart” diye bir ısırık alsan elmanın tatlı suyu ağzına yayılır. Sıra sıra somurarak çiğner. Onu yuttuktan sonra bir ısırık daha alır, başka taraflara bakarak çiğner. Erkin bunları düşünürken akan ağzının suyunu yutuyordu. Bököbay amca nerede, hangi ağacın altındaydı acaba? Çocuk boynunu uzatıp ağaçların altlarına baktı. Fakat bastonlu bekçi ortalıkta görünmüyordu.

Bu sırada Erkin’in bacakları hareket edip çitteki bir boşluktan bir anda geçiverdi. Beş adım daha atarsa elmaların yanında olacaktı. İlk önce karşısına sert yeşil elmalar çıktı, bunlar güz elmalarıydı. Olmuş gerçek elmalar içeri taraftan göz kırparak Erkin’i sürekli kendisine çekiyordu. Birkaç adım daha atıp gür elma ağaçlarının arasına girdi. Geriye sadece elini uzatmak kalmıştı. Erkin’in artık serçe olmaya ihtiyacı kalmamıştı. Eğer şuradaki büyük kırmızı elmayı koparabilirse taşıyamayıp yere düşürmesi de mümkündü. O elma bir serçeden daha büyüktü!

Bu sırada Bököbay bahçeyi bekçisiz bıraktığı için olsa gerek içinde bir tuhaflik duyup bastığı tezekleri toplamadan bahçeye doğru yol aldı. O her zaman bahçeye gelirken orta yoldaki tepeliğe çıkıp bahçeyi şöyle bir süzerdi. Yine aynı tepeliğe çıkıp baktığında bahçede bir karaltı farketti.

-Lanet olsun! Hırsız girmiş. Tezeği batsın, diye söylendikten sonra ihtiyar hızlı adımlarla bahçeye yöneldi. Erkin kendisine yönelmiş bekçiyi görmemişti. Bir elmayı koparıp o gelene kadar yiyebilirdi de. Fakat elmaya gözleriyle doyuyor, çok fazla elma olmasına imrenerek bakıyordu.

-Hey çocuk!

Erkin korkup kaçacak gibi oldu ama kurtulamayacağını hissedip tekrar olduğu yerde durdu. Bököbay hızlıca geldi ve çocuğu bileklerinden kavradı. Bu onun için beklenmedik bir durumdu.

-Ne yapıyorsun?

-Elma arıyorum, dedi çocuk telaşla ve yanlışlıkla.

-Ne, elma mı kaybettin de arıyorsun?! İşte bu elma çalan kafan! Babanı mahkemeye vereceğim. İhtiyar çocuğu çekiştirip yürüdü.

-Buzağı arıyorum, dedi Erkin kendine gelip.

Çocuğu sürükleyerek hızlı adımlarla yürüyen ihtiyar orta yolda durdu ve çocuğu kendine doğru çevirdi.

-Kopardığın elmaları nereye attın?

-Koparmadım.

-Aç ağzını.

Çocuk korkusundan ağzını açıp gökyüzüne baktı. İhtiyar çocuğun ağzını iyice inceledi, ama en ufak bir elma parçası göremedi. Çocuğun ağzında elma kokusu bile yoktu.

-Niye girdin bahçeye o zaman?

-Öylesine, siz yokmuşsunuz...

-Ben yoksam elma çalınması mı gerekiyor?

-Ben çalmadım.

-O zaman kim?

-Bilmiyorum.

-Yürü, defol! İhtiyar çocuğun kolunu bıraktı. – Bir daha gözüme görünürsen sana ne yapacağımı bilirim!

İhtiyardan kurtulan çocuk çite doğru koşarak uzaklaştı.

İhtiyar tombul tombul koşan çocuğun arkasından bakarken kızgınlığı geçti. “Belki başka çocuklar olsaydı, elmaları koparıp yerlerdi bile!”

Erkin çitin arkasına geçtikten sonra ihtiyar onu tekrar çağırdı. Çocuk elmalara hayran olmasa buralara gelir miydi hiç.

-Hey, dur, al, elma vereyim, dedi ihtiyar. Bir elmayı aldı ve çocuğa gösterdi. Fakat, Erkin ihtiyarın elindeki elmayı görse de çitten geçip kaçır şekilde yoluna devam etti.

İhtiyar Bököbay’ın keyfi kaçtı. Kopardığı elmayı ağacın dibine bıraktı ve söylenerek yürüdü: “Tezeği batsın! Neden çıkıp gittiysem...”

SIRLAR

Yeni taşınan akraba iki delikanlı birbirini görmeyeli epeyce olmuştu. Nihayet muhtarlık ofisi önünde karşılaştılar. Önceleri kısa boylu Aksay sabanın kollarından bastırıp üşengeç altı öküzü sürerdi. Uzun boylu olanı ise gece kuşu gibi uyku görmeden at bakıp uzun vadi gecelerine sahiplik ederdi. İkisi aynı köyde birlikte büyümüşlerdi.

Tesadüfen karşılaşan arkadaşlar birbirlerini gördükleri için çok mutlu oldular. Dış görünüşlerinin, açık konuşmak gerekirse, kıyafetlerinin tamamen değiştiğini görünce iç dünyalarının da değişip değişmediğini farkettirmeden anlamaya çalıştılar. Bunu anlamak için kısa zaman içinde konuşmaktan daha iyi bir ölçüt yok. Kader onları aynı traktör kursuna gönderip buluşturmuştu.

Uzun boylu delikanlı yeni yaptırdığı nikel dişini göstererek sırttı:

-Ben “Belorus” sürüyorum, deyip saçını taramaya başladı.

-Ben ise “Yirmi Sekiz” sürüyorum, diye cevap verdi kısa boylu olanı. - Sen altın diş mi yaptırdın?

-Tabii, deyip uzun boylusu hızlıca elini cebine atıp parmaklarının arasında bir tütün sarma kağıdı çıkardı. Sonra “Bir gün sen de yaptırırsın.” der gibi elini sallayıp kağıdı dudaklarının arasına aldı. – Aslında, “Yirmi Sekiz” tehlikeli, ben tecrübe ettim. “Belorus” ise o tecburemin meyvesi.

-Ben de önce “Belorus” almıştım, dedi kısa boylu, onun iyi bir traktör olmadığını ima edip ben de senin gibi oldum dercesine. - Baktım “Yirmi Sekiz” daha çok tutuyor, gittim onu aldım.

Uzun boylu olanı biraz düşündü.

-Ben ek olarak şoförlük, çilingirlik ve tornacılık da öğreniyorum diye kurumlandı.

“Güzel işler yapıyormuş.” diye düşünen kısa boylu olanı biraz kıskandı.

-Buraya ne iş için geldin, diye sordun uzun boylu olanı.

-Ev yapmamız lazım, köknar için fiş almaya geldim.

-Oo, dedi diğeri önem gösteriyormuş gibi. –Sıkıntılı bir iş. Fakat haberin yok herhalde, muhtarlık vermez sana o fişi. Bunu köknarcılar verir.

-Olur mu, muhtarlık verir onu.

-İşte, şimdi doğru.

Bunlar bu şekilde konuştuktan sonra eskiden aralarındaki görünmez ipin çoktan kopmuş olduğunu farkettiler. Fakat birbirine kıyıp kendi işlerine de gitmediler. Uzun boylu olanı biraz telaşla arkadaşını alıp büfeye doğru gitti.

-İçecek bir şeyler verir misin, bardaklarıyla, deyip arkadaşına baktı. “Ağabeyine bak şimdi!”

Büfeci kız bıyık altından gülümseyip istediğini verdi.

İki arkadaş büfenin diğer tarafına gittiler ve içeceğin içine alkol koydular.

Çok geçmeden geçmişte olup bitenleri hatırladıkça birbirlerine olan merhametleri daha da arttı. Elbette epeydir akıllarında olan kişilerden bahsettiler.

-İhtiyarlar nasıl, diye sordu uzun boylu delikanlı.

-İyi, idare ediyorlar. Senin annen baban nasıl?

-Ah, Abış, dedi uzun boylusu. - Burada yaşamak güzel. Sadece çalışmak lazım. Ben ilk geldiğimde burada tutunup ayakta kalabileceğimi düşünmüyordum.

-Açık konuşmak gerekirse Bakay, ben de ne yapacağımı bilemiyordum, deyip güldü kısa boylu.

Kısa boylu arkadaşının gülmesinden sonra uzun boylu olanı sırlarını dökmeye başladı. Aralarındaki kopmuş ip hızlıca tekrar bağlandı

-O, Abış burada ilginç olay çok. Sana anlatayım. Kursu bitirir bitirmez köye döndüğümde “yeni akrabamız” diye saygı gösterip birinin sürdüğü “Yirmi Sekiz”i bana verdiler. Marş motoru yokmuş. Bir gün motoru çalıştırayım diye kolu çevirdiğimde elimden kurtulup işte bu iki dişimi kırdı.

Kısa boylu buna çok güldü.

-İşte bu yüzden parlak altın dişimi o olaydan sonra yaptırdım. Bir ay evde yattım. Yöneticileri gördüğümde sanki onlar dişimi yumrukla kırmışlar gibi davranıyordum. Sonunda birinin “Belorus”unu bana verip kurtuldular.

Bu olaya ikisi de yarım dakika falan güldükten sonra:

-Ben de, dedi kısa boylu gülmekten çıkan gözyaşlarını avcunun içiyle silerken kendi sırrını anlatmaya başladı.

- Bana ilk önce “Belorus” verdiler, onu yağlamadan kullanmışım. Daha ilginç, bir gün anızlığa hayvan gübresi taşırken tuhaf bir koku geldi, baktığımda aleti tamamen yaktığımı gördüm! Ha, ha, tamirci söylenerek geldi, traktörü elimden aldılar.

- O sağ elinin dışı ile sol elinin avuç içine vurdu.

- Yaklaşık bir ay boyu süt içen enik gibi oldum... Sonunda “Yeni akraba” geçinsin diye tamirden çıkan “Yirmi Sekiz”i verdiler.

-Bu duruma gülen uzun boylu delikanlı:

-Onu bulmam epey zor oldu, güçlükle aldım diyorsun ha bir de bana gelip... Yukarıda Allah var, ha, ha, ha...

-Peki ya seninki, altın dişi nasıl yaptırdığını düşünüyorum hala. Ha, ha, ha.

İşte bu şekil büfenin o köşesi uzun süre kahkahalarla çınladı.

SULTAN ALPARSLAN'IN VASIYETİ

Tarihî hikâye

Orta yüzyıllarda Oğuz boyunun kurduğu Selçuk imparatorluğunun gül gibi açtığı dönemde sultan olan Alparslan'ın son günlerini kaleme almadan önce Oğuzların tarihinden kısaca bahsetmek istiyorum.

Türklerin önemli boylarından biri olan Oğuzların adından ilk defa bundan yirmi iki yüzyıl önce Çinli tarihçilerin babası olarak kabul gören Sima Qian'in "Tarihî Yazmalar" adlı üç bin iki yüz küsur ciltlik çalışmasında bahsedilmektedir. O zaman Oğuzlar Çin metropolünden uzakta kuzeybatıda yaşadıkları için onların nasıl bir halk olduğuyla ilgili hiçbir bilgi yok. Eğer Hunların küçük boylarını bir araya getirip Çin'in kuzeyinde ilk imparatorluğunu kuran Batılı tarihçilerin Çin kaynaklarına göre Maodun Şanuy, Uygur tarihçilerinin ise Batur Tenrikut olarak andığı imparator zamanında Çin hanedanlığının padişahı Han Vindi'ye yazdığı mektubunu referans göstermeseydi Oğuz boyunun adını Sima Qian da duymamış olacaktı. Milattan önceki dönemlerden kalan o mektubun kopyasında "...Roran, Uysun, Oguz ve onların etrafındaki 26 halk itaat ettirildi." ifadesi var. Bu, Oğuz boyunun kadim tarihî yazmalarda ilk defa boy gösterişi. 3. yüzyılda yaşayan Çinli tarihçi Yü Huan "Viylö" (Viy hanlığının kısa tarihi) adlı kitabında "Oğuz hanlığının on bin askeri var. Kırgız hanlığının otuz bin askeri var." şeklinde bilgi vermektedir. Sonraki tarihçiler bu boyun coğrafyasını belirlemede, etrafında yaşayan halkları/boyları tahmin edip Oğuzların günümüz Çininin Gansu vilayetinde yer alan Cuçuan'ın batısında yaşadığıyla alakalı tahmini bir bilgiye ulaşmışlar. Fakat, bazı tarihçiler kadim Oğuzların başlangıçta Gök Türklerin kuzeyinde yaşadığını ifade etmişlerdir. O zaman Altay'ın kuzeyi, kadim atalarımızın konakladığı Yenisey'in yukarı taraflarına kadar gider. Ne olursa olsun, Oğuz boyunun kadim zamanlarda Kırgızlar ile komşu olduğuna dair şüphe yok. Bu bilgi, elbette, "Kırgız" sözünün "Kır-Oguz" sözünden geldiğiyle alakalı fikrin de potansiyel temelini oluşturuyor.

O civarda bulunan 6. Yüzyıla ait bir sırlı taşta Oğuz boyunun hanı Oriygin Alp-Turan'ın gençliğinde hayatını kaybettiği yazmaktadır. 8. yüzyıla gelindiğinde Tonyukuk'un, Kültegin'in, Bilge Kağan'ın ve Bayançur'un bıraktığı bengu taşlarda "Oguz", "Segiz Oguz", "Tokuz Oguz" adlarında itaat ettirilen boylardan bahsedilir. Uygur Orhun Kağanlığı kurulduğunda Oğuz kağanlığın yönetici boylarından olduğu tarihi kaynaklarda ifade edilmektedir. Hatta Oğuz tüccarlar zamanının Çin imparatorluğunun merkezi Çang'an şehrinde Çinli yöneticileri umursamadan dolaştıkları, ülkelerine dönecekleri sırada Çinli kızları çuvallara koyup kaçırmaya çalışırken sınırda yakalandıkları kayda geçmiştir. 9. Yüzyılda Uygur-Orhun Ka-

ğanlığı Kırgız hanlığı tarafından yıkıldığında günümüz Moğolistan bölgesindeki Uygur boyları karşı taraflara kaçmışlardır. Oğuzlar da korkup birçoğu Aral Gölü ve Hazar Denizinin kuzeyine gitmişlerdir. Bunlar bir süre (850-965) Hazar Hanlığına bağlanıp onların yönetimi altında yaşamışlardır. Fakat, kendi boylarının bir hanı da olmuştur. Tarihte Oğuzların hanları arasında Toksurmuş Elçi, Toganbek, Er Togrulbek, Takakbek ünlüdür. Takakbek Han Oğuzların Kınık boyundan çıkmıştır ve Oğuzlara han olmakla birlikte Hazar Hanlığında Yabgu (Vezir) derecesine yükselmiştir. İşte bu Takakbek Han vefat ettikten sonra onun yirmi beş yaşındaki oğlu Selçukbek Oğuzların hanı olur. Selçukbek akıllı, cesur ve dürüst bir delikanlıdır. Oğuz askerleri onun iyi davranışına değer verip her söylediğini noksansız yerine getirirdi diye anlatılır. Fakat Selçukbek'in Oğuz askerleri arasındaki bu gücü onun Hazar Hanlığı'nda Takakbek'in yerine seçilen Oğuz Yabgusu tarafından potansiyel düşman olarak görülmesine sebep olur ve Selçukbek'in gizlice ortadan kaldırması işine girişirler. Bunu hisseden Selçukbek en iyi yüz askerini ve bin beş yüz deve ile elli bin koyunu yanına alıp Sır Derya kıyısındaki Cend adlı bölgeye göç eder. Cend'de bulunduğu sıralarda (915'de) İslam dinini kabul eder ve atalarının inandığı Şaman ve Mani gibi inançları terkeder.

Tam bu sırada Asya'da Türk boylarının yönettiği, Doğu'da Karahanlı (Karahanlılar) Devleti, Maveraünnehir ile Horasan, Batı Hindistan'ı yöneten Gaznaviyyeler (Gazneliler) devleti hüküm sürmektedir. Hazar Hanlığı 965 yılında Kiev Rusları tarafından yıkıldıktan sonra Oğuz Hanlığı Karahanlılara, ondan sonra da Gaznelilere bağlanır. Fakat sürekli bağımsızlık hayali kuran Oğuzlar eşit bir hanlık kurup Karahanlılara da Gaznelilere de boyun eğmek istemezler. Bu hareket sonunda Karahanlıların büyük hanı Yusuf Kadirhan ile Gaznelilerin sultanı Mahmut Gazneli'nin birleşip Oğuz boyunu dizginlemek üzere anlaşmasına neden olur. Bu gizli anlaşma üzere Oğuz boyunu dağıtıp Kaşgar ve Gazne bölgelerine sürmek isterler, buna isyan etme ihtimali olan Oğuz serdarlarını hapse atıp böylece Oğuzları durdurmak isterler. Fakat, çoktan temelleri atılmış olan Oğuz hanlığını öyle dağıtmak kolay bir iş değildir. Karahanlıların da Gaznelilerin de iyilik yapmayacağını çok iyi bilen Oğuzlar Harezm valisi Arun'dan toprak isteyip Harezm ve Maveraünnehir'e göç edip güç toplarlar. Sonunda Oğuzları yok etmeye girişecek olası büyük güçlere karşı hazırlıklarını tamamlamış olurlar.

İnsanlar için felaket olsa da her şeye bıyık altından gülüp geçen gamsız ihtiyar tarih için iktidarın değişmesi kuçun uçması kadar basit bir mesele. Oğuzun boyunu dağıtmayı amaçlayan Sultan Mahmut vefat edip öbür dünyaya göçünce mirasçıları devletin geleceğini düşünmek yerine taht kavgasına tutuştular. Karahanlılarda ise Buda inancında olan Uygur

İdikut hanlığı ile Hoten hanlığı isyan edip bağımsızlıklarını kazanmaya çalıştılar. Bu gelişmeler Oğuzların isyan etmesine olanak tanıdı. Bu zamanda han Selçukbek çoktan vefat etmiş, onun vasiyeti üzere Oğuz boyunun başına onun torunları olan Çağrıbek ile Togrulbek geçerler. İç karışıklığı giderek güçlenen Gazneli devleti ilk olarak Oğuzların hedefine girer. Togrulbek 1031 yılında Horasan'a girer. Gaznelileri yıkmak için önce Oğuzların Horasan'ı alması zorunluydu. Gazneli devletinin yeni sultanı Mashut Oğuzlara karşı Horasan'ı korumak isterken Çağrıbek tarafından büyük bir hezimete uğrar. Çağrıbek zaferine devam edip 1037 yılında en zengin ve en kültürlü şehir Merv'i Şah Cahan'ı fetheder. Doğu tarihçilerine göre Çağrıbek o sene İslam dünyasında “Melikul Mulik-Padişahların Padişahı” namını almıştır. Merv şehrindeki camilerde Çağrıbek adına hutbe okunmuştur. O yıldan tarihte Oğuzların yıldızının parladığı yıl olarak bahsedilir. Horasan'ı kaybettiği için öfkelenen Sultan Mashut Gazneli Oğuzları Horasan'dan tamamen süpürüp atmak için Hindistan'dan getirilen 300 savaş fili, 500 bin askeri ile atlanıp Dandanakan denen yerde Toğrulbek'in sadece 16 bin askeri tarafından bozguna uğratılır. Bu yenilgiden sonra Merkezi Asya'yı titreten Gazneliler Devleti güç kaybeder. Bayrağı yıkılan Gazneliler İrandan, batı Afganistan'dan çıkarlar. Hükmettiği toprakların genişlemesiyle Oğuzların yenilmezliği doğuya ve batıya yayılır, kısa sürede Oğuz boyunun yönettiği bir imparatorluk tarih sahnesine çıkar. Çağrıbek ile Togrulbek kurdukları imparatorluğa 115 yaşında vefat eden büyükbabaları Selçukbek'in adını verirler. Orta yüzyıllar tarihinde bu devlet Selçuk İmparatorluğu veya Selçuk-Türk İmparatorluğu olarak anılagelmiştir.

İşte böylece 9. yüzyılda güçlü Kırgız hanlığından korkup batıya doğru göç eden Oğuz boyu iki yüzyıl zorluklarla boğuşup 11. yüzyıla geldiğinde Merkezi Asya'da büyük bir coğrafyaya hükmeden güçlü bir imparatorluğa dönüşmüştür.

Oğuzlar Allah'ın bahsettiği bu devlete Toğrulbek'i sultan olarak seçtiler. Sultan Togrulbek diplomaside usta, askeri tecrübesi büyük, çok akıllı biriydi. İngiliz tarihçi Edward Gibbon Togrulbek hakkında “Togrulbek'in kötü niyeti ile cesareti başabaş gider.” diye yazmıştır.

Selçuk İmparatorluğu hükmettiği toprakları genişletmeyi hedeflemiş 1041 yılında kalıntı Gaznelilerden Afganistan'ı tamamen almışlardır. 1045 yılında Harezm'i, Belucistan'ı ele geçirip batısı Umman denizi ile Basra körfezine kadar genişlemiştir. 1055 yılında Arap Abbasiler halifeliğinin merkezi Bağdat'ı ele geçirip, imparatorluğun batı sınırını Bizans'ın hükmettiği alanlara kadar genişletmiştir. 1063 yılında Sultan Togrulbek vefat eder ve Togrulbek'in ağabeyi ünlü Çağrıbek'in oğlu, o zamanki Hora-

san'ın valisi, bizim kahramanımız Alp-Arslan Selçuk İmparatorluğu'nun Sultan'ı olarak seçilir.

Şimdi, tarihi vakalara dokunmadan, hikâyemize başlayalım.

* * *

Sultan Alparslan doğası gereği kibar ve şefkatli biri olsa da Oğuzların fetih politikasını aynı şekilde devam ettirir. 1071 yılının başında Bizans imparatorluğu ile üstü kapalı rekabet edip Karadeniz'in doğu kıyısını ve Mekke ile Medine bölgelerini fethettikten sonra imparatorluğun merkezi Tahran'a taşınır. Merhum Togrulbek'ten kalan altın tahta önceki geleneksel padişahlar gibi değil bir başkomutan gibi oturur. Onun padişahlık rahatlığını boncuk gibi dizilmiş çekişmeli zaferler hakkındaki karmaşık düşünceleri sıkıştırmaktadır. Bu savaşlar nasıl sonuçlanacaktır? Kısa zamanda filizlenip dallanıp budaklanan yeni imparatorluğun Tanrı huzurunda bir bedel ödemesi gerekmemekte midir?

Fars milletinden olsa da imparatorluğun gelişmesi için tüm kalbiyle çalışan bilge vezir Nizâmülmülk ve Alparslan'ın güvendiği serdarlardan olan Savtekin davet üzerine sultanın oturduğu saraya geldiler. Alparslan huzuruna gelen iki adamın yüzlerine bir süre baktı, sonra sesi duyuldu:

-O meseleler hakkında fikirlerinizi dinlemek isterim...

Vezir Nizâmülmülk sarayda kendi kıymetinin farkında olan biridir. Sürekli kan dökmelerin bir süreliğine durma vaktinin geldiğinin farkındadır.

-Hünkâрім, Nizâmülmülk gelenek üzere, kolunu göğsüne koyup başını biraz eğdi, - kendi içinde ikiye bölünen⁸ Karahanlıların Mâverâünnehir'de hükümdarlığını sürdürmesi bize şimdilik bir zarar veremez. Üstelik onlarla dünür de olduk.⁹ Fâtımîlerin Mısır'daki yönetimi er geç Mekke ile Medine'yi tekrar almak için hareketlenecektir. Fakat şimdilik güçleri yetersiz. Urum padişahı ise Karadenizin doğusunu, Anadolu'yu ve Suriye'yi bir an önce almak istiyor. Demek, Gazneliler Afganistan bölgesindeki Guriler ile uğraşırken, Allah'ın inayetiyle iç düzeni daha da güçlü bir şekilde sağlamakla birlikte Batı tarafına hazırlık yapmamız gerekiyor gibi...

⁸ Karahanlıları Müslüman yapan Satuk Buğra Han'ın dördüncü torunları taht kavgasına girişip 1040 yılında ikiye bölünmüşlerdir. Süleyman Arslanhan Doğu Karahanlılara, Muhammet İbn-i Nasir ise Batı Karahanlılara han olmuşlardır. (Y.N.)

⁹ Alparslan devletin doğu tarafını sağlama almak amacıyla kendi kızı Ayşâ Hatun'u Batı Karahanlıların hanı Şems ül-Mülk ile, onun kız kardeşi Türkan Hatun'u ise öz oğlu Melikşah ile evlendirmiştir. (Y.N.)

-Fakat, Harezmi'i almamızdan Karahanlılar pek hoşnut olmasa gerek, dedi Savtekin.

-Çare yok, dedi Alparslan, - Dönürlük ile devlet işlerini birbirine karıştırmak olmaz. Biz Batı'ya yönelsek, Harezmi arkamızda kalır. Eğer seferimiz başarısız olursa Harezmi önceden bizim çizdiğimiz yol üzerinden Horasan'a girmekten çekinmez.

-Harezmi'i dizginleme hakkının bizde olması iyi, dedi Savtekin, - Karahanlıları zamanı gelene kadar... Harezmi ondan uzakta tutmak gerek.

Bu sözlerden sonra bir süre konuşmadılar. Galiba, devletin doğu sınırı meselesi çözülmüş gibiydi.

-Tüccarlar geldi mi, dedi Alparslan Savtekin'e.

-Geldiler, Roman Diyojen Konstantinopolis'de Makedonya ve Trakya perisi Vifiliya ile Likya'daki stratejistlerini bir araya getirip güç toplamaya çalışıyor. Şehre her milletten paralı askerler getirilmiş. Her gün Nasara kiliselerinde ilahlarına yakaranlar çoğalmış. Tüccarlar Rumların bir şeylere hazırlık yaptıklarını farketmişler...

Alparslan sessizce oturup hafifçe başını salladı.

-Şimdilik bizden saklanıyorlar, gerek olduğunda doğuya asker gönderip bizimle mücadele etmeye hazırlanıyorlar.

-Halktan da yük taşımak için hayvan satın alıyorlarmış.

-Gelsinler. Geldikleri iyi. Malazgirt kalesini aldığımızda böyle olacağını düşünmüştüm. - Alparslan Batılı tarihçilerin Malazgirt, Manazkert şeklinde bahsettikleri Van gölünün kıyısındaki stratejik kaleyi Suriye seferi sırasında fethetmişti.

Alparslan yanılmamıştı. Bizans imparatoru Roman Diyojen imparatorluğu kuşatan barbarların arada sırada görünüp, dikkate alınmadıkları tasasız bir günde Konstantinopolis'in kapısının önünde belireceklerini iyi biliyordu. Bu sebeple Doğudan gümbür gümbür gelen gücü yerinde yok edip, hatta belki, onları her yıl vergi ödemeye mecbur ederek Bizans imparatorluğunun tüm Hristiyan dünyası için demirden bir kale olduğunu göstermesi gerekiyordu. Ermenistan'tan kaçıp gelenlerden Selçukluların Yahudiliği bırakıp Agariyanların¹⁰ dinini kabul ettiklerini duymuş ve Selçukluları "Tanrının yolundan dönen hainler! Böylelerine layık cezaları uygulamak Tanrının arzusu." diyordu. Doğu Romalı kanı taşıyor ve başka dine mensup vahşilerin işlediği suçu unutmuyordu. Girit ve Kıbrıs adaları için

¹⁰ Agariyanlar: Araplar, Urumlar İncil'deki efsaneye göre Araplara bu ismi vermiştir. (Y.N.)

yapılan savaşlarda Agariyanların yakıp batırdığı binlerce geminin tahtaları denizin dibinde hala çürümemişti!

Basileus Roman Diyojen doğudan gelecek yeni barbarların kaniyla kendi topraklarını boyamak istiyordu. Bu olmadan Doğu Romalıların önceki ünlü komutanlarının barbarlar ile yaptığı savaşlarda kazandıkları zaferler gibi o da civardaki barbarlar ile savaşıp onları yenerek Bizans tarihinin kendi yönettiği dönemin temiz sayfalarını ün ile doldurmayı için için istiyordu. Allah nasip edip doğudan Selçuk Türklerinin Bizans sınırlarına yaklaşması Roman Diyojen'in arzusunun gerçekleşmesinin ilk işaretleri gibiydi. Kendi düşüncesine inanan imparator imparatorluğun hazinesini iyice kullanıp büyük bir hazırlık yaptıktan sonra 13 Ağustos 1071 tarihinde Konstantinapol'un Mesa sokağındaki mermerli güzel kiliselerin güzel nakışlı çanlarının sesleri ve şehir sakinlerinin zafer dileyen ateşli sözleriyle uğurlanıp doğuya doğru yol aldı. Tarihçilerin yazdıklarına göre sefere katılan asker sayısı yaklaşık iki yüz bin, İncillerini koynuna takan binlerce askeri papaz, askerlerin yiyecek, taş fırlatmak için kullanılan ağır mancınıklar, kalelere çıkmak için merdivenler, testereler, demir kürekler, baltalar, çiviler gibi alet edevatın yüklendiği üç bin, yük hayvanı olarak kullanılan deve ve katırların sayısı da yaklaşık on bindir. Bu o dönemin kudretli ve zengin devletlerin organize edebileceği bir seferdir. Bu güçle sadece Selçukluları değil Asya'nın birçok devletini fethetmek mümkündü.

Geleneğin dışına çıkıp kızıl çizme giymiş Basileus altından yapılmış padişah arabasında "Aslan Taktiği" adlı savaş sanatı kitabını elinden düşürmeden kalabalık ortasında yol alıyordu. Ona eşlik eden savaş komutanı Stratopedarches, bunların önü arkasında yol alıp kıvrım kıvrım yükselen tozların arasında arada bir görünüyor, dört bir yandaki subayların önlerinde haç işaretli bayraklar tutan askerlerle birlikte yaklaşık on kilometrelik alana yayılmış Bizans ordusu Anadolu'nun düzlüklerinin, tepelerinin, sazlıklarının ve ormanlarının kalbine doğru ilerliyordu.

Bizanslıların doğuya doğru önceden kullandığı diplomasisinde Arap halifeliğinin emirlerini gizlice birbirine düşürüp, onlar birbirine düşünce topraklarını ele geçirme siyaseti artık faydasızdı. Çünkü Arap halifeliğinin Mısır dışındaki bölgeler tamamen Türk Selçuklularının yönetimine geçti. Roman Diyojen'i harekete geçiren güç de bununla bağlantılıydı.

Uzun bir sıra halinde gelen büyük ordunun çoğu parayla tutulmuş askerlerden oluşuyordu. Bu birliklerde Ermeniler, Gürcüler, Ruslar, Normanlar, Fransızlar ve Abhazları görmek mümkündü. Askeri papazlar tüm askerleri yol üstünde sabahleyin ve akşamları Tanrı'ya dua etmeye, ibadet etmeye mecbur ediyordu. Papazlar ibadet sırasında Romalı soyluların ezelden beri askerlerinin büyüklüğü, ünlülüğü, güçlülüğü ile değil, uysal ve

zorluklar karşısında dayanıklı olduğu fikrini askerlere empoze etmeye çalışıyorlardı. Yine paralı askerlere Rumların Tanrı'nın kolladığı özel bir halk olduğu, Bizans'ın Tanrı'nın yolundan giden Hristiyanların ülkesi olduğu fikrini aşıyorlardı.

Sefer stratejisti II. Nikifor Foka'nın fethettiği Mezapotamya bölgesine geldiklerinde önde gitmekte olan keşif kolu askerleri tepelikte birkaç atlı gördü. Elllerinde beyaz bayrak, atları sağa sola hareket halinde bir tepeliğin ön tarafına bir arka tarafına gidip arada bir görünen beyaz bayraklarıyla görüşmek ister gibiydiler.

İmparatora atını dörtnala sürerek gelen keşif subayı şunları söyledi:

-İskitlerden elçiler geldi. Uzlaşmak için geldiklerini söylüyorlar. Toplam beş kişiler. Sizinle görüşmek istiyorlar...

-“Türkler heybetimizden korkmuşlar!” diye düşündü Basileus. Elindeki “Aslan Taktiği” kitabını kapatıp, devrik gözleriyle acele etmeden arabanın basamağına ayağını koydu. Ulaklara bir gün mola verileceğini ilan etti. Altından padişah otağı dikilip yöneticiler toplandı. Önemli bir şey olacağını herkes farketmişti. Neşeli gürültülerle emir veren bağırışlar ordunun arka tarafına doğru yayılıyordu...

Öğle olmak üzereydi. Bunlar fikir alış verişinde bulundular, en iyisi olarak zırhla kaplanan atlara binip iri yarı ağır silahlarla donanmış atlıların birkaçını Türk elçilerini getirmesi için göndermek istediler Bizanslı atlı askerlerin tamamının bu şekilde donanımlı olduğunu düşünmeleri için. Bu durumda Bizanslıların elçileri kabul etme merasiminin kadim âdetlerine harfiyen uymaları gerekiyordu. Onların âdeti şöyleydi: Yabancı elçileri, eğer onlar güçlü bir devletin elçileriye insan gönderip sınırda karşılıyorlar ve en zorlu yollardan geçerek, güç bela Konstantinapol'e getiriyorlardı. Böyle yapmalarının sebebi yabancıların Konstantinapol'e ulaşmanın coğrafi olarak çok zor olduğunu göstermek ve yoldan korkmalarını sağlamak idi.

Öne doğru atılan, gemlerini kemiren zayıf atlara binmiş Selçuk elçileri belinde gümüş kınlı hançerlerinden başka silahları olmayan boylu poslu yağız delikanlılardı. Elbiselerinde zerre kadar toz yoktu, saraydan henüz atlanıp çıkmış gibi Bizanslılardan ayrılıyorlardı. Bunlar ağır silahlı atların eşliğinde kalabalığa yakınlaşınca atlarından indiler. Orta yaşlı olanı iki delikanlı sağında ve solunda ona eşlik edip imparatorun otağına doğru yürüdüler.

Süslenmiş güzel padişah otağında IV. Roman Diyojen bayramlarda giydiği pelerinini giyip komutanlarıyla konuşuyormuş gibi yapıp elçileri bir süre dışarıda bekletti. Sonunda izin verilip elçiler otağa girdiklerinde

imparator kaşlarını çatıp öfkeli bekledi. Orta yaşlardaki elçi hemen bir adım öne çıkıp padişaha saygı bildirip selam verdi:

-Yüksek seviyeli Urum padişahı, Selçuklular devletinin ulu sultanı Alparslan size ihtiram ile selamlarını yolladılar, dedi elçi. Bu, bizim tanıdığımız Alparslan'ın iyi serdarlarından biri olan Savtekin idi, - Eğer padişah icazet verirse sultanımızın tekliflerini sunmak isterdim...

“Vahşiler de güzel konuşmayı öğrenmiş!” diye düşünen Roman Diyojen elini kaldırıp söylemesi manasında harekette bulundu. Kendisi konuşmadı.

Savtekin başını eğip söze başladı:

-Biz Gök Tanrının koruduğu Oğuz Türklerinin devleti Urum padişahlığı ile barış ve huzur içinde sizinle iyi komşuluk ilişkileri kurarak yaşamak istiyoruz, dedi ve biraz soluklandı. – Bu anlaşmayı yapmak varken kan dökmenin iki halka da hiçbir faydası yok. Eğer anlaşma sağlamak üzere ulu padişah irade gösterirse biz bunu canı gönülden destekleyip iki yüce halkın bundan sonraki ilişkilerinin gelişmesi için tüm gücümüzle yardıma hazırız. Boş yere kan dökmenin Allah katında makbul olmadığını biliyoruz, intikam duygusunun insanlığı viraneye çevireceğini iyi biliyoruz. Barış, birlik ve iyi komşuluk için teklifimizi kabul etmenizi saygılarımızla rica ediyoruz.

Bu sözler tahtta oturan kendini eşsiz bir lider zanneden imparatora küçük ve kaba sözlermiş gibi duyuldu. İyice hiddetlenen Roman Diyojen elçinin sözü bitmez hışımla yerinden kalkıp söylenmeye başladı. Öte yandan etrafındaki komutanlarının ne kadar kararlı olduğunu göstermek istiyor gibiydi.

-Evet, diyerek söze girdi güçlü bir edayla, - Dostluk, birlik içine yaşamak, kan dökmemek, ne kadar güzel sözler! Vaspuragan, Van gölünün civarındaki şehirler, Ermenistan, Gürcistan ve Suriyeleri hayalinizdeki birlik ve dostluk için işgal ettiniz anlaşılan?! Yüce ve güçlü Romalıların iktidarına kan dökmemek için saldırdınız. Biz o bölgedeki din kardeşlerimizin kılıç ve mızrak altındaki inlemelerini duymayacağız ya! Tüm Anadolu'ya göz koyduğunuzu da farketmeyeceğiz ya... İşte bunların tamamını bilmeden farketmeden, yarın yüce Konstantinapol'in eşiğinden atlarınızı geçirince sadece teslim olun, vergi ödeyin gibi şanlı bağırışlarınızı duyuyoruz...

Savtekin elçilik gururunu koruyup imparatorun alaylı sözlerini dikkatle dinledi. Konuşması durduğu sırada:

-Yüce padişah, sizin bahsettiğiniz yerler şimdilerde bizimle birlikte halk olan Araplara ait olduğunu iyi biliyor olmalısınız, dedi.

-Yerin dibine batsın Agariyanlar! diye bağırdı imparator. – Malazgirt ve Van gölünün yanındaki Van şehri de onlara ait olmasın? Sizinle ilk defa mı buluşuyoruz? Rostor'un katarhondı Sfendoslavos da itaat edin, vergi ödeyin diye bağırıyordu. Sonunda Bulgaristan'dan ve Trakya'dan kovulup yolda hayatını kaybetti. Halkı Hristiyan dünyasına, Tanrının yoluna katıldı. Böbürlenene sultanın da aynı yolun yolcusu. Ben seni daha fazla dinlemek istemiyorum, buraya Hristiyan halkının gururu için geldik, serinlemeye gelmedik. Gidip sultanına söyle, anlaşmayı gelecek yıl Tahran'da imzalarım. Hayvanlarımıza Hemedan'da bakarız, askerlerim kışı İsfahan'da geçirir, dedi imparator kaşlarını çatmış öfkesini zorla bastırıyordu.

Yiğit Savtekin başını hafif eğip çekinmeden şöyle dedi:

-Ulu padişah, hayvanlarınızın kışı Hemedan'da geçirdiğini biliyorum, fakat sizin kışı nerede geçirdiğinizi bilmiyorum.

* * *

Alparslan Savtekin'den Bizans imparatorunun tüm şartlarını dinledi. Roman Diyojen'in Malazgirt yönünden geldiğini, birkaç ay yol alıp askerlerinin yorulduğunu, askerlerin farklı milletlerden oluşan Hristiyanlardan oluştuğunu, ordunun başkomutanı olan imparatorun biraz havalı, biraz boş konuşan biri olduğunu ve Oğuz atlı askerlerinin savaş meydanlarında ne kadar mahir olduklarıyla ilgili en ufak bir bilgisinin olmadığını anladı. Komutanlarıyla fikir alışverişinde bulunup yüz bin Bizanslıya karşı seçilmiş elli bin atlıyla gitmesine, orduya Alparslan'ın komuta etmesine karar verdiler. Onların Malazgirt kalesine gitmesi hesap edildi. Bizanslıları şehre sokmadan arazide karşılamaya karar verildi. Van gölünün kuzeyinden yaklaşık kırk beş kilometre uzakta, deniz seviyesinden bin beş yüz metre yükseklikte yer alan Malazgirt kalesinin stratejik önemi çok büyüktü. O kaleyi önce ele geçiren güç onu bir üs haline getirip karşı taraftan rahat rahat hareket etme imkanı vardı. Bizanslılar önce Malazgirt'i almayı hedefliyordu.

Oğuz atlıları hazırlanıyorlardı. Bunlar belirlenen günde Malazgirt yanına geldiklerinden Bizanslıların ön keşif askerleri ile karşılaşarak yolun kesildiğini bildirdiler. Savaşmadan yolu uzatmanın artık imkansız olduğunu Bizanslılar da anlamıştı. Öncü ekip durdu, hemen hazırlıklara başlandı.

26 Ağustos 1071, Cuma.

İşte bu gün iki büyük ordu kozlarını paylaştı. İki taraf da birbirini çok net görüyordu. İmparator Roman Diyojen ağır hareketlerle ciddi bir edayla atına bindi. Askerlerine güç vermek için acele etmeden bölüklerin arasında atıyla dolandı. Sonra stratejistleri ve komutanlarını toplayıp gele-

nek üzere savaştan önceki son sözlerini söyledi. Kendi başladığı işe çok güveniyordu.

-Kardeşlerim, yüce kudret bedenimize güç, ruhumuza akıl verip önümüze zor bir sınav koydu, diyerek başladı konuşmasına. – Vahşi hayvanlar gibi yaşayan Türklerin kılıcıyla yüz binlerce din kardeşimiz eziyet görüyor. Barbarlar güzel topraklarımıza yaklaşıyor. Romalıların yüce imparatoru vahşilere baş eğip bağımlı bir şekilde vergi ödemek istemiyor. Vahşilerin tırnağında gücünü yitiren kardeşlerimiz, talan edilen zenginliklerimiz, huzuru kaçan şehirlerimiz tüm Hristiyan dünyasını perişan ediyor. Bunlara bir son vermek için kutsal kanımızı döküp, yüce imparatorluğumuzun gururunu korumanın vakti geldi. Kahraman askerler, Tanrı'nın seçtiği eşsiz komutanlar, sizlerin bu zor saatlerde basiret ve kahramanlıkla Romalıların ezelden beri süregelen güçlü geleneğini göstereceğinize olan inancım tamdır! Binlerce asker hep bir ağızdan bağırıp imparatorun sözünü destekledi. – Bu inancı benim kalbime Tanrı veriyor. Biz kardeşlerimizi, toprağımızı korumak için savaş meydanına göğsümüzü gererek geldik. Demek, biz doğru yoldayız! Tanrının desteğiyle zaferi kazanacağımıza, vahşileri mağaralarına geri göndereceğimize inanın! Askerler buna inandıklarını gösterip bir daha tek bir ağızdan bağıldılar. – Bizi kutsal Konstantinopol'de zafer triumfu¹¹ bekliyor. Bizi özleyen çocuklarımız, geceleri uyumadan haber bekleyen eşlerimiz için vahşilere zerre kadar acımayın! Tanrı bizimle, zafer diliyorum askerlerim, Romanın seçilmiş oğulları!

Roman Diyojen'in bu sözleri havayı gürleten bağırış ve alkışlarla karşılandı. Sonra askeri papazlara söz gelip, ikonalar ve Meryem ana resimlerini göğüslerinde tutup binlerce insan ilahiler söylemeye başladılar. Tarihçilerin yazdığına bakılırsa beladan, kazadan ve ölümden korur inancıyla Bizanslı her bir asker kutsal Meryem'in resmini muska yapıp koyunlarına asmıştı.

Alparslan ordu önündeki küçük tepelikte Türk ataların ruhuna dualar edip uzaktan kara bir çizgi şeklinde görünen Bizanslıları at üstünde bir hayli süzdü. Biraz sonra birilerine aradaki yerleri gösterdi ve sabırsızlanıp yerinde duramayan atlılara hücum işareti verdi. Tam da bunu bekliyormuşçasına karşı taraftan da toz bulutları yükseldi. Oğuzlar iki kilometre kadar hızlıca at sürdüler ve nedense ön taraflarda ikiye ayrılıp arkadakilere sırasını veriyormuş gibi safları genişlettiler. Oğuz atlarının toynakları kızışıp ok gibi ileri atıldılar. Ok menziline ulaşarak atlarını hızla sürmeye devam ettiler. Hedeflerinden şaşmayan atlılar Bizanslılara doğru oklarını yağdırdılar. İki taraftan da ön sıralardaki savaşçılar atlarından düştü. Sonra iki bü-

¹¹ Triumf: Eski Roma'da galip gelen askerlerin zaferle şehre girmesi. Triumphus. Roma Zaferi. (Ç.N.)

yük dalga çarpışıp birbirlerine girdiklerinde kılıç, balta ve mızraklar havada uçtu. İnleyen kalkanlar, acıdan bağırان yaralılar, öfkeli tehdit sesleri yükselen toz bulutlarıyla karıştı. Bizanslılar mızrak fırlatma, kılıç kullanma açısından Selçuklulardan aşağı kalmadılar. Türkler çevik atlarıyla manevralar yapıp hareket kabiliyeti düşük ağır silahlarla donatılmış Bizans atlılarını çaresiz bırakmaya başladı. Ağır silahlarla donanmış Bizans atlılarının atları da zırhla kaplıydı, göğsü, boynu kalın kayışlarla veya keçelerle kapatılmıştı. Türk atlıları kah azalıp kah bir araya geliyordu. Atlılar sürekli yer değiştirip tüm hünerlerini gösterse de attan ağıp atın yelesine yaslananların sayısı çoğalmıştı. Meydanda sahibini kaybeden atlar cılbır ve yularlarını sürükleyerek panik halde sağa sola koşuyordu. Askerlerin oluk oluk akan kanıyla atların toynakları kızıla boyanmıştı. Bu çarpışma bir et pişirimi vakitten biraz daha uzun sürdü ve Oğuzların sayısı seyrekleşti ve çekilmeler başladı. Bizanslılar üstün gelmeye başlamış gibiydi.

Düşmanın geri çekildiğini gören Roman Diyojen tüm kalbiyle haç işareti yapıp bir şeyler mırıldandıktan sonra yeni ve taze bir güce ihtiyaç duyulduğunu düşündü. Yedekte bekletilen birliklere meydana çıkıp kaçan Türklerin peşine düşerek tamamını öldürmelerini ve sultanı ise canlı yakalayıp huzuruna getirmelerini emretti. Borazancılar ikinci kez hücum işareti verip savaş alanını yankılatı. Binlerce papaz dua edip sevinçlerinden ilahiler söyleyerek Tanrıdan bir an önce zafer kazanmalarını dilediler. Sel gibi akan güç savaş meydanına ulaştığında kaçmakta olan Oğuzlar Bizanslıların hedef aldığı tarafı tamamen açık bıraktı. Düşmanın iki tarafını ve arkasını uzaktan ok atarak Bizanslıların nereye saldıracağını şaşırtıp kafalarını allak bullak etti. Bu sırada stratejistlerden oluşan bir birlik hücum etti. Onlar için abluka altında kalma tehlikesi başgösterdi. Korkuya kapılan Bizanslıların direnci kırılmak üzereydi. Gerçekte ise yeni gelen gücü Oğuzlar kandırıp ablukaya almıştı. Bu sırada Oğuzların gizli duran binlerce atlısı Roman Diyojen'in bulunduğu bölgeye doğru yöneldi.

Vakit akşam oluyordu. Uçup giden Oğuzlara karşı kamp komutanı ve Stratopedarchēs¹² makamındaki kişi korkudan telaşa kapılan imparatora eşlik edip onunla birlikte kılıcını kınından çıkararak orduya güç vermek için atlarına bindiler. Fakat, Bizanslılar kısa zaman içinde dağıldılar. Asıl bölükten ayrı kalan birlikler dağılıp Selçukluların çevik hareketlerine karşı koyamadılar. Roman Diyojen yaralanıp atından düştü. Sonunda, güneş batarken Bizanslılar tamamen bozguna uğradılar. Hayatta kalanlar silahlarını bırakıp teslim olmak zorunda kaldılar. İmparator Roman Diyojen, Bizans

¹² Stratopedarchēs, bazen Stratopedarch olarak İngilizceleştirilmiş, MÖ 1. yüzyıldan itibaren yüksek rütbeli askeri komutanlarla ilgili olarak kullanılan ve 10. yüzyıl Bizans İmparatorluğu'nda uygun bir ofis haline gelen Yunanca bir terimdi.

imparatorluğu, tüm Hristiyan dünyası bir gün içinde hiç beklemedikleri ağır bir yenilgi aldı.

Alparslan büyük bir ganimetin sahibi oldu. Roman Diyojen gerekli olabilir düşüncesiyle yanında taşıdığı altın, gümüş, çeşitli değerli eşyalar, altın padişah arabası ile çadırlar, binlerce silah aracı, on binlerce at, sayısız silah tamamen Selçukluların eline geçmiş oldu.

Akşam Alparslan büyük savaş otağına Roman Diyojen'i getirtti. Oğuzların askeri tabipleri Roman Diyojen'in yarasını sarmıştı. Esir alınan imparator ilk başta öleceğini düşünüp çok korkmuştu. Daha sonra öldürülmeyeceğini içten içe sezmeye başladı. Sonra ise Roman Diyojen'i başka düşünceler rahatsız etmeye başladı. En başta, bundan sonra Hristiyan dünyasında öne çıkamayacağını düşünüp hüznüldü. İmparatorun savaşı kaybetmesinin tüm halkın savaşı kaybedeceğini anlamına geldiğini düşünmüş müydü? Kalabalık ordusuyla Sivas'a geldiğinde stratejistlerden Niki-for'un Selçuklular peş peşe zaferler kazanan düzenli bir güç ve onlar bizi yenebilir şeklindeki uyarısına kulak asmayıp nihayetinde bu duruma düşmüştü. İşte şimdi onun kalbini iki kötü şey, pişmanlık ile üzüntü acıyordu. En azından Selçukluların gönderdiği elçiye düzgün cevaplar verip anlaşma yapsaydı, bu kadar rezil olmayacaktı!

Roman Diyojen çaresiz gidip otağa girdiğinde altın tahtta oturan Alparslan onu güleryüzle karşıladı. Paspırlak altınla kaplanan otağ içinde mutlu sultanın kendisi de altınla kaplanmış gibi göründü imparatorun gözlerine. Alparslan tam bu sırada padişahların da başına beklenmeyen felaketlerin gelebileceğini, daha düne kadar özgürce hüküm süren bir halkın seçtiği insanı hor görmenin gereği olmadığını ve esir düşenin horlanması gerektiğini düşünüyordu.

-Diyojen... dedi Alparslan usulca, hiç kimse anasından padişah olarak doğmuyor, padişah olsa da bu fani dünyada sonunun nasıl olacağını bilemiyor. En hüznü tarafı, anlaşmaya yanaşmadınız. Anlaşıp birlik ve beraberlik içinde yaşayan komşulardan olur, bu kadar kan dökmemiş olurduk. Bu savaşı ben de kaybedebilirdim, fakat Oğuzların askerlik geleneği buna yol vermedi. Beş altı ay yol alıp yorulan askerlerinizi ölüme ittiniz. Bizim anlaşma teklifimizi bahane edip bu zavallıları niçin dinlendirmediniz? Askerde tek bir güç var onu her şeye harcayabilirsiniz. Eğer zaferden zafere koşuyorsa askerleriniz ruhuna ruh katıp yorulduğunu anlamadan bu kadar yol yürüdüğünü de unutturdu. Siz ise yol boyu askerlerinize sadece yorgunluk ve yemek verdiniz. Bu askerlerin düşman için biriktirdiği gücüne zarar verdi. Ben size sadece elli bin atıyla karşı koydum...

Roman Diyojen başını kaldırıp Alparslan'a şüpheyle baktı.

Sultan sözüne devam etti.

-Samimi söylüyorum, ne kadar kadın dul, ne kadar çocuk yetim kaldı. Biz sizin düşündüğünüz gibi sadece kan dökmeyi amaçlayan insanlar değiliz. Saldırıya geçen düşmanı yenmek için en iyi askerlerim şehit oldu. Zafer onların yerini doldurabilir mi? Bizim şimdiki hedefimiz Konstantinopolis'e gitmek. Ne olursa olsun sizin oradaki adamlarınız sizden daha güçlü olduklarını göstermek istiyorlardır, intikam almaya çalışacaklardır. Daha fazla kan dökülmesini önlemek lazım.

Roman Diyojen aniden uyanmış gibi tekrar başını kaldırdı. Sızlayan yarasının sancısından yüzünü buruşturup azap içinde konuşmaya başladı

-Öyle yapmayınız, sizden rica ediyorum. Anlaşalım...

-Hmm... Alparslan imparatora ilgiyle bakar gibi oldu. – Siz anlaşmayı payitahtımız Tahran'da yapalım demiştiniz.

-Bu kismet değilmiş, dedi Roman Diyojen.

-Yenseydiniz öyle yapardınız, doğru mu?

-O zaman, dedi imparator usulca, Tanrının buyruğundan ikimiz de kaçıp kurtulamazdık!

-Hmm, dedi tekrar Alparslan, sizler zafer kazandığınızda kaybeden tarafın kökünü kurutursunuz. Yenildiğinizde ise kendi düşüncelerinizi, isteklerinizi dayatırsınız. Sizler sadece kendinize merhametlisiniz.

Diyojen başını kaldırıp tekrar yere baktı.

-Bu söz sizin için de geçerli, diye mırıldandı. İstedığınızı alın, sadece anlaşmanın orada olmasını rica ediyorum.

Alparslan çaresizce başını salladı. Savaşmak başka bir şey, ama padişahın da padişah gibi ölmesi gerekiyor düşüncesi geldi aklına.

Sultan kabul ettikten sonra ertesi gün anlaşma sağlandı. Anlaşma üzere Bizanslılar altın liralarını Selçuk imparatorluğuna her yıl ödeyecek oldu. İş yüzünde Bizans Selçuklulara bağlandı.

IV. Roman Diyojen Konstantinopolis'e gider gitmez muhalefette olan önceki hanedan Fukalar tarafından, buradaki az gelmiş gibi, iki gözüne de mil çekildi. O tercih ettiği şansız ölümüne sadece bir yıl sonra kavuşabildi.

* * *

Selçuk imparatorluğunun doğusundaki Batı Karahanlıların hanı, Alparslan'ın damadı Şemsülmülk bundan dört yıl önce Oğuzların Harezm'i ele geçirmesinden korkup sonunda bir gün Selçuklular ile savaşıacağını düşünerek gizlice hazırlık yapıyordu. Ortadaki dünürlük diplomasisinin tadı kaçmış, Malazgirt'teki Alparslan'ın büyük zaferi Karahanlıların güvenlik tedbirlerini artırmıştı. Sonunda bu şüphede gerçeğe dönüşüp Malazgirt zaferinden sonra Alparslan Karahanlıların eskiden beri Oğuzlara açıktan veya gizlice dış bilediklerini, Selçuklular Gaznelileri doğuya sürdüğünde onların yönetimindeki Maveräünnehir'i kendilerine bağladıklarını düşünmeye başladılar. Danışman vezir Nizâmülmülk Alparslan'ın düşüncesini anlayıp onun Orta Asya'ya düzenleyeceği seferi biraz geciktirmesini rica etti. Fakat, Alparslan bunu onaylamadı. Başanı sallayıp, en kavgalı devir bu dedi. Onlarca kanlı savaş Alparslan'a sadece debdebe getirdi. O savaşı kaybetmenin ne olduğunu bilmediğinden bu seferki Maveräünnehir ile Orta Asya'yı fethedeceğinden en ufak bir şüphesi yoktu. Alparslan Batı Karahanlıların Gazneliler ve Bizanslılardan daha güçlü olmadığını düşünüyordu. Düşüncesini faaliyete geçirmek isteyen Alparslan Batı Karahanlıların merkezi Semerkand'ı, zengin şehir Buhara'yı genel olarak Maveräünnehir ile Orta Asya'yı bir an önce fethedip kendisi hayattayken Selçuklu imparatorluğunun doğu sınırının güvenliğini sağlamak için iki yüz bin askerini hazırlayıp doğuya doğru sefere çıktı.

Alparslan inci ve yakutlarla bezeli altın nakışlı sultan elbisesi ile askerlerinin ortasında mutlu bir şekilde gidiyordu. Dışarıdan bakan bir insan sayısız askerleri hesaba katmadığında onların bir ava gittiğini düşünebilirdi.

Oğuz atlılarının öncü birlikleri Karahanlıların sınırı olarak kabul edilen Amuderya'dan geçip karşı kıyıya adım atmaları ile birlikte karşılıklı bir grup Karahanlı askeri gördüler. Altı budaklı ardıc resmi nakışlı kırmızı kumaş bayrak dalgalanıyor. Oğuzları şaşırtan bu ürkmüş grup bir anda toparlanıp ok atımı mesafeye ilerledi ve yaylarını gerip ok atmaya başladı. Ak boz ata binen sarıklı biri grubun sağ ve sol taraflarına atını sürüp askerlerine buyruk veriyor gibiydi. Bunlar Amuderya'nın bu noktasındaki sınır muhafızları idi. Oğuzlar bir süre duraksadı. Aralarından onları kendilerine denk görmeyen alaylı sesler de duyuldu. Bir ara bunlar ak boz atlı serdarın önünde savaş nidaları çıkararak birdenbire Oğuzlara karşı saldırıya geçti. Gülünesi derecede az olmalarına rağmen Oğuzlara korkusuzca ölümü göze alarak saldırdılar. İki taraftan da ölenler ve yaralananlar oldu. Bir süre geçtikten sonra Karahanlılara arkadan hiçbir yardım yetişmedi. Oğuzlar çoğunlukta olduğundan hızlıca canlı kalanları ablukaya alıp esir aldılar. Boz atlı serdar Cusupbek de esir düştü. Savaş meydanında yatan Oğuzlar ile

Karahanlıların ölüleri ve yaralıların hali görenleri dehşete düşürdü. Bu planda olmayan bir işti.

Alparslan Amuderya'dan geçerken olayı duyunca çatışmanın yaşandığı yere bakıp Karahanlıların cesaretine şaşırdı. Sultanın görkemli otağı dikilip bu kötü olay hakkında her kafadan bir ses çıktı. Oğuz askerleri ise nehirden geçmeye devam etti.

Alparslan'ın buyruğuyla Cusupbek otağa getirildi. Üstünde yırtık pırtık bir cepken, belinde kayış, yalınayak, dışarıya doğru biraz fırlamış gözleriyle ardından dürtmedikçe öne çıkmayacak biri gibi görünüyordu. Alparslan bağlı kollarını çözdürdü. Askerlerinin de kendisinin de cesaretinden memnun olan sultan şefkatli bakışları altında tebessüm etti.

-Adamlarını iyi eğitmişsin, dedi sultan samimi bir şekilde. Böyle adamlara nadiren rastlanır, her türlü inadin da bir muradı olmalı. Ortak dil bulup özel bir isteği varsa yerine getirip güvenilir iyi bir serdarlardan olma ihtimali var diye düşünmüştü sultan.

Cusupbek çakmak gözleriyle Alparslan'a baktı:

-Hunhar, kudurmuş it!

-Ne diyor? Alparslan afallayan Oğuz serdarlarına baktı. O böyle bir cevap beklemiyordu. Ağırbaşlı davranmaya çalıştı. Karahanlıların böyle küçük yaramazlarıyla kimbilir daha kaç kere karşılaşacaktı?!

Cusupbek bunlarla hiçbir işi yokmuş gibi otağın sağına soluna bakıyor, birazdan patlayacakmış gibi sağlam duruyordu.

-Cusupbek, sana... hmm, kardeşler iktidarının ne farkı var? Güzelce karşılasan, Karahanlı olur mu biz olur muyuz, kendi bölgede hükümünü sürdürürdün. Bize senin iktidarın lazım değil.

-Ben senin gibi iki yüzlü bir haramzade değilim. Onunla bununla yatan fahişe bir kadın değilim! Daha dün kaçan Oğuzun eşkıyası değil miydin, dedi yüksek sesle Cusupbek. – O kadar er olsaydın, Türk atalarımızın geleneklerini korurdun, akrabalarına saldırıp kan dökmezdin! Urumu yendim diye övünüp şimdi de bize geldin kan koklatıp. Senin ölümün olacak bu!

Alparslan Oğuzlara şöyle bir bakıp kılıcını çıkarıp başını almaya hareketlenen muhafıza gözü düştü. “Yapma!” der gibi el hareketi yaptı.

-Biz dağılan Türk boylarını bir araya getirmek istiyoruz, bunun neresi kötü? Senin söylediğin gibi biz kaçıp hayatta kalmaya çalışırken Karahanlılar bizim sırtımızı mı sıvazladı? Neden bahsediyorsun?! Sen bu sözle-

rinle başına nelerin geleceğini düşündün mü? dedi Alparslan biraz sert bir ses tonuyla.

-Düşündüm, seni de düşündüm!, Cusupbek biraz gerilip göz açıp kapayıncaya kadar hayrete düşürecek bir çeviklikle koynunda gizlediği hançeri alıp Alparslan'ın göğsüne sapladı. Onun böyle bir harekette bulunacağını hesaplamayan muhafızlar onu tutmaya yetişemedi. Rahat oturan Alparslan da kendini koruyamadı.

Ay balta ile Cusupbek'in başı ikiye ayrıldı. Bir çırpıda Oğuzlar onu parçalayıp kemiklerini sağa sola fırlattılar.

Yaralı Alparslan birkaç kat has İran halısı ile kuş tüyünden hazırlanmış yatağına yatırıldı. Başında dört dönen tabielerin gayretlerine rağmen giderek bilincini yitiriyordu. Gözü kararan asil er bir süre acı çektikten sonra başını biraz kaldırıp gizemli bir sözü zorla fısıldadı:

-Öz, özdön...

Sonrası sultan hiçbir şey söyleyemedi ve gözlerini yumdu.

Yüz binlerce insanın kaderini çizen cengaverin kendi kaderine gücünün yetmediği, ölüm geldiğinde tamamen yalnız ve çaresiz kaldığını bininci defa hissettiren değişmez hayat kanunu tekerrür etti. Birçok şey görüp bilen Oğuzlar yakalarını tutup, ulu kudret huzurunda çaresizlik içinde hüznelerini tüm kalpleriyle hissettiler. Büyük üzüntüye düşen askerler Alparslan'ın naaşını elleriyle deli deli akan Amuderya'dan uzun sıralar halinde geçirmeye başladılar. Alparslan'ın naaşı Merv'e defnedildi.

Ülkesini canından çok seven Cusupbek'in bu cesareti Selçuklu Türklerinin Maveräünnehir'e girmesini on yedi yıl geciktirdi. Bu, Cusupbek öldüğünde doğan çocuğun (Selçuklu gelene kadar) yay germeyi öğrendiği manasına gelir...

BİR TUTAM TUZ

Derenin ikiye ayrıldığı noktaya yakın sazlıkta büyük otların arasında kalmış bir evde civardaki tek Kırgız aile yaşıyordu. Çok eskilerden kalmış çiftçi Uygurların yaptığı yamaca dönük basık damlı bir evin kalıntıların dışında bugünlere ulaşmış dört Uygur ailenin eski evleri de bulunuyordu. Şehir uzaktaydı. Fakat alışılmış bir adet olarak şehre gidip gelen yayan pazarcılar çok da zorlanmıyordu.

Halkın söylediğine göre eski zamanlarda Isık Göl Kırgızları buralara kadar gelmişler ve sonra da geri dönmüşler. Anlatılanlara göre Kelginbay adındaki bir adam ailesiyle burayı kendisine memleket edinip yerleşmiş. O zamanlarda Kelginbay otuzlu yaşların ortalarında genç biriymiş, ama ciddi bir şekilde tifoya yakalanmış. Bu sebeple yola çıkmaya hali olmadığından hanımı Oymokçon halktan ayrılıp önce kocasını iyileştirmeye karar vermiş. Böylece onlar yad elleri kendilerine memleket edinmeye mecbur kalmışlar. Kelginbay'ın akrabaları gerekli olabilecek masraflar için hazırlık yapmışlar.

-O, Oymokçon! Kocam diye eteğinden tutup kaldın. Acısını göstermesin. Atalarımızın ruhu korusun, kocanı halkın arasına kat, diye dua ettiler.

Kelginbay'ın kaderi Oymokçon'a bağlandıktan sonra kaynatası sakalından süzülen gözyaşları içinde herkesin önünde şöyle der:

-Şu dünyada tek çocuğumdu, o artık sana emanet! Yaradan bana kendi halkım arasında ve kendi toprağında göçmeyi nasip etsin. Yaşlandığımda Allah beni halkımdan ayırmasın. Torunumu ananın eteğine bağla evladım, koklayım durayım...

Oymokçon emzirdiği bebeğini kaynanasına verip gözyaşlarını insanlardan gizledi.

-Bu şifalı otu sakla, diye kaynatası bir çıkın verdi, ansızın bir şey olursa suda ezip ağzına damlat. İyileşince eline tutuştur.

Toplanan Kırgızlar memlekete doğru yayan yola çıktılar.

Böylece, beti benzi morarmış, dudakları kuruluktan çatlamış halde inleyerek yatmakta olan Kelginbay tek destekçi ve bakıcısı Oymonçon'un elinde kalmış oldu. Oymokçon var gücüyle hasta kocasına bakmaya başladı. Mahmur gözlerinden yaşlar damlıyordu, kocasının başını dizlerinin üstüne yatırıp gecelerce gözüne uyku girmedi.

Sıkıntılı günler geçip gitti.

Saçları dökülmeye, yanakları sarkmaya başladığı sırada Kelginbay kendine geldi. Her gün bir çaydanlık sıcak su içip damarları belirginleşmiş ince parmaklarına bakarak uzun süre hasta yattı. Hastalığın azabından kurtulup iştahının yerine gelmesi iki ayı buldu. İyice iyileşip memleketine göre dönmek istediğinde artık çok geçti. Sınır kapatılmıştı. Kelginbay kanunlara uydu ve işte bu su kenarındaki dört duvarın çatısını kapatarak çaresiz uzun yıllar burada yaşadı.

Aradan yaklaşık otuz sene geçip Kelginbay epey yaşlandığında başına onulmaz bir felaket geldi.

Kuomintang (Çin Milliyetçi Partisi) cellatlarının iktidarda olduğu yıllarda halkın büyük bir çoğunluğu tifo hastalığına yakalanmıştı. Çok fazla ölüm oldu. Şehrin etrafındaki tepelikler mezarlarla doldu. Ölümler arttıkça zembillere konulan cesetler iki kişi tarafından taşınıp rastgele gömülmeye başlandı. Kefen bulunmadığı için yorganları ve çarşaflarını kullandılar; onlar da kalmayınca ölüleri hasırlara veya yaş yoncalara sarıp gömdüler. Bu felaket dini de etkiledi; dualar, başsağlığı dilemeler, yemek yemeler tamamen unutuldu.

İşte bu ağır afet yaşlı Kelginbay'ın hanımı Oymokçon'u da etkilemişti. Zavallı ihtiyar hanımını çarşafa sarıp toprağı verdi. Mezar kazarak geçimini sağlayan kişi ile ihtiyarın komşusu ve kendisi toplam üç kişi Oymonçon'u defnetti. Hanımını defnettikten sonra Kelginbay mezar başında uzun süre mırıldanarak oturdu. Yaklaşık kırk yıl birlikte ömür sürdüğü eşiyle sonsuza kadar ayrı kalacak olmak kolay mıydı? Hayat arkadaşının tüm hal ve hareketleri ihtiyarın gözünün önünden geçip gidiyordu. Gerçekte ihtiyar sadece hayat arkadaşıyla değil, hayatın sıcak koynuyla da vedalaşıyordu.

Sebatkâr ihtiyar mezarın başından kalktıktan sonra üzerindeki tozu toprağı silkip gözyaşını avucuyla sildi ve evine doğru yürüdü.

İhtiyar döndükten sonra evin dört bir tarafına göz gezdirdi. Gözüne ilk hanımının askıda duran yeşil kumaştan elbisesi ilişti. “Ah, Allahım! Bu yalan dünyada benim gibi bahtsız biri daha var mıdır?! Halkı yutan tifo belası benden neden çekindi ki?!” diye düşündü. Bu soğuk görünen evde artık kendisinden başka hiç kimsenin olmayacağını düşününce dayanamayıp ağladı:

-Allahım, al artık emanetini! Artık hor görme!

Gözyaşları ihtiyarın sakalından süzülüyordu, ihtiyar uzun uzun ağladı. Ancak yavrusu ölen bir deve bu kadar ağlayabilirdi.

Eğer insanlarda umut olmazsa o zaman hiçbir şeyin çaresi bulunamaz. Hayat ne kadar acı verse de tüm bu acı ve sıkıntılar umut ve zaman önünde güçsüzdür. İhtiyar Kelginbay kalbini yakan bu acıyı gözyaşlarıyla yıkayıp temizlemek ister gibiydi. Biraz kendine gelip aklını başına toplamaya gayret etti. Kendi kendine başsağlığı dileyip umutlandı.

Bahtsız insanlar dahi kendi hayatını düşünmeden edemez. İhtiyar Kelginbay da iyi gitmeyen hayatına düzen vermek istedi. Evin içindeki dağınık duran eşyaları topladı ve eski heybeye koydu. Sonra bir şeyleri daha topladı. Evin içini topladıktan sonra kötü minderine yayılıp oturdu ve cebinden küçük keseciği çıkarıp özenle çözmeye başladı. Kesecik içinde bir tutam tuz vardı. Kelginbay tuzu avcuna alıp birkaç defa dilini değdirip çok tatlı bir tat alıyormuşçasına tuzlu ağız suyunu arzuyla yuttu. Birçok zorlukla karşılaştığı zamanlarda bu bir tutam tuzu yalayıp çare bulmuş gibi kendini teskin etmişti. Memleketinin bir tutam tuzu ihtiyar Kelginbay'ın ömürlük koruyucusu, umut ve güven vericisi aynı zamanda özlem ile efkârının dağıtıcısı olmuştu...

Memleketine dönemeyip gurbetlerde yalnız kalan bir aile olarak Oymokçon sadece bir kız ve iki oğul dünyaya getmişti. Çocuklardan ikisi vefat etti, kader zavalı ihtiyara destek olsun diye birini sağ bıraktı. Çocuğun adı Eşbol idi. Eşbol şehirde okuyup öğretmen olduktan sonra ilkokulda öğretmen olarak işe başlamıştı. Fakat öğretmenliğinin üçüncü yılında Kuomintang polisi tarafından gözaltına alınıp hapse atıldı. Suçu, kendi vatani hakkında çocuklara iki defa kendi usulünce söylediği “Sovyet ülkesinden sizin gibi çocuklar yaz tatillerinde Kırım adlı yere gidip tatil yapıyorlar. Boyunlarına kızıl boyunluk bağlıyorlar.” sözleriydi. Bu ise genç öğretmenin sadece dergilerde gördüğü resimlerden öğrendikleriydi. Kuomintang ajanları o dönemlerde tam da bu şekilde konuşan kişileri arıyor, bilgi taşıyordu ve bunu kendilerine meslek edinmişlerdi. Eşbol Sovyet halkı hakkındaki o “ders”inden sonra beşinci günün gecesinde silahlı polisler tarafından tutuklanmıştı.

O zamanlar azınlık halkların en okumuşu ancak öğretmen olabiliyordu. Fakat bu meslekte Kuomintanglı Çinliler çalışmadığı için kendi milletinden alıyorlardı. “Hayvanlarınızı güdün, ekinlerinizi ekip keyfimize baksanıza. Mektep sizin neyinize? İnsanlar eğitimsiz de ömür sürebilir!” sözleri açık açık konuşuluyordu.

Öğretmenler için adım başı tuzaklar vardı, biri olmasa diğeri mutlaka bu tuzaklara düşüyordu. Onların yerine tecrübesiz ve eğitimsiz kişilerden; örneğin molla ve sofular getiriliyordu. Kuomintangcılar eğitim işlerini

bu şekilde çıkmaza sokuyordu. Geceleri öğretmenlerin evleri silahlı polislerce basılıyor, bazen de öğretmenler ortadan kayboluyordu.

Kuomintang polisi geldiğinde Kelginbay çocuğundan ayrılacağını hissederek oğlunu okuttuğu için kendine lanetler okuyor, yatağında sesizce oturuyordu.

Askerler av köpeği gibi koklayarak evdeki tüm kağıtları almıştı. Sonra emirler verilmeye başlandı:

-Kalk, giyin!

Komutan bu sözleri söylemeye çok alıştı.

Eşbol hiç acele etmedi. Ağır ağır giyindi. Kendi öğretmenlerinin ardından dönüşü olmayan bir yere gittiği hissediyordu “Artık vedalaşmak için şu andan itibaren anne ve babamı bir daha göremeyeceğim bir yere gitmek için hazırlanıyorum.” diye düşündü. Ne olsa da giyinip kapıya yöneldi. Yataktan başını kaldırıp ölü gibi yatmakta olan Oymokçon ağlamaya başladı.

“Eşen” dedi Kelginbay telaşla, o oğlunu böyle diyerek şımartırdı. “Gitme, dur!”

Deminden beri endişe içinde duran zavallı anne Kelginbay’ın sesinden güç alıp çığlık atarak yerinden kalktı ve gidip Eşbol’un boynuna sarıldı. Evin içi insanın dayanamayacağı ağıt ve çığlıklarla doldu. Kelginbay gözlerini kaçırıp gözyaşlarını sildi. Eşbol güçlü ve sağlam karakterli bir delikanlıydı. Ne zaman ne yapması gerektiğini iyi bilirdi.

-Canım annem, ağlama, sağ kalırsam mutlaka geri dönerim, diyerek annesinin gözyaşıyla yıkanan yüzünü öpmeye başladı. Annesinin az da olsa yüreğine su serpilmiş oldu.

Yaşlı Kelginbay sakalından süzülüp giden gözyaşlarıyla akıtarak “Yapma böyle, sağsalım dönmesini dile. O çıkın nerede? Tuzdan daha yüce bir şey yoktur. Tuzu tatsın, nasip olursa geri gelir.” dedi. Fakat çıkını gidip kendi aldı.

-Eşen, işte bu tuzdan bir tutam at ağzına. Atalarımızın soyu bu tuzla sürdü. Memleketimizin tuzu!

Bu sözler ağzından çıktıktan sonra Kelginbay biraz sakinleşmişti. Gerçekten de bu yüce tuz Eşbol’u nerede olursa olsun her zaman koruyup kollayacak ve sağsalım geri dönmesini sağlayacak gibi hissedildi. Eşbol vedalaşma sırasında babasının kadim inancına itiraz etmedi. Tuzu eline aldıktan sonra bir parçasını ağzına attı ve yuttu.

Zavallı annenin elleri Eşbol'un boynundaydı, o ağlamakta olan anesini biraz kendinden uzaklaştırıp gözyaşlarını avcuyla sildi ve Kuomintangcılar önüne geçti. Bacaklarını zorlayarak eşikten geçti. Ev içindeki ağıtlar iyice yükseldi.

Bu olaydan bir yıl geçmeden bütün şehirde tifo hastalığı yayıldı.

Şimdi Kelginbay şefkatli eşi Oymokçon'u kaybedip bu ıssız evde tek başına kaldı.

Kelginbay eşini defnetmesine yardım edem Uygur komşusunun eve girdiğini farketmeden oturuyordu. Komşusu da kendisi gibi kara sakallı merhametli biriydi.

-Elhukmi lilla! dedi komşusu ihtiyarın yanına oturup. -Sabırlı ol Kelginbay. Kötü günde kötülük mal yokluğunda değil, baş yokluğunda görünür. Allah Eşbol'u sağsalım görmeyi nasip etsin. Elimizde büyüyen delikanlıdı, sağ ise ve bu hastalıktan kendini koruyabilmişse bir gün çıkıp gelir. Sebatkâr ol, yemene içmene ve sağlığına dikkat et biricik oğlunun sağlığını dile. Kirlilerini bizim çocuklara yıkatırsın. Ölenin ardından ölünmez. Kıs-
met ise bir gün halkına da kavuşursun.

Yaşlı Kelginbay hüznü dolu kalbiyle bu sözleri sessizce dinledi.

Mutsuzluğun da bir sınırı var. Sırası geldiğinde o da kendi rızasıyla mutluluğa yerini bırakması gerekir. Hayatın bir sırrıdır bu. Kelginbay'ın hanımı öldükten sonraki yıl durum şaşırtıcı derecede değişti. Öfkeli azınlık halklar iktidarın zulmüne karşı isyan etmeye başladı. Kuomintangcılar deliklerine kaçan yılanlar gibi gizlenmeye başladılar. Fakat tarihte halkın gücünü hiçbir zaman duvar engelleyememiştir. Ayağıyla yürüyüp burnu ile nefes alan herkes mücadele katıldı. Eline dirgen, çapa ne bulursa alan halk elinde yeni silahları olan Kuomintang askerlerinin karşısına çıkıp iflahını kesti. Halk birlikleri düşmanın silahlarını ele geçirip zafer edasıyla ilerledi. Bağımsızlık hareketi memleketin dört bir yanına yayılıp bir aya içinde İle bölgesi tamamen halk birliklerinin eline geçti. Milli bir ordu kurulup Altay, Tarbagatay bölgelerinde zulüm gören kardeş halkları da bağımsızlıkları için yardım gönderildi. Bu olay, dünyada faşizmin yıkıldığı ünlü kırk beş yılının başında meydana gelen olaylardı.

İhtiyar Kelginbay tek başına yaşasa da hayat hızlıca akıp gitmekteydi. Hüznü az da olsa geçiyordu. Kalbindeki sıkıntılar Kuomintangcılar ile birlikte yok olmaktaydı.

Böyle güzel günlerin birinde Kelginbay'ı sevindirecek bir olay oldu. Kuşluk vaktinde asker üniformalı tanıdık olmayan bir delikanlı eve çıkageldi.

-Kelginbay amcanın evi burası mı?

-Evet, kurban olduğum, diyerek zavallı Kelginbay yerinden kalktı. Onun evini son zamanlarda kimse gelip sormamıştı.-İhtiyarlığın gözü çık-sın, sen kimsin oğlum?

-Soyadım Caparov.

-Ha, Kırgızsın o zaman?!

Gelen delikanlı göğüs cebinden bir fotoğraf çıkarıp ihtiyara uzattı.

-Tanıyor musunuz?

Kelginbay resmi görüp ağlamaya başladı. Bu resim Eşbol'un resmiydi. Kendinden geçen Kelginbay resme bakıp bakıp küçük bir çocuk gibi ağlıyordu.

-Ağlamayın amca. Binbaşı Eşbol Kelginbayev hükümet komiseri oldu. Kuomintangcılar cezalandırıyor. Meydandan uzaklaştığımızda bu resmi verip selam söyledi. Babam sağ ise resmimi ona götür. Eğer değilse, annem vardır, anneme ver.” diye emanet etti, dedi Caparov.

İhtiyarın kalbindeki evlat hasreti başı sisli dağ zirveleri gibi belirsizleşmişti; şimdi ise kerametli bir rüzgâr çıkıp sisi dağıttı ve ihtiyarın kalbindeki hasret aydan daha açık görünmeye başladı. Önceleri umudu yoktu, şimdi umut ile inanç hislerini zavallı ihtiyar kaldıramayacak duruma geldi.

-Amcacığım, dedi delikanlı yavaşça, hadi çok endişelenmeyiniz. Oğlunuzun sağ olmasına sevininiz. Ben de Eşbol gibi Kuomintangcılar tarafından hapsedilenlerden biriyim. İçinde Eşbol'un da olduğu mahkumu ayaklarına zincir, ellerine kelepçe bağlayıp götürdüklerinde üç askeri öldürüp zincirlerini kırıp dağlara kaçmıştık. Sonra gidip isyancılara katıldık. Böylece artık Kuomintangcılardan intikam alıyoruz. Bizim durumumuz bu. Sağlıcakla kalın!

Kelginbay aceleci bir şekilde Caparov'un kolunu tuttu:

-Ağzına kurban olayım, ağzına bir tutam tuz vereyim. Geri dön-mene güç kuvvet olur.

Elleri ayakları titreyen ihtiyar Kelginbay bir şeyler bulmak için ortalığı karıştırıp soru sormaya başladı:

-Eşen bir kere gelemmez mi?

-Şimdilik gelemmez.

-Hangi boydansın, kimlerdensin oğlum? Bizim Isık Göllüsün demek. Eşen ben sağken bir gelip gitsin, diyerek delikanlıya bir parça ekmek yedirdi.

Fakat oğlunun üzülmelerini istemediğinden annesinin öldüğünü söylemedi. “Annen de baban da sağ de oğluma!”

Sonra askeri uğurladı.

“Ah, kutsal memleketimin tuzu. Eşenimi korumuş. Dirilmiş ölmüş-lüğüm, yanmış sönmüşlüğü gerçek olsun! Ah kutsal memleketimin tuzu, şimdi artık oğlumu evine sağsağlim ulaştır.” diyerek evde tek başına bel bağını boynuna dolayıp, iki eliyle yakasını tutarak uzun süre mırıldandı...

Kelginbay yerinden kalktıktan sonra hüznüne her zaman ortak olan komşusunu bu güzel haberdan mahrum bırakmamak için ihtiyar Uygur’un evine doğru yürüdü.

Aylar geçip gidiyordu.

Yemeye içmeye, giyinmeye kuşanmaya başlayan halkın refah seviyesi yükseliyordu. Sağnak yağış getiren kara bulutlar gibi her yanı kaplayan cehalet ve zulüm ortadan kayboluyordu. Özgürlük için harekete geçen geniş halk kitleleri ellerine silah alıp meydanlara akıyordu. Özgürlük için delikanlı yiğitler meydanlarda kanlarını döktüler. Kuomintangcıların yuvasına dönüşen Cinhı adlı yerde dökülen kanın haddi hesabı yoktu. Milli ordu halkın bağımsızlığı için bir adım dahi geri atmadan ilerledi. Sonunda Ürümçi’nin büyük kapıları açılıp Cinhı Kuomintangcılardan temizlendi. İşte bu büyük çarpışmada bizim Eşbol da şehit düştü. Halkın bağımsızlığı için mücadele edip bağımsızlığın sınırlarını Cinhı’ya kadar genişletti ve oranın sonsuz bekçisi oldu. Eşbol’un cenazesine tüm tabur katıldı ve onu defnetti. Onlarca tüfekte ateş ederek Eşbol komutana duydukları saygıyı ve hüznü gösterdiler.

Zavallı ihtiyar oğlunun ölüm haberini alınca bayılıp yere düştü. Komşusu su serpip kendine geldiğinde olan bitene inanamıyor halde hüznle yerinden kalktı.

-Aslanım, oğlum! Çılgılık atarak yeniden bayılıp yere düştü ihtiyar.

Yanıdakiler gözyaşlarına boğuldu, hüznü ihtiyarın acısına ortak oldu. Uzun yıllar kaygı ve endişe ile yaşayan ve bunlara dayanan ihtiyar bir gün içinde çökuverdi. Saçları ağardı, yanakları çöktü, eskisinden daha kötü halde yatağa düştü. Kimi kimsesi kalmamıştı.

Ertesi gün Uygur komşusu gariban ihtiyarı evine getirip evin sağ tarafından yer verdi. Artık dünyada görececek bir şeyi kalmayan, gömülme vakti gelen ihtiyarın durumuna üzülmeyen kimse yoktu. Kelginbay bazen sağlıklı gibi görünse de genelde bunamış gibi konuşuyordu. Fakat tuzun olduğu çıkını yanından hiç ayırmıyordu.

-Dün, Eşenim geldiği için acım dinmiş. Halkımızın yanına gidecek gibiyiz. “Baba, hadi halkımızın yanına gidelim, acı ve hüzünden kurtulalım. Tuzunu bölüşüp yiyelim.” dedi Eşenim yanıma gelip, dedi ihtiyar.

Bazen bilinçsizce söylediği sözlerle karıştırarak hayat hakkındaki fikirlerini de eskiri gibi söylüyordu:

-Benim en büyük dileğim Eşen’in elinden tutup halkımızın yanına götürmekti. Şimdi göbek bağımın kesildiği kirlilerimin yıkandığı yere gidiyorum, diyerek elindeki tuzu gösterirdi. – İşte bu, Isık Göl’ün, benim memleketimin tuzu. Ah kurban olayım Uygur kardeşler, Eşenimi ve beni uğurlayın. Bizi memleketimizin tuzu kendine çekiyor. Kaç defa aç kaldığımda bu tuzu yalayıp oturdum, kaç defa zor günlerde yanımda taşıyıp gönlümü sakinleştirip güç almıştım. Bu tuz yanımda olduğunda halkımın ve akrabalarımın yanındaymışım gibi hissediyorum. Ben memleketimizi özleyip husalandığımda bu tuzdan biraz yalayıp özlemimi gideriyorum. Benim için dünyada bundan daha değerli bir şey yok. Halktan ve memleketten ayrı kalmaktan daha büyük bir dert yoktur. Ben ulağın kamçısını yedim. Zenginlerin zulmünü gördüm, yoksulluğu yaşadım ama hiçbir zaman ölür müyüm diye korkmadım, sadece memleketimi bir gün geri göremeyeceğim diye korktum hep. Ben çektiğim çileye üzülmедim, halktan ve memleketimden ayrı kaldığıma üzüldüm! Ah kardeşlerim, bizi uğurlayın nolur. Memleketimin tuzu bizi ata topraklarına çekiyor...

Bu şekilde Kelginbay yemeden içmeden kesildi, üç gün geçmeden bir deri bir kemik kaldı.

Bir gün sabah vakti Kelginbay’ın yatağında cansız yattığını farkettiler. Uzun yıllar endişe, ızdırap, hüznün ve özlem ile eriyip giden zavallı ihtiyarın çileli hayatı sona ermişti. Onu cansız bulan hayırseverlerin söylediğine göre ihtiyarın ağzında memleketinin tuzu var imiş!

EBEGÜMECİ

Her zaman sabah serinliğinde özenle yetiştirdiğim Ebegümecime insanlarda olan büyük şefkati yansıtmayı kendime görev edinmiştim. Çok önceden, Ebegümecinin yaprakları yabani olarak başgösterdiğinde açacak çiçeğini özünde gizlediğini görmüştüm. Sınırını aşmaya başlayan bencilliğim onu bundan daha önce görmem için beni zorluyordu. Böylece, ona berrak dağ sularının şırıldayarak aktığı arklarımın kıyısında yer vermiştim. Birçok ders çıkarıp rahatça çiçeklerini açsın dedim.

Kökleri derinlere inen bu Ebegümecinin yaz mevsiminde ilk defa çiçek açtığı an hatırimda.

Epeyce bekleyen Ebegümecinin çiçek açmasından önce (doğanın ustalığına bakınız) uzayıp giden yeşil yapraklarının diplerinde ilk tohumlar ortaya çıkmaya başladı. Bu tıpkı ekmeği ağzına doğru koyan küçük oğlunun dudaklarına benziyordu. Elbette bu Ebegümecinin ömründeki en önemli şey! Her gün gelip onun çiçek açmasını çaresizce beklediğim için yanında biten yabani otları temizledim, çapa ile diplerini açtım. Kendi haline bıraksak insana faydası olmayan hemen kök salan ve çiçeğin beslenmesine ortak olan eski otların umursamadan büyüyüp gideceğini iyi biliyorum. Gerçekte de yabani otlara bakınca bize faydalı otların yetişmesini daha çok bekleriz.

Gün geçtikçe büyüyen tohum gözüme daha canlı, daha alımlı görünüyordu. Hatta benden bir şeyleri kıskanırcasına küçükçük yapraklarıyla gövdesini gizlemeye çalışıyordu.

Bir gün arkın berrak suyuyla elimi yüzümü iyice yıkadım ve alışkanlığım üzere Ebegümecime geldim. Aman Allahım! Onun önceden tohumcuklanan ucundan beyaz çiçek çıkmaya başlamış. Bu benim için bahse değer bir şey oldu. Çok nazik bir şekilde titizlikle yapılmışçasına bu beyaz çiçek üzerine titrediğim Ebegümecimin ilk zaferi gibi görünüyordu ve çoktan unutulmuş bazı şeyleri hatırlattı bana. Belki ben bu dağ eteğinde benim için en değerli olan dünyaya anadan üryan geldiğimde evimizin etrafında çiçeklerini açmış Ebegümeciler vardı. Belki bu o zamanki Ebegümecilerin tohumudur. Bu doğru, kesinlikle doğru! Aklım ermeye başladığında aydın dünya buymuş demek diyerek küçük gözlerimle iki tarafıma bakınmışım. İşte o zaman bembeyaz çiçekleriyle bu Ebegümecinin ilk nesli gözüme çok güzel görünmüştü.

Ucundan biraz çiçek açan ilk Ebegümecime candan baktıktan sonra ona daha da âşık oldum. Çünkü o ümitlerimi boşa çıkarmayacağını kanıtladı.

Sonunda Ebegümecimin ilk çiçeği tamamen açtı. Kenarları işlemeli seramik kâseler gibi zarif ve şefkat dolu çiçek insanların gönlünü sarmaya hazırdı adeta. Benim emeğimi ondan esirgememem lazım. Etrafını temizlemem, yabancı otlardan kurtarmam lazım.

Epey günler geçtikten sonra kıvrıkcık yeşil yapraklar arasında sayısız çiçek açtı. Dört bir yana doğru bakan çiçekler güzelliğiyle tüm canlıların gönlünü fethetmeye başladı. Diğer küçük sapsar üzerinde de çiçekler açtı, böylelikle dağdan esen ferah rüzgârıyla salınan doğal çiçek demetleri oluştu. Giderek daha canlanan ve daha gürleşen demetler doğanın içinde sonsuz bir hayata doğru karışıp gitmek ister gibiydi.

Yaz yarılanmıştı, çiçekler iyice açıldı, fakat sevdiğim doğanın bahsettiği güzellikleri sergilemeye devam etse de solmaya başladığını farkettim. İlk açtığında getirdiği mutluluk hala yüreğimdedi. Kendisi her güce sahip doğanın sırrını iyi yansıttığından olsa gerek, çiçeklerinin solmaya başlamasına bakmadan hala canlı idi. Üzerinde gayret ve mücadelenin izlerini taşıyordu.

“Ben çiçeklerin nasıl açıldığını insanlara ilk olup gösterdim. Artık diğer çiçekler açılsın. Açmış çiçeklerden keyif alacaksınız bana bakın.” der gibiydi.

Benim aklımda ise “Sana gerçekten çok teşekkür ederim. Sen benim çiçeklere olan açlığını ilk olarak doyurdun.” düşüncesi oluşuyordu.

Bu fikrin genel bir fikir olmadığını da hissediyordum. Çiçeklerden bal alanların benim düşüncemle hesaplaşmaya vakti var mıydı ki?! Genelde, uçan bir arı konduğu çiçeğin nektarını emdikten sonra, artık onun bir lezzeti kalmadığını benden daha iyi bilir. Bunu kendi sevdiğim çiçeğe yapmam.

Bir gün, birçok açmış çiçeğin arasında aşağı doğru eğilmiş o benim birinci çiçeğim epey solmuş görünüyordu, artık ölmek üzereydi. Ne olsa da hala ona saygım sonsuz.

Bir süre sonra çalışmaya geldiğimde ilk çiçeğimin en sonunda top-rağa düştüğünü gördüm. Onun açtığı yerde yuvarlak bir “düğme” kalmış. Bir zamanlar çiçeğin dibindeki yapraklar şimdi yine bir şeylerini benden saklıyormuşçasına buruşmuştu. Onu kendi haline bıraktım o son defa birini kısıkanıyor gibiydi. Öte yandan sapın baş taraflarında yeni çiçekler açmıştı.

Güz geldi ve soğuklar başlamıştı. Sapın baş tarafındaki tomurcuklar nefes nefese açmaya çalışıyordu. İlk kar dağ başlarına düştüğünde de Ebegümecilerim özenle baktığım yerlerinde bembeyaz çiçeklerini açmaya devam etti. Bu görüntü bana bazı kişilerin saçına ak düşüşünü, çehreleri biraz

sert görünse de gönlü Ebegümece gibi açtığını anımsatıyordu. Gece esen soğuk rüzgara ve dolu ile karışık yağan yağmura rağmen Ebegümeciler önceki gibi açılıp uzaktan dahi farkediliyordu.

Acı pelin otları yapraklarını dökmüş sadece sarı sapları kalmıştı. Sabah her yere kırağı düşmüş, saksaganlar çak çak diye ötmeye başlamıştı. Buna rağmen Ebegümecimin son tomurcukları da çiçeklerini açtı.

İlk açılan değerli çiçekten beri dört beş ay geçse de, sap boyunca uzanan tomurcuklar sürekli yeni çiçekler açtı. Ebegümecinin güzelliğini ben hep mest etti.

Sonraki zamanlarda ilk açan kıymetli Ebegümecinin kökünde kalan yuvarlak “dügme”si olgunlaştığından ona yakın yeni tohumunu sağa sola saçmayı başardı. Bu, ilk olarak büyük bana bir sevinç vermesi dışında, gelecek sene daha birçok Ebegümecinin dünyaya gelmesini de sağlayacaktı.

Şimdilerde ise sapan en ucundaki tomurcuk çiçeğini açıp parıl parıl parlıyor. Bu benim emeğimin zaferi. Ne kadar kış gelse de bu Ebegümece ebediyen yaşayacak gibi. Gelecek yaz da Ebegümecimer açacak, halk arasında benim gibi çiçek sevenler de çıkacak, fakat göbek bağımın kesildiği toprağında gördüğüm ilk Ebegümecimin, ömrümün sonuna kadar gözlerimin önünde parlayacağına hiç şüphem yok!

KİBRİT

Çayın yerine yarpuz (yabani nane) kaynatarak içmek gönlümde bambaşka güzelliklerin oluşmasına sebep olurdu hep. Bir gün şifalı kaynak suyu içmeye yeltendiğimde ninem sinirlenip beni azarladı: “Başımıza iş çıkarma şimdi, sadece hasta olanlar bu sudan içer.” diyerek içmeme izin vermedi. Ben o vakitlerde sokaklarda oynayan kara kuru bir çocuktum.

Akşama doğru ninemle ikimiz yarpuz toplamaya çıkarız. Yarpuz toplamaya gitmek, arkadaşlarla oynanan oyunlardan daha çok mutluluk ve rahatlık verir bana. Yonca tarlasındaki arıkların kenarlarında geniş yapraklarını yayarak dulavrat otu, ince kamışlar ve kuzukulağı gibi irili ufaklı otlar büyür. İyice boy atmış otların başına tel gibi dolanmış sarmaşıkların bembeyaz çiçekleri her daim açar. Bunlardan başka çok sayıda kıvılcık çiçek açmış, fakat dibinde kurtçukların olduğu faydalı karahindibalar var. Arığın suya değen kenarlarına baktığınızda sıçan kulağını andıran kıvılcık saplı, yeşil yapraklı yarpuzlar baş gösteriyor. Bunun yapraklarını tek seferde toplamak çok zor, bu sebeple onu kökleriyle birlikte koparıyoruz ve yapraklarını aldıktan sonra köklerini atıyoruz. Sonra da topladığımız yaprakları güneşte kurutup çay yapıyoruz.

-Allah'ım, derdi ninem, yeşilimsi nane çayını yudumlayıp, birileri de sütlü siyah çayını içiyor demi, alınları terleyerek.

Ben nane çayına alışmadığım zamanlarda bir gün ağladım. Ninem üzümlü beni teselli etti.

-Seni rahatlatmak yerine, kuru yeşil çay içini yaktı galiba. Bana bak Ulukman babamızı biliyor musun sen?

Başımı sallayarak bilmediğimi gösterdim.

-Eski zamanlarda Ulukman baba diye bir evliya varmış. Onun bir oğlu varmış. Çocuk genç delikanlı olduğunda kalbinden rahatsızlanmış, uzun yıllar boyu yatalak kalmış. Dinliyor musun? Babası biricik oğlunu iyileştirmek için dünyadaki tüm ilaçları denetmiş. Ne yazık ki ilaçların hiçbirisi oğluna şifa olmamış ve oğlu vefat etmiş. Sonra Ulukman babamız oğlunun ölümüne neden olan hastalığı gözümle görmem lazım deyip oğlunun kalbini açmış. Eskiler biraz zalim olsa gerek; kalbi açık baktığında oğlunun kalbinde sedefe benzer beyaz bir şey görmüş. Ulukman babamız çıkan şeyi alıp derenin kenarına gitmiş, kalbi yıkayıp bir otun yanına bırakmış. Kendisi bu arada elini yüzüne yıkarken o çıkan beyaz şey eriyip yok olmuş. O zaman Ulukman babamız “Allah'ın hikmetine bak! Nane verseydim oğlum yaşayacakmış meğer.” diye hayıflanmış...

Ninemın bu küçük masalını dinledikten sonra, nane çayını artık isteyerek ve severek sürekli içmeye başladım.

Bir gün ninemle ikimiz nane toplamaya yoncalıklara gittik. Arık boyundaki naneleri topladıktan sonra yapraklarını acele etmeden yormaya başladık. Giderken ninem cebinden başörtüsünü çıkarıp yaprakları yolummuş naneleri bunun içine koyup düğümledi, sonra birden “Kibriti yanıma almışım ya, cebimdeymiş. Herhalde ocağın yanından birileri alıp gitmesin diye yanıma aldım.” diye söylendi.

-Nine, dedim ben duyduğumu ona söylemek isteyip, komşu kadının hırsız olduğunu söylüyorlar. Camilakan’ın yumurtalarını çalmış.

-Gerçekten mi?, diyerek ninem bana inanmamış gibi baktı. – Camilakan’ın boyu posu devrilsin. Geçen yaz Büköy’e bir kaynatımlık çayımı çaldın diye yapmadığını bırakmadı. Komşu kadın napsın onun yumurtasını. Çaldırmasın madem...

Ninem cebindeki kibriti yerinde duruyor mu diye bir yokladı ve yerinden kalktı.

Biz yoncalığı geçtikten sonra eve yöneldik. Ninemin sürekli çok önemli bir şey varmışcasına cebini yoklamasından dolayı bana bir gün bir akide şekeri veren dayım aklıma geldi. Onlar bizden uzakta yaşıyordu. Bundan birkaç gün önce bir çuval kanolayı omzuna atarak yayan gelip satmıştı. O zaman yoğurt kokan yağlı kara heybesine tuz koyup nineme doğru bir şey demeden bir kutu kibriti fırlatmıştı. Çocuklarım şimdi elime bakar diye aldığı dört akide şekerinden birini de benim elime tutuşturmuştu. O akide şekerini işte ilk o zaman yemiştım, kibrit ise hala hiç kullanılmamıştı.

Biz eve doğru gelirken uzaktan bizim evin kapısının önünde toplanmış kadın ve çocuklar gördük. Fakirlikte eve her zaman sadece meraklıları gelir derler ya. Ninem ahşap bastonunun ucunu yere vurarak adımlarını hızlandırdı. Ben de kara ökçelerimi daha sert basıp hızlandım. Bir ara komşu kadın eline bir sopa alıp, kalabalığın arasına hızlıca daldı ve birine vuracak oldu. Ardından “Eyvah!” diye acı bir ses duyuldu. Bu ses benim öz annemin sesiydi!

Annemin çığlığını duyunca gözyaşlarım iri damlalar halinde akmaya başladı. Kalabalığa doğru tüm gücümle koştum. Ulaştığımda alnından kan akan annem yerde yatıyordu.

-Anne-e, diye bağırdığımı hatırlıyorum, kendimi kaybedip annemin üstüne kapaklanmışım.

Ninem nefes nefese yetiştiğinde komşu kadın kollarını sıvayıp bir kez daha vurmaya niyetlendi. Kadın da iri yarı kilolu bir tipti. Kavgayı ayı-

ranlardan tüm gücüyle kurtulmaya çalışıyor bağırıp çağırıyordu. Ben ayağa kalkıp yerde duran bir taşı aldım ve şişman kadına vurdum. Kadın “Cubam-bekkk!” diye bağırıp iki büklüm yere oturdu. Sonra usulca yere yattı ve karnını tutup öksürüp tıksırdı ve debelenerek ağlamaya başladı. Ben o an taşı çok sert vurduğumu anladım, onun bu haline sevinip ölüp gitmesini istedim. Annem ağlayarak alnından akan kanı başörtüsüyle siliyordu. Ninnem ah vah ederek etrafta dolanıyordu. Meseleyi ise hala anlayamamıştık. Toplanan kadınların arada bir “Kibrit, kibrit!” dediğini duyar gibi oluyordum. Ne olduğunu sormaya bir türlü fırsat olmuyordu.

Şişman kadın kalabalık kendine kalkması için yardım etse de yerinden kalkmıyor, durduğu yerden bana beddua ediyordu. Sonra birden tuhaf sesler çıkararak ağlamaya başladı.

Tam da bu sırada birdenbire Kuomintang polislerinden biri çıktı geldi. Ben ondan hiç korkmadım.

-Mesele nedir?

-Bir şey değil, kurban olayım, diye ninnem meselenin aslını bilme de konuşmaya başladı. –İşte bu yaramaz anasının yanında olayım diye... hiçbir şey olduğu yok, bu kadının da karnı ağrıyor herhalde...

Şişman kadın polisi görünce yolunu kaybedip güçlkle annesini bulmuş çocuk gibi hüngür hüngür ağlamaya başladı. Polis onun yanına gidip ne olduğunu sordu sanki, bizden dayak yiyip ayağa kalkmadığını söyledi.

Çok geçmeden ninnem, annem ve ben Kuomintang karakolundaydık.

-Dul kadın Ayşa'yı dövenler siz misiniz?, diyerek sorgulamaya başladı sarı kayış takınmış polis. Ağzını kayış gibi gerip zor konuşuyordu. Eğer ceza verecek olsa bunu da kadına yaptığım gibi iki büklüm hale sokardım.

-Evet, kurban olayım, biziz.. bu şımarık annesini korumak isterken küçücük taş ile... çok da sert gelmedi, diye cevap verdi ninnem. – Bakınız, gelinime sopayla vurup başını yardı...

-Kes sesini!, dedi sorgu polisi masayı yumruklayıp. –Siz ona taş atıp yere yıktıktan sonra boş boş mı duracaktı, diye bağırdığı sırada zavallı ninnem çok korkup tuhaf bir hale büründü. Sonra da titremeye başladı. O böyle olacağını düşünmemişti. Korkumuzdan daha fazla konuşamadık. Annem ağlamaya başladı.

-Toplum huzurunu bozdukları için, kadını darp ettikleri için oğlu ile annesini nezarethaneye tıka. Yaşlı kadın gidebilir, diyerek bizi getiren polise bıraktı. Kızıl boğazından zorla hava alıp, sonra geçirip çıktı.

Kadınların tutulduğu karanlık nezarethanın sözde temiz yerinde kendimize bir yer bulduktan sonra annem bana meselenin aslını anlatmaya başladı.

-Siz nane toplamaya gittikten sonra evin arkasına gidip dönerken Ayşa şalvarının kuşağından tutarak dış evden çıkıp geliyormuş. Bir şeyler yürüttü herhalde diye düşünüp önüne geçtim. Ben böyle yapınca bağırıp çağırdı ve sataşmaya başladı. Şalvarının kuşağına bir şeyler sıkıştırdığını o an anladım. Elim kibrit kutusunun kenarına değdi. O esnada beni itip kapıya doğru koştu, ben de arkasından koştum. O kapıya ulaştığında şalvarının kuşağından kibriti çıkarıp tümseğin arka tarafına fırlattı ve üstüme yürüyüp sataşmaya başladı. O sırada kalabalık toplandı. Kalabalığına ne anlatabilirdim?! Bir ara baktığımda bir sopa kapıp geliyordu, kaçacak fırsat bulamadan gelip başıma vurdu...

-Peki o kibrit nerede şimdi? diye sordum ben.

Annem elbisesinin cebinden kibriti çıkardı. Kutuyu sallasak içinde hiçbir şey yok, eski kibritin boş kutusuymuş. Bu dış evin duvarındaki ahşap rafın üstündeymiş.

Yeni kibrit kutusunun ninemin cebinde olduğunu söylediğimde annem derin bir iç çekip, uzun süre sessiz kaldı.

Nezarethanenin bir köşesindeki ahşap tuvaletin kokusundan başım ağrımaya başladı. Güneşi, gökyüzünü, uçsuz bucaksız bozkırı özlediğimi hissettim...

Ah, kibrit ah!..

ALACA KÖPEK

Eskiden bazen gözüme çarpan alaca bir köpeğin hayatı son zamanlara kadar aklımdaydı ve bu köpek zihnimi derin düşüncelere salıyordu. Canlılar arasında bunun gibi hayata karşı dirençsiz, kendini boşlamış olmasına az rastlarız. “Dünyadaki tüm canlıların yaşamasına *mücadele* deriz.

Beni de, diğer insanları da düşüncelere salan şey bu alaca köpeğin canlıyken bir kere bile havlamaması veya bir kadının onu avlusundan kovarken böğrüne attığı taşın verdiği acıya rağmen inlememiş olmasıdır. Köpek olsa da bu kadar dayanıklılığı ve sabrı içselleştirmesine neyin sebep olduğunu tahmin etmek oldukça zor. Yani, uzun zamandır insanlara yabancı gelmeyecek düşünce tarzına göre söyleyecek olursak, belki de o hayat mücadelesinden yorulmuştur. Hayatta karşımıza çıkan sayısız engeller onun yaşam heyecanını söndürmüş ve her şeye baş eğer hale getirmiş. Bakarsanız, zavallı, her zaman dünyaya karşı suçluymuş gibi; insanlara, hayvanlara hatta bitkilere bile ürkerek bakardı. En üzücü olanı da, civardaki dişleri kaşınan diğer köpeklerin gece onu gördüğünde gözmezden geliyor veya hiç görmek istemiyorlardı. Garibimin diğer köpeklere yaklaşımından bahsedecek olursak; köpeğin yabancı bir köpeği gördüğünde saldıracakmış gibi havladığını, onu tehdit edercesine kuyruğunu sallayarak orasını burasını kokladığını herkes bilir. Fakat, alaca köpek yabancı bir köpek gördüğünde dahi ona dik dik bakmazdı. Büzülüp her zaman terli olan kızıl burnuyla çöpleri, engebeli yerleri sakince koklayarak gezerdi. Onun yürüyüşü de bir farklıydı. Gitmesi gereken yere tek yönden, hiçbir şeyle ilgilenmeden dümdüz giderdi. Bununla birlikte tek bir yerde dolanmaz ve büzüşüp yatmazdı. Onu kâh çitlerin altında, kâh sokakta, kâh avlunun birinde bulurduk. Havanın çok sıcak olduğu zamanlarda bile bir ağacın altında dilini çıkarıp serinlediğini görmüş değiliz.

Bizim mahallenin erkekleri alaca köpeğin bu dünyada ömür sürdüğünden, orada burada gezinerek yarı aç yarı tok yaşadığından tamamen bihaber. Mahallenin kadınları ise nedense onun varlığını farketmişler ve ona “hırsız köpek” diyorlar. Onu dövüp avlularından kovanlar da genellikle kadınlar. Zavallı alaca köpeğin dayak yiyip avludan kovulduktan sonra da kendi arsızlığından gördüğü zulmü yarım saniye içinde unutup hiçbir şey olmamış gibi başını sallayarak yavaş yavaş gezindiğini görürdüm. O genellikle hiç suçu olmadığı halde avlulardan kovulurdu. Avludan kovulduktan sonra ardına dönüp bakmazdı bile. “Geri dönüp bakmanın ne gereği var, hem baksam ne olacak ki?!” der gibi veya avludan çıkınca dayak yemeyeceğine inanmış gibi. Gerçekte de hiç kimse onu uzaklara kadar kovalamazdı. “Çık dışarı!” sözü sarkmış kulakları tarafından duyulduktan sonra yere bakarak çıkardı. Bazen avluya girdikten sonra çamaşır yıkayan bir ka-

dını gördüğünde “Hamur mu yoğuruyor?” der gibi bakardı. Eğer kadın odun kesiyorsa “Ne zaman çık diyecek acaba?” dercesine uzun uzun bakardı. Onun bu uzun bakışları rahatsız ediciydi. Hiçbir şey çalmasa da bu bakışları ile kadınların nefretini üzerine çekmiş olabilir.

Varlığıyla yokluğu belli olmayan bir canlı olduğundan, köpekler dünyasına da, insanlara da tırmığın ucu kadar fayda sağlamadan çekip gitti. Eğer diğer köpekleri biraz taklit edip onların yanında gezinseydi o zaman köpekler cemaatine bir faydası olduğundan bahsedilebilirdi. Bununla birlikte insanlara bir faydasının olmadığını hiç söylemeye gerek bile yok. Eski sahibini ona her ne kadar iyi baksa da bir defa havlayıp sevindirmemişti. Bıkan sahibi onu öldürmeye kıyamadığından “Git, ne halin varsa gör!” diyerek salmıştı. Eski sahibinin malını mülkünü korumak şöyle dursun, kendisi hayatı için bir kez havlasaydı o zaman insanlar için bir faydası olduğundan bahsedilebilirdi.

Alaca köpeğin tüm hal ve hareketlerini düşündüğümüzde, her türlü insan, onun bu şekilde hayat sürmesinden tez vakitte toprağa girmesine sıcak bakardı. Çünkü kimseye hiçbir faydası yok. Bitkilerin bile neslinin devam etmesi için güneş ışığı kapma mücadelesine girişip daha da uzmaya gayret ederken alaca köpeğin köpekliğini hiç affedemiyorum!

Bir gün ihtiyar emeklilerin yaşadığı evde “Ak eleçekli¹³ albastı” görünmesi halkın keyfini yerine getirdi. Odunluğa koyduğu kuru odunlardan almak için yaşlı kadın avluya girer. Avlunun kenarında “Ak eleçekli”nin baktığını, usulca başını kaldırdığını ve ay ışığında net bir şekilde gördüğü görür. Odun almak şöyle dursun kendini kaybedecek olup beti benzi atmış halde korkudan tir tir titreyerek eve girer. Yaşlı adam ise besmele çekip avlunun dışına kendini zor atar. Çıktığında avlunun kenarında olan bitenden habersiz alaca köpeğin durduğunu görür. Durumu anlayan yaşlı adam “Allah’a şükür, iyi ki hanım hamile değil, yoksa çocuğunu düşürürdü.” deyip gülererek evine döner. O eleçekli albastının alaca köpek olduğunu anladıktan sonra, yaşlı kadının tüm öfkesi alaca köpeğe yönelir.

İşte böyle durumlarda yumurtalar yerlerinden kaybolmakta, süzme yoğurdu koyulup asılan torbalar yırtılmaktadır. Adette sıradanlaşan bu işleri alaca köpeğin yaptığını dedikodusu mahalleye çabul yayılır.

Eleçekli albastı gören yaşlı kadın torbadaki süzmesini kaybeden komşu kadına gidip yakınlarda alaca köpeği gördüğünü, bunu onun yapmış olabileceğini özellikle söyledi. Gerçekte ise kaybolan süzmeyi başka bir köpek bir ağacın altında yerken alaca köpek kendi mutluluğunu çöplerde arıyordu. Süzmesi kaybolan kadın ağacın dibinde torbanın bir parçasını

¹³ Eleçek: Kırgız kadınlarının millî başlık türü

bulduğunda alaca köpek bir koku duyup oraya gelir. Kadın hemen eline bir taş alıp hışımla alaca köpeğe vurur. Alaca köpek eskiden beri köpek olduğunu derinden bildiğinden, kendine durup dururken vuran kadına bakmadan yoluna devam eder.

Bundan sonra alaca köpeğin adı hırsıza çıkıp mahallenin en kötü en sevimsiz canlılarından birine dönüştü. İşin bu kadar zorlaşacağını ve sonucun ne olacağını o hiç düşünmemişti bile. Eski halinde, umursamaz tavırlarla hayatına devam etti. Kendine dik dik bakan gözlerdeki duyguları köpek nereden bilebilirdi?!

Bizim sokakta yumurta yiyen, bu yetmezmiş gibi tavukları da yiyen köpekler var. Onlar sahiplerinin verdikleriyle yetinmeyip büyük bir insafsızlıkla konu komşunun tavuklarını, yumurtalarını yemeyi seviyorlar. Bunu normal kabul edip kendilerinin diğerlerinden daha becerikli olduklarına gizlice sevinip endamlı endamlı gezerler. Böyle köpeklerin bir şeyleri didikleyip şaşırtıcı derecede hızlı hızlı gezindiklerini gördüğünüzde, keyfiniz kaçır, düşüncelere dalarsınız. Sonunda “bu yüzden köpek diyorlar ya” düşüncesine gelip onlara verilen adla gönlünüzü avutursunuz.

Zavallı ve günahsız alaca köpeğin alınına vurulan hırsız damgasının da o asıl hırsız köpekler yüzünden olduğu ayan beyan ortada olsa da kadınlar o köpeklere kötü davranmaz, tam tersine sahiplerine saygı gösterip kemik bile verdikleri olur.

Bir gün, yukarıda söylenen o süzmesine kaybeden kadının kümesindeki iki yumurtasını bir köpek yemiştir. Tam o sırada kadının kocası kümes tarafından avurtlarını yalayarak çıkan kendi dört göz köpeğini görür. Kadın iki yumurtanın kaybolmasıyla ilgili kendi şüphesini söylerken erkek de gördüklerini söyler. Gelip gidenler söze karışıp kadının doğru söylediğine hükmederler. Çünkü kadın alaca köpekten şüphelenmektedir. Dört göz köpek ise, evin köpeğidir, yabancı değildir; hırsızlık yaptığını da bugüne kadar gören olmamıştır. Böylelikle suç alaca köpeğe kalır.

Diğer köpeklerle ilgili gerçeklerin peşine kim düşecek ki! Suçu dört gözlüye atmaktansa alaca köpeğe yüklemek çok daha kolay nasıl olsa!

Böylece, evin erkeği tüfeğine mermileri yerleştirip “herkesi rahatsız eden” alaca köpeği vurmak için aramaya koyulur. Alaca köpek ise hiçbir şeyden habersiz, o yemekten başka bir koku duymayan burnuyla çöpleri karıştırmaktadır.

Tüfeğini dolduran adam, alaca köpeği tahmin ettiği yerde bulup oturup nişan alır. Alaca köpek ise tüfeğini kendisine doğrultan adama safça bakar. “Bu adam niye beni dikizliyor?!” diye düşünürken tüfek “tars” diye ateş alır. Alaca köpek “pat” diye yere düşer. İşte o alaca köpeğin düşme

anında çıkardığı sesi ömür boyu içinde sakladığını biliyorum. Zamanında, böğürlerine taşlar indiğinde bir çenileseydi, belki canı yandığında “Hav” diye bir kere havlasaydı belki şu an ömrü bu şekilde sonlanmazdı!

Gerçekte can havliyle havlamak ruhunu teslim ederken çıkardığı sesin temeliydi. Zavallı alaca köpek bunu anlamadan gitti. Tüfek ateş aldığı anda yumurtaları çalan dört göz köpek hemen oraya yetişti. Sonra, can çekişmekte olan alaca köpeğe doğru havladı.

Öfkesi dinen kadınlar alaca köpeğin ölümüne sevindiler. Fakat, sonraki günlerde torba torba süzmeler ve yumurtalar kaybolmaya devam etti. Belki, bunları da alaca köpeğin ruhu çalmıştır...

DOĞRU CEVAP

Akşama doğru gazeteleri karıştıran on beş yaşındaki oğlum bir tanesini eline alıp yanıma geldi.

-Baba, aynı gazetede birbiriyle uyuşmayan iki farklı fikri savunan yazılar yayımlanabilir mi? diye sordu.

Ben kalemimi bırakıp biraz düşündüm. Elbette 8.sınıfa giden ve artık her şeyi kavrayabilecek yaşa gelen bir delikanlıya iyice düşünerek cevap vermem gerekiyordu.

-Belki bir yanlışlık vardır?

-Hayır baba, yanlışlık yok...

-O zaman bakayım, diyerek gazeteyi elime aldım. Oğlum parmak ucuyla iki yazıyı gösterdi. Biri, tütün üretimi ile ilgili uzman görüşü, diğeri ise sigaranın zararları ile ilgili bir doktorun görüşü idi. Anlaşıldı. Buna nasıl cevap vermem gerekiyordu? Gazetede ki yazıları okuduktan sonra düşünmeye başladım. Fakat çocuğu bekletmek de, bir şeyler uydurur vermek de doğru olmazdı. Sonunda elimdeki gazeteyi masanın üstüne koyup bir tane sigara yaktım ve içime çektiğim sigara dumanını tavana doğru üfledim.

- Bak, ben sigaranın zararlı olduğunu biliyorum. Fakat eğer bakalda bulamazsam yine de getirmelerini talep ederim.

Sözlerimden oğlum benim gazeteyi desteklediğimi anladı. Gazeteyi bir kenara bırakıp birlikte yaşadığı babasıyla yani fikir alışverişinde bulunmam lazım diye düşündü galiba ve yanıma oturup benimle tartışmaya başladı. Böylece oğlumla aramızda çözmemiz gereken bir tartışma ortaya çıktı.

- Bence, sigaranın zararlı olduğu yalan, çünkü en aydın dediğimiz insanların bile sigara içtiğini biliyoruz. Doktorların arasında bile sigara içenler az değil. Neden bu durumdaki insanlar başkalarına öğüt vermeye çalışırlar, ha baba? Hiçbir şeyle işi olmayan Cardıgul dayım kimseye öğüt vermez. Sigaya şöyle dursun ağız otuyla bile işi olmaz.

Zamane gençleri ne düşünür acaba? Söz hakkı bendeydi. Elbette sabırla nikotinin birçok ciddi hastalığa sebep olduğunu, sigara için insanların zamanla değiştiğini anlattım. Sonra, buna rağmen dünyada sigara içen insanların sigarayı bırakmadığını, hatta Kanada'da insanların günde bir kilo kadar tütün içtiklerini söyledim. Sözümün sonunda doğru insanların bilinçlendikçe sigara içme alışkanlığının azaldığına vurgu yaptım. Kendim hakkında ise durumun bir alışkanlığa dönüştüğünü söyledim.

Oğlum birkaç dakika beni dinledi. Her zamanki gibi klasik bir konuşma da olsa, anlamlı konuştuğumu farkettim. Oğlum konuşmaya başladı.

- Eğer sana bir tane hap verseler ve “Bu zararlı, fakat alışırsan sana iyi gelir.” deseler, inanır mıydın?

- Hayır, buna kimse inanmaz. Belki inananlar da vardır... vardır diyorum ama, sigaraya gelince ben de aynısını yapmıyor muyum?!

-O zaman, dedi oğlum bana bakıp ve “Yani ben pek anlamadım.” dedi.

Baba ve oğul arasında bu tür konuşmalar nadiren olur. Yığınla kitap okumayı çok seven ve her şeye mantıklı bir sebep bulmaya gayret eden oğlum beni bir şeylere zorluyordu sanki. Babalık sorumluluğuyla onun dediklerine karşı çıkmak istemedim. Eğer sigaranın zararlı olduğunu düşünüyorsam o zaman ona el sürmemem gerekir. Eğer sigara içeceksem o zaman onun zararlı olduğunu kabul etmemem gerek. Bir insanda birbiriyle çelişen iki düşüncenin olmaması lazımdı. Ben şimdi kendimi gerçek bir aynada görüyordum. Ayna o kadar berraktı ki hiç saklayıp gizlemeden benim ikiyüzlülükle sigara içtiğimi yüzüme vuruyordu. Belki sadece sigara konusunda böyleyimdir, diğer durumlarda öyle değilimdir. Hayır, hayır, diğer konulara hiç girmeyelim. Mevzu sadece sigara hakkında olsun.

Böylece, gerçekte, sigaranın bana verdiği zarar da doktorların kanıtları da oğlum kadar etkili olmamıştı. Her şeyden önce oğlum sigara içtiğim için beni eleştirmiyor, sadece bu çelişkiyi anlamaya çalışıyor. İşte bu gözle görünmeyen güç hatamı bana kabul ettirerek iki yoldan birini seçmeye zorluyor gibiydi. Oğlum karşımda oturup benden bir cevap vermemi bekliyor. Ne diyeceğim?! Elime baksam yumuşak tütün ipek gibi uzayarak tavana doğru yükseliyor. Biraz kendimi toparladıktan sonra şöyle cevap verdim.

- Şimdi şöyle. Aslında bu iki yazı birbiriyle çelişmiyor. Yazıda tütün bitkisinin biyolojik özellikleri ve yetiştirme şartlarından bahsediliyor olmasının sigaranın içilebileceği manasına gelmediğini düşünüyorum. İki yazı da benim için ve benim gibi yüzbinlerce, hatta milyonlarca insan için yazılıyor. Umarım bunu anlıyorsundur.

Oğlum bir müddet sessizce yanımda oturduktan sonra bir şey demeden kalkıp gitti. Ona verdiğim cevap doğru mu, yanlış mı; onu tatmin edebildim mi, bilemedim. Oğlum bu konudan bir daha bahsetmedi. Fakat ben o konuşmadan sonra sigaradan tiksindim ve sigarayı bıraktım. Kendimce asıl doğru cevabın bu olduğunu düşünüyorum.

DOST VE GAZ-69

Hastalığım uzun sürünce işimi bırakıp köye geldim. Eni bir, boyu on küsur kilometre olan Kök-Terek ormanının bir köşesine ev yaptım ve çoluk çocuk gözlerden ırak kafa dinlemek için oraya yerleştim.

Nisan ayının sonlarında ormandaki alıç ağaçları beyaz leylaklar gibi kıvrır kıvrır çiçek açarak kokusunu etrafa yaymaya başlar. Akşama kadar temiz havada alıçların arasında gezerek eve dönerim. Doktorların söylediklerini dikkatle yapmam lazım. İnsanlar bahar işlerinde oldukları için biraz sıkıldığımı göz önünde bulundurmazsak hayatım güzel geçiyor. Fakat yaz mevsimi yağmurlu geçtiğinden dolayı hastalığım nüksetmeye başladı. Hava bozulduğu zaman yatağıma uzanıp yatıyorum.

Şehirden arkadaşım Husayinov postadan Emile Zola'yı göndermiş. Gün boyu onu okuyup yatıyorum. Sağlığım kâh iyi kâh kötü, böylece günler geçip gidiyor.

Bir gün bizim evin batı tarafındaki siyah yoldan bir “Gaz-69”¹⁴ gü-rültüyle geçti. Ben kitap okuyup evin önündeki kayın ağacının kütüğünde oturuyordum. “Bunlar da kimdi? Son günlerde gazetelerde halk sağlığını iyileştirme ile ilgili meseleler konuşuluyordu, belki uzaktaki köylere insanlar gelmeye başlamıştır.” diye düşündüm.

Aklıma gelen doğru çıktı. Ertesi gün komşum gelip bana şöyle bir haber verdi:

-Yukarıdan üç kişi gelmiş, dünkü araç onlarınmış.

-Onların kim olduklarını öğrendiniz mi?

-Yok, ama onların biri Kırgız diye duydum.

“Kırgız olanı kimmiş? Yukarıdaki Kırgızların birçoğunu iyi tanırım. Önceden onların hepsiyle iyi arkadaştık. Belki o Kırgız onlardan biri çıkar, bir konuşayım.” diye heveslendim. O sırada yerlilerden biri gelip durumu izah etti. Buna göre yukarıdan halk halini öğrenmek için üç kişinin geldiğini ve onlardan birinin isminin Şaken olduğunu söyledi. Diğer ikisi ise başka milletlerden olsa gerek.

-Sizin isminizi söyleyerek o Kırgız delikanlı çok sordu sizi.

-Ben Şaken'i iyi tanırım, dedim (farketmeden biraz da övündüm herhalde) -O beni yalnız bırakmaz. Çok iyi arkadaşız.

¹⁴ Gaz-69: 1952'den 1973'e kadar üretilen Sovyet yapımı dört çeker arazi aracı. (ç.n.)

O adamın gelen misafirlere gideceğini duyduktan sonra onu şöyle tembihledim:

-Ona benden bahsedin. Sağlığı iyiye gidiyor, sizi gelecek diye umut ediyor. Gelsinler dertleşelim, arkadaşlarımı çok özlediğimi söyleyin.

Bu sözler ağzımdan çıktıkça neşem de yerine gelmişti.

Şaken'in arkadaşlarıyla bize misafir geleceğini eşime mutlulukla söyledim ve kendi yetiştirdiğim yeşilliklerden biraz yolup eve girdim. Az olsa da et de hazırlattım.

Gerçekten de arkadaşlarımla güzelce sohbet etmeyi çoktan özlemiştim. Bu Şaken ile de çok yakındık. Pazar günleri şehir dışındaki ormanda toplanır, eğlenirdik. Kuzu keser, kımız içerdik, akşama kadar hoş vakit geçirirdik. Bazı Pazar günlerinde ise Şaken çocuklarıyla bize misafirlige gelirdi, akşam olunca ya bir konser dinlerdik ya da bir film izlerdik sonra da evlerine giderlerdi. Çok karanlık ve havanın bozduğu günlerde ise bana gülümseyerek bakıp (onun sevimliliği hoşuma giderdi) şöyle derdi:

-Aksakal, arabanızı vermezseniz bizden kurtulamazsınız. Onun “araba” dediği kurumun tahsis ettiği gaz-69'du. Ben de şoförü çağırıp, misafirlerimizi evlerine bırakmalarını rica ederdim. O günler hayat bir başkaydı, şimdi ise başka. Uzaktan gelen onun gibi bir dostunu evinde saygıyla ağırlamak güzel değil mi? Ertesi gün ailece epey Şaken'i bekledik. Bir motor sesi gelse hemen dışarıdayız. Kıymetli misafirini kim evin önünde karşılamak istemez?!

Fakat o gün Şaken gelmedi. Belki benim burada olduğumu duymamıştır. Hayır, mutlaka duymuştur. Burada kim olsa da benden bahsederdi. Belki fırsatı olmamıştır, devlet görevlisine bir şey de denmez hani. Elbette, devletin işi benim davetimden daha önemlidir, ne olursa olsun önce devletin işi gelir. Her zaman vaktinin çoğunu buna harcasın. Akşam önceki adamla karşılaştığımda ona tembih ettiklerimi söyleyip söylemediğini sordum.

-Söyledim, hatta evinizi de güzelce tarif ettim.

Beni merakla sorduğunu duymuştum, onun gelmeyişi işlerinin yoğunluğuna verdim. Böyle yapmasam zaten yerimde duramazdım.

Aradan bir gün geçti. O kütükte bir yandan kitap okuyor, bir yandan arkadaşımın yolunu gözlüyordum.

Bir ara gaz-69'un tanıdık sesini duydum. Hemen eve doğru yürüdüm, eşim çocuğumu kucağına alıp (Şaken yokken bir çocuğum daha olmuştu) yola çıktı. Fakat araç avlumuzun önünden geçip gitti. Eğer arkada-

şım özlemiş olsaydı, arabanın tekerleği evimizin önünde duracaktı. Biz aracın arkasından yükselen tozu yutup bakakaldık. “Şaken yolun kenarındaki eşimi illaki tanırdı, arabadaki o değil herhalde” diye kendimi sakinleştirirken araç ileride bir yerde aniden durdu. Eşim bana bakıp gülümsedi. “Ah, herhalde farketmeden geçip gitti, yoksa Şaken sana uğramamazlık yapar mı hiç?” der gibi yüzüme baktı.

Gaz-69 durunca köyün çocukları apar topar arabaya doğru koştu. Arabanın kapısı açıldı ve içeriden siyah takım elbiseli biri çıktı. Hemen onun Şaken olduğunu anladım. Şaken gelen ilk çocuğa bir şeyler soruyor gibiydi; belli ki bizim evi soruyordu. Hayır, çocuk Şaken’i dinledikten sonra eliyle bizim evi göstermedi, ellerini başına alarak utanmış gibi başka bir yöne gitti. Şaken biraz ileri doğru adım atıp canı sıkılmış gibi sağa sola bakındı. Sonra cebinden sigara çıkardı ve arabaya bakarak içmeye başladı.

-Yanına gitsene, dedi eşim.

Ben ses çıkarmadan Şaken’in hareketlerini uzaktan süzüyordum. Sonra araba hareket etti ve ardında bir toz bulutu bırakıp uzaklaştı. “Şimdi aşağı gidip tekrar buraya gelir.” diye düşünmekten utandım. Zavallı eşim ağlamaklı oldu, eve güçlkle gitti. Ben kütüğe doğru yürüdüm. Niye kitap okuyacakmışım, kitabı bırakıp ormana doğru yürüdüm.

Toprağın altından çıkan pınarın etrafı yeşil kadife gibi yosun tutmuştu. Çalı ve frenk üzümünün yetiştiği alanda az durdum. Sonra elime değen otların başlarını okşayarak geri dönerken tezek için ölümüne çarpışan iki saksagani görünce moralim iyice bozuldu.

Bu olaydan beri bir iki yıldır Şaken’i görmüyorum. Bu arada iyileştim ve işime de geri döndüm. Ayrıyken mektuptaştığım arkadaşlarım beni çok güzel karşıladı.

Bir Pazar günü çocuklarıyla Şaken’im çıkageldi. Hal ve hareketleri eskiden olduğu gibi neşeliydi.

-Oo, Salamün Aleyküm aksakal, ne iyi ettiniz de geldiniz. Masaladaki periler gibi bir varsınız bir yoksunuz. Geldiğinizi duyar duymaz gelip selam vermek istedim.

Misafirleri iyi karşıladık, fakat eşim “Şaken, otobüs ile mi geldiniz?” diye soruverdi. Ah bu kadınların intikamcılığı yok mu?! Ben yapma etme demeye kalmadan “Gaz-69 ile gelseydiniz evi geçip gider miydiniz diye merak ettim de.” dedi.

Sonuç olarak, bu durumda Şaken’i bu kadar utandırmaya gerek yoktu aslında.

DÂŞA

Nisan ortasıydı. Şehri yoğun bir sis kaplamıştı. Yakınlardaki evler kasvetli ve boş görünüyordu. Ufuk çizgisi sarıya sonra da kirli su rengine büründü. Her yerde kar vardı. Uzun bacalarda yükselerek çıkan duman ve buhar kuzeydoğuya yayılıyordu, hava soğuk, ıslak ve rahatsız ediciydi.

Odanın içi de hüznün ve karanlıkla dolu. Bir yerlere gidip birileriyle dertleşmek istiyorum.

Daşa'yı yanımda getirmiştım. Bu, beyaz bedenli, ceylan gözlü yaklaşık yirmi beş yaşında bir kadındı. Bazen mutlu bazen ise üzgündü. Konuşma sırasında nefesini içe çekerek düşünceli bir şekilde konuşurdu. Çok yakında kocası ciddi bir ameliyat geçirmişti. Acımasız kanser hastalığına yakalanmıştı. Kalacak yeri beş bin kilometre uzaktaydı. Daşa uzun süredir kocasına bakıyordu.

Oda biraz soğuktu, kazağını giydi ve yanıma oturdu. Konuşmuyorum. Her şey anlaşılır halde ortada, yeni bir haber yok. Gizli bir şey mi var, biraz garip. Sonradan iyi düşünceler güneş gibi parladı. Sanki kuş misali kanatlarımla güneşe uçmaya hazırlanıyorum. Kaygısız bir şekilde oturmayı iç dünyam çok istiyor haldeyim. İkimiz de sihirli gölün üstünde, gemi ile hiçbir şeyi düşünmeden yüzüyor gibiyiz.

-Artık hiç konuşmuyor,- dedi Daşa, sanki o sihirli gölden atlayıp çıkmış gibi, yine de ölüm...

Konunun ne ile ilgili olduğunu anlayamadım. Ancak başka bir dünyanın beklenmedik bir resmi gözüme çarptı. Ama o dünyanın benimle hiçbir ilgisi yoktu. Çok ilginç, Daşa başka bir şeyleri düşünmüş, ben de başka bir şeyleri düşünmüş halde oturmuşuz. O sırada ben biraz rahatsız oldum.

-Evet..... Talihsizlik! - dedim Daşanın düşüncelerine ortak olan bir sesle. -Az da olsa iyileşiyor mu? Daşa aşağıya baktı ve başını salladı.

- Gün geçtikçe daha kötüleşiyor.

Sigarayı elime aldım.

- Doktorlar ne diyorlar? İyileşecek miymiş?

- Hayır ümit yok, - diyorlar.

- Bunu kendi gözünün önünde açıkça mı söylüyorlar?

Daşa yüzündeki gözyaşları sildi.

- Evet bana gerçeği söyledi, niye saklasın ki.....

Ben Daşa'dan gözlerimi alarak başka bir tarafa baktım. Onun gizli hüznünün biraz da olsa bana buluşmaya başladığını hissettim. Yarım dakika önce ortaya çıkan güzel düşünceler izsiz kayboldu.

-O adamı görmek istemiştin,-dedim ben. Daşa'nın o adamı ölünceye dek seveceğini biliyordum.

-Karakteri ve sözleri ilgi çekici.

Daşa düşünmeye başladı.

-O size benziyor, çok konuşmayı sevmeyen biri, düşünceli.

-Acaba o neyi düşünüyor? Düşünmese bile düşünceli görünür.

-Seni çok seviyor olmalı.

-Evet, dedi Daşa cesaret verici bir şekilde başını sallayarak. Ameliyattan önce uzun uzun konuştuk. "Son kez konuşuyoruz. Ben seninle son kez konuşuyorum! Benim sesimi bir daha hiç duymayacaksın! Ben seni seviyorum!" dedi.

Ne diyeceğimi bilmiyorum. Ameliyat sırasında tüm ses organlarını aldıklarını hatırladım. Çok uzaktan hüzünlü bir müzik sesi geliyor ve kendimi kaybolmuş gibi hissediyorum. Sonra ayağa kalkıp pencereye gittim. Dışarıdaki evlerin hepsi üzüntüden boğulmuş gibi bir renk almıştı. Yine göğsümü üzüntü dumanları kaplamış gibiydi.

Bir anda Daşa'nın bana çok yaklaşmış olduğunu fark ettim. Onun sıcak nefesi benim omzuma dokundu. Kadınların sevgisinde bir sınır var mı?

-Bu konuyu daha fazla konuşmayalım, tamam mı? Ben arkama döndüm. Ama bana uzun süre acıyan gözlere bakmaya gücüm yetmedi. Bir ses çıkarmadım. Her şey bana yeni geliyor. Dikkatini dağıtmak için ne söylemem gerektiğini bilmiyordum. Fark ettiğime göre Daşa beni kendi koca-sına benzetiyordu ve benden bir şeyler bekliyordu. Hepsi o kadardı. Elbette bu da mümkündü. İnsana bir an bile olsa ilgi göstermek, iyi davranmak insanlık görevimiz değil mi bu hayatta.

Gün ısınmaya başladı. İvan Bunin'in "Karanlık Sokak" adlı kitabını okuyorum. Radyoda hüzünlü halk türkülerinden oluşan bir konser. İnsanlığı ezen yalnızlığın beni takip ettiğini hissediyorum. Bir ara kapıdan hafif bir vuruş sesi geldi.

-Girin.

Daşa içeri girdi. Neden bilmiyorum, ama çok neşeliydi. Boynuna bir kırmızı atkı bağlamış ve mavi bir pelerin giymiş. Saçları çok güzel ve

bir nehir gibi görünüyor. Oda hoş bir kokuyla doldu. On gündür birbirimizi göremiyorduk. Gülümsüyor. Buluttan çıkmış gün gibi beni ısıtmayı başardı.

-Burada olup olmadığınızı merak ederek gelmiştim, diyerek torbasından sucuk ve şarabı çıkartıp “Benim artık geri dönmem gerekiyor.” dedi.

-Ne oldu Daşa?

-Hiç bir şey olmadı, dedi gülümseyerek. Öylesine...

Ben acele ile çay yapmaya başladım. Daşa üstündeki pelerini çıkardı, masayı sildi, bulaşıkları yıkayıp masayı düzenlemeye başladı. Hareketleri hızlı ve keskindi. Çay demlenirken camların ve kitapların tek tek tozlarını alıp bitirdi. Gereksiz kağıtlar, içilmiş olan sigaralar hepsi bir anda yerini buldu ve oda tertemiz oldu. Sonunda süpürgeyi bir gazeteye sardı ve sonra ellerini yıkamaya gitti.

Daşa'nın gelmesine çok sevinmiştim. Özellikle neşeli olması bende bir tür minnet duygusu uyandırdı. Ancak benim yüreğim bir şeyleri seziyormuş gibi rahatsızdı. İkimizin arasında 20 yaş fark var. Daşa güzel, genç, gül gibi açılmış bir genç kadın. Peki ya ben? Nasıl ben onun yerine kendimi koyabilirim. Hislerimi onun kaygısı ve acısından yüksek tutarsam bu haksızlık olur. Haksızlık da değil, hata olur.

Daşa aynaya baktı ve saçlarını taramaya başladı. Saçının nasıl olursa ona yakıştığını sordu. Benim hiçbir fikrim yoktu. Saçlarını taradıktan sonra dolaptan balsam almaya gitti. Benim düşüncelerimle onun hiçbir ilgisi yok. Yıllardır birlikte yaşıyormuşuz gibi “Kalmış mıydı? diye sordu. Onun bu tavrı uzak bir yolculuktan gelmiş ev sahibinin tavrına benziyordu. Önce başına gelmiş her şeyi unutup yeniden doğmuş gibi gülümsüyordu.

Çay içmeye otururken “Genelde neler yazıyorsunuz, nasıl bir yazarsınız?” diye önceki sorusunu tekrarladı. Bu sorusu ile beni mutlu etmek ve gururlandırmak istedi galiba.

-Ben istemeden güldüm. Onun iyi bir ressam olduğunu biliyordum. Bir sanatın doğmasına nelerin gerekli olduğunu siz benden daha iyi bilirsiniz. Size bir boya, bana ise bir söz kâfi...

-Benim her türlü eseri yazmaya ilğim var.

-Ben de resim çizmeye ilgiliyimdir, diye sohbet devam etti.

İkimiz de güldük. Sonuçta kendimizi hoş olmayan bir şeyden uzaklaştırmaya zorladığımızı anlıyoruz. Bardaklara biraz balsam, sonra da şarap döktüm. Bu hareket üzerine Kırgız balsamı hakkında özel, uzun ve

bilgi dolu bir konuşma yaptım. Elbette güzel topraklarımızda sayısız şifalı bitki var. Daşa en önemsiz sözlere gülüyor ve sanki dinliyormuş gibi bana bakıyor. Bana her baktığında, onun boş bir resmine bakıyormuşum gibi hissediyorum. Hafifçe bir soru sorar ve bir cevap almak için acele eder. Ne yapacağını bilmediği çok açık. Hissederek ve bilerek daha çok acı çekiyorum. Ancak bir arada olsak bile bu durumu uzun süre uzatamadık.

Daşa nihayet seslendi “Sabah kocam dışarı çıkıp bir saat temiz havada oturdu.” diye sevinerek.

-Çok iyi haber, demek kendine geliyor. Düzelmeye başlamış.

Daşa her zamanki gibi başını salladı ve aşağıya baktı. Rengi soldu. Tam o sırada yapraktan yuvarlanan yağmur damlasına gibi bir “inci” kırpıklarının üzerine düştü.

-Sabaha kadar onun yanında oturuyorum...

-Tanrım!

-Artık bu konuyu konuşmayacağımızı söylememiş miydin, dedim ben.

Daşa itibar etmedi. Orada onun hisleri coşmaya başladı. Çok yorulduğundan olsa gerek ağlamaya başladı. Ayağa kalktım ve odanın içinde dolaşmaya başladım. “Ağla zavallım ağla, belki de kendini iyi hissedersin.” diye içimden geçiriyorum. Daşa hem ağlıyor hem konuşuyordu. Kelimelerin çoğunluğunu anlamadım. Onu bu halde ilk defa görüyordum. Kendini yiyip bitirmiş haldeydi. Sesi de iyi çıkmıyordu. Acıyı hissetse bile sızlanarak dikkatini dağıtmaz. Dışarıdan bakınca hiçbir yeri ağrımayan bir insan gibi görünüyordu.

Durmadan ağlıyor. Parlayan gözleriyle bana bakıyor. Ama ben hiçbir şey yapamadım. Deliriyorum!

Ben de kendimi suçluyorum. Anlayışsız bir insan olduğumu düşündüm. En azından sevincimi paylaşayım, biraz kendimi o dertten uzak tutayım, derdimi paylaşayım düşüncesiyle gelen Daşa’yı hiç olmazsa bir saat onun derdine derman olup, neşelendiremedim. Benden beklediği de tam olarak buydu! Sadece birkaç güzel söz.

Dışarıda güneş parlıyor. Ağaçlar turuncu-yeşil bir renk aldı. Dışarıdaki insanlar sokaklarda yavaş yavaş yürüyor, gülüyor ve konuşuyorlar. Bana o insanların hiçbir derdi yokmuş gibi göründü; hepsi mutlu, hepsi gülümsüyordu. Daşa'nın da parlak bir hayatı vardı. O zamanlar bugünkü talihsizlik beklenmedik değildi. Ama yıllar geçecek, yarın eskisinden daha mutlu yaşayacak ve bugünü unutacak...

Düşüncelerimden uzaklaşarak Daşa'nın sözlerini dinliyorum.

-Altı yıl birlikte yaşadık, diyor ağlayarak. Onun tek bir kişiyi bile üzdüğünü ve hayal kırıklığına uğrattığını görmedim. Avrupa ve Afrika'yı gezdik. Japonya'da bile... Doktora tezine yeni başlamıştı. Bu nasıl bir felaket, zavallım.

-Ağlamakla onu iyileştiremezsin. Senin güçlü olman gerekiyor.

-Ne yapacağımı bilmiyorum, keşke onun yerine bu hastalık beni alsaydı.

Ne çay ne de şarap içildi. Daşa'nın bir saat önce içeri girdiğini hâlâ hayal edebiliyorum. İlk tanıştığımızda da böyle açık ve neşeliydi. Gülüşü bana bir zamanlar dinlediğim masaldaki bir kızı hatırlattı. O kız ne zaman gülse ağzından altın paralar akıyordu. Ne olursa olsun kaderi beni sonsuza dek ona bağlamış gibi görünüyor. Başka bir şey düşünemiyorum. Daha sonra şefkat ve kardeşlik hissini hissetmeye başladım. Aslında yaralı bir geyik gibi karşımda duruyordu.

Daşa akşam saat altı civarında gitmek için hazırlandı. Ağlayarak bütün kaygısını gözyaşlarıyla dökmüş ve biraz da olsa rahatlamıştı. Benimle vedalaştı. Gözlerinde yeniden umut kıvılcımları parlıyordu...

Şehrin büyüleyici ve yumuşak Mayıs ayı başladı. Gökyüzünü karabulutlar kaplayıp yağmur yağsa da bir anda bulutlar dağılarak güneş çıkmış ve yağmur yağmamış gibi her yer parlamaya başlamıştı. Yağmur sonrası temiz havada insanlar yürüyüş yapmak için çıkmışlar. Yağmur sonrası her şey yıkandıktan sonra doğanın tüm güzel renkleri net bir şekilde görünüyor. Böyle durumlarda insan olgunlaşır, hayata olan hayranlığı artar, hatta bir süreliğine dünyaya hakim olur. Gökyüzünde ise güneş büyük bir altın tabak gibi gülümseyen insanlara kendi nurunu ve ışıklarını saçarak gülümüyor.

Daşa bugünlerde yine geldi. Çok üzgün. Gözleri kıpkırmızıydı ve bütün gece uyumadığı ilk bakışta anlaşıyordu.

-Ne oldu Daşa?

Beni görmezden geldi ve pencereye doğru gitti. Gözlerindeki yaşları mendille sildi. Yanına yaklaştım ve oldu diye yine sordum.

-Gece saat birde kocam öldü, dedi. Ama ben duymadım sanki. Çok şaşırdım. Nasıl olur, dün gece iyiydi, mümkün değil.

Yine sordum “Ne dedin?”

-Kocam gece öldü!

Geri adım attım. Hiçbir şey diyemedim. Pencereden görebildiğim uzaktaki yüksek evlerin tepesinde bir şeyler dikkatimi dağıtmak için hareket ediyor gibiydi. Ben de onlardan gözümü alamıyordum, donup kalmıştım. Hiç görmediğim bir insanın ölümü gibi değil, sevdiğim birinin kaybı gibiydi, acı bir his içimi kaplamıştı. İnanılmaz bir duyuydu!

Sonra Daşa'ya baktığımda elbisesinin kan olduğunu gördüm.

-Elbiseniz kan olmuş.

Daşa o kanı gördükten sonra kendine çeki düzen verdi ve kanın kocasının olduğunu söyledi.

-Dikiş yapan yeri açılmış, oradaki kan....

Beni korku bastı, Daşa'nın yanına gittim ve elimi alnına koydum ateşi var mı diye. Ateşi yoktu.

-Çay içer misin?

Kafasını salladı.- Ama şarap varsa biraz....

Şarap verdim onu içti. İyi görünmüyor sanki bedeni var, ama ruhu ölmüş gibi, ondan gözümü alamıyorum.

-Benim kimsem yok, onun da, dedi bana sönmüş gözleriyle bakarak. Saat 3'te gidip onun eşyalarını getirelim ikimiz. Buraya zar zor geldim.

Kendi yaşadığın yerden uzak bir yerde kimsesiz olmak çok kötü bir şey. Dışarıdan Daşa her şeyi düşünüyor, deneyimliyor, sahip olmadığı sert karakterden yararlanıyor ve bunu dikkatli kullanıyordu. Kader, bir öncekine ek olarak, narin vücuduna son ağır yükü de eklemiş, dişlerini sıkıyor, dayanılmaz ağırlığın altında titriyordu. O zor durumda bile beni hatırladı ve ona yardım edeceğime inandı.

Oda sessiz. Sokaktan sürekli su gibi akan arabaların sesi geliyor. Uzun süre tek kelime etmeden oturduk. Bir bardak şaraptan başka bir şey içmedi. Onun gözlerine bakmak istemiyorum. Aşırı kedere kapılan, üzüntü içinde olan insanların gözlerinde sevinçten, umuttan, hileden eser kalmaz. Böyle bir insan, gözleri olduğunu unuttur. Hiç bir renkli hissi kalmaz, acımasızlık ve sertliğe karşı içlerinde yalnızca gerçek renk kalır.

Saat ikiden sonra hastaneye gittik. Daşa, kocasının öldüğü yatağı temizlemeye başladı. Yatağın yanındaki masanın üzerindeki vazodaki laleler sanki yeni getirilmiş gibi canlı. O laleleri dün getirdiğini söyledi. Eşyalarını çekmecedan çıkardı ve düzensiz bir şekilde çantaya yerleştirmeye başladı. Artık bu eşyalara ihtiyacımız yok. Çekmecenin dibinde birçok küçük madeni para vardı. Ancak Daşa ondan tek kuruş bile almadı. Her şeyi

alıp, hazır olduğunda köşedeki elbise askısına doğru yürüdü. Ayakları titreyerek oraya doğru gitti. Ustalıkla askıdan gri bir ceket aldı, omzundan tuttu ve içine baktı. Hastalar bunu gözden kaçırmazlar. Ceketin kokusunu duyunca göğsüne bastırıp ağladı ve duvara yaslandı. Ben hızlı bir şekilde onun yanına gittim ve ellerini tuttum.

Oturmaya dayanamayan hastalar birer birer yürüyerek gittiler...

Döndükten sonra eski yerine yerleşti. Onun isteği üzerine Kırgız çorbası yaptım. Ancak çorbayı çok içmedi. Kendini kocasının ceketiyile örttü ve ağlayarak oturdu. Ertesi gün yakınları geldi. Halkımızın saygısını, sevgisini onlardan dahi esirgemedim. Yatmak için yer ve yemek her zaman hazırды.

Üçüncü gün acısına dayanamayan Daşa hastalandı. Ateşi yükseldi ve yemek yemeyi tamamen bıraktı. Ambulans çağırmak ve eczaneleri ziyaret etmek zorunda kaldım. Yakınları ise defin işleriyle meşgul. Daşa ağlayarak oturdu ve kocasının külünü alıp geri dönmeyi kabul etti. Hasta olmasına rağmen siyah giysi giyinip, krematoryuma gitti. O gece uçmak için bilet aldılar.

Çok büyük havaalanında oturuyoruz. Saat 22:00. Salon yolcularla dolu. Yüzlerinde gizli bir mutluluk açıkça görünüyor. Bir geziye çıkmak ve geziden eve dönmek çok heyecan verici, değil mi? Daşa onlar gibi değil.

Bir şey bilmek istiyorum. Öte yandan Daşa'ya acıyorum. Bilinmesi gerekenler Daşa'nın hastalığını yine ağır hale getirebilir ve geçmişteki tüm üzücü sahneleri tekrarlayabilir. Ancak düşündükten sonra, ben olmasam bile gelecekte pek çok anı ve gözyaşı dökülebilir, bu yüzden bunun tekrar olmasına neden olursam hiçbir şeyin olmayacağı sonucuna vardım.

-Bir şey sormak istiyorum, dedim Daşa'ya.

-Senin kocan ölmeden önce bir şey yazmadı mı?

Daşa acele etmeden çantasını açtı ve içinde küçük bir tane not defteri çıkardı ve şöyle dedi:

-Bu diye, onu bana verdi.

Daşa not defterini tekrar aldı benden aldı ve ilk cümleyi okudu:

“Daşa, aşkım, niye bilmiyorum ama bugün kendimi kötü hissediyorum! Bugün uyuma!” Bu ilk yazısı.

İkinci yazısını yarım saat sonra yazdı. “O kadar acı çekiyorum ki böyle olacağını hiç düşünmemiştim!” Bu kadar çok acıyı çekmektense acı çekmeden ölsem daha iyiydi!”

Belki biraz acı çektikten sonra her şey geçecek diye düşündü belki, diye düşündüm.

Daşa bu mektubu okuduktan sonra ağladım dedi.

-Sonra alnımı okşayarak oturdu. Gözlerinden yaşların aktığını gördüm. Yüksek sesle ağlayamıyor bile, zavallım.

-Sonra?

-Sonra beni teselli etmek için “Artık iyiyim, ağlama.” diye yazdı. Bu onun yazdığı son cümle. Ancak ölene kadar gözyaşlarını tutamadı. Ne düşünüyordu kim bilir...

-Anladım, peki başka bir şey yazmamış mı?

Daşa başını salladı. Sadece sevdiği kişiyi bağışladı ve her şeye katlandı. Sakinleştirirken öldü! Bu aynı zamanda zor bir kader!

Önümüzde uçuşlarının kaydı devam ediyordu. Daşa inliyor ve oturuyor. Şanssız iki sevgili insanların birbirlerine olan sevgisine kavuşmadan acı içinde olmaları beni çok üzdü. Zaman geçmiyor. Tekrar tekrar sigara içiyorum.

Bir an önce kaydını yapıp gitmesini istiyorum.

Gözyaşlarını tutamayan Daşa, bana teşekkür etti.

-Yardımları asla unutmayacağım, dedi. Onun içten teşekkürü kendimi iyi hissetmemi sağladı. Sesinde insana saygı, hürmet ve derin bir hayşiyet görülüyor. Yarım saat sonra vazosuna sarılan Daşa, uçağa giden otobüse bindi. Onu pencereden net bir şekilde görebiliyordum, önünde karton bir kutu ve mendil ile gözyaşlarını siliyordu.

Onları gönderdikten sonra uzun süre üzgün üzgün oturdum.

Beş gün sonra Daşa'dan bir mektup aldım. Hala iyileşemediğini yazıyor. Mektupta ayrıca şu sözler yer alıyor “... bazen kendimi yalnız hissediyorum... Her şeyi bırakıp, her şeyi satıp, sizin gibi nazik insanların olduğu yere gitmek istiyorum...”

DÖNÜŞ

Serenbay karısı Kaşım'ı çok döver. Kaşım, sıradan bir köy kadını. Serenbay onun ilk aşkı, ona gençlik yıllarını vermiş. Yaklaşık beş senedir evliler. Doğruları söylemek gerekirse, Serenbay ile beraber geçirdiği bu beş yıl içerisinde hep mutsuz olmuş. Serenbay o kadar da akılsız biri değil aslında. Hal ve hareketleri, konuşmaları diğerlerinden pek farklı değil. Onun tek zaafı ve kötü alışkanlığı içkiye düşkünlüğü. O içerek eve geldiği zaman, kapıdan sallanarak içeri girer girmez, Kaşım kocasının önünde keklik gibi koşuşmaya başlar. Önceleri kocası içerek geldiğinde çenesini tutmadığı zamanlar da olmuş. Artık dalkavukluğa alıştı. Olur da, yanlışlıkla Serenbay'ın ayağına basarsa, önce ona doğru fırlatılan eşya bir yerine gelir, ardından kocasının ayağının altında kalarak kaburgaları ezilene kadar yumruk yer. Acıya dayanamayan Kaşım çığlık atar. Çığlık attıkça daha çok yumruk yer. Evin içinde evire çevire karısını dövdükten sonra Serenbay ağır nefes alarak dışarı çıkar gider. Kaşım ise kaderine küsüp çığlık atarak ağlayan çocuğunu bağrına basıp sakinleştirmeye başlar.

Bu durumda komşuları “Zavallı Kaşım'ın suçu ne?” demekten başka bir şey yapmazlar. Hiçbiri kadının derdine bir çare bulamadı. Artık onların kavgasına herkes alışmış durumda. Alışmayıp da ne yapsınlar, eğer biri karışırsa, Kaşım iki kat dayak yer. Kimse karışmadığı zaman, Kaşım çığlık atmadığında az dayak yerd. Bunu köydeki herkes bilir. Böyle durumlarda “İt itliğini gösteriyor!” diye komşular susardı.

Kaşım'ın tek isteği, Serenbay'ın akli başına gelerek iyi bir insana dönüşmesi, şiddetten kurtularak mutlu bir aile kurabilmek. Fakat yıllardır bu hayalleri bir türlü gerçekleşmedi. Çocukları iki yaşına girdi. Fakat o da karı kocanın arasını düzeltmedi. Üstelik son iki üç senedir eve yeni kaşık bile satın alınmamış. Başkaları daha iyi şartlarda yaşıyor. Dul kadınların bile durumları düzelmiş. Serenbay'ın ise hayatında bir ilerleme yok, aynı yerde duruyor. Açıkçası, aynı yerde durmaktan daha beter; yavaşça geriye gitmekte, hayatı mahvolmakta.

Kaşım'ın anne babası orta halli insanlar. Kızlarının acı dolu hayatını onlar da biliyor. Fakat, Kaşım'ın anne ve babasına kocasından şikayetçi olup olmadığını kimse bilmiyor. Hatta her tarafı morluk içinde; şiddet izleri varken bile aile tarafından birileri geldiğinde her şeyini saklamaya çalışır. Kendi ağzından bir şey duymadıktan sonra evli barklı kızlarının hayatına karışmayı ailesi uygun bulmuyormuş.

Maaş günü Kaşım İrisbek'ini kucağına alıp kasaya gitti. Ona yirmi yedi som maaş çıkmıştı, Serenbay'a ise on sekiz som. Serenbay maaşını çoktan almış gitmişti. Bunu öğrenince Kaşım dayak yiyeceğini anlayarak

evine doğru yola koyuldu. Evde un bitmişti. Kaşım eve gelir gelmez oğlunu bırakarak poşetini koltuk altına sıkıştırıp doğru bakkala gitti.

Bakkala girer girmez kocasını gördü. Korkudan kalbi yerinden çıkacakmış gibi oldu. Serenbay siyah kahverengi şapkasını gözlerine kadar indirmiş, sol elini koynuna sokmuş, sağ elinin parmakları arasına sigara izmaritini sıkıştırmış, insanlardan uzak, duvara yaslanmış duruyordu. Böyle durumlarda kendisi ağzını açıp bir şey demedikçe Kaşım hiç konuşmazdı. Yabancı birini görmüş gibi davranırdı.

-Niye geldin? – dedi Serenbay Kaşım’a dikkatle bakarak.

-Un, un almaya...

Serenbay’ın yüzü şişmiş. Her insanın yüzünde nur, sıcaklık olur, bunun yüzündeki nurunu içki söndürmüştü. O halde Kaşım’a biraz daha baktıktan sonra, ardından elindeki sigarasının külünü yere düşürerek satıcıya şöyle dedi:

-Birinci ve ikinci sınıf unundan var mı?

-Var.

-Hangisinden istersin? dedi Serenbay Kaşım’a.

Bu hareketi insanların önünde her şeyi karısına danıştığını gösteriyordu.

-İkinciden alalım, dedi Kaşım hiçbir şey belli etmeden. “Evde yarım çuval kadar birinciden var, yemeğe.”

Aslında bir gün önce çuvalın dibinde son kalan undan ekmek yapmıştı. Böylece, depodan gidip ikinci sınıf undan bir çuval aldılar. Kaşım parasını ödedi. Serenbay dışarıda duran atına un çuvalını yükleyerek evine doğru yürüdü. Arkasından Kaşım da geliyordu.

-Ne kadar maaş çıkmış sana?

-Yirmi yedi som. Sana peki?, dedi Kaşım bildiği halde.

-On sekiz...

Bu durumdan faydalanarak Kaşım şöyle dedi:

-İrisbek’e ayakkabı alır mısın, şimdiki giydiği tamamen yırtıldı.

Serenbay bu soruya cevap vermedi. Elinde sigara, önüne bakarak sessizce yürümeye devam etti. Eve ulaşır ulaşmaz unu indirdi ve atına binip gitti. Kaşım oğluna bisküvi, eve de çay alacaktı aslında. Fakat kocasını görünce korkudan her şeyi unuttu. Eve geldikten sonra, yalnız kalınca “İçki içmediği zaman iyi, içki içince aklını kaybediyor!” diye düşündü Ka-

şım. Aslında böyle düşünen bir tek Kaşım değildi, komşuları da aynı düşüncedeler. Komşuları buna ek olarak “Yazık, yoldan çıktı.” da diyorlar. Şimdi içkiyi bırakmaz ki...

Bunu şimdi konuşmayalım. Belki hayat farklı bir yol çizer ileride. Şimdilik o seçtiği hayatının kölesidir. Kadere boyun eğmekten başka çare yok, kendi kaderine doğru sürükleniyor. Şu an onun etrafına bakarak yaşadıklarından ders alıp hayatına çeki düzen vermeye ve değiştirmeye cesareti yetmez. Onun başına gelenler, beceriksizliği, işlerinin yolunda gitmemesi; bütün bunlar onun için bir kader, hatta yaşanması gereken hayatın ta kendisi. O buna inanıyor. Serenbay kadere eski molla müritleri gibi çok inandığı için, ona öğüt vermeye kalkışanlara çok sinirlenirdi. Onlardan nefret ederdi. Yoksa alkolik olmanın sebeplerinden birinin umutsuzluk olduğunu herkes bilirdi. Akıl verenlerin sayısı gittikçe azalıyordu. Bazen hiç kimseyle konuşmaz, içine kapanırdı.

Akşam, ikinci vakti Kaşım odun almak için dışarıya çıktı. Uzaklarda sallana sallana gelen kocasını gördü. Korkudan kalbi hızla atarak elindeki leğenini az kalsın düşürüyordu. Koşarak eve girdi ve uyumakta olan oğlunu eline aldı. Fakat daha erken olduğunu düşünerek oğlunu yerine yatırdı. Kocasını daha uzaktaydı, eve yaklaşmamıştı. Serenbay her zamanki gibi iki kolunu sallaya sallaya başı eğik halde avluya girdi. Pencerenin dibinden geçerken Kaşım onu görür görmez, her zaman yaptığı gibi İrisbek'i yatağından kaldırıp kucağına aldı.

Kapı açıldı ve Serenbay içeri girdi. Dışarıdan Azrail girmiş gibi Kaşım'ın tüm vücudu titremeye başladı. Çocuk da bir şeyler hissetmiş gibi korku dolu gözleri ile bir anasına bir babasına baktı. Serenbay sallana sallana yürüyerek onların yanına yaklaştı ve orasını burasını karıştırarak cebinden bir şeyleri çıkartmak için uğraşmaya başladı.

-Kaşım, Kaşım diyorum...

-Ne oldu?, dedi Kaşım sessizce. Kavga hep böyle başlardı. Cevap vermezse daha beter olurdu.

-Ne, ne? Bot!, dedi ve hıçkırarak cebinden kahverengi bir çift bot çıkarttı. – Nerede bizim oğumuz...

-Burada, benim kucağımda oturuyor, dedi Kaşım. Sonra oğluna baktı:

-Bak oğlum, baban sana bot getirmiş, çok güzel, dedi.

-İrisbek... bek (ağa) olsun...

Sonra oturdu Serenbay. Serenbay oturunca Kaşım kendini toparlayarak oğlunun eline yeni ayakkabısını tutuşturuverdi. Kalkıp kocasının başına yastık koydu. Serenbay hemen uykuya daldı. O horlar horlamaz Kaşım kocasının ceplerini karıştırmaya başladı. Çok nadir de olsa böyle fırsatları elinden kaçırmazdı. Böylece bir şişe içkinin parasını yürütürse, hiç olmazsa on günlük çay ve tuz parasını çıkartmış olurdu. Kaşım onun ceplerini karıştırırken toplam beş som seksen tıyın para çıktı. Sarhoş insan hiçbir zaman paralarının hepsini aynı cebine koymaz. İşin kötü tarafı, Serenbay çok sarhoş da olsa cebindeki kalan paranın hesabını bilirdi. Kaşım bunu düşünerek bir yandan korktu. Yine de yarına bir şişe parasının kalması gerekiyordu. Yoksa Kaşım'ın ekmek parasını da elinden alacaktı. İki som elli tıyınını alıp gerisini ceplerine geri koydu. Sonra gidip onu undan kalan parasının üstüne koyarak evdeki eski eşyaların arasına sakladı.

Ertesi sabah Serenbay öksürerek arkasına dönüp üstünü çıkartmadan yatmaya devam etti. Bir şeylere canı sıkılmış gibiydi. Kaşım kahvaltı hazırladıktan sonra oğlunun yeni ayakkabılarını giydirdiyordu. Irısbek babası evde değilmiş gibi onu umursamadan evin içinde oraya buraya yürüyerek mutlu olsa da, başka birinin ayakkabılarını giymiş gibi yine de rahatsız oluyordu. O babasının yattığı tarafa hiç yaklaşmadı. Bir aralar babası gönlü istediği zaman oğluna küçük oyuncak araba almıştı. Bugüne kadar bozmadan, kırmadan oynuyor. Şimdi de o oyuncak arabasıyla oynuyordu. Henüz bebek olmasına rağmen babası evden gider gitmez, hem o hem anesi kendilerini rahat hissederlerdi.

Serenbay hareket etti. Hem Kaşım, hem oğlu ona baktılar. Fakat Serenbay tekrar yatınca onlar kendi işine baktılar.

Biraz sonra pencerenin dibine bir atlı geldi ve:

-Serenbay, hey Serenbay!, diye seslendi. Gelen amiriydi.

Serenbay kafasını kaldırarak Kaşım'a hitap etti:

-Çık, bak şuna...

Kaşım dışarı çıkarken Serenbay ek olarak:

-Eve buyur et!, dedi.

Amiri eve girdi.

-Nasılsın?

-Dün çok içmişim.

-Farketmişim, sallanarak gelirken görmüştüm seni. Çiftlik seni bekler. Seni tarla sulamaya çıksın dediler. Gidebilecek misin?

-Bugün nasıl gideyim, diyerek Serenbay ceplerini karıştırmaya başladı. “Kaşım, bir şeyler getir, kalk. Başım çok ağrıyor.” Şefin beklediği de buydu zaten. Serenbay’ın dediğini duyduktan sonra, düzelerek oturdu ve çiftliktekileri kötülemeye başladı.

-Bir tane ahlaksızın eline düştük. Halkı hiç düşündüğü yok onun. Ben söyledim, Serenbay bugün işe çıkamaz dedim...

Kaşım amiri sevmeydi. Şimdi çiftliği kötülüyor burada, fakat çiftliğe gidince her kesin önünde utanmadan Serenbay’ın dedikodusunu yapardı. Bunu herkes biliyor zaten.

Serenbay cebinden para çıkartıp verene kadar Kaşım kapıda bekledi.

-Dün... diyerek Serenbay cebinden para çıkartıp Kaşım’a verdi. “Dün Bokbasar da çok sarhoş oldu galiba, her neyse, bir arkadaş dün zorla bir şişe aldı. Onu içtikten sonra, istemesek bile Colboldu da bir tane aldı. Sonra birileri daha aldı. Biraz kendimden geçmişim. İçmek de istememişim aslında, şu oğluma ayakkabı almak için giderken onlara rastladım galiba...”

Bu söylenenlerin hepsi yalandı. Ona içki alan her kişiyi zorlamış, korkutmuş, gönül koymuş, kısacası elinden geleni ardına komayarak içkisini aldırması.

-Senden önce Bokbasar’a gittim. Onun da senin gibi başı ağrıyor-muş. O da karısını bakkala yollayıp, istemesem de bir şişe içki aldırttı. O da bugün işe çıkabilecek durumda değil. Senin sulamaya gittiğini söyleyeyim çiftliktekilere, yarın durumuna bakarsın...

-Serenbay bir şey demedi. Kaşım geldikten sonra onlara çay da verildi, kadehlere içki de dolduruldu. İçkiyi doldururken Serenbay’ın elleri titredi, şişenin ağzı kadehin ağzına çarpıyordu.

Bunlar dışarı çıktıklarında çiftlik amiri sokakta gidiyordu. O bunları görerek onların yanına yaklaştı. Hem amir, hem Serenbay utanır gibi oldular.

-Hani, tarla sulamaya çıkmamışsın? – dedi Serenbay’a bakarak. – Öğlen oldu, sen hala evdesin. Elin, ayağın sağlam, başkalarından ne farkın var, onlar gibi sen de çalışıp para kazanman gerekmez mi? Bak, üç sene önce ev yapmak için aldığın taşların hala yatıyor. Bizim çiftlikte senden başka herkesin evi yeni. Artık yeniyetme bir oğlan da değilsin.

-Şimdi, dedi Serenbay surat asarak.

-Dün akşama kadar bakkalın yanında içki içiyordunuz, senin gibi akıllı biri kazandığını hiç içkiye verir mi? Hayatın bu, senin yerine ben milletten utanır oldum. Böyle devam edersen bir gün parmağını ısırırsın. Ne istersen söyle dedim, yardım edeyim, tuğlalarını yap, ev yap dedim, ta ne zaman... Senin yerine ben mi ev yapayım?

-Ev lazımsa kendim yaparım!, dedi Serenbay sinirlenerek. - Çalışıyorsam, kendim için çalışıyorum, kimseden ekmek istemiyorum ben...

-Aklına bak,- dedi çiftlik amiri. Evet, benden gelip ekmek isteyeceksin diye korkuyorum. Boş sözü bırak, ev yap. Hayatına çeki düzen ver. Dinlemeyeceksen beni keyfin bilir!

Çiftlik amiri sözünü bitirerek gitti. Şef ise çiftçi duysun diye yüksek sesle yalandan “Erken git işe demedim mi sana? Derhal git! Sonra kontrol etmeye gelirim!” diyerek adamın arkasından gitti.

Serenbay eve girdikten sonra moralsiz, hışıldayarak çizmelerini çıkarmaya başladı. Onun yatmak istediğini zannederek Kaşım yastık ile yorganını alıp geldi.

-Çek şunu diye Serenbay Kaşım’a kötü kötü bakarak ayağını uzattı. Sonra ayağa kalkıp pantolonunu çıkartmaya başladı. Hiçbir şey anlayamayan Kaşım Serenbay ne dese onu yapıyordu. Bir kavga çıkacağından endişelenen İrisbek de bir anasına bir babasına bakmaya devam etti. Serenbay soyunduktan sonra karısına bağırırdı:

-Ne duruyorsun, getirsene iş elbiselerimle iş ayakkabımı!

-Tarla sulamaya mı gideceksin?

-Sence düğüne mi gidiyorum?!

Serenbay Kaşım’a kötü kötü baktı.

Yüzlerce dönüm koyu kara yeşil renge bürünmüş mısır sulanınca açık yeşile dönüp boy vererek canlandı. Serenbay tüm gücüyle setler ve karıklar açıyordu. Su açılan çukurdan akıyor, diğer tarafa ulaştığında başta açtığı karığı setle kapatıyordu. Sonra tekrar gelip karık açıyordu...

İkinci vakti Serenbay öğle yemeğine çıktı. Küreğini mısırların arasına atarak, iş ayakkabılarını yıkadıktan sonra tarlanın kenarında biraz sigara içti. Evine doğru giderken ta uzaklarda toplanan kalabalığı farketti. Geri dönüp o tarafa yöneldi. Yaklaşınca bir kaza olduğunu anladı. Bir tane traktör takla atmıştı. Traktör şoförü de onların hemşerisiydi. Onu yakından tanıyordu. Birçok kez beraber içmişlerdi. Traktör yolun kenarındaki çukura

düşmüştü, traktörün dört tekeri yukarı bakıyordu. Traktör römorku da devrilmmişti. Adamlar takla atan traktörün içinden şoförü çıkartmışlar. Ölen adamın sol kolu yukarı kalkmış, bir şeye tutunmak istemiş sanki. Şapkası yoktu. Yüzü paramparça, mosmordu. Gözleri açıktı, gökyüzüne doğru bakıyordu. Ağzının kenarından kan akıyordu. Yepyeni montunun cebinden siğara kutusunun kenarı gözüküyordu.

-Zavallı çocuk!, dedi tarla amiri göz yaşını silerek. – Daha sabah neşeli bir şekilde bakkalın önünden geçmişti. Bir şişe az gelmişti, bir şişe daha...

Serenbay bu denilenleri dinlemeyip olanları yakından öğrenmek için ölen traktör şoförünün yanına yaklaştı. Bu arada uzaktan tozu dumana katarak gelen atlı, yaya insanların gürültüsü çıktı. Sanki öleni geri getirebileceklermiş gibi göz açıp kapatana kadar olay yerine geldiler. Ölen çocuğun babası, abisi, akrabaları...

Serenbay daha önce bu tür kaza haberleri duymuştu, ama canlı canlı ilk defa şahit oluyordu. Korkudan kalbi hızlı atarak kendini kötü hissetmeye başladı. Gitmesi gerektiğini düşünerek Serenbay olay yerinden uzaklaştı.

-Allah kimseye göstermesin! Keşke gelmeseydim, inşallah hasta olmam!..

Doğru evine geldi. Gördüklerini unutmaya çalışıyordu.

Ağlayan kadınların sesleri geliyordu. Baş sağlığına gelen insanlar bir şey öğrenebildin mi diye sorarcasına ona bakıyorlar sanki. Onun elinden ne gelirdi ki? Sonra kulakları çınlayarak, Serenbay sesler duymaya devam etti. “Herşeyin suçlusu içkidir.” diyorlardı sanki. Başka bir ses “İçkiyi zorla içiren mi var, içmeseydi ölür müydü?” der gibiydi. Yere bakıp iki kolunu sallayarak gelen Serenbay’ın dış görüntüsüne bakarsak, dağınık, bakımsız birine benziyordu. Hayat onu sanki çok yormuş, her şeyden bıkmış gibiydi.

Serenbay evine nasıl geldiğini anlamadı bile. Kapıda oynayan oğlunu gördü. Onu görünce birden heyecan bastı. “Allah’ıma binlerce şükürler olsun.” diye dua ederek İrisbek’in yanına geldi ve oğlunu bağrına basıp yanaklarından öptü. Küçük evinin içine güneş ışıkları dökülüyordu. Çatıya yuva yapan serçe de onun dikkatini çekti. Anne serçenin gagası arasında bir çekirge bulunuyordu. Yavru ise ne yapacağını bilemeden sesler çıkartıyordu. Baba oğul serçeye bakarken evden Kaşım çıkageldi. Serenbay Kaşım’ın yüzüne bakınca o yere baktı. Onun gözlerindeki korkuyu Serenbay ilk defa farketmiş gibiydi. Üstündeki giydikleri dağınık, ayağındaki çizmesi de eskiydi. Gözlerinin kenarında keder çizgiler çizmişti.

-Gel oğlum, içeri girelim, diye Serenbay oğlunun saçından okşadı. Babasının bu davranışı onun çok hoşuna gitti. Çocuk bir şeyler anlatarak şırmarmaya başladı. Serenbay'ın hareketlerine Kaşım hiçbir zaman gülümsemezdi. Şimdi ise gülümseyince yüzündeki kırışıklıklar daha belirginleşti.

Ölen traktör şoförü için cenazesi töreni yapıldı. Kazanın beşinci günüydü. “Serenbay içkiyi bırakmış.” dedikodusu her tarafa hızla yayılmaya başladı.

-Benim tanıdığım Serenbay'dan bahsediyorsanız, kaç gün dayana-bilecek?!, diyenler de oldu.

-İçkiyi bırakmak o kadar da zor olmasa gerek, sebat göstererek iç-meyebilir artık, diyenler de vardı.

Aradan bir ay kadar zaman geçti. Serenbay içkiye elini sürmedi. Bu ay o hep tarla sulama işinde ve başka işler de yaparak, tam altmış sekiz som para kazandı. Parayı eline alır almaz kuruşuna bile dokunmadan gidip hayatında ilk defa karısının eline verdi. Kaşım onun verdiklerini kendi parasının üstüne katarak çantanın en derin yerine sakladı. Evlendiklerinden beri bir kez olsun yüz som kenara koydukları yoktu.

Serenbay erken kalktı ve dışarı çıkıp bahçesini gözden geçirdi. Sonra üç sene önce yapmaya başladığı yarım kalmış yeni evinin yanına geldi. Etrafını ot sarmış, inşaat için getirdiği taşlar olduğu gibi yatıyordu. O yerde yatan taşlara bakıp artık ev yapmanın zamanının geldiğini düşündü.

Kaşım ise köylü iki üç tane yaşlı kadını evine getirip döşek yaptırdı. Onlara emeğinin karşılığında bir şey veremediği için biraz utanıyordu. Onlarla uzun uzun sohbet etmek için çay koydu. Kadınların önünde gülümseyerek, elinden geldiğince hizmet ederek onların gönlünü almaya çalıştı. Onlara “Biz de evde böyle içip yiyebiliyoruz.” demek istiyordu sanki.

Serenbay'ın içki içtiği zamanlar diye o zamanları bir tarih gibi anlatırdı. Döşekleri yapmaya daha o zamanlar başlamıştı. Fakat hiç vakit bulamamıştı. Üstelik İrisbek de çok küçük olduğu için annesinin elini ayağını tutuyordu. Üç tekerlekli bisiklet almak istiyordu.

-Evet, çocuğa tek başına oynaması için öyle bir şey almak gerek, dedi orada oturan kadınlardan biri.

-Yarın öbür gün babası onu götürüp alacaktır, dedi. Biraz para biriktirmiştik, o da bitmek üzere. Başkaları beş kuruş kazansa hemen bankaya götürüp yatırıyorlarmış, ben ise evde saklıyorum, cebimi deliyorsa da...

-Evet, parayı elinin altında bulundurmak iyidir, lazım olduğunda hemen alıp kullanırsın, dedi diğer kadın çayına şeker koyarken.

-Şimdi ise ev yapmak istiyor. Ölmeden diğerleri gibi bir ev yapmazsak olmaz.

-He, dedi üçüncü kadın, çayından doldur, çay güzelmiş. Öyle yapın, ikiniz de gençsiniz. Çalışmak istedikten sonra iş sizden kaçmaz.

-Bu ay ikimiz yüz somdan fazla para kazandık, dedi Kaşım. Onun yaşlı kadınlara söyleyemediği son haberi de buydu, onu da söylemiş oldu.

Böylece evde Kaşım kadınlarla evde döşek yaparlarken Serenbay işten döndü ve hemen yeni evin temelini kazmaya başladı.

Tuğlalar örüldü, böylece evin duvarı da yapılmış oldu. Bir akşam Serenbay çiftlik amirinin evine geldi.

-Geldiğine göre, anlat derdini, dedi çiftlik amiri.

-Bana daha fazla iş ver.

Çiftlik başı ona şöyle bir baktı.

-Gel, yemek yiyelim, çok paralı iş mi istiyorsun?

Serenbay güldü.

-İnşaatta çalışsam nasıl olur?

-Olur, seni bir tadilat işine göndereyim, kolay bir iş.

Serenbay sofraya oturduktan sonra önüne bir tabak pilav getirdiler.

-Evinin duvarını da kaldırdın, diye çiftlik amiri ağzına bir parça yağlı et koydu.

Çiğnerken sözüne devam etti. -Bu sene evini yine de bitiremezsin.

Serenbay kafasını salladı. Ara sıra kaşıkla pilavdan almaya devam etti.

-Domates yok mu?, dediğinde evin hanımı dışarı gidip domates getirdi. Çiftlik amiri önce başparmağının ucundaki yağı şapır şupur yaladıktan sonra domatesi alıp bıçakla ince ince dilimleyip pilavın yanına koydu.

-Al, şundan da pilavın üzerine koy, ye, dedi Serenbay'a.

-Sen içkiyi cidden bıraktın mı?

-Aman, aman, yüzünü şeytan görsün...

-Mesele içip içmemek değil, insanın kendini kontrol edebilmesi lazım. Nefsini tut, o kadar.

Bütün söylenenler gerçek olduğu için Serenbay'ın bunu kabul etmekten başka çaresi yoktu. İçkiyi bırakacağım dedi Serenbay, bıraktı da. İçkiyi rüyasında bile görmedi. Tabii ki yine de canı çekmiştir, ama dayana-bildi. Fakat içki yüzünden kazada ölüp giden traktör şoförünün son hali onun hafızasından silinmişti.

Ertesi dağ eteğinde bulunan bir tesise gidip orda tadilat yapan inşaatçılara katıldı. Böylece onun gönlü rahatlamış oldu.

Bir akşam üstü Serenbay'ın evine eski dostlarından Tınay geldi. Biraz içmişti. O girer girmez saçmalamaya başladı:

-Düğün var, düğüne gelin. Çocuğuma beşik düğünü yapıyorum. Nasılsın, Sake aksakal, sana ne olmuş öyle, vay-vay! Özellikle davet etmeye geldim sizi. Benim evde bayram var. Evini de yapmışsın değil mi, ya da yanlış mı görüyorum? Hadi, kalkın artık, bugün içip yiyeceğiz...

Kaşım Serenbay'a baktı. Serenbay pencereden dışarıya baktı. Sarhoş Tınay'ı beğenmedi.

-Şuradan şuraya hareket edecek halim yok, çok yorgunum.

-Yok, yok, öyle deme abiciğim. Ayağına gelmişim, sen de bana üstten bakıyorsun...

Davet etsem herkes gelir değil mi? İçki ve yemekten kim kaçır? Sen öyle deme, yoksa kendine yakıştırmıyor musun artık?

Kaşım Serenbay'a tekrar baktı.

-Sen git, diye Serenbay Kaşım'a baktı.

-Hayır, hayır olmaz, ben ne yarım insan mıyım, ayrı ayrı gelmeyin. Daha yemek pişmedi, çabuk olun!..

-Hayır Tınay, ben gidemem.

-Öyle mi? İnsan değilmişsin.

Tınay montunun düğmelerini çıkartmaya başladı.

-Çok yorgunum, üstelik içki içmiyorum, niye gideyim ki. Orda içki içip sarhoş olanlar beni de içkiye zorlamazlar mı?

-Sen gerçekten mi gelmeyeceksin?

-Gerçekten, Tınay ne olursun, bir kez olsun beni dinle.

-Öyleyse tamam, şimdi şunu içeceğiz, demin birileri ziyafete gele-medikleri için hediye verdiler, diye çıkardığı içki şişesini ağzıyla açmaya çalıştı.

-Kadeh getir.

-Lütfen yapma, Serenbay elini sürmez içkiye, ben ise içmiyorum, dedi Kaşım.

-Kadeh getir, ben kendim içeceğim!

Çaresiz Kaşım gidip kadeh getirdi. Tınay kadehi doldurup Serenbay'a uzattı.

-Al şunu, tut!

Bu durumda Serenbay kendini tutamadı. Çalışmaktan kurumuş elleri titreyerek eskisi gibi içkiye yapıştı. Ağzına kadar içki dolu kadehi alıp sonuna kadar içiverdi. Bunu gören Kaşım donup kaldı.

-Ne oluyor, gördüklerim gerçek mi? Gerçekten de tekrar içmeye mi başladı?

Serenbay'ın içine sıcak bir şeyler girince yumuşamaya başladı. Çok özlemiş. Çok geçmeden terlemeye başladı. İçmez dediği Serenbay'ın bu yaptığını görünce şaşkına döndü.

-Eyvaah, her şeyi mahvettim, diye düşündü. - Tınay tekrar içki içirmiş deseler ne yapacağım, milletin yüzüne nasıl bakacağım?

Tınay bir müddet ne diyeceğini bilemeden kekeleye durdu. Münasip bir şey söyleyemedi.

-İyilik, iyiliktir..., diye bir müddet saçmaladı. Tekrar içki doldurup Kaşım'a uzattığında Kaşım ona bakmadan yerinden kalkıp gitti. Biraz kendine gelen Tınay hemen oradan gitmek istedi.

-Ben gideyim artık, diye şişenin ağzını kağıt ile kapatarak Tınay yerinden kalkacaktı ki, Serenbay montunun eteğinden tuttu:

-Dur, nereye?

-Daha et pişireceğim, Sake...

-Şimdi geçeler uzun, dedi Serenbay acele etmeden. Sabaha kadar üç kez misafir ağırdayabilirsin değil mi?

-Bir felaketin olacağını Tınay hissetti. Nerden geldim ki, içmeyeceğini zannetmişim, bela içseydi de içirmeseydim, diye düşünerek tekrar yerine oturdu.

-Doldur, dedi Serenbay gülümseyerek. Ocakta bir şeyler pişiren Kaşım mırıldadı:

-Bırak gitsin, ne yapacaksın? Misafirleri bekliyordur...

-Peki, ben gideyim Sake. İçeceksen al şunu, sana bırakayım, diye Tınay yerinden kalkacaktı ki, Sake tekrar kıyafetinden çekip geri oturttu.

-Ne içkiden ölen biri mi var? Beraber içeceğiz, çocuğunun şerefine.

Tınay sinirlenerek yerinden kalktı.

-Bırak artık! İşim olduğunu söyledim sana. Başka zaman içelim!...

-Sakin ol kardeş, dedi Serenbay da yerinden kalkıp. - Biz de geliriz seninle beraber, diyerek kadehe içki doldurdu ve Tınay'a uzattı.

-Al, iç!

-İçmeyeceğim!

Serenbay elindeki gözünü kırpmadan içiverdi. Kalan içkiyi de doldurup tekrar Tınay'a uzattı. Tınay rahatsız olmaya başladı. Ne diyeceğini bilemeyip tekrar tekrar Kaşım'a baktı durdu. Serenbay arkadaşının bu yaptıklarına sinirlenmeye başladı. Kıyafetinden tekrar çekerek "Al iç şunu!" dedi.

-İçmeyeceğim!

-İçmezsen ben içerim şimdi!

-Kendin iç, bana dokunma!

-Dokunma mı? Al sana!

Serenbay elindeki kadehi Tınay'ın yüzüne fırlattı. Alnından bir anda kan sızmaya başladı. Tınay Serenbay'ın üstüne düştü. Kaşım çığlık atarak İrisbek'i alıp dışarı kaçtı. Evin içinde kavga dövüş; kim kimi dövüyor belli değildi. Bir ara bir ses geldi, ardından biri ağır ağır inlemeye başladı. Kaşım bağırıp çağırıp komşulardan yardım isteyerek dışarı kaçarken ayağı takılıp elindeki çocukla birlikte yere düştü. Serenbay elindeki şeyle Tınay'ın kafasından yaralayarak dışarı kaçıp giderken Kaşım'a da çarpıp geçmişti.

Dışarıda hava kararmıştı. Çok geçmeden Serenbay'ın evinde komşuları toplanıverdi. Kadın, erkek, aksakal herkes oradaydı. Kadınlar ağlayan çocuğu susturmaya, Kaşım'ı kendine getirmeye çalışıyorlardı. Eve biri girip ikincisi çıkıyordu. Tam olarak ne olduğunu kimse anlamadı. Alnından yaralanan Tınay başını kaldırdı.

-İçki, içki!, dediler insanlar kafasını sallayarak.

-İçki ne yaptı ki?, dedi ihtiyarlardan biri sinirli sinirli. Siz suçsuzsuz, hep içkiye atıyorsunuz suçu. Ayıp be, utanmalısınız! Artık ayarınızı bilmelisiniz.

Gürültü çoğaldı. Bu gece bu evde çok tatsız şeyler yaşandı. Birkaç gün sonra bu işle ilgili mahkeme işleri başladı. Serenbay mahkemeye çağırıldı. Bugün burada Serenbay'ın kaderi belirlenecekti. Fakat bu işte Serenbay kendisini suçsuz buldu. O herkesin önünde aklındakileri anlatamadı. Yargıç konuşunca onun ağzı açık kaldı. Kısacası, Serenbay bu sefer herkesin önünde kendini savunamadı. Üstelik şapkasını eline alarak sessizce oturmak, milletin önünde yargılanmak bir yiğit için kolay değildi.

Mahkeme üyeleri aradan sonra mahkeme salonuna geri döndüler. Herkes yerini aldı. İnsanlar sakinleşince mahkeme başkanı konuşmaya başladı. O Serenbay'ın eskiden içtiği zamanları, sonraki hayatı üzerinde durarak son çıkan kavgada Serenbay'ın suçlu olduğunu söyleyince, zavallı Serenbay yerin dibine girmek istedi. Sinirden, hakim sözünü daha tamamlamadan yerinden fırlayarak kalktı. Salonda bulunan herkes ona baktı. O hızla kürsüye doğru yöneldi. Salonda oturanlara bakarak konuştu.

-İşin aslı hiç de öyle değil, diye titrek ellerini sallayarak konuştu.

-Evet içiyordum bir aralar. Ama hiçbir zaman kötü bir niyetim yoktu. Ben gelmeyeceğim dediğimde Tınay sessizce gidebilirdi. Evet, bende de bir yürek var, diye göğsünü yumrukladı.

Mahkeme salonunun içi sessizliğe büründü. Oturanlar, daha ne diyecek diye ona baktılar.

-Sizin gibiler... dedi Serenbay. Sonra sözünü bitirmeden yavaşça salondan çıktı gitti. Bu olaydan sonra Serenbay'dan kimse haber alamadı. Fakat millet yine de konuşur, onun hapiste olduğuyla alakalı tahmin yürütenler oldu. Bazıları ise Kaşım'ı avutmaya çalıştılar. Tınay'a kızanlar "Neden onu içki verdin?" diye onu azarladılar.

-İçmeyecek zannetmiştim, diye Tınay sarılı kafasını tutarak kendini savunmaya çalıştı.

-Ona içki göstermeye gerek var mıydı?

-Ben iyi niyetle içki götürmüştüm.

-Senin iyi niyetinin sonu işte böyle oldu, diye bazıları ona kızdı.

-Ben, ben... diye Tınay diyecek söz bulamayıp, olanlar için pişman olmuştu.

Serenbay'ı aramaya Kaşım'ın imkanı olmadı. O yokken evde kendini rahat hissetse bile, evde erkeğinin yokluğu her halükarda belli oluyordu. Fakat hayat bu, Kaşım'ı iş bekliyordu. Kendisini toparlayıp oğlu için ayakta durmaya, çalışmaya mecburdu. Günler, aylar geçiyordu.

Bahar geldi. Serenbay'ın evine her bahar gelip yuva yapan kara serçe yine geldi. O gelir gelmez eski yuvasını düzeltmeye başladı. Bir yerlerden kuş tüylerini getirip doğacak yavruları için yumuşak bir yer hazırlamaya başladı.

Köyde kaysılar çiçek açarak her taraf yeşil kırmızı çiçeğe büründü. Bir aralar Serenbay'ın diktiği kayısı ağacı da çiçek açmıştı. Tüm ağaçlar yeşermiş, çiçeklerin kokusu her tarafı sarmıştı. Günlerin birinde köye gelen otobüsten yağmurluk giyen, zayıf esmer bir adam indi. Elinde çantası da vardı. Otobüsten iner inmez derin derin nefes alıp köyünün havasını içine çekerek bir müddet etrafına baktı. Sonra tanıdığı sokağa girdi ve yavaş yavaş yürümeye başladı. Gelen bu adam Serenbay idi. Yürüdüğü sokağından tut, yolun kenarındaki ağaçlar, her bir evin korkulukları, pencerelerine kadar Serenbay'ın gözüne hoş geliyordu. Evine yaklaştığında bahçede bir şeyler yapan Kaşım'ı gördü. Onu hemen tanıdı. Zavallı Kaşım, çok sessiz diye düşündü. Bahçeye yaklaşan Serenbay'ı gören Kaşım donakaldı. Onun geleceğini hiç beklemiyordu.

-Nasılsın?, dedi Serenbay ona gülümseyerek. -İyi misin? Oğlumuz iyi mi?

Kaşım cevap vermeden azıcık gülümsedi. Sonra dışarıdaki işini bırakıp kocasının arkasından o da eve girdi. Serenbay eskisi gibi değildi, hızlıydı. O İrisbek'i uyuduğu yerinden kaldırdı. Sonra çantasını açarak ona getirdiği kıyafetleri çıkarttı. Çantasında hatta karısına aldığı elbise, çay ve çikolatalar vardı.

-Suyun var mı?, dedi Serenbay. Fakat kalkıp yıkanmak için kendine su hazırladı. Soyundu.

-Nasılsın?, dedi Serenbay Kaşım'a yıkanırken. -Bir eksiğin var mı? Nasıl geçiniyorsunuz?

-Öyle böyle işte.

-Ne haberler var halk arasında?

-Hiç, her şey eskisi gibi. Amir görevinden alındı.

-İyi olmuş. Bizim çiftlik nasıl?

-İyidir, iyi.

-İrisbek iyi mi, hiç sesi çıkmıyor?

-Onun karakteri öyle. İyidir.

Serenbay yıkanıp kurulandı. Sonra otururken komşuları onu görmeye gelmeye başladılar. Kaşım çay hazırlamakla meşgul. Gelenler ile selamlaşan Serenbay İrisbek'ini kucağına alıp oturdu. O eskisi gibi içine kapanık değil, açılmış, neşesi yerinde, çok değişmişti. Onu görmeye gelenler Serenbay'ın son haline çok şaşırdılar.

Bir an dışarıdan Tınay'ın sesi duyuldu. Serenbay'ın geldiğini duyunca o da onun ziyaretine gelmişti. Oturanlar şimdi ne olacak diye merakla onlara bakıp kaldılar. O dışarıdan girer girmez Serenbay yerinden kalkıp onun yanına gelerek elini uzattı.

-Nasıl geçti yolculuk?

-Şimdi içki vermezsin bana artık, umarım? Serenbay şaka yaptı. - Beşik düğününüzü ertelediniz mi?

-Nereden yapalım, şişeyi kafama geçirdin, az kalsın ölüyordum...

Orada oturanlar birbirine karşı kin beslemedikleri için ikisinden de razı oldular. Sohbet edip çay içildikten sonra millet dağıldı. Babasının getirdiği yeni kıyafetlerini giyen İrisbek erkenden uyudu. Kaşım Serenbay'ın tamamen değiştiğinin farkındaydı. Serenbay ise evin içindeki ve hayatındaki tüm eksiklikleri görebildi. Bunlar eskiden de vardı. Fakat Serenbay farkında değildi. Çok geçmeden her şeyi düzeltmesi gerekiyordu.

Akşam Kaşım yatak açsam mı açmasam mı diye tereddüt ederek yatak açmaya başladı. Serenbay ona yaklaştığında Kaşım ondan irkilerek uzaklaştı. İrisbek'i yatağa yatırırken Serenbay Kaşım'a neler yaptığını anlatmaya başladı:

-Ben şehirde fabrikada çalıştım. Orada hayat varmış. Çalışanların hepsi tahsilli. Hayat cıvıl cıvıl. Tornacılık yaptım. Evet, burada da yapabiliyim. Fakat kim ilgilenir ki burada bununla?

Kaşım Serenbay ile evlendiğinden beri ilk defa böyle şeyler duyuyordu. İçine kapanık, kimseyle konuşmayan, her zaman sarhoş gezen, yakaladığı yerde karısını dayak delisi yapan Serenbay gitmiş yerine başkası gelmişti. Gerçekten çok değişmişti.

-Ben çok aptalmışım, dedi sonunda o.

Kaşım hiçbir şey demeden ocağa bakmaya devam etti. Cevap vermese de sessizce her şeye tamam diyordu.

Ertesi gün Serenbay erkenden kalktı. Geçen sene duvarını yaptığı evine gidip baktı. Bitmişti aslında. Biraz sonra onun yanına eski amiri geldi. Selamlaştılar.

-Nerelerdeydin?

-Şehirdeydim.

-Bir şeyler öğrenebildin mi?

-Elbette...

-Güzel, diye eski amiri Serenbay'ın gözlerinin içine baktı. Serenbay da onun gözlerinin içine gülümseyerek baktı ve şöyle dedi.

-Artık tornacıyım...

HADİZAT

Tatil gününde kitap okumaktan canım sıkıldı. Saat üç gibi yakını-mızdaki sinemaya gitmeyi düşünüp hazırlanmaya başladım. Özellikle Moskova'nın açık havası ilgimi çekti. Hava güzel. Buna rağmen soğuk hava pencerelere baldıran yapraklarının resmini çizmeyi başarmıştı. Bu duruma pek rastlanılmaz. Sinemaya gitmese bile soğukta yürümek insanı rahatlatır. Anahtarı elime almamla kapının çalması bir oldu.

-Buyurun.

Dışarıdan saçlı başlı dağınık bir delikanlı çekinerek içeri girdi ve soyadımı söyleyerek kendisi olup olmadığını sordu.

-Ta kendisiyim, dedim ben.

-Adım Çoton, deyip elini uzatarak Kırgız usulü selam verdi. Ben sizi geçen sene Frunze'de görmüştüm. Ondan beri değişmişsiniz.

-Buyur, içeri geç, üstünü çıkart, diyerek ben de ceketimi çıkarttım.

O çevikçe bir hareketle paltosunu askıya astı ve avuçlarını birbirine sürtmeye başladı. Bu sırada ben de önceden ona rastlamış mıydım diye düşünerek ona bakıyordum. İlk olarak dar alını, seyrek kaşları ve onun altında yer alan parlak ve küçücük gözleri gözüme çarptı. Yanakları böbrek gibi yüzünün iki tarafında yer alıyordu. Üstelik bu da yetmezmiş gibi tabiat ona altı üstü eğik çok kapanamayan iki büyük dudak bahşetmiş. Konuşurken “z” sesini “d” sesine yakın çıkarmasından ağızda fazladan bir parça etin olduğu farkedeliyordu. Uzun lafın kisası, insanların beğenmeyip attığı yüz parçalarını biriktirmiş de yüzüne yapıştırmış gibi görünüyordu bana. Ama nazik, duygusal ve kibar olduğunu da farkettim.

- Siz bir yere mi gidiyordunuz?

-Evet, ama misafir geldiği zaman ev sahibinin yola çıkması adetimizde yoktur değil mi? Nereden geliyorsun, söyle bakalım. Hava buz gibi, birer bardak sıcak çay içelim.

Ben mutfağa geçtim. Daha önceden onun gibi bir delikanlıyla karşılaştığımı pek hatırlayamadım. Bu görünüşüyle onu gören birinin aklında kalırdı. Döndüğümde, ellerini arkasına tutuşturmuş halde masamdaki kaptaplara bakıyordu. Nasıl da terbiyeli, uslu birisi.

Sohbete başlayınca gencin Renkli Metal Enstitüsünün son sınıfında okuduğunu öğrendim. Kendisi Talaslı imiş.

-Ben de yazmayı düşünüyorum, dedi çekinmeden.

-Olabilir. Son zamanlarda yüksek eğitimli uzmanlardan çok katılan var aramıza. Mühendis-yazar kulağa çok hoş geliyor.

O da gülmeye başladı. Sonra ben ailesiyle ilgili sorular sordum. Eşiyle boşandıktan sonra bir daha evlenmediğini söyledi.

-Sanırım, gelin hanım senin yüzünü görmeden evlenmiş gibi. Güldüm.

Misafirim çok da anlayışlı, sıcak kalplinin biri çıktı.

-Hayır, önce beni gördü, sonra evlendi. Hatta ona bakarak ben daha güzelim.

-Yolu açık olsun. Öyleyse ayrılmanız hayırlı olmuş. Aksi takdirde, neslimizi bozardınız, diyerek şaka yaptım.

Seyrek duran mısır dişleri de göründü bu arada. Delikanlı gülmekten çekinmiyormuş. O kahkaha attıkça benim de gönlüm yavaş yavaş açıldı. İkimiz çabucak arkadaş, hatta ondan da yakın olduk. Yarım saatten fazla kalmadı. Giderken, cebinden bükülmüş bir mektup çıkardı ve bana uzattı.

-Bu benim sevgilime yazdığım mektup. Okuyun. Ben bir kez daha geleceğim.

-Sevgilime?

-Okuyunca anlarsınız.

-Güzel mi peki?

-Sormayın, o kadar güzel ki, kelimelerle tarif etmek mümkün değil. Delikanlı anlatırken bile ona hayranlığını gizleyemiyordu.

-Ne tuhaf, sözünün ağzından çıktığını kendim de farketmedim. “Gönül işte, aya da bakar, güneşe de yapışır. Yapacak bir şey yok...”

Çoton’un peşinden çıkıp ona otobüse kadar eşlik ettim. Kısa süre bile olsa gülüp eğlendiğimiz için mi acaba bilmiyorum, kendimi rahatlamış hissettim. Eve döndüm ve mektubu elime aldım. Mektup şöyleydi:

“Aslında bu duyguların başımdan geçme sürecine biraz geç kaldım. Yazarın biri insanın iç dünyasını kâinatın genişliğiyle kıyaslamış. Benim bu fikre katılmamam mümkün değil. Hayatta neler var neler; mutlak mutluluklar ve kaygılar büyük bir boşluk içinde yüzüyormuş gibi. İnsanlar iç dünyalarındaki büyük boşlukta hiç ummadığı durumlarla karşılaşabiliyor. İster istemez nefret ve sevgi duygularına da kendilerini kaptırıyorlar. Benim durumumda ise sevginin lezzetini bir zamanlar tatsam da sevgi kuşunun tersi istikamete uçup gittiği gün dün gibi aklımda. O bir daha dönme-

mek üzere uçup gitti. Onun dönmesini beklemenin bana bir faydası da olmayacak gibiydi.

Fakat, şimdi kainat boşluğunda tarihin tekerrür ettiğine bizzat şahit olduğumu itiraf etmeliyim. Onun bana sunduklarını günlük yiyeceklerim gibi kabul etmem gerekiyor. Bunu elbette kötüye yormuyorum. Tam tersine bu benim tekrardan çiçek açmam, tekrardan keşfedilmemden ibaret. Bunu hayatın bana sunduğu mutluluk olarak algılıyorum. Ben kendi kâinatımda yıldırım ile Çolpon'un parlayarak birlikte yüzmesini arzuluyorum. Bunu dilerken, sıradan bir şekilde değil, âlem boşluğumu bir hançer gibi yarıp atmasını istiyorum. Artık ben çocuk değilim. Romantik de değilim. Her zaman var olan pişmanlıkların, özlemlerin ve arzuların tatlı anlarını hiçbir mutluluğa değişmeyecek yaştayım. Bunları yok saymak çocukça bir davranıştır. Sessiz kâinatımda ilk defa büyük bir olay yaşanacak gibi. Bu kendi çapında, yüzü ebedî huzura dönük sakın bir yerde müthiş bir patlamanın gerçekleşmesi gibi bir şey.

Büyük insanların bile yok olma ihtimali oldukça yüksek olan ve çıplak gözle görünmeyen hücrelerden çıktığını söylerler. Büyük olayların da nedenleri aslında değer verilmeyen küçük parçalardan oluşabilir. Kutsal duyguların da doğması, ortaya çıkması için ufak bir kıvılcım gerekmede olduğunu söylemek isterim. Söylediklerime ek olarak, bildiğim ne varsa sana tek tek anlatmalıyım. Sen benim gönül dünyamda serbestçe yüzüyor- san bile temelinde o dünyanın neden meydana geldiğini pek bilmezsin. Onun hoş görünmeyen kapısı hem narin, hem de sağlam bir kilitte kapalıydı. Fakat şimdi o âlemin sensiz nasıl bir boşluğa kapıldığını göstermek- tedir...

İlk sıcak duyguyu ben dolmuş durağında yaşadım. Bunun aniden olduğunu belki sen unutmuşundur. Çünkü o sırada seni pek etkilemediğim hareketlerinden belliydi zaten. Ben ise o anı şimdi bile net bir şekilde gözümün önünde canlandırabilirim. Onu tekrar baştan yaşayacak olursam yine mutlu olurum. Durakta bizden başka kimse olmasa bile sen gülümseyip çantayı sallıyordun. Senin niçin gülümsediğin beni pek ilgilendirmedti. Ama gülümseyip o tarafa baktığında yarı yuvarlak yüzünü gördüm ve... O yüzünde birbiriyle rekabet halinde olan gençlikle güzelliğin yer kapmaca oynuyordu. Hemen vücuduma sıcak bir kanın yayıldığını hissettim. Sana doğru yavaşça yaklaşarak yanından geçtiğimde ancak gözlerini görebildim. Acayip pırıl pırıl yanan o çift lambayı yeşil alev çarpıp gitmiş gibiydi. Sanki o gözlerde merhametle üzüntü yan yana. Çabucak başka tarafa yüzünü dönüp gittin ve benim o yarı yuvarlağı yine görmemi sağladın. Yine gülümsüyorsun. Ama ben de yaratılmış doğama layık, hayatın bazı zehirle-

rini sindirip alacak kuvvete sahiptim. O bir anda meydana çıktı ve beni zamanında dizginlemeye yetiştii.

Trolleybüs de geldi. Ben binmeyince sen de binmedin. Artık yaydan çıkan o sevimli okun ikincisini ağırlamaya sol göğsümü hazırladığımı hissettim. Bir sonraki trolleybüs gelince yanımdan çabucak geçtin de benden önce bindin. Ama trolleybüste benim yanıma durdun. Yer yok. Birbirimize o kadar yakındık ki mesafe tamamen kaybolmuştu. Dolmuş sallandı ve bizi sıkıca durmaya mecbur etti. Arka tarafında seni sıkıştıran kimse olmasa bile sen bana doğru yanaştın. Tam o sırada niçin bilmiyorum kendimi senden uzaklaştırdım. Bana baktığında pek fark edilir edilmez kafamı salladım. İçimden “Ne yapıyorsun, ben sana layık değilim. Ben çirkin bir kenevirim sen ise açmış kırmızı bir çiçeksin. Beni alevlendirerek sırtıma taşıyamayacağım bir yükü yüklüyorsun. Sana hiçbir şey olmaz, sonra olan bana olacak. Bana bakma, bana yaklaşma, beni rahat bırak...” diyordum. Bakışlarından benim ne demek istediğimi anladığımı farkettim. Gözlerin yanıyor, yanıyor da sanki bana bunları anlatıyordu “Hayat işte. Ben senin yanında dalga geçmek için durmuyorum. Her şeyin farkındayım... Ben ne yapayım. Benim de bir suçum yok ki...”

Yazın bazen bizim bölgede sabahları ufak bir esinti eser ve ruhumuzu ele geçirmeye başlar. Dağdaki binlerce çiçeğin kokusu gelir ve insana ilham verir. Bir anda bebeğe dönüşürsün ve göğsün sınırsız bir mutluluğa kapılır. Hayatın ağır yüklerini unutturan o an benim için en değerli anlardan biridir. Ama genelde o an uzun sürmez. Trolleybüste giderken bunları düşünerek biraz alevlendiğimi hissettim. Ne oldu biraz önce? Bu sorulara nasıl yanıt verilmesi gerektiğini bilsem de, onları dışarı atmak amacıyla değil, artık düşünmekten de kıskanmaya başladım. Tuhaf olan şu ki kendimden kıskanıyordum. Onun yanı sıra aklıma kötü düşünceler de geliyordu. Boşu boşuna heveslendiğimi düşündüm. Ben gücümün yettiğince gönül dünyama kimseyi sokmayan, tek başıma sahiplenmeyi heves eden birisiyim. Aniden birini saldırıda bulunacağını ve böyle umarsızca girip geleceğini hiç beklemezdim. Ya, ben ne diyorum, birisi kendince gülüyor, onun vücudu bana çok yakın duruyor, bu mu yani biraz önce dediğim “saldırı”? Bu ne biçim bir hayal?! Sanki bende kadın beğenebilecek bir surat var! Düşündüm ve bunun sadece boşuna olduğunu kabul ettim.

Bana faydası olmayan ama istemeden sırtımda taşıdığım bazı yükleri unutamayacağımı bilsem bile unuttum diyerek kendimi kandırabiliyorum. Ben seni unuttum. Önce seni, hayır yalan söyledim, önce kendimi sonra seni. O yüzden unutmaya mecburum. Ben senden uzak durmalıyım. Diyeceklerim bu kadar!

Bir gün mutfaktan dönerken yarı yolda durdum ve sizin okuduğunuz okulun ikinci katındaki pencerelere baktım. Keşke bakmasaymışım. Tam benim baktığım bir pencerede sen arkadaşınla sohbet ediyordun. Hem beni fark ettin ve arkadaşına gülerek bir şeyler anlatmaya başladın. O da bana bakıp sanki “Zavallı, nasıl da bakıyor” der gibiydi. Gönlüm bir anda karardı. Oradan uzaklaşmak istedim. Giderken tamamen söndüğümü fark ettim. Ne kadar acayip! O an hayatın kötülüklerine doydum. Tüm hafızamı ve ruhumu bir mutsuzluk hali doldurdu. İçimdeki boşlukta sanki keskin bir hançer göğsümü dilim dilim dilimliyordu. O anda on dakika önce çıktığım boş ders odasına nedensiz tekrar girmişim. Çok yavaş hareketlerle sokağa çıktım. Baktım, önümde yine sen gidiyorsun. Arkana dönüp çantanı salladın ve gülümsedin. Etrafta benden başka kimse yokmuş. Böyle sihirli maceralar hiç başıma gelmemişti. Ben sana uzun uzun bakmadım. Hareketlerim de giderek yavaşlıyordu. Senin beni bekleyerek tekrar tekrar arkana dönüp bana baktığını hissediyorum. İlginç, bazen bazı şeylerin benim kontrolüm dışında gerçekleştiğine şaşırıyorum. Genelde ben sokağın başka tarafıyla giderdim, senin yürüdüğün yol da farklıydı. Tam benim dönmem gereken sokağa ulaştığımda ayaklarım bağlandı ve doğru senin peşinden gittim. Sana doğru yürüyen bu ayaklar benimki değildi sanki, inanıyor musun? Az kalsın arabaların yolunu kesecektim. “Yavaş hareket etmeliyim.” dedim kendime. Seni bir an kalabalığın arasında seni kaybettim sandım, ama yine önümde buldum. Sokaktaki fotoğraf vitrinine baktığını gördüm. Ona Paris’ten, Versay’den getirilmiş fotoğraflar yapıştırılmış. Sana yaklaşıyorum. Evet, tam o an senin insanı etkileme alanının ne kadar geniş olduğunu farkediyorum. Ben sana üç metrelik uzaklıktan çarpıldım. Seninle sohbet etmek gibi düşünceleri aklıma bile getirmedim. Radyo dalgalı alandan hızlıca geçmek istedim. Maalesef, benim geçtiğim çizgi düz değildi. Tüm vücudum yandığından düzgün yürüyemedim. Ancak o zaman kaçıp da kurtulamayacağım bir ağa düştüğümü hissettim. Durağa *üşüyerek* zorla geldim. Bunun gibi bir alevin insanı üşütebileceğini sanmazdım. Başıma gelince anladım. Dolmuşun dönüşte biraz durup kaldığını görünce sinirlendim, çünkü senden önce gitmeyi düşünüyordum. Ama dolmuşla beraber sen de durağa doğru hızlı geliyordun. O sırada seni birisi durdurdu ve sana bir şeyler sordu. Sen de bir sokağı gösterdin. Ben trolleybüse bindim ve boş bir koltuğa oturdum. İç çekerek derin bir nefes aldım. Senin yetişemediğine sevindim, gönlüm neşeliydi. Ama bir yandan kalbimin yarısının sende kaldığını düşününce üzüldüm. Senin gönlünde bana karşı hiçbir şey olmasa bile beni bekleyerek yavaş yavaş yürümen bana doğru çırpılmış bir kanat gibiydi. Sanki o kanatlarla uçarak insanların bilmediği bir gönül deryasına rast gelmişim. Biraz sonra sıcak bir sabır hissi geldi. On dakika önce aklımda oynayan kötü düşünceler bir anda izini kaybettirdi. Ne kadar zorluk çekip azar işitsem bile, lambayı elime alıp kendi

ruh dünyama iyice bakacaksanm olsam yine senden başka kimseyi bulamayacağımı derinden hissettim.

Sonra gün geçtikçe kendimi daha cesur olmaya mecbur ettim. Gururuma dokunmaya başlasa ve bu hal beni derinden etkileyerek sığ bir yere götürecek gibi. Ona rağmen seninle yapacağımız ilk sohbetimizin nasıl gerçekleşeceğini sürekli göz önümde canlandırırdım. Onun en yalın hali şöyleydi:

Bir gün her zamanki gibi öğle vakti seninle durakta karşılaştık.

-Merhaba, güzelim, dedim. Aslında siz kadınların buna benzer tavrlarla gönlünüzü almaya, kendini beğendirmeye çalışan erkeklerden hoşlanmadığınızı da bilirim.

Cevabın sadece gülümsemek oldu, sonra da dudakların hemen birleşti. Ben gülerek espiri yapmaya çalıştım:

-Sizinle tanışmak mümkün mü acaba? Sizin bir şair olduğunuzu duymuştum, gerçek mi?

Sen gözlerinle bana bakıyor olsan bile aslında o bakışların benim üzerimde aşağı yukarı dolaşıyor. Far edilir edilmez kafanı salladın.

-Niçin konuşmuyorsunuz? Siz uzun zamandır burada mısınız?

-İlk senem.

Tam bir şey diyeceğim sırada troleybüs geldi. Bindik. İkimiz boş yere oturduk ve ben sorularına devat ettim.

-Siz hiç sinemaya gidiyor musunuz? Eğer, sizin boş zamanınız varsa... beraber gitsek...

Senden yanıt gelmedi. Tabi ki bu anlaşılır bir durum. Ama senin içinden geçen düşünceleri öğrenmek çok zor. Senden yanıt alamadığım sürece ben de inadıma devam ediyorum.

-Siz hiç evdekilerle, ebeveynlerle sohbet ediyor musunuz?, dedim yavaşça. Neden hep susuyorsunuz? Geçen günlerin birinde bayağı iyi konuşuyordunuz.

Hemen suratını astı.

-Ne zaman?, dedi şaşırarak. Artık bakışları da ciddileşmişti.

-Geçenlerde, partideki konuşmalarınızdan bahsediyorum. Çabuk unutmuşsunuz.

Son ettiğim lafımdan sonra senin gözlerinden ilgisizliği farkettim. Hatta güzel saçlarını düzelttin ve benden uzaklaşarak pencereye yaklaştın...

Ama neyseki böyle bir buluşmamızın olmadığını sen de biliyorsun. Ben o kadar hayal etmeme rağmen sende o hafif düşünceler yoktu. Sen gerçek hayatta nasıl isen hayalimde de tam öyleymişsin.

Sen karşıma çıktıkça her zamanki gibi o içindeki gizli düğümleri yavaş yavaş gösteriyordun. Onlar o kadar çoktu ki, ben onların hepsini ipe dizilmiş inci gibi sırayla gönlüme dizdim. Onların güzelliğini, sevimliliğini ve birbirlerinden farklılığını sadece kendim anlarım. Sayısı arttıkça ağırlığı da arttı. Beni derinlere doğru sürükledi. Ama ben ona karşı tepki göstermedim. Çünkü ben daha önümde yaşayacağım maceraların meraklısıyım. Evet, bir seferinde o kadar güçle direndim ki, o mutsuzluk beni bir kenara atacağına daha da derinlere sokmuştu.

Bizim aramızda geçen o ufak *çarpışmalar* neden bilmiyorum sürekli trolleybüs durağında başlıyordu. O durağın kendisi bizim bir araya gelmemizi sağlıyor gibiydi. O kadar koşturma rağmen o gün trolleybüsü kaçırdım. Arkamdan geldiğini fark etmemişim. Yine her zamanki gibi gülüyorsun. Bana doğru yürüyorsun. Sanki “Bak, hayat işte beklemediğin yerde karşına çıkarır.” diyor gibi cesurca bir ifaden vardı. Ben ise sana dalmışım. Sen de şaşırdın galiba, gülmeyi bırakıp benden bir metre uzağa durdun.

Aynen o sırada ayaklarım sana doğru yürüyüp yanına götürdü. Bakışlarımız karşılıklıydı. Bu sefer yüzünü tam görme fırsatım oldu. İçimdeki sıcak duygularla şaşkın bakışlarım birbirine karıştı. Çünkü sen sıradan güzel bir kadın değilsin, yani onların hiçbirine benzemiyorsun. Eğer inanırsan, ben tam o sırada kendimi kadınlar âleminde yeni bir yer keşfetmiş gibi hissediyordum. Bebekliğinden ta bugüne kadar seni büyüten merhametli ebeveynlerinin senin yüzüne binlerce kez bakıp binlerce kez öpmüşlüğü vardır. Fakat onların dahi senin güzelliğini benim gibi görebildiklerinden şüphem ederim. Bunu düşünerek sana bakıp kalmışım. Sonunda içimde bir güç ortaya çıktı ve beni harekete geçmeye, soru sormaya mecbur etti.

-Siz nerelisiniz, nereden geldiniz?, dediğimi hatırlıyorsunuzdur. Bu benim ilk ses çıkartmam idi.

-Gürcistan’dan.

- O zaman siz Gürcü kadınısınız?

-Osetyalı.

- Osetyalı mı?

Sen biraz üzülerek başını salladın. Benden farklı bir tepki beklediğini biliyordum. Ama kafamda onlardan başka da bir soru yoktu.

-Adınızı öğrenebilir miyim?

-Hadizat.

-Hadizat mı?

Sen yine başını salladın. Benim tüm dünyam ancak şu beş tane soruyu sormaya izin verebildi, fazla bir şey söylememi engelledi. Sen ise hepsini yanlış anlamışsın. Ben onu sonradan öğrendim. Bizim ilk sesli konuşmamız bu şekilde cereyan etmişti. O sırada trolleybüs geldi. Sana *hadi, gel* der gibi işaret ettim. Sırtına kolumu uzatıp boş yere oturttum. Trolüybüste herkes oturuyordu, bir tek ben senin yanında güvenlik görevlisi gibi duruyordum. Arada sırada çantana dokunuyorum. Bu davranışım sadece senin değil benim de hoşuma gitmemiştir. Ama sonuçta öyle oldu. Bana göre trolleybüs çok yavaş gidiyordu. Her zaman gittiğim yolun bu kadar uzun olduğunu bilmiyordum. Durakların sayısı ise sonsuz. Her birinde sonsuza kadar duruyor gibi. Ben ise sessiz, sakın *görevimin* başında idim. Biraz eğilip gözlerine baktığımda gözlerin yanmıyordu, içinde biraz hüznü vardı; düşüncelerine boğuşuyor gibiydin. Az da olsun hafifledim. Senin düşünmen, benim hoşuma gitti.

-Her zaman indiğimizde değil bir önceki durakta inelim de biraz yürüyelim, dedim sana doğru eğilerek. Galiba sana anlatacaklarım *çok*.

Kafanı eğip teklifimi kabul ettin. Senin çok güzel bir huyun var. Sessizce *tamam* deyip kafanı eğdiğinde kirpiklerin kapanır, sakinliğin, aklın ve güzelliğin bir anda yüzüne yansır. Bakışlarını aşağı çekip kafanı eğdiğinde sana tekrardan bakasım geliyor.

Sonra ikimiz de sustuk. İneceğimiz durağı düşününce ve seninle sohbet edeceğimi hatırlayınca aniden içimdeki alev daha da alevlendi. Trolüybüs bile hızlanmaya başladı. Duraklarda durduğu fark edilmiyor bile. İneceğimiz yere giderek yaklaşıyorduk... Trolleybüs de uçarak bahsettiğim o durağa geldi. Bir şey demem icap ettiğini biliyorum, ama nedense hiçbir şey diyemedim. "Hadi, inelim." demek aklıma gelmedi. Bir şeyler söylemeliydim, ama ne söylemem gerektiğini bilemedim. En azından daha önce dokunduğum çantana yine dokunarak bir şey demeden inmemiz gerektiğini işaret etmeliydim. Maalesef onu da yapamadım. İnadına mı bilmiyorum ama nedense trolleybüs o durakta her zamankinden daha fazla durdu. Sana baktığımda, en başta oturduğun gibi oturduğunu gördüm. Belki bana yardım etmenin gereği olmadığını düşünmüştündür. Trolleybüs harekete geçince biraz hafifledim. Zor bir sınavdan kolayca kurtulmuş gibi sevindiğimi hissettim...

Bu sırada benim tüm halimi gözden geçirip düşünüyormuşsun. Trolleybüsten indin ve bana bakmadan gittin. Beni daha fazla zor duruma sokmak istemedin. Ama ben sana bir şey söyleyecek gibi peşinden alelacele gittiğimi hatırlıyorum, ama sen dönüp bakmadın bile. Binanın girişinde şapkayı çıkartıp kunduz saçlarını gösterdin. Ben senin her hareketine bakıp düşünüyorum. Ne yaparsan yap sana çok yakışıyor. Öaıa btj şşs hissediyorum. Beni beklemeden çekip gitmen aslında ne kadar da iyi oldu. Bundan sonra kendimi kandırmam. Seni görmeyi hayal eder, seni gece gündüz düşünürüm artık. Bunun ne olduğunu söylemek kolay değil. Bununla birlikte inanmadığım kötü hislere de kapıldım. “Mümkün değil” şeklindeki iki kelime sanki alnıma yazılı ve sen de bunu okuyarak yüzüme şaşkın şaşkın bakıyorsun.

Son buluşma ise senin gece okulundan dönüşünde yurdun 3. katındaki merdivenlerde oldu. Aşağı inerken basamaklarda oynayarak aşağı indiğini gördüğüm. Belki benim için gelmiyordun. O zaman da tüm vücudumu bir ateş sardı. Yangından kaçıp soluğu asansörde aldım. Sen biz tam yukarı çıkacağımız sırada yetiştin ve asansörün penceresinden bana baktın. Ta uzaktan gözlerindeki nefreti farketmiştim. Kırpıklarının her biri bir harf olup “Adam mısın sen?!” der gibiydi ünlem işaretiyle birlikte. Böyle düşünmekte haklıyım esasen. Benim kendi kendime ünlem işaretiyle “Sen adam değilsin!” dediğim anlar çoktur. Ben seni kendi duygularımın esiri yapıp yukarı çıktım. Senin memnuniyetsizliğini uyandırmak istemişim zaten, sonucu da çok güzel oldu. Gücünü toplayamayan büyük dalgalar güçlenmişti. Ben işte o büyük dalgaların kurbanı olmak istiyordum.

Fakat o büyük dalgalar aşağıdaki görüşmemizden sonra beni tamamen kucağına aldı. Ben göğsümü tutmaya bile yetişemedim, hâlbuki buna hazırlık yapmalıydım. Yanımızdaki posta... O postayı bugüne kadar zorlukla anıyorum. Almam gereken paranın formunu doldurduğumda elimin nasıl titrediğini senden gizlemek mümkün değildi. Senin de para alman gerekiyormuş. Bakışlarımız karşılaştığında, inan ben tamamen bambaşka gözler gördüm. O gözler önceden benim tanıdığım tutkulu gaz lambası değildi; onlar artık bana nefretle bakan, benden sıkılmış, beni azarlayan, beni sevmeyen bir kadının gözleriydi. Döndün ve gidiverdin. Büyük dalgalar o saniyede beni sarıp sarmaladı ve yoluna devam etti. Senden yardım isteyip yalvaran gözlerle baktığımı bilirim. Gözlerinin eski haline dönmesi için yalvarıyordu o bakışım. Ama sen kendi yerine başka bir kızı getirip kendin uzaklaştın...

Ben bir zamanlar uzaktaki deniz kenarında bulunmuştum. Deniz fırtınası başladığında siyah kahverengi koyu sıvı sarsılıp, birkaç metreye yükselerek barajlara çarpardı. Bir top atışı gibi kükrer, beyaz köpükleri on

metre yukarı kadar yükselirdi. İnanılmaz kocaman su kütlesi öfkeli haliyle barajları paramparça eder ve kenarda ne bulduysa yutup denize sokacak gibi ürkütürdü. Ama yapamadı. Ben de tam onun gibi engelleri o kadar istedim ki şu an beni kendine sarıp da yoluna devam eden o büyük dalgaları sınırlamanın mümkün olmadığı belliydi. Kâh beni derinlere götüren o dalgalar kâh beni üzerinde oynatmak istiyordu. Odaya kendimi zor attım. Sanki odam oda değil, benim için uçsuz bucaksız, gözlerimin göremediği dalgalar diyarıydı. Bir an hızlıca yukarıya doğru yükseldiğimi hissettim. Derinlerden gelen dalgalar beni hafifçe uçuruyordu. Önüme bakamadım. Aşağıda ise siyah kahverengi su yavaşça çalkalanarak, bir yandan kulakları sağır edici sesle kükrüyordu. Yukarıya ise siyah duman dolup gökyüzü alacakaranlık içerisinde gözüktü. Masmavi yıldızlar altında siyah dumana karışmış dağ gibi katmanlanmış dalga oluşumları ufuktan direkt bana doğru açarak geliyordu. O dalgaların âlem dalgası olduğunu ben işte o zaman farkettim. Bu kendi dünyamın içindeki göremediğim bir alamet! Beni ürküten bu sessiz karanlığın ölüm olduğunu düşündüm. Dalgalar beni yutmaya başladığında çığınca bağırdım:

-Hadiza-at...

Benim bu bağırمام bir süre devam eden acayip bir yankıyı oluşturarak tüm âlemi sarstı. Masmavi yıldızlar düzensiz bir şekilde uçup Faton'un parçalanmış kalıntıları sürekli birbiriyle çarpışıyorlardı. Sonunda gizemli Mars'ın, gülümseyen Çolpon'un, aptal Jüpiter'in de kükreyen yankılarını eşittim. Sanki benim sadece kuru silüetim kalmıştı. Korku içinde çabalayarak çok inlemeye başladımı farkettim. Yatağımda kâse ile inliyorum. Yanımda duran sensin, elinde ise termometre.

-Ne kadar?, dedim.

-Kırk bir, dediğini gayet iyi duydum.

Sonra benim için ilaç hazırlayıp, sıvıları bardaklara koyuyordun.

Kendime geldiğimde evde kimse yoktu. Kalktım ve ellerimi iki tarafıma koyarak uzunca düşündüm.

Düşüne düşün o senin nefretle dolu gözlerini gözümün önüne getiriyordum. Hiş iyi durumda olmasam da saatler içerisinde seni hüznle özlemeye başladım. Görmek istedim.

Dışarı çıkınca sana rastladım.

-Hadi Hadizat.

Sen sessizce kafanı salladın. Sokaklar ıssız, arabalar yok, sadece ikimiz gidiyorduk. Aslında beraber gidiyor olsak bile sen yanımda değildin.

-Biliyor musun, Hadizat?. dedim. Seni ararken göğе yükseldim.

“Buranın ne kadar soğuk olduğunu fark ettin mi, etrafındaki karanlığı da çok çabuk hissedersin. Erkek ile kadının tadı yeryüzündedir. Buradan onu asla bulamazsın.” diyerek benimle dalga geçtiler. Sonra ben kendimi yeryüzüne doğru attım. Yerde seni asla bulamadım. Bulamadıkça derinlerde aramaya kalkıştım. Onlar da benimle dalga geçtiler: “Erkek ile kadının tadı yerdedir. Bak gördün mü, seni o her taraftan sıkıştırır, boğmaya çalışır. Her şeyden önce de seni yalnız bırakır!” dediler.

-Sonra ne oldu?, diye sordun sen meraklanıp.

-Ne olacaktı, seni yükseklerde ve derinlerde aradığım için yerdekiler de bana güldüler.

Bunları duyunca sen de elinle ağzını kapatarak gülmeye başladın. Daha ne diyeyim ki, senin gülüşün beni daha fazla ürkütüyordu... Ben senin buna güleceğini hiç sanmıyordum!

Marketlerde kasiyerler, sırasını beklemiş olan müşteriler, satıcılar yoktu. Onlar gözükmüyor. Dershanelerde profesörler ders yapıyorlar. Bazen dinliyorum, bazen kendilerini görüyorum. Benim yörüngem dershane, mutfak ve kendi odam olarak üçgen şeklinde idi. Her yerde de kimsenin bilmediği o kutsal hazinemi saklıyordum.. Günler, aylar geçiyor, Hadizat. Sen artık benim yüzüme bile bakmazsın. Bende ise sensiz geçirdiğim bir gün bile bulamazsın.”

Mektubu bitirdikten sonra Çoton’u bir daha görmek istediğimi hissettim. Uzun uzun düşündüm. İki insanda da aynı asalet vardı. Birisinin içinde, diğerinin dışında. Hangisi daha iyi? İnsanlar bildiklerini söylerler desenize, ama hayat buna henüz kesin bir yanıt vermiş değil. Belki de hayatın tadı bundadır...

İHTİYARLAR

Bazı kültürlerde yaşlı insanlar, ister erkek ister kadın olsun, güçlerinin yettiği her türlü işi yapmayı kendilerine asla yedirememelik etmezler; örneğin, bulaşıkları yıkayarak gelinlerine yardımcı olabilirler. Ancak bizim toplumumuzda; şöyle bir düşünün, bir dere kenarında yaşlı bir adam oturmuş çaydanlık yıkıyor... Bu fikrin size ne kadar gülünç geldiğini tahmin edebiliyorum.

Mart ayının sonlarına doğru, Sonunbala adında yaşlı bir kadın, en küçük oğlu Keneş'in yanına yerleşti. Kocasının II. Dünya Savaşı'na katıldığı günden beri, ev işlerini ve hayvanların bakımını en az bir erkek kadar beceriyle yürütmüştü. Kendisine emanet edilen iki çocuğu büyötmüş; onlar yetişkin birer birey olup hayatlarını kurana dek kendilerine yol göstermişti. Kocası savaştan dönmemişti. Kendisi ise artık kendi vazifesini yerini getirmişçesine çocukları ve gelinlerinin vazifeyi devam ettirmesini istiyordu. Bunun başka nedenleri de vardı. Oğlunun evini her ziyaret ettiğinde, oradaki aileler nedense farklı görünürdü ve o da onların karşısında biraz rol yapma ihtiyacı hissederci. Bazen insanda şöyle hisler uyanırdı; yaramazlık yapan torununun kulağını terbiye amacıyla çekmeyi düşünse de, tam parmaklar o kulağı kavramak üzere harekete geçtiği anda "Sabırlı ol; onların kulaklarını çekecek olanlar kendi anne babalarıdır. Siz zamanında yeterince kulak çekmişsinizdir!" şeklinde düşünceler ortaya çıkar çocuğu kulağına uzanan el titremeye başlar. "Bu da neyin nesi, bunlar da benim çocuğum değil mi?!" diye düşünüp tekrar elini uzattığında iş işten çoktan geçmiş olurdu. Sonuçta, kim olursa olsun, yaramaz bir çocuğun kulağının hafifçe çekilip terbiyeli hareket etmesinin sağlanması kimseye bir zararı olmaz. Sonuç olarak öylece gidip bir çocuğun kulağını koparamazsınız. Ne var ki, yaşlı kadın o kulak çekme eylemini gerçekleştirirken, gelinin (herhangi bir art niyet beslemese de) o sessiz bakışı, yaşlı kadında daha önce sözü edilen karmaşık duygu yumağını harekete geçirmişti. Buna birinci sebep diyelim. İkinci olarak, çay veya yemek sırasında sürekli "Yiyiniz, içiniz." gibi sözler yağmur gibi yağsa da, yaşlı kadın elini kaşığıyla tereyağı ya da bunun gibi yiyeceklere uzattığı anlarda gayriihtiyari bir şekilde genç gelinin yüzüne bakmayı alışkanlık edinmişti. Kendi evinde olmasına rağmen gün boyu herhangi bir iş yapmamasının onu bu hale getirdiğinin farkında değildi. Tüm bunlara rağmen oğlu, annesinin iyi beslenmesini ve sağlığına dikkat etmesini istiyordu. İnsan ister istemez bunu hissediyor elbette. Ne de olsa birinin iyi niyeti gözlerinden ve sözlerinden belli olur. Geline gelince, bunu saklamanın bir anlamı yok, yemeği bile esirgeyen cimri bir kadındı; yaşlı kadının ara sıra canının çektiği yemekleri göz

hapsine alır, hatta arkasından dedikodusunu bile yapardı. Üstelik, bir zamanlar çocukları hakkında küçümseyici bir dille konuşmuş olması da Sonunbala'yı derinden incitmişti. Ne de olsa ateş olmayan yerden duman çıkmaz. Çocukların yaşlı ebeveynlerine bakmakla yükümlü olduğu gerçeği bir yana, gelin, o yaşlı kişinin gerçekten değer verdiği yalnızca iki şey olduğuna inanıyordu. Bunlardan biri, yaşadığı evdeki çocukları bağrına basması ve onlara annelik şefkati göstermesi, ikincisi ise gelininin evinde açgözlülükten kaçınmasıdır. Ancak, bir anne çocuğunun evinde bu koşulları harfiyen yerine getirmeye gayret ederse, kısa zaman içinde kendini bir yük olarak görmeye başlayabilir.

Küçük oğlu Keneş'in evine yerleşirken Sonunbala bahsettiğimiz sorunlardan biraz uzak olurum diye düşünmüştü. Çünkü bir zamanlar evdeki eşyalara kendisinden başka hiç kimse sahiplik yapmamıştı. İşte duvardaki tuş kiyiz¹⁵ ile yerde serili şırdak¹⁶ da bizzat kendi elleriyle yapılmıştı.

En küçük oğlu Keneş ve eşi Turar, annesinin gelişine çok sevindiler; bir kuzu kestiler, komşuları davet ettiler ve onu el üstünde tutma arzusuyla hummalı bir telaş içine girdiler. Turar, gardıroptan yepyeni bir kadife palto çıkardı ve annesinin omuzlarına bıraktı. Eltilerini iyi tanıdığı için, annesinin moralini düzeltmeyi de kendine görev edinmişti. Her şeyin nasıl başladığını görüp şefkatli oğlu ve gelinine güvenen Sonunbala, bu evde mutlu bir yaşam süreceğine kanaat getirdi. Yaşlı kadın, geride kalan birkaç ay boyunca parmağını bile kıpırdatmak zorunda kalmamış; iyi huylu oğlu ile edepli gelininin şefkatli bakımı altında yaşamını sürdürmüştü. Onun değeri sanki günden güne tazeleniyordu. Hayatta saygı ve onur, başkalarına karşı insanca davranmaya dayanır. Bir yakınımıza büyük değer verilmesi genellikle bir özlemin meyvesidir; o özlem kaybolduğunda ise kişi genellikle ailenin sıradan bir ferdine dönüşür. Ne var ki Sonunbala, sanki hemen ertesi gün başka bir yerde onu bekleyen mutlu bir yuva olduğunu seziyormuşçasına, kendini hiçbir zaman Keneş'in aile hayatına tam anlamıyla kaptırmadı. Bazen, sanki hayattaki hakkı olan payk hiç kullanmadan elinden kayıp gidiyormuşçasına, içine ağır ve boğucu bir ıstırap çöktürirdi. Bundan kimseye tek kelime bile etmezdi; bunun yerine kendine yumuşak bir yatak hazırlar, başının altına iki yastık yerleştirir ve sabah akşam öylece uzanıp yatardı.

Şimdilik bunu bir kenara bırakalım; onun iyi talihine duyduğumuz kıskançlığı bir kenara bırakıp başka bir yaşlı adamdan bahsedelim.

Aynı köyde, altmış yaşın üzerinde, Arzıbek adında yaşlı bir adam yaşıyordu. Evli iki kızı ve kendi ailesi olan bir oğlu olmasına rağmen,

¹⁵ Tuş kiyiz: Duvara asmak için nakışlarla süslenip yapılan keçe örtü. (ç.n.)

¹⁶ Şırdak: Nakışlarla bezenmiş keçe halı. (ç.n.)

onlarla birlikte yaşamak istemiyordu. Eşi vefat ettikten sonra, kendini eski evine kapamıştı. Aslına bakılırsa, enteresan bir hayattı bu.

-İşte böyle bahadır, diyerek kendisine takılan arkadaşlarına cevap verirdi. “Ben hepinizden daha iyi yaşıyorum. Gelinim tencereyi, tavayı ne zaman yerinden kaldıracak diye başköşede kambur kambur oturup beklemiyorum.”

-Sen tek başına yaşarken ölüp gitsen biz nereden bileceğiz?

-Sen öldüğünden çocuklarının seni defnedip defnetmeyeceğini bir Allah bilir.

-Peki, tamam, çamaşır işini nasıl hallediyorsun? Hadi, anlat bize.

Böyle bir soruyla karşılaştığında Arzıbek pes eder ve gülererek fısıldardı.

-Ya bana bakın, geceleyin içliğimi sabunlayıp kuruması için asıyorum. Buna da alıştım bir şekilde.

-Buna alışacağına kara toprağa gir, bir gün farketmeden ölüp gidersin, diyerek gülüyordu arkadaşları. Bu nedenle, akranları onunla yakından ilgileniyor, sık sık evini ziyaret ederek durumunu kontrol ediyorlardı. Kızları da onun ihtiyaçlarını karşılamaya, çamaşırlarını yıkamaya ve bakımıyla ilgilenmeye, büyük özen gösteriyorlardı; böylece adam, yalnız yaşamının genellikle beraberinde getirdiği zorlukları pek yaşamıyordu.

Bir gün arkadaşları geldi ve yaşlı adamın etrafında toplandı.

-Eğer çocuklarınla birlikte yaşamak istemiyorsan, Keneş’in annesi gelmiş. Seni onunla evlendirelim, ne dersin?

-Sonunbala mı? Arzıbek biraz ürkü.

-Nasıl yani?, diye de ekledi.

-Ah, garibim ah, hala nasıl diyor. Çocuklarına gitmemenin sebebi bu değil mi? Yani evlenmek istemen.

Arzıbek, kırmızı diş etlerini açığa çıkararak gür bir kahkaha attı; ardından sakalını sıvazlayıp sözüne devam etti.

-Neredee o günler?!..

“Ha işte bunu desene” diyerek arkadaşları birbirlerine imalı ve muzip bakışlar atıp kahkahayı bastılar. Eğlenceyi daha da artırmak için içlerinden biri kahkasını bastırmaya çalışarak “Madem Sonunbala'yı beğenmiyorsun, o zaman Batma'yı al.” dedi.

Arzıbek sanki yılan sokmuş gibi yerinden sıçradı. İhtiyarlar buna kahkahalarla güldüler.

İhtiyarları bu kadar güldüren yaşlı kadın Batma'ya köylüler kendi aralarında “mutsuz kadın” derlerdi. Aslında ona bakınca bir zaman onun genç olduğuna inanmak da oldukça zordu. Batma'nın çok farklı bir görünüşü ve yürüyüş tarzı vardı; sokak boyunca tempolu adımlarla yürürken sürekli dikkatli bakışlarla etrafı kolaçan ederdi, yüzünde yüz hatlarına kazınmış bir ciddiyet ve tatminsizlikten başka bir şey seçilmezdi. İnsanlarla konuşurken hüznünlü bakışlarını onlara kilitleyebilir ve sadece en önemli konulardan bahsederdi. Bu mizacıyla gelininin hoşuna gitmeyeceği çok açıktı. Özellikle de o her zamanki gibi hızlı ve biraz da dağınık bir tarzda yemek yediğinde, gelini sabrını yitirir ve iğneleyici bir söz söylerdi. Bir gün gelini onu, etrafta kimseler yokken, çocuğu için aldığı kompostoyu işaret parmağıyla çıkarıp yerken yakaladı. Canı sıkılan gelini, kompostoyu onun elinden kaptığı gibi sertçe dolabın üzerine bıraktı.

-Sadece tadına baktım, ben de tadına bakmak istedim, dedi ihtiyar kadın işaret parmağını yalayarak.

-Gizli gizli atıştırmayı bıraksanız iyi olur, ne zaman bir şey hazırlasam kenarından bozuyorsunuz, dedi gelin sinirlenerek.

-Senin geldiğini bile bile yedim...

“Yaşlılara gelen ölüm buna niye gelmiyor?!” diye homurdanarak içeri girdi gelin. Hani derler ya, “Kötü birinin şapkası kazan gibidir.” diye; işte zavallı Batma'nın her hareketi ve içten sözleri, ondan kurtulmak için can atan gelinini aşırı derecede sinirlendiriyordu. Bunu ihtiyar kadının kendi oğlu da çok iyi biliyordu. Eşi ile annesi arasındaki çatışmanın sönmeye yüz tutmuş közlerinin, yeniden alevlenip büyük bir yangına dönüşmesinden endişe ediyor. Ne de olsa durum nihayetinde dönüp dolaşıp bir tercihe dayanıyor. Ya eşinin yanında kalmak ya da annesinin yanında durmak. Yine de o, akliselim bir adam olduğu için annesine veya eşine bir kez olsun sert bir söz söylemeden yaşanan her şeye metanetle göğüs germeyi bildi. Annesinin yaşlandıkça giderek daha obur birine dönüştüğü gerçeğini inatla görmezden geliyordu. Doğal olarak, bu konudaki sözlere de kulaklarını tıkıyordu. Ortada bolca yiyecek varken, bir insan sonuçta ne kadar yemek yiyebilirdi? Demek, asıl mesele, o yiyecekleri nasıl yediğinde yatıyordu. Ne var ki Batma, tüm bunlardan tamamen habersizdi. Yine de, onun en iyi yanı şu düşünceydi: “Torunlarımın ayak tabanlarına batacak herhangi bir diken, varsın benim gözbebeklerime sapsın.” Çocukların üzerine titrediğinde ve onları öz evladıymış gibi bağrına basıp şefkatle ve büyük bir özenle esirgediğinde gelini de geçmişteki kırgınlıkları unutturdu.

Yaşlı Arzıbek, Batma'nın bu yönünü dikkate almadı. Bunun yerine, onun kötü özelliklerine daha çok odaklandı.

Böylece ihtiyarlar Keneş'in evine doğru yola koyuldular. Akıllarında “Çocuklar ikna edilebiliyorsa, Sonunbala neden razı olmasın?” sorusu vardı. Havadan sudan konuşarak Keneş'in evine vardıklarında Sonunbala iki kat yatak üstünde düşünceli bir şekilde oturuyordu. Gelenler arasında Keneş'in çok saygı gösterdiği Dosberdi adında yaşlı bir adam da vardı.

-Sonunbala sağlığın sıhhatin yerinde mi?

-Çok şükür, dedi yaşlı kadın kısık bir sesle.

Çaylar geldiğinde Dosberdi konuyu açtı.

-Evladım Keneş, işte bu ihtiyarlarla birlikte senden bir ricada bulunmak istiyoruz.

İhtiyar bunu dedikten sonra çaydan bir iki yudum aldı. Gözlerini Keneş'e dikti.

-Buyrun, söyleyin elimden geleni yaparım, dedi Keneş. Uzun zamandır evine bu kadar ihtiyar gelmemişti.

-Ömrün çok olsun, senin bu anlayışlılığın bizi çok sevindiriyor, diyerek Keneş'i biraz daha yumuşattılar.

Ne meselesi için geldiler acaba diye düşünen Keneş bir yandan da çay uzatıp şekerlikleri sağa sola kaydırarak meşgul olurken.

-Evladım, annene bir yol arkadaşı bulduk.

Keneş bunu duyar duymaz irkildi. Ne diyeceğini bilemez halde bir annesine bir onlara bakıyordu. Babası mezardan kalkıp gelse bu kadar çaresiz kalmazdı.

-Aklın başın yerinde evladım, Arzıbek kötü bir adam değil. Henüz ne çöktü ne de bunadı. Allah izin verirse, onu baba gibi gör. Köyde saygı gören bir adam ama yapayalnız yaşıyor; yazık...

Bu sırada çay doldurmakta olan Turar, gülmemek için kendini zor tuttu. Meğer yaşlı kadınlara bile böyle evlilik teklifleri geliyormuş! Aniden hüzne kapılan Sonunbala derinden bir iç çekti ve merhum eşini yâd etmeye başladı. Yaşlı adamların bakışlarıyla karşılaşmaya cesaret edemeyen Keneş ise ne diyeceğini bilemez bir halde başını giderek daha da öne eğdi.

Yaşlı adamlar cevabı hemen almak istiyorlardı.

-Evet oğlum konuş. Sonunbala sen de konuş...

-Yani, annem ev işlerini yapacak yaşı çoktan geçti.

-Bunu dert etme, ufak tefek işler...

Biraz sessizlikten sonra.

Ev ahalisiyle bir konuşup düşünelim, dedi Keneş çaresizce.

İhtiyarlar Keneş'in sözünü makup bulup kalkıp gittiler. Onlar evden çıkar çıkmaz gelin kahrkabayı patlattı. Keneş ise annesine bakıp gülümseyerek "Nedir bunların yaptığı annem?!" dedi.

-Bunamış bunlar iyice, dedi annesi. Ama gelininin alaylı kahrkahasından hiç hoşlanmadı.

Keneş derin bir of çekerek durumu ağabeyine söylemek için evden çıktı.

Ağabeyi çok gururlu biriydi. Bu haberi duyunca öfkeden deliye döndü ve yerinden fırladı.

-Şu yaşlılardan kurtulmalıydık, dedi, küçük kardeşine dönerek. "İnsanlar bize güler... Yani, hepimiz yok olma tehlikesiyle karşılaşsak neyse! Ama insanların, yaşlı annesine bakmaya gücü yetmedi de kadını bir ihtiyara yamadılar demesini duymaktansa ölmek yeğdir."

Keneş ağzını açıp bir şey diyemedi. Ağabeyi de bir yandan haklıydı.

-Annem ne diyor?

-Anneme doğru dürüst sormadım bile...

Git ve ihtiyar Dosberdi'ye "Biz daha ölmedik!" de. Biz iki yiğit delikanlı, dul annemize bakabilecek güçteyiz. Eğer Arzıbek'e acıyorlarsa, varsınlar kendi yaşlı eşlerini ona versinler!

Mesele kapandı. Keneş bu işin olmayacağını Dosberdi'ye söyledi. İhtiyarlar başlarını sallayıp sessizleştiler. Sonunbala'yı ise oğulları daha öncekinden daha iyi bakmaya başladılar. Ne var ki, onun Arzıbek'ten hoşlandığını kendisinden başka hiç kimse bilmiyordu.

İhtiyar Arzıbek ise Sonunbala'nın kendisine yâr olmayacağını öğrendikten sonra, kendi hayatına karşı hafif bir hoşnutsuzluk duymaya başladı. Arkadaşları durup dururken olmayacak bir işi aklına düşürüp sonra da ortadan kayboldular. Avluya girdiğinde yaşlı da olsa bir ak yaşmaklının hareket ettiğini görse iyi olacaktı. Yaşlı adam iyiden iyiye kendi yalnız hissetmeye başlamıştı. İhtiyar Arzıbek her gün, elinde kurumuş bir otun kırık sapını evirip çevirerek uzun süre kapısının önünde düşünceli bir halde oturuyordu. Yoldan geçenler onu selamlıyor, o ise selamlara karşılık veriyor,

ancak tuhaf bir zorunluluk hissiyle belli belirsiz bir huzursuzluğa kapılıyordu. Ardından, dalgın bir tavırla çenesini kaşıyarak gelip geçen insanların ardından bakıyordu. Yaşlı adam, bunun da aslında kendi yalnızlığına dair derin bir içsel farkındalığın, insanların onu ya tiksintiyle ya da acıyarak hatırlamasına yol açacak türden bir yalnızlığın, bir sonucu olduğunu tam olarak kavrayabilmiş değildi.

Bir gün, yaşlı kadın Batma onun kapısının önünden hızlı adımlarla geçiyordu. Arzıbek her zamanki yerinde oturuyordu; kadını görünce “Oo, Batma sen misin, buraya gelsene.” diye seslendi.

Batma hızla yanına geldi.

-Neden hâlâ gençmiş gibi telaşlanıyorsun? Biraz daha vakarla yaşlanman gerek...

Yaşlı kadın içini çekti, yanına çöktü ve kaşlarını çatarak uzaklara baktı.

-Herkes hâlâ ayaktayken kendini salıveren bir tek sensin. Üstelik bir de evlenmekten söz edip kendini rezil rüsva ettin. Sonunbala'nın hali vakti yerinde olan çocuklarının onu sana vereceklerini mi sandın?! Bu da senin ne kadar akılsız olduğunu gösteriyor.

-Allah cezası vermesin, onu sanki ben buldum?

-Kim bulduysa buldu, sana artık hanım değil kefen gerek!

Arzıbek'in morali bozuldu.

-Ah, seni zavallı, seni sersem... Önce kimin öleceğini bir tek Allah bilir. Neden benimle ters ters konuşuyorsun?!

-Evet seninle ters konuşurum tabi. Ölmeyeceksen hayata tutunup kurnaz bir tazı gibi kubarıp otur evinde. Çocuklarının yanına gitsen olmaz mı sanki?!

Akranından zılgıt yiyen Arzıbek hüzünlü bir ses tonuyla “Çocuklar çok mu iyi bakacak sanıyorsun, iyice elden ayaktan düşünce geline muhtaç kalmam kötü olur. Asıl sen nasılsın?” dedi.

-Ben çok mu iyiyim sanki?! Torumlarımın sağlığı sıhhati yerinde olsa yeter, tek arzum bu.

Oğlunun evinde Batma'nın zorluklar çektiğini Arzıbek iyi biliyordu. Yaşadığı tüm zorluklara rağmen evladı için iyi dileklerde bulunuyor olmasına Arzıbek'i düşüncelere saldı.

Bir süre sonra Batma ellerini yere dayayıp doğrulmaya çalıştı.

-Gideyim biraz dolaşayım bari. Oyalanayım. Eninde sonunda çocukların yanına sığınacağız...

-Batma otursana. Onlara gitmek de istemiyorum. Çocuklar elinden geleni yapıyor...

Arzıbek Batma'nın kertenkelenin sırtı gibi pütür pütür olmuş elini tuttu ve "Sen. Sen hala gücün yerinde." dedi.

Batma elini hızla çekti ve yaşlı adama alaycı bir bakışla baktı.

-Bir şey mi söyleyecektin? Ha, sonunda beni istediğin kıvama getirdin, öyle mi?

Arzıbek kararlılığını topladı, boğazını temizledi ve "Hadi ama Batma, alaya gerek yok. Hem senin çocuklarına hem de benimkilere birlikte bakalım. Neden gelip burada yaşamıyorsun?.."

Batma yanağını çimdikledi, sonra hızla kendini topladı; elini gözlerine götürdü, kaşlarını çattı ve uzaklara baktı.

-Ne dersin, diye sordu Arzıbek tekrar sesini biraz daha yükseltip.

-Ne diyeceğim, seninle evlenecek halim yok. İtip kaksalar da çocuklarımla yanında olmak benim için büyük bir nimet. Uzak dur benden, insanlar duymasın sakın!

Bu yanıt karşısında şaşkına dönen Arzıbek'in morali iyice bozuldu. Yine de zihninde, ihtiyarların Batma'yı hâlâ ikna edebileceğine dair bir umut ışığı belirdi. Hemen ertesi gün, konuyu açmak üzere başlarında Dosberdi'nin bulunduğu dünür heyetinin yanına gitti; ancak onlar bu fikri reddettiler. Bir kez o aşağılanmayı yaşadık, bir de Batma'nın çocuklarından azar iletmeye niyetlerinin olmadığını belirttiler. Boynu bükük ve umudu kırılmış bir halde yanlarından ayrılan Arzıbek, daha önce oturduğu yere döndü ve keder içinde uzandı.

O gün Arzıbek bir rüya gördü. Rüyasında Batma ile evlenmişler. İkisi de emekli maaşlarını ayrı yerlerde saklıyorlarmış. Arzıbek eve girerken yerde duran elli tıynı almış. Bunu gören Batma koşarak gelip "Ver elli kuruşumu!" demiş.

-Vermem, bu benim!

-Hayır benim, işte cebimin yırtık yerinden düşmüş.

Çaresiz kalan Arzıbek, zoraki bir kahkaha attı ve karısını itmek için gıdıkladı.

-Hadi ama, param nereye gidecek ki?, dedi, dudaklarını şakacı bir şekilde büzerek. "Sana biraz şeker alacağım, şeker."

Tam o sırada, karısının buruşuk ellerinin paraların bulunduğu cebe doğru uzandığını fark eden Arzıbek, aniden irkildi ve uyandı. Batma'nın yanında olmadığını anladı, bir şeyler mırıldandı ve yana döndü.

Şafak sökerken, yeryüzüne aydınlanıp horozlar dört bir yandan birbirleriyle yarışarak ötmeye başladığında, yaşlı adamın avlusuna gürültüyle bir araba girdi. Arabada oğlu, gelini ve iki torunu vardı. Arzıbek yerinden kalkıp pencereden bakınca onları gördü ve hemen giyinip dışarı çıktı.

-Hayırdır sabahın köründe, bir yere mi gidiyorsunuz?

-Hiçbir yere gitmiyoruz, dedi oğlu bıyık altından gülümsedi ve çocuklarını arabadan indirdi. “Eve gidelim, ne yapıp edip götüreceğim seni...”

Oğlunun evi yakındı, Arzıbek söylenenleri duymuyormuş gibi yaparak evin etrafında dolaştı.

-Hadi eve gir de eşyalarını toparla, dedi oğlu eşine. Gelin kayınpe-
derinin evine hızlıca girdi.

Arzıbek diğer taraftan gelirken yavaşça oğluna dönerek şöyle dedi:

-Ha senin evinde kalmışım ha burada, ne farkı var?

Oğlu yere bakarak gülümsedi.

-Aynıysa hadi gidelim. Çayı evimizde içeriz, dedi ve çocuklarını çağdı. “Hadi çocuklar dedenizi eve götürelim.”

-Hadi, hadi dede eve gidelim, diyerek Arzıbek’in etrafını sarıp çekiştirmeye başladı çocuklar.

Arzıbek bir evine bir torunlarında baktı.

-Tamam, tamam çocuklar hadi gidelim, deyiverdi. Torunları, yalnızlığın pençesindeki kalbini yumuşatmıştı ve içine bir sıcaklık hissi yayılmaya başlamıştı. En küçük torununu elinden tutup kapıdan dışarı adımını atarken, arabaya yatakları yüklemekte olan gelini kocasına döndü.

-Neden bu kadar acele ettirdin? Acele etmeden yapsaydık ya...

Kocası kahkahayı bastı.

-Aslında onu yataarken yatağıyla birlikte arabaya yüklemeyi düşünüyordum. Böyle hazırlıksız yakalamasak ve biraz daha düşünse belki hiç gelmeyecekti.

Oğul eve girerken, kapı ağzındaki eski sandığa bir tekme attı.

-İşte bu lanet olası eşyaların onların gözüne nasıl görüldüğünü biliyor musun? Bunun yerine ihtiyarın televizyon seyretmesini sağlamalıyız.

Gelin yatağı toplarken ihtiyarın yastığının altında bir kağıt buldu, onu açtığında içinden ihtiyar bir kadının resmi ve bir mendil çıktı.

-Aman Allah'ım, diye şaşırdı gelin. “Bu resimdeki kaynanam değil mi?”

Kocasını yanına gelip resmi aldı.

-Evet, annemin resmi, biz istediğimizde bize vermemişti.

-Ya bu?, diye işaret parmağıyla mendili sordu gelin.

-Bu da herhalde annemin.

-Allah Allah... diyerek elini başına götürdü gelin.

Arzıbek'i götürdükten sonra oğlu da gelini de onunla yakından ilgilendi.

Sonunbala ise bu olaylar yaşanırken yaklaşık bir ay büyük oğlunun yanında kalıp geri dönmüştü. Ancak oğlu Keneş de, gelini Turar da onun bu seferki gelişinde birtakım değişiklikler farketti. Artık önceki gibi değildi; biraz huysuzlaşmış ve olur olmaz şeylere sinirlenir olmuştu. Torunlarını da kendinden uzak tutuyordu...

KUTSAL HİS

Kutsal his, ucu gözle görülemeyecek heybetli bir zirvedir. Gözlerimin önünde, göklere doğru uzanan heybetli sarp bir kaya yükselmekte. Ona hayranlıkla bakarken “Şüphesiz, bu dünyada seni görmemiş ya da sana hayran kalmamış pek az insan vardır.” diye düşünüyorum. Çünkü seni fethetme arzusu her insanın doğasındaki tatlı arzularıyla yoğrulmuştur. Genelde, insanların saf duyguları nihai gayeleri olarak seni seçip yücelere kanat açar. Yerin derinliklerinden masmavi gökyüzüne uzanan heybetli bir dev olsan da, sende geçmiş çağların insanlarına ait sıcak kalplerin sade izleri var.

İki kişinin yan yana yürüyemeyeceği kadar dar bir yol, belinin çevresinden yukarıya doğru kıvrılarak uzanır. Bu, talihin ve mutluluğun yoludur. Herkesin bu yolda kendine has bir iz bırakması gerekir. Bu yolda yürüyenler, yani ayakları zirveye değenler, kederden, ıstıraptan, aşağılanma hissinden ve korkularından bütünüyle arınır. Sonsuz bir huzur benliği sarar, hiçlik ya da yoksunluk prangaları ise tamamen parçalanıp dağılır. Sonra da, derin bir özlem ve sevinç duygusu uyanarak tüm beden mutluluktan gevşer.

İnsan olarak doğmanın gururu derinleşip başkaldırır...

Ey büyüü kaya, ne çok bulutsuz gökyüzüyle taçlanmışsın. Güneşin ilk ışıkları önce sana vurur, en son sana veda eder. Sende güneş ışığından bol ne var?! Serin bir esinti yükseklerinde dolaşır; ruhu yatıştırır, kalbi yumuşatır. Bedene hoş bir sıcaklık yayılırken, buna keyifli ve canlandırıcı bir heyecan eşlik eder. Cömertlik, cesaret, şefkat ve adanmışlık ruhun derinliklerinde alevlenir. İşte o anda zaman durmuş gibi olur ve tüm dünya dinlenmek üzere soluklanır...

Kutsal his narin bir çiçektir!

Bahar günlerinde açan bu çiçeğin hayat dolu varlığı, yıllar boyu sürer. O, ruhu harekete geçiren bir şefkat ve güzellik kaynağı, aynı zamanda da gönle ferahlık veren o enfes kokunun tükenmez bir pınarı gibidir. Etrafında sayısız güzel kelebek kanat çırpır; sanki bu çiçek, onların kalplerindeki tüm arzuların ta kendisi oluverir!

Kırmızı kadife kat kat taç yaprakların sallandığı yeşillikler arasından yükselir. Genellikle onun parlak bir ışık saçtığını görürsünüz. Bir baksanız, hayatın ebediyen sönmeyen ışığı gibi insana kuvvet, harekete medettir. O, karanlıklaşmakta olan insan ruhunun derinliklerine yerleşir ısl ısl parlayan kan kırmızısı bir mücevheri çağırıştırır. Büyüsüne kapılanlar gündelik hayatın sıkıntılarını unuttur. İnsan ona bakmaya doyamaz ve sonunda insanı diğer tüm çıkarlarından vazgeçmeye mecbur bırakır. Kokusu insani

duyguların en derinlerine ulaşır ve ondan bir ömür boyu keyif alma arzusu kendiliğinden doğar.

Fakat o, narin ve hassas bir çiçektir. Sizden sabır ve samimi bir özen bekler. Saf olmayan niyetlerle gülümseyen birinin yanında solmaya başlar. Artık göz kamaştırıcı ihtişamıyla açmaz olur!

Kutsal his öfkeli bir denizdir!

Engin ve hırçın deniz kendine has bir coşkuyla kabarır. İnsanoğlunun çok değer verdiği paha biçilmez incilerin denizin derinliklerinde olduğu söylenir. Oysa orada bulunan o inciler ve tuzlu su, binlerce insanın gözyaşlarını açıklıyor olmalı...

İnsanlar onu anlamayı arzular; çünkü o, aslında şefkatlidir. İçine berrak pınarlar ve şifalı sular akar; böylece kendini onun sularına bırakanlar arınır, tazelenir ve hayata duydukları sevgi derinleşir.

Onun öfkesinin nedeni hala çözülmemiş bir sırdır. Hiddetlendiğinde kıyılarından beyaz köpükler saçar, şiddetle çalkalanır ve delirmeye başlar. Rengi koyulaşır. Üzerini kara bulutlar kaplar. Şimşekler ateş kamçısını çakıp, kara sisi yarıp geçer. Çalkantılı deniz derinliklerden kaynayıp yükselir, bir dalga sırtını aşır aşağıya büyük bir gürültüyle çöker ve dağ gibi dalga hörgüçleri meydana gelir. Derinliklerden, insana canından ümidini kestirecek denli korkunç ve kulakları sağır eden bir kükreme yükselir. Sanki tüm dünyayı silip süpürecekmiş gibi kabarır ve kıyıları hırpalar. Buna karşı koyamayan dağlar ufalanır gibi, topraklar aşınır gibi olur. Bu güzelliğe kapılan insan, bitkin düşüncelerinden çabucak kurtulur, rüzgârda savrulan çalılar gibi uçup dayanaksız, ümitsiz telaşlanır. Ona, bu güzel dünya ile vedalaşmak her şeyden daha kolay görünür.

Tabiata hükmediyor olsa da, insanoğlunun kendini güçsüz hissedip uçsuz bucaksız endişeye kapıldığı an işte o zaman ortaya çıkar.

Kutsal his, saf sevgidir!

KAYNAKÇA

- Aamatov, M. A. (2008). *Kırgız Respublikasının cazuuçuları* (C. 1). Bişkek: Demi.
- Akmataliyev, Abdıldacan. (2015). *Azırkı Kırgız edebiyatı*. Bişkek: Biyiktik.
- Aktaş, Ş. (2013). *Anlatma esasına bağlı edebî metinlerin tahlili: Teori ve uygulama*. Ankara: Kurgan Edebiyat.
- Alimov, B. (2007). *Kırgız adabiyatı 9*. Bişkek: Bilim-Kompyuter.
- Armağan, A. (2014). Yalnızlık ve kişilerarası iletişim ilişkisi: Öğrenciler üzerinde bir araştırma. *Journal of International Social Research/Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(30), 27-43.
- Artıkbayev, K. (2003). *XX. yüzyıl Kırgız edebiyatı tarihi* (M. Dıykanbayeva, Çev.). Ankara: Bengü.
- Aşlar, H. (2014). Kırgız öykücülüğünün doğuşu ve İkinci Dünya Savaşı'na kadar tarihî seyri üzerine bir edebî tenkit. İçinde *Çağdaş Kırgız öyküsü*. Ankara: Hece.
- Aşlar, H., & Söylemez, O. (2012). *Mukay Elebayev: Seçme hikâyeler*. Bengü.
- Aydoğmuş, E. (2023). *Karakalpak yazarı Keñesbay Allambergenov'un seçme hikâyeleri: İnceleme-metin-aktarma*. Ankara: Bengü.
- Aytaç, G. (2012). *Çağdaş Türk romanı üzerine incelemeler*. Ankara: Doğu Batı.
- Bachelard, G. (2013). *Mekânın poetikası* (A. Tümertekin, Çev.). İstanbul: İthaki.
- Bobulov, K. (1980, Haziran). Caşoo kumarı. *Isık-Köl Pravdası*.
- Broydo, G. İ. (1991). 1916-cıydağı Kırgız kötörülüğünün tarihine materialdar. *Ala Too*, (6).
- Cakıpbekova, A. (2012). *Azırkı Kırgız prozasının ayırım meseleleri*. Bişkek: Biyiktik.
- Cigitov, S. (1982). *Körkôm söz meseleleri*. Frunze.
- Cigitov, S. (1984). *1920-cıldardagı Kırgız adabiyatı*. Frunze.
- Cigitov, S. (1991). *Keçeekekinin sabaktarı: Bügünkünün talaptarı*. Frunze: Adabiyat.
- Cigitov, S. (2006). Kasım Tınıstanov. İçinde O. Söylemez & K. Göz (Haz.), *Salican Cigitov ve dünyası*. Bişkek: Manas Üniversitesi Yayınları.
- Elçin, Ş. (1977). Tuz ekmek hakkı deyimi üzerine. İçinde *Halk edebiyatı araştırmaları*. Kültür Bakanlığı.

- İbraimov, O. (2012). *İstoriya Kirgızskoy literaturı XX veka*. Bişkek: Biyiktik.
- Kaplan, M. (2003). *Hikâye tahlilleri*. İstanbul: Dergâh.
- Kerimcanova, B. (1987). *Kırgız Sovyet adabiyatının tarıhı*. Frunze: İlim.
- Kırbaş, M. (1991). *Deyimler sözlüğü*. Ankara: Koza.
- Kudaybergenova, K. (1967, Mart). Kıskalık cana taktık. *Kırgızistan Madaniyatı*.
- Moran, B. (1991). *Türk romanına eleştirel bir bakış I*. İstanbul: İletişim.
- Musayev, A., Sadıkov, A., Asanaliyev, K., Baygaziye, S., & Cigitov, S. (2002). *Kırgız adabiyatının tarıhı* (C. 7). Bişkek.
- Samaganov, C. (1976). *Sovyetlik Kırgızistan cazuuçuları*. Frunze: Kırgızistan.
- Sasıkulova, Ç. (2011). Aman Saspayev'in öykülerindeki kişiler dünyası. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6(3), 1823–1827.
- Saspayev, A. (1985). *Iyık sezimder (Angemeler)*. Frunze: Kırgızistan.
- Saspayev, A. (2010). *Tatım tuz*. Bişkek: Biyiktik.
- Saspayev, A. (2012a). *Sarala it, canı Ala Too* (S. 41). Bişkek.
- Saspayev, A. (2012b). *Şaşkedegi kara tuman*. Bişkek: Turar.
- Söylemez, O., & Aşlar, H. (2009). *Çağdaş Kırgız hikâyeleri antolojisi*. Erzurum: Salkımsöğüt.
- Tülögabılov, M. (1978). *Kırgız adabiyatındağı tarıhıy cana ömür bayan romandarı*. Bişkek.
- Yıldız, A. D. (2008). *Hikâye incelemeleri*. İstanbul: Dergâh.

İnternet Kaynakları:

- İnternet: <https://kmb3.kloop.asia/2011/03/28/amansaspaev-zhazuuchu-sarala-ittin-ittigin-kechire-albajm/> (Mayekteşken: Zeynep Kudaybergenova “Fabula” 25.03.2011) Erişim Tarihi: 24.07.2020
- İnternet: <http://styp.netpageaman-saspaev> Erişim Tarihi: 23.07.2020
- İnternet: <http://www.super.kgkabarnews115613> Erişim Tarihi: 23.07.2020
- İnternet: (<http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/amansaspayev>). (Madde Yazarı: Mitat Durmuş) Erişim Tarihi: 19.07.2020

İnternet: <http://ruhesh.kg/ky/dasmiya/1728-saspaev-aman/> aman- saspaev-
kanikeydin-altin-bilerigi-shedevr Erişim Tarihi: 22.07.2020